ISSN 1308-8785

MÛSİKÎ VE EDEBİYAT DERGİSİ

KADEM

Üç Aylık Mûsikî ve Edebiyat Dergisi / 20 / YAZ 2015 / 15 ₺

KEN'ÂN RİFÂÎ DÎVÂNI'NDAN SEÇMELERLE BAŞ BAŞA-5 İSTÎLÂ-YI AŞK / GÜLMİSAL GÜRSOY • KLASİK MÜZİĞİMİZİN İLK YAZILI KAYNAKLARINDAN BİRİ OLARAK MEVLÂNÂ'NIN ESERLERİ / ERAY CİNPİR • HER KELİME BİR ÂLEMDİR / DR. SAVAŞ Ş. BARKÇİN BİR HAK ÂŞIĞINA SESLENİŞ / YRD. DOÇ. DR. FAHRÜNNİSA BİLECİK • LEM'Î ATLI HAKKINDA YAZILANLAR VE ESERLERİ-1 HAZIRLAYAN: ÜMİT YAZICI • CİNUÇEN TANRIKORUR AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ / BÂRİHÜDÂ TANRIKORUR • ORTAK MİRASIN BİLİNMEYEN VÂRİSLERİ / DOÇ. DR. MURAT SÂLİM TOKAÇ • BİR KÜLTÜRÜN IŞIĞINDA; "BİR 20. YÜZYIL MÜNEVVERİ KEN'AN RİFÂÎ" ADLI SEMPOZYUMDAN NOTLAR - SEYRAN / GÜLMİSAL GÜRSOY • BEN EVVELA SANAT, SONRA DÜNYEVİ MENFAAT DİYEN BİR İNSANIM / RÖPORTAJ: NEBAHAT KONU YILMAZ • NOKTA / MUSTAFA TATCI • SELÂNİKLİ AHMED EFENDİ-4 HAKKINDA YAZILANLAR VE ESERLERİ / HAZIRLAYAN: ÜMİT YAZICI • POPÜLER KÜLTÜR VE MÜZİK İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA POPÜLER TÜRK SANAT MÜZİĞİ ŞARKILARINDA KULLANILAN MAKAMLARA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME / VOLKAN GİDİŞ KADIN VELÎLER, SUSUZ BEY VE DERVİŞLER / EMRAH ALTUNTECİM • KİTAPLIK / OSMAN DURSUN • NOTA ARŞİVİ

EDİTÖRLERDEN...

Değerli Okurlarımız;

Yeni sayı pek çok müjdeyi de beraberinde getirdi. Birbirinden kıymetli yazılarımız ve yazılarımızla kültür sanat dünyasının 5 senedir nabzını tutan "***Kadem Mûsikî ve Edebiyat Dergisi"***, şimdi yine ilgili olduğu alanın farklı bir mecrasından bu sahaya hizmet etmeye devam ediyor. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Güzel Sanatlar Genel Müdürü Sayın Doç. Dr. Murat Sâlim TOKAÇ'ın katkıları ve Araştırma Kültür Düşünce Eğitim ve Mûsikî Derneği AKDEM'in organizasyonu ile bu yıl ilk defa ***"Kadem Dergisi Kültür ve Sanat Ödülleri"*** sahiplerini bulacak. Hak edenlerin hak ettikleri değeri bulmaları için yıllardır çalışmalarını sürdüren Kadem Dergisi ve Akdem Derneği'nin bu gayretlerinin amacına ulaşmasını temenni eder, internet sitemiz ve sosyal medya bağlantılarımızdan etkinlik takvimini, detaylı bilgileri takip etmenizi rica ederiz. 27 Kasım 2015 tarihinde, Üsküdar Bağlarbaşı Sahnesi'nde buluşmak dileğiyle…

İkinci müjde desteklenmesi gereken bir grup ve beraberinde gerçekleştirdikleri TV programı ile alakalı. Daha önce dergimizde onlardan bahsetmiştik. Fakat sizleri yeni TV programlarından da haberdar etmek istedik. Medeniyetimizin hakiki seslerini duyurmak için bir araya gelmiş İstanbul Solistleri grubu, Türkiye'nin dünya ölçeğinde tanınan sanatçılarından oluşmaktadır. Doç. Dr. Murat Sâlim Tokaç'ın uhrevî Ney'i ve kadîm sadâlı Tanbur'u, Deryâ Türkan'ın büyüleyici Klâsik Kemençesi, Yurdal Tokcan'ın zarif Ud'u, Hakan Güngör'ün latif Kanun'u ve Fahrettin Yarkın'ın heyecan verici Ritmi ile İstanbul Solistleri, bundan böyle TRT ekranlarında sizlerle olacak.

Uzmanlar onları; "Kâdim sesler, ancak ve ancak kadîm bir medeniyetin başkentinden duyurulur tüm dünyaya... Doğu'dan Batı'ya binlerce yılık mirâs, üstâd vârislerin hünerli ellerinden akar geleceğe... Bu iki cümle, belki de İstanbul Solistleri'nin bir araya gelmelerinin en büyük sebebi…" diye tarif ediyorlar. İsimlerinin sırrını bize bu yolla fısıldıyorlar. Müziklerinin sırrını işitmek o hakîkata vâkıf olmak dileğiyle…"

Bizler bu yola hep beraber çıktık. Herkes kültür ve sanat adına çalışmak için, medeniyetimize hizmet için bu kutlu yolculuğun bir yerlerinde seyir hâlinde. Şimdi yeniden rotamızı Kadem Mûsikî ve Edebiyat Dergisi'nin kademli sayfalarına çevirelim ve bu yolculuğun neresindeyiz, nereden nereye gidiyoruz bir bakalım…

İyi Okumalar…

içindekiler

04 **KEN'ÂN RİFÂÎ DÎVÂNI'NDAN SEÇMELERLE BAŞ BAŞA- 5 İSTÎLÂ-YI AŞK**
Hazırlayan: Gülmisal GÜRSOY

16 **KLASİK MÜZİĞİMİZİN İLK YAZILI KAYNAKLARINDAN BİRİ OLARAK MEVLÂNÂ'NIN ESERLERİ**
Eray CİNPİR

20 **HER KELİME BİR ÂLEMDİR**
Dr. Savaş Ş. BARKÇİN

23 **BİR HAK ÂŞIĞINA SESLENİŞ**
Yrd. Doç. Dr. Fahrünnisa BİLECİK

24 **LEM'Î ATLI HAKKINDA YAZILANLAR VE ESERLERİ -1**
Hazırlayan: Ümit YAZICI

28 **CİNUÇEN TANRIKORUR AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ**
Bârihüdâ Tanrıkorur

31 **ORTAK MİRASIN BİLİNMEYEN VÂRİSLERİ**
Doç. Dr. Murat Sâlim TOKAÇ

36 **BİR KÜLTÜRÜN IŞIĞINDA; "BİR 20. YÜZYIL MÜNEVVERİ KEN'AN RİFÂÎ"ADLI SEMPOZYUMDAN NOTLAR SEYRAN**
Gülmisal GÜRSOY

52 **BEN EVVELA SANAT, SONRA DÜNYEVÎ MENFAAT DİYEN BİR İNSANIM.**
Röportaj: Nebahat KONU YILMAZ

56 **NOKTA**
Mustafa TATCI

57 **SELÂNİKLİ AHMED EFENDİ-4 HAKKINDA YAZILANLAR VE ESERLERİ**
Hazırlayan: Ümit YAZICI

64 **POPÜLER KÜLTÜR VE MÜZİK İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA POPÜLER TÜRK SANAT MÜZİĞİ ŞARKILARINDA KULLANILAN MAKAMLARA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME**
Volkan GİDİŞ

72 **KADIN VELÎLER, SUSUZ BEY VE DERVİŞLER**
Emrah ALTUNTECİM

74 **KİTAPLIK**
Osman DURSUN

76 **NOTA ARŞİVİ**

MÛSİKÎ VE EDEBİYAT DERGİSİ
KADEM
Üç Aylık Mûsikî ve Edebiyat Dergisi

ISSN: 1309-9795

Atatürk Caddesi Adile Naşit Sokak
No: 8/A Sahrayıcedit - İstanbul
www.kadem.org
www.musikiveedebiyat.com
e-posta: bilgi@kadem.org

Araştırma Kültür Düşünce Eğitim ve Mûsikî Derneği
(AKDEM) İktisâdi İşletmesi adına Sahibi
Yard. Doç. Dr. Fahrünnisa BİLECİK
(fbilecik@kadem.org)

Editör ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürleri
Yard. Doç. Dr. Nevnihal BAYAR
(nevbayar@kadem.org)
Yüce GÜMÜŞ (yucegumus@kadem.org)

Yayın Kurulu
(Sıralama soyadlara göre alfabetik olarak yapılmıştır.)
Prof. Rûhi AYANGİL (Mûsikî)
Dr. Savaş Ş. BARKÇİN (Mûsikî)
Yard. Doç. Dr. Nevnihal BAYAR (Dil)
Yard. Doç. Dr. Fahrünnisa BİLECİK (Dil)
Yard. Doç. Dr. Gülberk BİLECİK (Sanat Tarihi)
Prof. Dr. Osman BİLEN (Felsefe)
Yard. Doç. Dr. Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU (Sanat Tarihi)
Prof. Erol DERAN (Mûsikî)
Yüce GÜMÜŞ (Mûsikî)
Niyâzi KÜLAHLI (Mîmârî)
Yard. Doç. Dr. Ünal ŞENEL (Edebiyat)
Dr. Murat Sâlim TOKAÇ (Mûsikî)
Prof. Dr. Mutlu TORUN (Mûsikî)
Prof. Dr. M. Baha TANMAN (Sanat Tarihi)
Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN (Gelenekli Sanatlar)
E. Seval YARDIM (Edebiyat)

Redaksiyon
Dr. Ayşe SADIKOĞLU

Nota Yazım
Yüce GÜMÜŞ

Görsel Yönetmen
Tekin ÖZTÜRK

Dağıtım Organizasyonu ve Abonelik Servisi
Serdar BAŞER
(0 536 776 42 97 - serdarbaser@kadem.org)

Kapak Resmi
Ebru - M. Sadreddin Özçimi

Grafik Tasarım
PROJESANAT
www.projesanat.com.tr

Sanatkar Ofset San. Tic. Ltd. Şti.
Maltepe Mh. Litros Yolu 2.Matbaacılar Sit.
4NF/4-5 Topkapı / İST.
Tel: (212) 567 39 40-41
Sertifika No: 31046

Fiyatı
Tek Sayı: **15** ₺
1 Yıllık (4 Sayı) Abone: **60** ₺

Yerel süreli yayın.

Ken'ân Rifâî Dîvânı'ndan
Seçmelerle Baş Başa 5 . Bölüm

İstîlâ-yı Aşk
(Aşk Kuşatması)

Yayına Hazırlayan: Gülmisal GÜRSOY*

Atlıların ayak sesleri duyuldu. Kaf Dağı'na uzanan yolda, bir toz bulutu. Atlıların ayak sesleri duyuldu. Onlar, gönül denilen bir memleketi, Kaf Dağı'nın ardında arayıp durdu. Yok, yok, yok… Oysa ataları söylemişti; gönül orada bir yerde gizlenerek, kurtarılmayı beklemekteydi. Fakat gönül, bekledikçe yıkılmıştı, virandı, perişandı. Kim onu bu çoraklıkla, bu kuraklıkla, bu perişanlıkla, nereden tanıyacaktı! Atlılar, gönül diyarından bin kere de geçse, ne gönülde "Ben buradayım." diyecek hâl vardı, ne de atlılarda onu görebilecek göz…

Atlılar, dörtnala dağlar ve dağlar aştılar. Yorulup, kan ter içinde "Bir yudum aşk." diye, diye aşk deryasının başına vardılar. Bir yudum, bir yudum derken atlılar, aşka bulandıkça bulandılar, damarlarında şahlanan aşk ile gönül diyarını aramaya koyuldular. Aşk ile onlar, bir tepenin başına vardılar. Aşk ile onlar, etraflarına baktılar. Bir de ne görsün atlılar! Burası, gönül diyarı olamayacak kadar perişan bir diyar. Viran, yıkılmış, toza, kire, batağa saplanmış bir diyar. Atlılar şaşkınlık içinde, adına gönül demeye bin şahit isteyen bu diyara atlarını sürdüler. Onlar gönle yaklaştıkça, üzerlerinden süzülen aşk ile gönül diyarını, yudum yudum beslediler. Gönül beslendikçe beslendi, güçlendikçe güçlendi, üzerindeki tozu, kiri atmaya başladı. Önce kuş sesleri belirdi, sonra dallar yeşerdi. Sonra, sular çağladı. Her yerden bir güzellik âleme taştı. Gönül, gönül adını kuşandıkça kuşandı. Aşk, gönle düştü mü, Kaf Dağı'na uzanan yol bile gül bahçesine dönmüştü. Atlılar, ne kadar aşk ile gönlü kuşatmışsa, o gönül de o kadar güzelliğini onlara açtı. Etrafı ise bir gül kokusu artık buram buram kaplamıştı…

Sonra ne mi oldu? Ben bilmiyorum ama Ken'anRifâî Hazretleri'nin aşağıdaki şiirine bakılırsa, aşka bulandıkça öyle bir hâl ortaya çıkıyor ki hem gönül gizemini açtıkça açıyor hem de bu gizeme tutunarak idrak ufuklarının birinden bir diğerine uzanan bir seyran yaşanıyor. Nasıl mı? Gelin Ken'anRifâî Hazretleri'nin aşağıdaki şiirine kulak verelim.O diyor ki;

İstîlâ-yı Aşk
Aşk Kuşatması

Öyle sermestim ki, bilmem ben mi aşkım, aşk mı ben?
İmtizacdan seçmez oldum, ten mi ruhdur, ruh mu ten?
Ben isem aşk, aşk nedir, yâ ben neyim, ger aşksa ben?
Akl ü fikrim bunlar işte bende sergerdân eden!

Öyle sarhoşum ki, bilmem ben mi aşkım, aşk mı ben?
İkisi birbirine o kadar karıştı ki seçemez oldum, ten mi ruhtur, ruh mu ten?
Aşk ben isem, aşk nedir? Eğer ben aşk isem, ben neyim?
Aklımı fikrimi kurcalayan hep bunlar işte, beni hayrete düşüren!

Ger tecellî etse kalbe nûr-ı cevvâl-i Hüdâ,
Cezbe-î Rahmân budur, hem aşk-ı nevvâr-ı Hüdâ.
Gökten Îsâ indi, Mehdî zâhir oldu meydana,
Kesti Deccâl'i, kötü huylardan oldu kalbrehâ.

* *Araştırmacı Yazar.*

Allah'ın nurundan bir nur *(canlılığından bir can)*, kalpte görünür olmaya başladığında,
Hem bu Allah'ın nur vericiliğinin ardına gizlenmiş aşkı, hem de bu aşk Cenâb-ı Hakk'a çekilişi yaşatır,
Böylece; gönle gizlenmiş İseviyet nurunun üzeri açılır,
Onunla birlikte mehdîlik vasfı da artık zuhurdadır.
İseviyet ve Mehdîlik bir oldu mu Deccal'a yakışan kötülükler son bulur,
Ve kalp, işte o zaman kurtulur.

Gitti benlik, öldü Deccâl, kalmadı zât ü sıfat,
Aşkın oldu her taraf, kalb buldu zulmetten necât.
Aşk imiş zâhirle bâtın şem'i, ancak aşk imiş,
Ben çıkınca aradan olmuş vücûdumkâinât.

Benlik gitti, Deccâllik vasfı öldü, zât sıfat kalmadı.
Her taraf aşk kesildi, böylece kalp karanlıktan kurtuldu.
Görünenin de, özde olanın da ışığı meğer aşk imiş, ancak aşk.
"Ben" algısı ardadan çıkınca ise, vücudum, kâinat olmuştu.

Uydu ÎsâMehdî'ye, Mehdî hemen oldu imâm,
Ettiler her ikisi birden namâza tam kıyâm.
Nefs iken ismi değişti, bârekâllah oldu rûh!
Etti Rûh-i kuds ile bir ittihâd ki asl u tâm.

Gönüldeki Mehdîlik ışığı, imamlık etti İseviyet nuruna,
Ve İseviyet nuru, uydu o imama.
İkisi bir oldu, namaza durup, Cenâb-ı Hak'ın birliğini idrake baş koydu.
Varlığın ismi nefis iken, Allah'ın mübarek kıldığı ruh oldu!
Bu ruh, kutsal ruh ile birleşti, aslına kavuştu.

Matla'-ı şems-i Muhammed kalbidir bir kâmilin,
Mazhar-ı zât ü sıfât, hem kalbidir bir kâmilin,
Cilvegeraşkullah, Allah kalb-i pâkinde onun,
Cümlenin maksûdu ancak kalbidir bir kâmilin.

Muhammed güneşinin doğuş yeri, kâmil olanın kalbidir,
Zâtla sıfatın zuhur yeri, kâmil olanın kalbidir,
Allah, kâmilin temiz -pak- kalbinin derinliklerinde, aşkının yüceliğiyle görünür, cilve eder, naz eder,
Cümlenin maksadı ise kâmil olanın kalbindeki hakikate ermektir.

Râzıyım eflâkte olmaktansa emlâke karîn,
Bu zemînde olmak, elbet mazhar-ı aşk-ı mübîn,
Nîmet ü ihsân-ı cennetten, muallâ Ken'an'a,
Burda olmak kâmilin kalbinde pür-zevk u emîn.

"Yaratılmışlık, Allah'ın muradının eseridir. Dolayısıyla da Allah, yaratmakla, bildirmek istediği hakikatini belirler ve böylece kendinden bir yapı zuhura getirir. Yaratılmış bu parça yapıda, ana yapının izleri gizlenir. Bu hâlin neticesi; doğal olarak, yaratılmış en küçük birim dahî Allah'ın muradının eseri olmakla birlikte, Allah'ın murat edişinden de pay sahibidir. Bu pay sahibi oluşla yaratılan; istemek, dilemek, arzu etmek vs. tarzı eylemlere girişir."

Feleklerde olmaktansa, mülke yakın olmaya râzıyım,
Aşkı yaşamak ve onun iyiyi-kötüden, seveni-sevmeyenden ayrıcılığının zuhuru için bu zeminde olmak elbet mühim,
Cennet nimetlerinden daha yüce bir nimettir ki bu Ken'an için,
Burada olup kâmilin kalbindeki hakikatle pür zevk ve emin.

***

Ken'anRifâî Hazretleri'nin yukarıdaki şiirinde *-idrakimiz ölçüsünde söyleyelim ki-*ilginç ve keşfedilmeyi bekleyen pek çok düşünce durağı var. Bunun yarattığı heyecanı öncelikle dizginlemeye çalışarak, müsaadenizle basamak basamak gitmeye gayret edelim ve dilerseniz, şiirin de başlığı olan "Aşk Kuşatması" sözünden ne anlamamız gerekir? diye sorarak bu bölüme ait inceleme metnini başlatalım.

"Aşk kuşatması", aşkın benliği kaplaması demektir. Aşk, sizin de bildiğiniz gibi bünyede hâkim olabildiği ölçüde ve içinde bulunduğu seviyeye de uygun olarak görünüşler ortaya getirir. Bu yapının ise esası, Cenâb-ı Hakk'a, dolayısıyla da yaratılışın başlangıç noktasına dayanır.

Aşk ile kuşatılmışlığın, yaratılışın başlangıcına dayandırılması;

Yaratılmışlık, Allah'ın muradının eseridir. Dolayısıyla da Allah, yaratmakla, bildirmek istediği hakikatini belirler ve böylece kendinden bir yapı zuhura getirir. Yaratılmış bu parça yapıda, ana yapının izleri gizlenir. Bu hâlin neticesi; doğal olarak, yaratılmış en küçük birim dahî Allah'ın muradının eseri olmakla birlikte, Allah'ın murat edişinden de pay sahibidir. Bu pay sahibi oluşla yaratılan; istemek, dilemek, arzu etmek vs. tarzı eylemlere girişir. O hâlde yaratılmış, her nefes dilemek, istemek,

arzu etmek, çekilmek, yönelmek vs. eylemleri çeşitli boyutlarda yaşarken esasen bu hâli, aşk ile kuşatılmışlığının bir yansımasıdır. Aşk, yaratılmışın doğasına nakış gibi işli olandır.

Bununla birlikte kendisinden açığa çıkartılan isim ve sıfatların el verdiği ölçüde, yaratılmışın "Sen bu musun?" diye kendine sorması, bünyesindeki öz yapının işaretidir. Allah, yarattığı biriminden, bildirmek istediği hakikatini zuhura erdirir. Birimine lütfettiği bu hakikat payı, dünyaya bakan cephesine sesini duyurmak ve gerçek hâlini hâkim kılmak ister. Buna istinâden özün,*(hakikat payının veya şimdilik biz buna birime lütfedilen potansiyelin diyelim)* ortaya doğru ve net bir şekilde konuluşunu hedef edinmek ise aşka farklı bir derinlik getirir. Kişi kendisinden açığa çıkan isim ve sıfatların elverdiği ölçüde derinliklerine yol aldıkça, nefsanî hiçbir değeri burada tutmak istemez, zîra kendisine yakıştırmaz, iter. Bu yapı, *(öz yapının)*esas olan ve nefis engeline çarpmayan seviyesinin hâkimiyetinin işaretidir.

Ken'an Rifâî Büyükaksoy

Bu noktada her zaman ki gibi bir skala hayal ederek de altını çizmemiz gerekirse; her ismin, sıfatın birime lütfedilen zirve hâlleri öz dediğimiz noktada yer alır. *(Hâl bu olunca da; meselâ zulmedişten bahsederken, bir de bakarsınız ki derinliklerde aynı ismin farklı boyutu -merhamet- karşınıza çıkar. Zîra çok zulmeden, az zulmeden, zulmetmeyen, merhametli, çok merhametli olma hâli gibi birbirine göre derecelenmelerle bu skala üzerinde yer alınabilir.)* Üstelik konumuz olan aşk üzerinden de gidecek olursak; içinde bulunulan her seviye için aşkla kuşatılmışlık söz konusudur. Bunun da dışa tezahürleri olur. *(Unutmayalım; zulümde (zâlimde) bile aşk vardır. Zulmetme aşkı.)*Ancak idrak arttıkça, nefis dizginlenebildikçe aşkla kuşatılmışlık da derinlik kazanır ve hakikatini açmaya başlar ve aşkın, doğru kullanıldıkça ileriye doğru yol aldıran kıymetli bir cevher olduğu fark edilir ve bu yol alış; aslî yapıyla, asıl olanla; kavuşma, buluşma, bir ve beraber hareket edebilme yolunda adım attırır.

Daha önceki bölümlerde de işlenmeye çalışıldığı üzere, öze muhabbet zerrelik boyutu üzerinden Cenâb-ı Hakk'a muhabbete açılır ve bu gerçekleşebildiği ölçüde de Cenâb-ı Hakk'ın muhabbetini kazanma yolunda şekilleniş zevk hâlini alır. Bu hâlin tasviri olarak yorumlanan bir âyet-i kerîme: Nemlsûresi, 34. âyette Allah buyurulur ki; "Mülük*(hükümdarlar)* bir şehre dâhil olduğu vakit, o şehrin eşrâfını*(sâkinlerini)*zelil *(aşağılanmış)* ve hakir *(değersiz)* kılar." Bu âyet-i kerîmenin iç mânâlarından biri ise şöyledir: Aşk sultanı, kalp memleketine dâhil olduğu vakit, o memleketin ileri gelenlerinden benlik, gurur, öğünme, kibir ve şehvet gibi nefsin büyüklerini ya öldürür ya da kendine boyun eğdirir.

Hak âşığının sarhoşluğu nasıl bir durumu anlatsa gerek?

Bildiğiniz üzere sarhoş deyince, öncelikle alkollü içki veya keyif verici madde sebebiyle kendini bilmeyecek durumda olan kimse akıla gelir. Ama başta Peygamberimiz olmak üzere, hiçbir Hak âşığı şüphesiz ki *(tövbe estağfurullah)* kendini bilmez değildir. Tam tersine kendi bilmek, kendini bildikçe de hakikat ile mest olmak söz konusudur. Bu sebeple, adı alkol veya şuur kaybettiren, düşünmeyi unutturan vs. her ne ise, onun ile "Allah" diyenin işi yoktur. Bilinçli olarak yollar aşılır. Bilinç seviyelerinde derinleştikçe gerçek sevgiliye doğru yol alınır. Bilinç seviyelerinde derinleştikçe artık öyle bir noktaya varılır ki; gerçekte sevilenin arzusu ne ise, arzumuzun o olması bizi bize unutturur. Bu ise kendini bulmanın ve kendini, asıl hâline teslim etmenin işaretidir. Bu sebeple Hak âşığındaki sarhoşlukla bizlerin, en azından o görme-

ye çok alışık olduğumuz sarhoşluklar arasında fark vardır.

Âşığın gözüyle aşk, ten ve ruhun görünüşleri:

Belli bir bilinç seviyesine ulaşıldığında artık bu noktada ikilik algısı *(Yaratan ve yaratılan gerçeği)* ortadan kalkar. Tek hakikat vardır: O da Cenâb-ı Allah'tır. Zîra Yaratan Allah, yarattığından açığa çıkan da O'nun yarattığı birimden açığa çıkarmayı dilediği hakikati. O hâlde bu noktada "kim kimdir" birbirine iyice karışır. "Her zerre Cenâb-ı Hakk'ı bildiriyorsa, ben de neyin nesiyim?" denilmeye başlanır. Bu, yaratılmışın hakikat zinciri içinde kendini bir yere oturtmak istemesinin bir ifadesidir. Lakin yaratılmışın, Yaradan'dan âzat varlığı söz konusu değil ki… Bu hâl anlaşıldıkça, Allah'ın birliğinde yok olunduğu ve o birlikten gelindiği, o birlikle canlılık bulunduğu idrak edilir. Bu idrakle aşka, tene, ruha bakıldığında nefsin, sığlarından bakarak fark edilen değerlerinden çok daha farklı değerler taşıdığı algılanır. Zîra her zerre Cenâb-ı Hakk'ın eseri olduğu gibi, Cenâb-ı Hakk'ın muradına âlet kesilmiştir. Cenâb-ı Hak'tan gayrı algısı silindikçe hayret ziyadeleşir.

Şiirde geçmekte olan "Nûr-ı Cevvâl-i Hüdâ kalpte tecellî ederse" ifadesiyle kasıt ne acaba?

Cevval;hareketli, canlı, davranışları çabuk ve kesin olan demektir. Dolayısıyla "Nûr-ıCevvâl-i Hüdâ"; tek canlı olan Allah'ın canlılığından -hareketliğinden- zuhura gelen nur anlamı taşır. Bu nur, yaratılıştaki kıvılcımı anlatır. Bu nurun kalpte tecellisi Allah'ın canlılığından hissedar kılınıştır. Yemek, içmek, tabiî ihtiyaçları gidermek, hareket etmek, konuşmak, gülmek, hissetmek vs. dünya planında bakıldığında canlılık belirtisidir. Fakat canlılığı bu seviyede algılamak, canlılık skalasında alt seviyelerde kalmak demektir. Canlılık; Hak idrak edildikçe üzerimizdeki ölü toprağını atmak, asıl olana kavuşmak, asıl olanla mânâ bulmak ve asla kavuştukça dirilmekle elde edilir.

Şiirde geçmekte olan "Rahman Cezbesi" ve "Aşk-ı Nevvâr-ı Hüdâ" ifadesi ile kasıt ne ve aralarındaki bağlantı hakkında ne söylenebilir?

"Nevvar"; nur veren, nurlandırıcı, çok nurlu, çok parlak anlamına gelir. "Aşk-ı Nevvâr-ı Hüdâ" ise Allah'ın nur vericiliğindeki aşk, olarak yorumlanır. Bütün yaratılmışlar, Allah'ın muradının neticesi varlık iddiasına büründüğüne göre; Allah'ın murad edişi ile *(yaratma aşkını ortaya koyuşu ile)* Allah'ın nurundan zerreler, birimden açığa çıkarak canlılığı, birimden zuhura erdirir. Fakat daha önceki bölümlerde de gördüğümüz üzere Yaratan Allah; aynı zamanda yarattığından açığa çıkardıklarıyla, yarattığını kendisine çekendir. Bu çekiliş ise birimden açığa çıkan canlılığın aslını arayışının ifadesidir. Zîra her neye elimizi uzatırsak uzatalım, netice itibariyle birimden açığa çıkan Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfat zerrelerine koşarız. Bununla birlikte karşımızdakini ancak kabiliyetimizce tanıyıp bilebileceğimize göre karşımızdan yansıyanların bizim için ne ifade ettiğini idrakle zenginleşir, özümüze bilinçli veya bilinç dışı seyran gerçekleştiririz.

O hâlde biz; ne yaparsak yapalım, nefsimize gömülüp gerçeği idrakten âciz kalsak bile, netice itibariyle yaratılmakla *(nur ile şereflendirilmekle)* cezbeye kapılıp Allah'a çekileniz. Üstelik doğum kapısıyla girdiğimiz dünya hayatı, Allah'ın aşk ile var etmesini *-murad edip, dileyip yaratmasını-*anlattığı gibi ölüm kapısıyla bu dünya hayatından da çıkışımız da "Rahman Cezbesi"ne kapılıp yol alışımızı, canlılığımızın esasını özleyişini anlatmaz mı? Unutmayalım ki öz, daima Cenâb-ı Hakk'ı özler,*(Parça daima bütünü, bütündeki hâlini arar, ona hasret duyar. Biz ne olup bittiğinin idrakinden yoksun olsak bile, -öz, nefis engeline çarpıp da türlü şekillerde mülk âlemine yansısa bile- netice itibariyle de)*özdeki hakikat Cenâb-ı Hakk'a özlemle yürütür. Bu noktada yaş almak bile Cenâb-ı Hakk'a hasretten kavrulmak olarak yorumlanır.

"***Gökten Îsâ indi, Mehdî zâhir oldu meydâna,***
Kesti Deccâl'i, kötü huylardan oldu kalbrehâ."
ilginç bir ifade. Acaba burada ne kast ediliyor?

Burada hadîs-i şerîfe atıf vardır, fakat Hazreti İsa (a.s.) ve Hazreti Mehdî (a.s.) ile ilgili pek çok hadis bulunmakla birlikte, "Bölüm Sonu Bilgi Notu:1" de dikkatlerinize sunduğumuz Kur'an âyetlerinin de konuya ilişkin işaretler taşıdığına inanılır. Bununla birlikte, "Gökten İsa'nın inişi ve Mehdîliğinzuhuru"-nun kalpte cereyan eden bir hadiseye işaret ettiği gerçeğinin de şiirde ön plana çıktığı ortadadır. Meseleyi dilerseniz öncelikle bir gönül hikâyesi ve dolayısıyla da idrakin derinliklerindeki bir basamak olarak ele almaya çalışalım.Kişi kendisinden hareketle, kendisinde keşfettiklerinin hakikatine yöneldikçeârif-lerin yorumuyla karşısına temel olarak üç aşama çıkar. Bunlar; "İlme'l-Yakîn", "Ayne'l-Yakîn", "Hakke'l-Yakîn" seviyeleri olarak isimlendirilir.

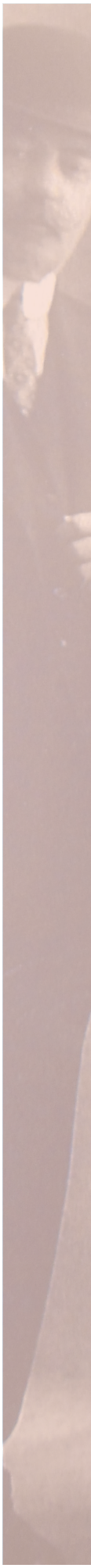

İlme'l-Yakîn Seviyesi: Bilgi ile biliş seviyesidir. Skalanın bilgisizlik boyutunda yer alınsa *(Az bilmek, çok bilmek, hiç bilmemek birbirine göre derecelenerek bu skala üzerinde bildiğiniz üzere konumlanır.)* bilgisizlik dahî "ilme'l-yakîn" seviyesi üzerinde bir noktadır. "ilme'l-yakîn" konusunu izaha yönelik örnek vermek gerekirse; Mehmet Bey Medine'yi görmemiş, yalnız tarifini duymuştur. Fakat ne kadar duyarsa duysun takdir edersiniz ki görmüş gibi olamaz. Bu seviye, Hakk'ı idrak açısından değerlendirildiğinde "ilme'l-yakîn"e benzetilir. Cenâb-ı Hakk'ı, bilgi olarak bilmek demektir.

Ayne'l-Yakîn Seviyesi:Göz ile görür derecede görerek, müşahede ederek bilme seviyesi…Ahmet Bey Medine'yi ve Medine'yi Medine kılan Peygamberimizin kabr-i şerîfini görmüştür. Elbet onun bilmesi, Mehmet Bey'in bilişinden farklıdır. Burada bilgi, kişiye hakikati fark ettirmiş ve hakikatle onu tanış kılmıştır. Bu seviye İseviyet boyutunu anlatır. İseviyet boyutu, gerçek canlılığın gönülde uyanışını ifade eder. Uyanan gönül Allah bilinciyle aydınlanır. Fakat bir nokta vardır ki örnek üzerinden söyleyecek olursak: Medineli olmak için takdir edersiniz ki bir Medineli olunduğu bilinciyle Medine'de yaşamak gerekir. İseviyet seviyesi Medine'yi Medine kılandan haberdar oluşu bildirir. Bir Medineli olarak Medine'de yaşamayı değil. O hâlde Allah ile bir ve beraber hareket edebilirlik, bir üst boyutun göstergesidir.

Hakke'l-Yakîn Seviyesi: Örnek üzerinden yine söylersek: Medineli olmak gibidir. Bilgi ile biliş ve ayne'l-yakîn seviyeleri aşılmış artık hakikatin içinde o hakikatle yaşanır olunmuştur. Bu boyut, Muhammedî hakikat seviyesini bildirir. Cenâb-ı Hakk'ın bildirmek istediğihakikati ile bir ve beraber olup soluk alıp verildiği gerçeği, bu mertebede belirir.

Bununla birlikte gönle "Hazreti İsa'nın inişi" ifadesiyle kasıt; birimin Cenâb-ı Hakk'ı "ayne'l-yakîn" boyutunda bilme hissesinin üzerinin açıldığıdır. Her yaratılmış kendisine sunulmuş kabiliyet doğrultusunda *(Muhammedî hakikat boyutunun altında yer almakla)*İseviyet boyutundan da hisse taşır ancak nefsin bencillikleri bu yapıyı örter, karartır. İseviyet boyutunun gönülde zuhuru söz konusu olabildiği ölçüde ise bir disiplin göze çarpar. Doğru yolda yürüme gayreti hâkim olur ki böylece ilim ve muhabbet ziyadeleşir ve gönülde Mehdîlikle sembolize edilen hidayet nuru*(İseviyet boyutu ortaya çıkabildiği ölçüde)* ortaya çıkar. Gönüldeki İseviyet seviyesi, gönüldeki Mehdîlik boyutuyla gelişir, derinleşir ve yoğrularak ayne'l-yakîn seviyesinden hakke'l-yakîn mertebesine yönelir. Böylece Yaradan'ın varlığında yok olunduğu, Yaradan ile hayat bulunduğu bilincine varılır. Artık muhabbet ile yokluk bilincine varılabilindiği ölçüde nefsanî kaygılardan da uzak, aslî yapı ile bir ve beraber olup yaşanır. Başka bir deyişle de nefsanî kaygılardan uzak olunabilindiği, Cenâb-ı Hakk'a muhabbet ile yokluk bilincine varılabilindiği ölçüde âriflerin işaret ettiği yakınlık skalası üzerinde yer alınır.

Acaba hadislerde şiirde de atıfta bulunulan Hazreti İsa (a.s.) ve Hazreti Mehdî'nin (a.s.) zâhir oluşuna yönelik nasıl bilgiler yer almakta?

Hadislerle bildirildiği üzere; kıyamete yakın zamanda bir mehdî ortaya çıkacak ve Hazreti Muhammed (s.a.v.) ümmetine komutanlık edecektir. Onun adaleti, idareciği, dirayetli ve önder tavrı kötülüklerin sembolü Deccâl'in başının kesilmesine sebeptir. O, Resûlullah'ın (s.a.v.) vekâletini taşıyacak, İslâm'ı yüceltecek ve Allah onu muzaffer kılacaktır. İnanç budur. Hadîs-i şeriflerde konuyla ilgili ifade edilen diğer hususlardan biri de şöyledir: Hazreti İsa (a.s) ile Hazreti Mehdî (a.s.) aynı zamanda çıkacaklar ve Hazreti İsa (a.s.) Hazreti Mehdî'ye (a.s.) yardımcı olacak, birlikte Deccâl'i öldürecekler, hatta Hazreti İsa (a.s.), Hazreti Mehdî'nin (a.s.) arkasında namaz kılacaktır. Ken'anRifâî Hazretleri değil mi ki yukarıdaki şiirinde Hazreti İsa'nın zuhurundan, Mehdî'ninzâhir oluşundan ve Deccâl'in başının kesilişinden bahsetmiştir, o hâlde şiirin iç mânâsıyla birlikte hadislerde yer alan somut ifadelere de atıf olduğu dikkatlerden kaçmamalıdır.

Şiirde de geçmekte olan, Hazreti İsa'nın (a.s.), Hazreti Mehdî (a.s.) ile buluşarak namaza duruşlarını anlatan hadisin orijinali hakkında kısa bilgi verilebilir mi?

"İbniMâce, Ravyanı, İbniHuzeyme, Ebu Avane, Hakîm ve Ebu Naim, Ebu İmâme'dentahric ettiler (meydana çıkardılar). Dedi Resûlullah (s.a.v.) bize hitab etti. Deccâl'i anarak şöyle buyurdu:…Orada imamları kendilerine sabah namazını kıldırmak için öne geçtiği sıra, bir de bakarlar ki, İsa İbni Meryem (a.s.) sabah vaktinde inmiştir. Bu imam (Hz. Mehdî), Hz. İsa'yı öne geçirmek için arka arka çekilir.Hz. İsa (a.s.) onun omuzlarına elini koyar ve O'na der ki: Geç öne, namazı kıldır. Zîrakâmet senin için getirilmiştir." Bunun üzerine, İmamları (Mehdî) onlara namazı kıldırır." *(CelâleddinSuyutî'nin Tasnifinden Hadisler, Âhir Zaman Hz. Mehdîsi'nin Alâmetleri,*

> "Kâmil insan", olgun insan demektir. Olgun insanla ise elbet her zaman, her yerde karşılaşmamız mümkündür. Yaşı ilerlemiştir, ona olgun deriz. Olayları alış şekline bakar ve bunda kendimizce bir üstünlük görür, ona olgun deriz. Ancak söz konusu olan tasavvuf kültürü olduğunda, bu değerlendirmeler yetersiz kalır. Zîra tasavvufta öyle bir olgunluk seviyesinden bahsedilir ki buradaki olgunluk, öncelikle kişinin kendisine bahşedilmiş potansiyeli ortaya koyabilmekteki kabiliyetini ve başarısını anlatır. Ancak bu da yetersizdir. Bu potansiyelin ortaya konuluşu ile öyle bir nokta açığa çıkmalıdır ki burada insanlığın kemâlinden bir lezzet kendini hissettirebilmelidir.

(Kitâbü'l-Burhan fi Alâmeti'l-Hz. Mehdiyyi'l-Muntazar), s. 79, Tercüme: Müşerref Gözcü – Kahraman Neşriyat.)

Bu bilgiye istinaden: İbn-i Arabî, Muhammed b. Ali et-Tanî (H. 638-M. 1241) der ki; "Namazı geciktiren İmam Mehdî'dir. Zamanın kutbu olduğu hâlde namazı geciktirmesinin sebebi, velâyet sahibinin nübüvvet sahibine karşı saygı göstermesidir. *(Velâyet; idare etmek, düzenlemek, yaklaşmak, işini üzerine almak, yardım etmek, sevmek, salâhiyet sahibi olmak anlamı taşır. Nübüvet ise nebîlik vasfını anlatır.Nebî, büyük bir haber taşıyan veya önemli bir haber veren kimse, kendisine kitap gelmemiş olan peygamber demektir. Hazreti Muhammed hem nebîdir hem resuldür. Şüphesiz resullüğünebîliğine engel değildir.)* Hazreti İsa'nın (a.s.) Hz. Mehdî'yi (a.s.) öne geçirmesinin sebebi ise İmam'ın, zamanın kutbu olduğunu bilmesidir. Mehdî'nin (a.s.) arkasında namaz kılması ise ona iktida ederek *(uyarak)*zâhiren ve bâtınen*(görünür ve derûnî)*feyiz elde etmek istediğindendir. Allah şüphesiz daha iyi bilir."

Bir başka yorumda ise şöyle denilir: Hazreti İsa'nın (a.s.), Mehdî'nin (a.s.) arkasında namaz kılması, Hazreti İsa'nın (a.s.) Hıristiyanlıkla değil, Mehdî'nin temsil ettiği İslâmiyetle hareket edeceğine vurgudur. Bu dünyanın Müslümanlaşacağına ve kötülüğün sembolü Deccâl'i ve dolayısıyla da Deccalliği,İslâmiyet'in nihayete erdireceğine işaret kabul edilir.

Benlik aradan çekildikçe zât ve sıfat ayrımının bitiyor olması hakkında ne söylenebilir? Bu nasıl bir durumu ifade eder?

"Zât" kelimesiyle Allah'ın tekliği, varlığı ifade edilir. Sözlük anlamı olarak da zaten zât demek; kimse, kişi, kendi, öz demektir. Bir kimsenin zâtından bahsedebilmek için, onun dikkat ederseniz sıfatlarını dile getiririz. *(Ayşe uzun boyludur, kısa boyludur, cimridir, cömerttir vs.)* O hâlde zât, kendini sıfatlarıyla ortaya koyar. Bu mikro yapı, makro seviyenin de esasen işaretidir. Cenâb-ı Hak, zâtını, sıfatlarıyla bildirir.

Bununla birlikte birim oluşa lütfedilmiş hakikat zerresi, ne kadar nefis engelini aşıp gerçek hâliyle ortaya çıkabiliyorsa, o kadar sıfatlar asıl olanı anlattığı gibi birime lütfedilmiş zâtî boyut da gerçek hâliyle zuhura gelir. Ancak, Yaradan Allah, yarattığından açığa çıkan Allah'ın bildirmek istedikleridir. Dolayısıyla üst bir bilinç seviyesinden bakıldığında; her yer, her zerre Cenâb-ı Hak kesilir ve Cenâb-ı Hak'tan gayri görülmez. O zaman, zât-sıfat algısı da doğal olarak ortadan kalkar. Özün perdelenişi ise şüphesiz ki bizi bu idrakten uzak tutar. "Ben ben" dedikçe *(zîra ikilik algısı söz konusudur)* yani benlik yok kestikçe; bu idrake asla varılmaz fakat hâl böyle olsa da netice itibariyle her yaratılmış Cenâb-ı Hakk'tan bir zerredir ve dolayısıyla da özün aslî yapısında zât-sıfat ayrımı yoktur.

"Ben çıkınca aradan vücûdum olmuş kâinat." ne demek?

İnsanoğlu, nefsine yenilmiş dahî olsa, -nefsi perdelemiş dahî olsa- özü itibariyle cümle yaratılmışlıkta olduğu gibi Cenâb-ı Hak'tan bir zerredir. Diğer yaratılmışlardan üstün özelliklerin kendisinden açığa çıkışıyla da *(zerreliği)* özü itibariyle, âlemleri kucaklayıcı, âlemleri özünde barındırıcıdır.

Bununla birlikte "Ben, ben" deyişler bitince, ego tatmini peşinde koşuşlarımız aman verince, esas yapıdan farklılıklar bertaraf edilince ne kalır geriye? Sadece özdeki hakikat. Özdeki hakikat, Cenâb-ı Hakk'ın birim oluşa lütfettiği hakikat payıdır. Dolayısıyla da önceki bölümlerden de biliyoruz ki; bu hakikat payı, Muhammedî hakikat boyutu altında

yer alır ve birim oluşa lütfedilen kabiliyet nispetinde de birim, Muhammedî hakikat boyutundan açığa çıkan özellikleri kendisinde barındırır. Yani nasıl ki Muhammedî hakikat, hakikat çekirdeği misali âlemi, âdemi, birimi… önce bünyesinde barındırıyor sonra ise zuhuruna vesile oluyor, yeşertiyorsa, insan da bu hâlden kendisine lütfedilen nispette hissedardır. Dolayısıyla, nefis perdesi aralandığında birimdeki hisse birimden seyran edilir. Ancak nefis aman vermese de özdeki hakikat boyutu (*lütfedilen kabiliyet nispetinde*) kâinatı kendisinde barındırandır. *(Bu arada geçmiş bölümlere de yeri gelmişken ufak bir atıfta bulunalım; İnsan yaratılmışların içerisinde kendisinden açığa çıkartılanlar itibariyle üstün konuma getirilendir ve Hazreti Muhammed (s.a.v.) Allah'ın resûlü olmakla birlikte kuludur. Gaye varlık olan Hazreti Muhammed (s.a.v.) insanlık üzerinden yükselir. Dolayısıyla da bu, insan için, insanlık için, lütfa uğrama sebebi kabul edilir. Üst seviye ise daima alt boyutlarını kapsar. Kâinat da, Muhammedî hakikat ve dolayısıyla da insanlık mertebesi tarafından kapsanandır ve Muhammedî hakikat noktasından hissedar olustaki zenginlikten hareketle kâinatın insana gizlendiği kabul edilir.)*

İlginç bir ayrıntı: Kâinatta ne varsa dağlar, tepeler, yıldızlar, gezegenler vücudumuzun fizikî yapısına benzetilmektedir ve bu benzeyiş insanda kâinatın barındığına işarettir, diyen pek çok âlim mevcuttur. Bilinç seviyelerinde derinleştikçe de görülür ki; kâinatı, kâinat olarak nitelemek dahî bir algı meselesidir. Birimliğimizden açığa çıkan bilinç seviyesiyle, kâinat algımız şekillenir. Böylece âlemin, âlemlerin, kâinatın, sistemin vs. âdeme gizlenmiş olduğu fark edilir. Nefsin sığlarına öz hâkim gelebildiği ölçüde ise bu gizem açılır ve böylece birim oluştan birim oluşa lütfedilen boyutta, aslî yapının ortaya çıkışında kâinat gözlenmeye başlanır. Nefis aman vermemekte dirense de unutmayalım öz, bu hakikati kendisinde taşır.

Şiirde geçmekte olan "Nefs iken ismi değişti, bârekâllah oldu rûh!" ne demek?

"Bârekâllah" ne demek? Önce dilerseniz bunu cevaplamaya çalışalım: "Bârekâllah" Allah'ın mübarek ettiği, mübarek kıldığı demektir. Bununla birlikte yaratılmakla, Yaradan ve yaratılan ayrımı ortaya çıkar ki bu, yaratılmışlık açısından baktığımızda nefis sahibi kılınıştır. Nefisin, hatırlarsanız; bir şeyin kendisi, mevcudiyeti, insan bedeni, ceset, bencillik ve ego tatmini peşinde koşulan boyut, iradî hareket, his ve hayat kuvveti bulunan latif cevher olma hâli gibi anlamları var. O hâlde; tanımdan da anlaşıldığı üzere bir skala hayal edersek; nefsin, kötülüğü, bencilliği emreden mânâsı olduğu gibi nefis, Allah tarafından insana üflenen ve bazı kaynaklarda da geçtiği üzere "İlahî Ben" boyutu olarak da tabir edilen seviyeye varıncaya kadar muhtelif evreleri kendisinde barındırır ve bu noktadan da hareketle nefsin esası yaratılışa ve dolayısıyla da Cenâb-ı Hakk'a dayanır. Ancak nefsin Cenâb-ı Hakk'a bakan yüzü "ruhî boyut" olarak adlandırılır. Zîra bizim mülk âleminden bakıp da nefis olarak teşhis ettiğimiz hakikatin özü, Cenâb-ı Hakk'ın, "Ruhumdan ruh üfledim." (Hicrsûresi, 29. âyet) dediği seviyeyi bildirir. Üstelik Allah, bildirmek istediği hakikatini kendinden zuhura getirir. O hâlde nefsin, Cenâb-ı Hakk'a bakan yüzü olan ruhî boyutuyla; ne kadar kucaklaşma, ne kadar içi dışı bir edip de ne kadar bir ve beraber hareket etme mümkün ise, o kadar da bizim dünyadan bakıp bencil dediğimiz nefis mübarekleşmekte.

Şiirde de geçmekte olan "Rûh-i Kuds" ne demek?

Bakara sûresi 87. âyet, Mâidesûresi 110.âyet ve Nahlsûresi 102.âyette görüldüğü üzere *(Bölüm Sonu Bilgi Notu:2)* "Rûh-i Kuds" ifadesi ile ilk bakışta anlaşılır ki; Hazreti Cebrâil (a.s.) işaret edilmektedir. Bununla birlikte "kuds" sözlük anlamı olarak; "mübareklik, kudsîlik, pak olmak, noksanlardan uzak olmak" demektir. "kuds" kelimesinin anlamından da anlaşıldığı üzere "kuds", Hazreti Cebrâil'in (a.s.) hakikatine vurgu içerir. Kutsal olan, ulu olan şüphesiz Allah'tır. Kudsiyetin*(Cebrâillik boyutuna lütfedilen ölçüde açığa çıksa dahî)*her şeyde olduğu gibi hakikati Allah'tır ve Allah'tandır.

Hazreti Resûlullah (s.a.v.) ve AbdülkâdirGeylânî Hazretleri'nin torunlarından biri olan Abdülkerim Ceylî Hazretleri'nin "İnsân-ı Kâmil" adlı eserinde yer alan "Rûhü'l-Kuds" *(Rûh-i kuds)* bahsinden sadeleştirilmiş küçük bir alıntı ise şöyledir:

"*Bilesin ki 'Rûhü'l-Kuds' ruhların da ruhudur. Yani insanlarda mevcut olan izâfî ruh dediğimiz, yaratılmış ruhları meydana getiren esas Ruhtur! Ve o, kün (ol) emri şümûlü (kapsamı) altına girmekten yana münezzehtir (uzaktır). Sonra onun için mahlûktur (yaratılmıştır)denemez! Çünkü o, yani Rûhü'l-Kuds, Hakk'ın has yüzlerinden bir yüzdür. Ve varlık,o yüzle kâimdir (vardır)!.. O bir Ruh'tur ama diğer ruhlara benzemez!..Zîra o, Allah'ın ruhudur ve Âdeme bu ruhtan üflenmiştir… Dolayısıyla Âdemin ruhu, yaratılmıştır; ama Allah'ın ruhu yaratılmış değildir!*

O kevnî (var oluşla ilgili) noksanlardan yana münezzehtir, temizdir…

İnsanın, bir cesedi vardır; bu onun sûretidir.

İnsanın bir ruhu vardır, bu onun mânâsıdır

İnsanın bir sırrı vardır, bu onun ruhudur

İnsanın bir de vechi vardır. İşte buna: Rûhü'l-Kuds, sırr-ı ilahî, vücûd-ısârî… tabir edilir."

Pek çok âlim ise bu izahı, "Rûhü'l-Kuds, Allah tarafından insana üflenmiş ruhtur." diyerek açar ve bu noktayı da derinleştirir. Zîra insanoğluna üflenen ruh, *(Hicrsûresi, 29. âyet)*netice itibariyle Allah'ın vücuttaki temsilcisidir. Bu temsilci, insana daha önceden bahşedilmiş olan *(yaratılmış olan)* ruhî boyutu destekleyici ve ona üstünlük getiricidir. Bu noktada da Cebrâillik boyutu söz konusudur. Zîra vücuda lütfedilmiş olan bu arı, duru hakikat zerresi, tıpkı Cebrâil (a.s.) misali kılavuzluk eder hatta geliştirir, olgunlaştırır ve nefsin sığlarını kendisine çeker ve yol aldırır. Bununla birlikte, Cebrâil (a.s.) nasıl ki Cenâb-ı Hakk'ın bildirmek istediklerini Hazreti Muhammed'e (s.a.v.) bildirmişse ve onu sınır noktasına taşımışsa, Cebrâillik boyutundan bir yapı da, bünyede o bünye için bildirilmek istenenleri bildirir ve yolcusunu Muhammedî hakikati idrake taşır. *(Neden Muhammedî hakikati idrak noktasına taşınış söz konusu? Çünkü yaratılmış her birim Muhammedî hakikat boyutu altında yer alır.)*

Ancak netice itibariyle öyle bir hâl söz konusudur ki; burada Cenâb-ı Hak, birimine lütfettiği azametiyle belirir. Çünkü tek hakikat vardır. O da Cenâb-ı Allah'tır ve cümle yaratılmışlık Allah'ın eseri olduğu gibi Allah'tandır. Bu sebeple âlimler farklı terminoloji kullansalar da sonuç olarak aynı hakikati anlatır ve birbirlerini zenginleştirirler ve yaratılmışlığın arkasındaki hakikate işaret ederler.

"Etti Rûh-i kuds ile bir ittihâd ki asl u tâm." ifadesinden ne anlamak gerekir?

"İttihâd" kelimesinin sözlük anlamı birleşmektir. Dolayısıyla da bu ifadeyle, "Rûhü'l-Kuds" ile birleşildiğinde birimdeki asıl olan, esasına kavuşur denilir… Yani birim, birim oluşunu sorgulamaya başladığında, özünün, dışa yansıttıklarından farklı olduğunu görür. Özündeki güzelliği ortaya koymaya soyundukça, özün terbiyesiyle şekillenilir ve böylece bu gerçekleşebildiği ölçüde de birim oluşa lütfedilen esas hâl ile buluşur. Ancak bu esas hâl, birime öz olarak lütfedilmekle birlikte, aynı zamanda "Muhammedî Hakikat Boyutu" altında yer alır. Birim oluşa lütfedilen Cebrâillik boyutunun açığa çıkabilirliği üzerinden, Muhammedî hakikati idrake koşulur. Dolayısıyla birim, özü itibariyle *(özüne sunulmuş kabiliyet nispetinde)*Muhammedî boyutla kucaklaşan ve Muhammedî hakikat boyutu üzerinden de *(yine özüne sunulmuş kabiliyet nispetinde)*Cenâb-ı Hakk'la buluşan, birleşendir. Özün, bu doğal yapısı ne kadar idrak edilebiliyor ve ne kadar bu idrakle nefis dizginlenip de özün âleme gerçek hâliyle taşmasına imkân verilebiliyorsa; bu o kadar, asıl olanla buluşup, birleşip, bir ve beraber olup hareket edebilmenin sonucudur. *(O hâlde önce Allah muhabbeti olacak, Allah bilinci fark edilecek, bu olabildiği ölçüde de bunun hareketlerdeki, tavırdaki üsluptaki… yansımasının mülk âleminde zuhura geldiği gözlenecek… Eminim sizin de fark ettiğiniz gibi esasen âlemde bundan başka bir şey yok.)*

Bir diğer husus;Nefis ne kadar yol keserse kessin bu, idrak skalasının alt basamaklarında yer alınmışlığa işarettir ancak idrakimizin –tabiri câizse- kıtlığı, nefsimize yenilmelerimiz, özdeki yapının özelliklerini gölgelemez, sadece nefsimize yenik olduğumuzu bildirir ve bu hâlimiz ise özdeki yapının mülk âlemine gerçek hâliyle zuhuruna engel olur. *(O hâlde öz daima kendisine sunulmuş kabiliyet nispetinde muhabbet ile iç içedir ancak, sığ seviyeleriyle gölgelendikçe bu layıkıyla dışa yansımaz. Bununla birlikte özdeki yapı ne kadar kuvvetli ise -öze lütfedilmiş kabiliyetin el verdiği ölçüde ise- öz, nefsin bencilliklerini engel olarak tanımaz, nefsanî değerleri parçalar, iter. Bunun için Allah muhabbetini fark ettirsin, Allah muhabbetini ziyadeleştirsin, hatta aşk olsun diye dua edilir. Çünkü ancak aşk olduğu ve hakikatini kuşanabildiği ölçüde güzellikler âleme taşar gelir.)*

Öte yandan, özdeki yapı -olur a!- ne kadar nasipsiz *(Allah'ın lütfünden yoksun)* olursa olsun, esas hâlini zuhura erdirebildiği ölçüde ise yine pınar olup da döküldüğü birime bir letâfet getirir. Zîra Allah'ın o birimden bildirmek istedikleri *(o birime lütfedildiği ölçüde)* esas hâliyle (*ortaya çıkabildiği ölçüde)* seyran edilmeye başlandığında bu hâle Cenâb-ı Hakk'ın nurunun parlaklığı, Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin lezzeti gizlenir. Ancak aşağıda da göreceğiniz üzere kişinin kendisi için tayin edilen hakikat zirvesine *(kemâl noktasına)* varmasıyla bu zirvenin *(kemâlin)* insanlığın zirvesinden *(kemâlinden)* hissedar oluşu arasında çok fark vardır.

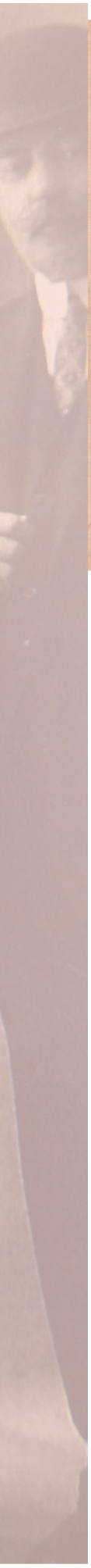

> Her yaratılmış birimden Allah'ın o birim için bildirmek istediği hakikati açığa çıkar. Ancak dikkat edilmesi gereken bir özellik vardır ki, ne kadar kemâle ulaşılmaktaysa *(Muhammed güneşiyle şekillenilmekteyse ki bu özdeki Muhammedî hakikat nuruyla kucaklaşmak demektir.)* birime lütfedilmiş zat ve sıfat boyutu da üzerindeki nefsanî örtüyü o ölçüde atar ve birim oluşa lütfedilmiş aslî boyut, bu gerçekleşebildiği ölçüde gerçek hâliyle âleme taşar.

"Kâmil insan" ne demektir ve kime denir?

"Kâmil insan", olgun insan demektir. Olgun insanla ise elbet her zaman, her yerde karşılaşmamız mümkündür. Yaşı ilerlemiştir, ona olgun deriz. Olayları alış şekline bakar ve bunda kendimizce bir üstünlük görür, ona olgun deriz. Ancak söz konusu olan tasavvuf kültürü olduğunda, bu değerlendirmeler yetersiz kalır. Zîra tasavvufta öyle bir olgunluk seviyesinden bahsedilir ki buradaki olgunluk, öncelikle kişinin kendisine bahşedilmiş potansiyeli ortaya koyabilmekteki kabiliyetini ve başarısını anlatır. Ancak bu da yetersizdir. Bu potansiyelin ortaya konuluşu ile öyle bir nokta açığa çıkmalıdır ki burada insanlığın kemâlinden bir lezzet kendini hissettirebilmelidir. O hâlde "kâmil insan" veya tasavvuf kültüründe sıklıkla geçtiği şekliyle "insân-ı kâmil" adım başı karşımıza çıkmaz. Zîra insanlığın kemâli *(insanlık, dolayısıyla da yaratılmışlık için olgunluk zirvesi)* dediğimiz zaman, burada Muhammedî bir ışık aranır. *(Neden? Çünkü yaratılmışların yücesi insan, insanın yücesi peygamberler, peygamberliğin zirvesi (kemal noktası) ise Hazreti Muhammed'den (s.a.v.) açığa çıkan hakikat seviyesidir.)* Hazreti Muhammed'le (s.a.v.) bildirilenlerle ne kadar şekillenilebiliyorsa *(şekillenilmişse)* o kadar asıl olanla buluşuluyor ve insanlığımız da kemâline koşuyor demektir.

Ancak insân-ı kâmillikten bahsedilebilmesi için insanlığımızın, kemâline koşması değil, altını çizelim ki insanlığımızın kemâlinin, insanlığın kemâlinden nasibinin yüce olması gerekir. Oysa kul âcizdir, nefsi ise daima yol kesicidir. Bu sebeple tasavvuf kültüründe geçtiği şekliyle kâmil insanlık vasfı son derece güç olmakla birlikte, türlü sınavlardan geçtikçe zorluğu katmerlenen bir yolculuğun eseridir. Kâmillik vasfı, derinlere gizlenmiş bir hazinenin ortaya çıkışını bildirir, ancak hırs ile değil aşk ile bu derinliklere yol alınır ki işte o zaman Allah kusurları bile güzelliğe çevirir. Allah, tenezzül buyurursa muhabbetinin açığa çıktığı birimini hakikatine erdirir. Böylece esas yapıdan farklılıklar, muhabbet ile tek tek erir. Kâmilin her yaptığına bir hikmet gizlenir. Bu ise vasıfları uygun kılınan için şüphesiz ki zahmetsiz bir seyirdir.

Kâmil insanın kalbinin "Muhammed güneşinin" doğuş yeri olması ne demek?

Olgunluk vasfı kazanıldıkça; Hazreti Muhammed (s.a.v.) hayranlığı ve Hazreti Muhammed (s.a.v.) ile bildirilenleri kavrayabilmekteki üstünlük ortaya çıkar. Hazreti Muhammed (s.a.v.) ve bildirdikleri ne kadar benimsenirse, o gönül, O'ndan aldığı ışıkla aydınlıklar içersinde olur ve kâmilin gönlünde Hazreti Muhammed âdeta güneş misali zuhur bulur. Öte yandan biz karşımızdakini ne kadar tanırız? Ancak kabiliyetimizce. O hâlde, Hazreti Muhammed'i de (s.a.v.) ancak kabiliyetimizce yani kendimizce anlar ve idrak etmeye çalışılırız. Demek ki "Muhammed güneşi"nin doğuşu, esasen özdeki yapının üzerinin açılışını bildirir. Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) ve Ondan yansıyanların bizim için ne ifade ettiği noktasından hareketle yollar aşılır ve yollar aşıldığı gibi de gönle dolan aydınlık etrafını aydınlatır.

Bununla birlikte mevzuu yaratılış açısından da değerlendirmeye gayret edersek; kâmil insan, nefsini kolayca ayaklar altına alabilmekle, nefisin ardına gizlenmiş yapının ortaya çıkışına zemindir. Kâmil insanın özündeki Muhammedî hakikat payı esasen nefsi dizginlenişe itmiştir ve nefis aman verdiği ölçüde bu pay güneş misali süzülür, yükselir, parlar, aydınlıklar içinde olmaya vesile olduğu gibi etrafını da aydınlatır, besler, yeşertir, olgunluğa erdirir.

Zât ve sıfatın ne düşünce ile zuhur yeri kâmil insanın kalbidir?

Şüphesiz her hâlin mükemmel seviyesi Allah'tadır, Allah'tır. Dolayısıyla gerçek kemâl sahibi şüphesiz Allah'tır. Allah, bildirmek istediği hakikatini belirleyip yaratmakla, kemâlinden zerreler de lütfeder. Ancak yaratılmışlık için kemâlin zirvesi ise Hazreti Muhammed'dir (s.a.v.). Yaratılmışlık için bildirilmek istenen en üst hakikat boyutu, Hazreti Muhammed'den (s.a.v.) açığa çıkan seviyeye gizlenir. *(Neden*

böyle söylenmekte bunu artık çok iyi biliyoruz ama yine de kısaca hatırlamadan geçmeyelim: Yaratılmışların içersinde üstün vasıflarla donatılmış insandır, insanlar arasında peygamberler yüce olanlardır. Peygamberler arasında da Hazreti Muhammed (s.a.v.) son peygamberdir ve ondan sonra gelecek ve onunla bildirilenleri bir üst noktaya taşıyacak olan yoktur. (Ashap sûresi, 40. âyet.) Dolayısıyla da Hazreti Muhammed (s.a.v.) kemâlin zirvesi oluşu anlatır.)

Öte yandan biz Allah'ıPeygamberimizin bildirdikleriyle tanımanın, bilmenin, içimizdeki hakikat nuruna dokunabilmenin, neyin ne olduğunu idrak edebilmenin mücadelesini veririz. O hâlde zâtı da sıfatı da bize bildiren, peygamberlik ve dolayısıyla da peygamberliğin zirvesi Hazreti Muhammed'dir (s.a.v.). Hazreti Muhammed (s.a.v.), şüphesiz kendisinden açığa çıkanlarla veya başka bir deyişle de çıkartılanlarla Allah'ın yaratılmışlık için bildirmek istediklerini zirve seviyede bildirir. Yani Hazreti Peygamber, Allah'tan aldığını aktarır. Dolayısıyla Allah'ın bildirmek istediği zâtına ve sıfatına yaratılmışlık için kemâlin zirvesi esasen zuhur yeridir. Neyin ne olduğu bu seviyeden öğrenilir. Zirvelerden eteklere düştükçe ise etekler de bu yapıdan hissedardır. Zira her zaman söylediğimiz gibi bir skala hayal etmek bu noktada da faydalı olacaktır. Kemâlden yoksunluk dahî kemâl skalası üzerinde şüphesiz ki yer alır. *(Çok olgun, daha az olsun, az olgun, hiç olgun değil gibi mertebeler birbirine göre derecelenerek burada sıralanır.)* Kemâlin zirvesi nasıl ki Allah'ın bildirmek istediği zât ve sıfatına zuhur yeri olma özelliği taşıyorsa, bu skalanın her derecesi de kendi seviyesine uygun olarak bu yapıyı giyinir. Her yaratılmış birimden Allah'ın o birim için bildirmek istediği hakikati açığa çıkar. Ancak dikkat edilmesi gereken bir özellik vardır ki, ne kadar kemâle ulaşılmaktaysa *(Muhammed güneşiyle şekillenilmekteyse ki bu özdeki Muhammedî hakikat nuruyla kucaklaşmak demektir.)* birime lütfedilmiş zat ve sıfat boyutu da üzerindeki nefsanî örtüyü o ölçüde atar ve birim oluşa lütfedilmiş aslî boyut, bu gerçekleşebildiği ölçüde gerçek hâliyle âleme taşar.

Neden "cümlenin maksadı kâmil olanın kalbindeki hakikate ermektir" ve neden bu hâl zevk ve eminlik vesilesidir?

İnsanoğlu, çoğu kez inkâr noktasında yer almanın kendi iradesinin bir sonucu olduğunu düşünür. Oysa ne Allah'ın muradının yansıması değildir ki inkâr hâli, o muradın dışında kalsın? O hâlde şunu görmeliyiz; inkâr noktasında yer alış dahî, Allah'ın

Ken'an Rifâî Büyükaksoy

bildirmek istediğine ve dolayısıyla da yaratılış tablonun bütününe hizmet eder. Bu gerçekle birlikte cümle yaratılmış *(inkârda veya değil)* yeryüzü âleminde doğal olarak kendini yaşar. Bunu gerçekleştirdikçe de şayet kendisine bahşedilmiş kemâl noktasıyla bir yakınlık kurabilirse, bu seviyenin ilginç bir şekilde kendisini tamamladığını fark eder. Bunu fark edebilmek için ise kâmil insanla karşılaşmak büyük nimettir. Kâmil insandan, kâmil insana lütfedilmiş aslî boyut nefis engeline çarpmadan yansır. Bu hâl ile muhataplık başlarsa bu hâl muhatabını besler, aydınlatır ve birime hakikatini kavratır. Üstelik kâmil insandaki kemâl seviyesinde birliğin tadının sezilmesi, pür zevk ve eminlik içersinde olmaya da vesiledir. Birim oluşa lütfedilen aslî boyutun ortaya çıkışıyla muhataplık, Cenâb-ı Hakk'ın bize âdeta elini uzatması, muhabbet eylemesi, bize kendini bildirmesi, bizi âdeta himâyesine alması anlamına gelir ki bu zevklerin en büyüğü olarak değerlendirilir.

Bu noktada ilginç bir ayrıntıya da yer verelim: Değil insan, hayvan, taş, toprak… için bile kâmil insana değip de geçmek bir nimettir. Yaratılmışlık *(adı her ne olursa olsun, insan, hayvan, bitki, böcek taş toprak vs.)*şüphesiz Cenâb-ı Hakk'ın eseridir. Kâmil insandan açığa çıkan aslî boyutta yaratılmışlık kendini bulur. Yani cümle yaratılmışlık kâmilin kalbinde yer bulmak istemekle doğasında olan asıl olana çekiliş hâlini yaşar ve asılına koşar. Çünkü kâmil insandan Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin lezzeti taşar ve bunu kabiliyetince hisseden, gören yaratılmış, idraki ölçüsünde ona koşar. Koştukça da odan feyiz aldıkça da *(beslendikçe, aydınlandıkça)*aslıyla buluşur. Bu sebeple kâmil insan, mıknatıs gibi her birimi çeker. Birim, nefsinin sığlarından kurtulabildiği ölçüde ise bu çekilişe

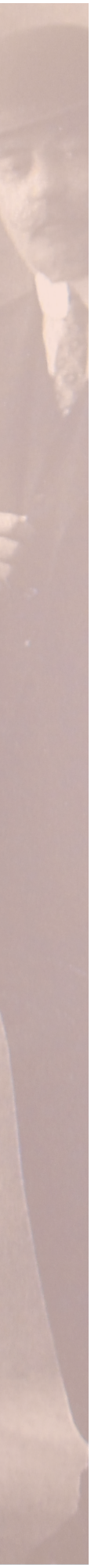

cevap verir, bu çekilişe kapılıp yol alabildiği ölçüde de aslıyla buluşarak kendini gerçekleştirir.

Geldiğimiz bu noktada mülk diyârının kıymetli olmasındaki sebep hakkında ne söyleyebiliriz? Dünya niçin cennet nimetlerinden de üstün bir nimet?

Ken'anRifâî Hazretleri şiirinde; "Feleklerde olmaktansa mülke yakın olmaya razıyım." der. Hatta mülk âleminde bulunmanın, cennet nimetlerinden de üstün bir nimet olduğunu söyler. Zîra mülk âlemi, Yaradan ve yaratılan ayrımını ortaya koymakla ikilik yaratır ve bu ikilik, Cenâb-ı Hakk'a muhabbeti yaşayabilmeye fırsat verir. Zîra bir seven bir de sevilen olacak ki aşk yaşanabilsin. Dolayısıyla aşkı yaşama fırsatın sunulmuş olması nimettir.

Bununla birlikte şiirde yer alan "mazhar-ı aşk-ı mübîn" ifadesi dikkat çekicidir. Mübîn; iyiyi kötüyü ayıran, besbelli, demektir. O hâlde aşkın fark edilip yaşanabilmesi bir nimet olduğu gibi aşkın nasıl değerlendirildiğinin de şiirde de vurgulandığı üzere önemi büyüktür. Aşktan doğru istifade edildikçe yollar aşılır.

Biz eşyadan eşyanın hakikatine yönelememişsek sürekli şekillere takılıyoruz, gerçek muhatabın farkında değiliz demektir. Oysa bu dünyada *-öz itibariyle bakarsak-* Yaradan ve yaratılan ayrımının zuhuru ile Yaradan'a olan sevda hikâyesi sahnelenir ve bu sevda hikâyesi de her nefes sınanır. Şayet önümüze bir sınav çıkıyorsa, bu esasen bize ileri doğru adım atabilmemiz için sunulmuş bir fırsattır. "Rabbim Allah!" diyen, bu bilinçle cevaplar veren ufuklara aşar, gerçekte sevdiğine doğru yol alır. Bu son derece basit görünen hadise ise nedense hayatta şekle şemâile çabuk takılır ve şekle şemâile tapınma hâli, dilimiz "Rabbim Allah!" dese bile sıklıkla yaşanır. Öte yandan şiirinde de gördüğümüz üzere Ken'anRifâî Hazretleri, mülk âlemini, kâmilin kalbinde pür zevk ve eminlik içinde bulunmak bakımından da nimet bilir. Zîra kâmil insanda Cenâb-ı Hakk'ın birim oluşa lütfettiği yüceliği seyredilir. Bu yücelikten uzanan el ile muhataplık Cenâb-ı Hakk'ın lütfu olmakla birlikte Cenâb-ı Hakk'ın yarattığına muhabbetini, O'nun yarattığına iltifat edişini gösterir. Ken'anRifâî Hazretleri kâmil insanın gönlünde olmayı, bu düşüncelerle cennet nimetlerinden üstün nimet bilir ama Ken'anRifâî Hazretleri'nin kendisi nimettir. Ondan seyran edilenlerle kucaklaşmak pür zevk ve eminlik vesilesidir. Onun şiirlerinden de gördüğünüz üzere aşk ile çağlayan hâliyle özüne lütfedilmiş hakikati, mülk âlemine taşar gelir ve onda Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin lezzeti sezilir ki onu yudum yudum içmek kendimizi bulmamıza, hayata dâir bir bakış açısı kazanmamıza, muhabbet ile çağlayıp akmamıza sebeptir.

Bitirirken;

Atlılar dörtnala şaha kalktılar. Aşka bulandıkça bulanıp gönlü, gönül kıldılar. Gönül, onlardan aşkı içti. İçtikçe özü belirdi. Bu hâlin Ken'anRifâî Hazretleri'nin şiirinde tasvirini gördük ve bu tasvirle de muhtelif düşünce duraklarıyla karşılaştık, onları idrak etmeye çalıştık. Ancak bizim daima yanı başımızda duran bir gerçek vardı ki biz aşkı kendimizce de olsa tanırdık, lâkin acaba biz hangi aşk ile kuşatılmıştık?

Ken'anRifâî Hazretleri "İstîlâ-yı Aşk" yani "Aşk Kuşatması" adlı şiirini "Hüzzâm" makamında bestelemiştir. Eser "Düyek" usûlündedir. Günümüz dünyasında ise aşkla kuşatılmışlığı farklı boyutlarda yaşayan bizler için, mısralarındaki mânânın hayli düşündürücü olduğu ortadadır ancak madem Ken'anRifâî Hazretleri ile kendimizce de olsa -en azından bu çalışma vesilesiyle de- muhatabız, o hâlde onun aşkı deryasından feyiz alan atlar, anlaşılan artık bizim içinde şaha kalkmaktalar. O zaman yeni bir bölüme daha sürelim onları da gönlümüz açabildiğince kendini açsın, derinlerinden derinlerine yol aldırırken hayatın şu acımasız tozu dumanı biraz dağılsın, hayatın anlamı bizi kuşatsın. Yoksa egzoz dumanı şöyle dursun, nefsin dumanı altında boğulacağız galiba…

***

ŞİİRDE GEÇEN BAZI KELİMELERİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNDEKİ KARŞILIKLARI:

Aşkullah: Allah'ın aşkı, aşkın yücesi.

Bârekâllah: Allah mübarek etsin, hayırlı uğurlu olsun.

Bâtın: Gizli, görünmeyen.

Cevvâl: Hareketli, canlı, davranışları çabuk ve kesin olan.

Cezbe: Coşup kendinden geçme hâli.

Cilveger: Cilve ediş, tecelli.

Deccâl: Yalancı, haset, dedikoducu kimse.

Eflâk: Felekler, gökler.

Emlâk: Mülklerin ortak adı.

Hüdâ: Allah, Tanrı.

İhsân: İyilik etme, iyi davranma.

İmtizaç: Karışabilmek, birbiri için uygunluk.

İstîlâ: Kuşatma.

İttihâd: Birleşme, birlik kurma.

Kâinat: Evren.

Karîn: (Karîha) Kendiliğinde doğan fikir, karar kılmak, düşünüp ortaya koymak.

Kıyâm: Ayağa kalkma, namazda ayakta durma.

Maksûd: İstenilen, kast edilen.

Matla: Gök cisimlerinin doğması, gök cisimlerinin doğuş yeri.

Mazhar: Ortaya çıkış yeri.

Mehdî: Hidayete, doğru yola kılavuzlayan, doğru yolda olan.

Muallâ: Yüce, yüksek.

Mübîn: İyiyi kötüyü ayıran, besbelli.

Necat: Kurtuluş.

Nevvâr: Nur veren, nurlandırıcı, çok nurlu, çok parlak.

Nîmet: İyilik, lütuf.

Nûr: Işık, aydınlık.

Pâk: Temizlik, sâfiyet.

Rahmân: Tanrı, her canlıya merhamet eden.

Rehâ: Kurtulma, kurtulmuş.

Sergerdan: Hayrete düşen, başı dönen, şaşırmış.

Sermest: Sarhoş.

Şem: Işık, nur.

Tahric: Çıkarmak; hadis terimi olarak, bir hadisi isnadıyla birlikte bir kitapta nakletmeye denir. Bir kitapta bulunan hadislerin her birini, bütün isnadları ile birlikte göstermek, bu hadis ve senetlerinin sıhhatlerini açıklamak, eksik ve ziyadelerini belirtmek, senedin ilk râvîsinibelitmek suretiyle yapılan çalışmaya da tahric denir. Tahric yapana "muhric" veya "muharric" hadisin alındığı kaynak veya râvîye"mahreç" denir.

Zâhir: Görünür.

Zulmet: Karanlık.

KAYNAKÇA:

İlâhiyât-ı Ken'an: 1988 Hulbe Yayıncılık, Hazırlayan: Yusuf Ömürlü, Dinçer Dalkılıç.

İlâhiyât-ı Ken'an: Cenan Eğitim, Kültür ve Sağlık Vakfı yayını. Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Mustafa Tahralı /2013, s. 169.

İlâhiyât-ı Ken'an Müzik CD'si: Cenan Eğitim, Kültür ve Sağlık Vakfı yayını. Solist: Ahmet Özhan.

Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık: 2000, Kubbealtı Neşriyâtı, Yazarlar: Samiha Ayverdi, Nezihe Araz, Sofi Huri, Safiye Erol.

Ken'anRifâi – Sohbetler: 2000, Kubbealtı Neşriyâtı, Hazırlayan: Samiha Ayverdi.

Ken'anRİfâî – Şerhli Mesnevî-i Şerif: 2000, Kubbealtı Neşriyâtı.

Zerredeki Okyanus/ Ken'anRifâî ile Kendinden Kendine Yolculuk: 2003, Derleyen Gülmisal Gürsoy.

Ey İnsan: Derleyen: CemalnurSargut, 2007.

Bakara - âyet / 1-10, Derleyen: CemalnurSargut, 2009.

Kur-an'ı Kerim Meali: Yaşar Nuri Öztürk, 1994.

Kur-an'ı Kerim Meali: Elmalılı M. Hamdi Yazır, 1878.

http://tr.wikipedia.org

İnsân-ı Kâmil / Hazreti Ceylî / 50. Bölüm / Ruh'ül Kudüs

Kubbealtı Lugatı: İlhan Ayverdi, 2010.

BİLGİ NOTU:1

HAZRETİ MEHDÎ (a.s.) VE HAZRETİ İSA'NIN (a.s.) ZUHURUNA İLİŞKİN ÂYETLER

Âli İmran sûresi, 59.âyet

"Allah katında İsa'nın durumu, âdemin durumu gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona ol dedi. Artık o olur."

Azhapsûresi, 40.âyet

"Muhammed sizin erkeklerinizden hiç birinin babası değildir; O Allah'ın resûlü ve nebîlerin sonuncusudur. Allah her şeyi gereğince biliyor."

Bakara sûresi, 259.âyet

"Ya şu kişi gibisini görmedin mi? Çatıları çökmüş, duvarları, damları yere inmiş bir kente uğramıştı da şöyle demişti: 'Allah şurayı ölümden sonra nasıl hayata kavuşturacak?' Bunun üzerine Allah, o kişiyi yüz yıllık bir süre için öldürmüş, sonra diriltmişti. 'Ne kadar bekledin' demişti. 'Bir gün veya günün bir kısmı kadar bekledim.' dedi. 'Hayır' dedi, "aksine sen, yüz yıl kaldın. Yiyeceğine içeceğine bak. Henüz bozulmamış. Eşeğine bak! Seni insanlara bir ibret yapalım diyedir bu. Kemiklere bak, nasıl yerli yerince düzenliyoruz onları ve sonra et giydiriyoruz onlara.' İş kendisi için açıklık kazanınca şöyle dedi: 'Allah'ın her şeye kadir olduğunu biliyorum.'"

Enbiya sûresi, 105.âyet

"Andolsun, zikirden sonra, Zebur'da şunu yazmıştık: Yeryüzüne benim barışsever kullarım vâris olacaktır."

Nur sûresi, 55. Âyet

"Allah; sizin iman edip barışa yönelik iyilikler yapanlarınıza şu vaatte bulunmuştur. Onlardan öncekileri hükümran kıldığı gibi onları da yeryüzünde mutlaka hükümran kılacak. Onlar için beğenip seçtiği dinlerini yine onlar için güç kaynağı yapacak, onları korkularının arkasından mutlaka güvene ulaştıracak. Bana kulluk ibadet edecekler, hiçbir şeyi bana ortak koşmayacaklar. Bundan sonra nankörlük edenlerse yoldan sapanların ta kendileridir."

Tevbesûresi, 32.âyet

"Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Allah ise kâfirler hoşlanmasa da nurunu tamamlamaktan başka bir şey istemiyor."

BİLGİ NOTU:2

Bakara sûresi, 87. âyet

"Yemin olsun ki, Musa'ya Kitap'ı verdik. Ve arkasından da resuller gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da açık-seçik deliller verdik ve kendisini Rûhulküdüs'le güçlendirdik. Bir resûlün size, nefislerinizin hoşlanmadığı bir şey getirdiği her seferinde büyüklük taslamadınız mı? Bir kısmını yalanladınız, bir kısmını da öldürüyorsunuz."

MâideSûresi, 110. âyet

"Hani, Allah şöyle demişti: 'Ey Meryem'in oğlu İsa! Senin ve annenin üzerindeki nimetimi hatırla. Seni Rûhulkudüs'le desteklemiştim, beşikte iken ve erginlik çağında insanlarla konuşuyordun. Sana Kitap'ı, hikmeti, Tevrat'ı, İncil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan kuş görünümünde bir şey yaratıyor, içine üflüyordun da o benim iznimle kuş oluyordu. Doğuştan körü, abraşı benim iznimle iyileştiriyordun. Benim iznimle ölüleri çıkarıyordun. İsrailoğulları'nı senden uzak tutmuştum. Hani sen onlara açık-seçik âyetleri getirdiğinde, küfre sapanları şöyle deyivermişti: 'Açık bir büyüden başka bir şey değil bu.'"

Nahlsûresi, 102. âyet

"De ki: İman edenleri güçlendirip kökleştirmek için ve Müslümanlara bir müjde ve kılavuz olarak Rûhülkudüs onu, senin Rabbinden indirdi."

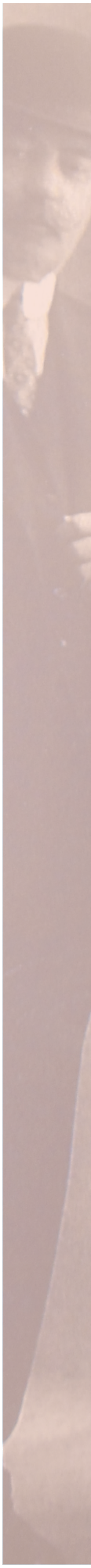

Klasik Müziğimizin İlk Yazılı Kaynaklarından Biri Olarak Mevlânâ'nın Eserleri

Eray CİNPİR*

"Mûsikî ilmi şehâdet getirmektir."
Mevlânâ Celâleddin

GİRİŞ

Kabul etmek gerekir ki, Türk Mûsikîsi eser ve icracı zenginliğine kaynakları açısından sahip değildir. Mûsikîmizde, bilinen en eski eserle, en eski ses yahut saz sanatkârıyla, kavramlar, kuramlar, nazariyat vb. açıdan yaşıt; yazılı, derli-toplu kaynaklara sahip olmadığımız aşikârdır. Buradan bakıldığında mûsikîmizin tekniği, icrası, eser birikimi ve saz usulleri bakımından bir büyük eksiklik hissedilmese de, hiç olmazsa 12-13. yüzyıla rahatlıkla tarihlenebilen ve doğrudan mûsikîmizi bütün cepheleriyle içeren bir yazılı kaynağa sahip olmak, mûsikîmizin hem bugünü hem de yarını açısından bize yeni ufuklar açabilirdi. Birkaç güfte mecmuası -ki çoğu Arapça ve Farsçadır- ile bir iki küçük nazarî eser dışında Türk mûsikîsinin yazılı kaynakları 15-16 yüzyıl öncesine götürülemez.

Hz. Mevlânâ

Dünya kütüphanelerindeki mevcut kataloglar nerdeyse bütünüyle taranmış, eldeki yazılı eserlerin neredeyse tümü gözden geçirilmiş olmasına rağmen yukarıya kısaca derç ettiğimiz hakikatin ötesine şu ana kadar geçmek mümkün olamamıştır. Elbette kastettiğimiz gibi bir yazılı kaynak eksikliği mûsikîmizin eksikliği anlamına gelmez. Belki bu durum, Türk Mûsikîsi'nin bütün geçmişini ve seyrini tamamen görmeye engel küçük bir eksikliktir. Fakat yine de mûsikîmizin saz, ses, icra, eser, teknik vb. bakımdan geçmişten bugüne hangi aşamalardan geçtiğini öğrenmek yolundaki gayretimiz akîm kalmış değildir. Bu bağlamda günümüzden geriye doğru mûsikîmizle ilgili araştırmamız, Anadolu sahasında karşımıza ilk olarak Hazret-i Mevlânâ'yı ve eserlerini çıkarmaktadır.

Elbette, Mevlânâ'nın eserlerine bildiğimiz anlamda mûsikî nazariyatı, makam tasnifi, saz ve ses bilgisi içeren klasik bir edvar kitabı olarak bakmak imkânı yoktur. Ancak bu makalenin başlığında ifadesini bulan iddianın makale boyunca kısaca ortaya konulduğu, en azından başlığa dair bir çerçeve çizildiği anlaşılacaktır.

MEVLÂNÂ VE MÛSİKÎ

Hazret-i Mevlânâ (1207-1273) Mesnevî, Dîvân-ı Kebîr, Fîhi Mâfih adlı eserlerinde mûsikîye ve müzikle ilgili terimlere yer vermiştir. Nitekim kendi görüşleri etrafında şekillenmiş olan Mevlevîlik tarikatı Türk Mûsikîsi'nin en klasik ve uzun formdaki eserlerini; Mevlevî Âyinlerini mûsikîmize armağan eden köklü bir ocaktır. Mevlânâ'yı anınca Mevlevîliği, Mevlevî Mûsikîsi'ni anmamak bu yüzden mümkün değildir. Ancak biz bu makalede

*Yüksek Lisans Öğrencisi.

sözü daha geriye, Hazret-i Mevlânâ'nın bizzat kendisine, eserlerine, babasına, babasının hocası Necmüddin Kübra'ya götürerek mûsikînin izlerini arayacağız.

Bütün tasavvuf tarihi içinde Mevlânâ Hazretleri kadar mûsikîye atıfta bulunan, hem kendi hâlini izah ederken, hem de ilâhî hakikatleri anlatırken, mûsikîden ve mûsikînin ıstılahından yararlanan başka bir mutasavvıf yoktur. Bütün bir ömrü boyunca İslam bilimlerini tedris etmiş, gündelik hayatında da bu ilimlerle meşgul olmuş olan Mevlânâ'da mûsikî niçin bu kadar öne çıkmaktadır, sorusunun cevabı; Mevlânâ'dan önce babasında ve babasının bağlı bulunduğu Kübrevîlik tarikatının pîri Necmüddin Kübra'da gizlidir. Bilindiği üzere Kübrevîlik Orta Asya'da Hoca Ahmet Yesevi'yle yükselişe geçen Türk Müslümanlaşmasının en Ortodoks ve en zirve ekolüdür. Necmüddin Kübra ile ilgili kaynaklar onun mûsikîye ve semaya düşkün olduğunu, müritleriyle semada bulunduğunu, tasavvufta kişisel tecrübeyle ilgili ilk eserleri kendisinin verdiğini söylüyor. Buradan bakılınca anlaşılan o ki; çocukluğunu Harzemşah ülkesinde babasının dostları Kübrevîlerin arasında geçiren Mevlânâ, çocukluk çağından itibaren mûsikîyi ve mûsikî aracılığıyla anlatılan kozmolojiyi, kâinat kabulünü iyi tanımaktadır, iyi bilmektedir. Nitekim evlendiği yıllarda genç bir molla iken, Mevlevî kaynaklarına göre; babasının üstadı Kübra'nın bağlısı, aynı zamanda kayınvalidesi, Mevlânâ'ya hakikat yolunda ilerlerken semadan ve mûsikîden yardım almasının doğru olacağını telkin etmektedir.

Gençlik çağlarını daha çok medrese eğitimiyle geçiren Mevlânâ'nın sema ve mûsikîye düşkünlüğü Hazret-i Şems'le beraber iyice gün yüzüne çıkmış ki bunda Hazret-i Şems'in çok büyük etkisi olmuştur. Bizzat kendi ifadesiyle altmış iki yaşında aşka av olmuş, medreseyi, kitabı, dersi bir yana koymuş, mûsikîye ve semaya düşmüştür. Sultan Veled'in ifadesiyle Şems, Mevlânâ'ya sema, mûsikî ve vecd telkin etmektedir. Konunun asıl can alıcı yanı ise Şems'in de aslen Necmüddin Kübra'nın hâlifesi Baba Kemal Cündî'nin bağlısı olmasıdır. Buradan rahatlıkla söyleyebiliriz ki; nefis terbiyesi ve ilâhî sırları anlama yolunda mûsikîyi öne çıkaran Kübra'nın ve Kübrevîliğin düşüncesi Mevlânâ'da belirginleşmiş, Mevlevîlikte sistemleşmiştir. Nitekim Kübrevîliğin bir kolu olan ve Anadolu'ya kadar gelen Nurbahşiyye ekolünde ve bu ekolün son temsilcisi Fuzulî'de de bu mûsikî neşesi oldukça belirgindir.

Mevlânâ gerçekten mûsikîyi tasavvuf yolunda, seyr-i sülûkta hakikate vuslat için bir araç olarak değerlendirmektedir. Nitekim Mesnevî'deki bir beytinde mûsikînin nasıl ortaya çıktığı sorusunu; "***Hâkimler derler ki biz bu mûsikî nağmelerini göklerin dönüşünden aldık***." diyerek cevaplamaktadır. Bir başka yerde de mûsikî ile insan arasındaki bağlantıyı şöyle işler:

"***Allah, Adem'i yarattı ve ruha ona gir, yerleş diye emretti. Ruh dedi ki; Ya Rabbi ben ne kadar saf ve remiz bir varlığım. Oysa bu Adem dediğin kara kuru topraktan, çirkin bir şey. Ben ona nasıl girip yerleşeyim. Allah tekrar emretti ruha. Bu sırada Adem'in bedeninden müzik nağmeleri duyulmaya başlandı. Ruh bu nağmeleri duyunca kendiliğinden bedene girdi ve yerleşti.***" Mevlânâ bu hikâyesiyle bize demektedir ki; ruhun ve bedenin gerçek barışı için mûsikî gereklidir.

Nitekim kendi kozmolojisini ortaya koyduğu Mesnevî'sinde daha ilk beyitte neyi, neyin nağmelerini, neyzeni, dinlemeyi, duymayı vb. mûsikî ile ilgili terimleri anarak, var oluşun esasını mûsikînin sembolleriyle açıklamaktadır.

Mesnevî'de ve özellikle Dîvân-ı Kebîr'de: çigâne, berbat, erganûn, çeng, def, surnay, ney, rebap, mizmar, tanbur, zil, kös, kopuz, mızrap, tel, yay, kiriş, perde, akort etmek, zengûle, rast, hüseynî, yegâh, segâh, dügâh, mâye, sipihr, rehavî, çargâh, neva, büzürg, zîr, bem, hafif, zirefkend, ferahnâk, ırak, sümbüle, ısfahan, hicaz, bûselik, gûyende, hânende, kaval, şarkı, gazel vb. yüzlerce müzikal terim geçmektedir. Mevlânâ'nın Dîvân-ı Kebîr'indeki gazellerinde ve rubaîlerinde bugün bile rahatlıkla kâr formunda bestelenip icra edilmeye müsait güfteleri vardır. Birçok şiirinde nerdeyse makam tarifi yapmaktadır. Menâkıb'taki bir rivayete göre de Mevlânâ kendisi rebap çalmakta, hatta rebaba iki tel daha ekleyerek beş telli hâle getirmiştir, denilmektedir. Bu yazının sonunda Mevlânâ'nın müzikle ilgili bazı şiirlerine ve sözlerine de yer verilecektir. Ancak daha önce tamamen dinî bir dünyaya doğan ve dinle örülmüş bir dünyada beden ömrünü tamamlayan Mevlânâ'nın nasıl olup da bu kadar çok mûsikîyle ve unsurlarıyla içli dışlı olduğunu ve bunu neden yaptığını anlamaya çalışalım.

Mevlânâ, iç dünyasında hakikati bulmak iştiyâkındaydı. Bu yolda, babası Seyyid Burhaneddin ve Şems'in yol göstericiliğinde uzun yıllar geçirmiştir. Bütün bu ulların nazarları ve himmetleri onu öyle bir hâle eriştirmiştir ki; o ifadesizleşmiş, günlük haya-

tın dilinden uzaklaşmıştır. İşte bu noktada eşya ile kendi arasında yeni bir dil bulmak ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu noktada günlük hayatında Türkçe konuşan, fetvalarını Arapça yazan ama yanı sıra Farsça ve Rumca da konuşup yazabilen Mevlânâ, iç dünyasına dair hakikatleri Şark'ın en şâşâlı dili olan Farsça'yla ifade etmiş, aşkını, özlemini iştiyâkını da bu dil içinde ve günlük hayatta mûsikî ile ortaya koymuştur. Menâkıb'ın bize verdiği bilgiye göre Hazret, Şems'in gidişinden sonra hemen her gün sema etmiş, mûsikî dinlemiş, şiir inşat etmiştir. Nitekim onun "*Sema, âşıkların kanatlarıdır, semada âşıklar Allah'a kanatlanırlar*." demesi böyle izah edilebilir. Mevlânâ'da mûsikî aynı zamanda bir öğretmendir. Nitekim onun defle ilgili bir benzetmede; "*Hakk'ın sillesini yemekten memnun olan def*"i anması kadere ve kazaya razı olan dervişi, mümini anlatmasıdır. Dîvân-ı Kebîr'de hatta bir hadis dile getirerek şöyle söyler: *"Mümin kopuza benzer. Hakkın sillesini yedikçe nağmelenir."* Nitekim onun *'sazda mızrap iyidir'* buyurması da bu cihettendir. Mevlânâ'nın dünyasında bütün bu mûsikînin ve terimlerinin bire bir karşılıkları vardır. Ancak yazının uzamasından çekindiğimiz için sadece ney ve rebapla ilgili yaklaşımına değinerek bitireceğiz.

> Mevlânâ'nın sembol dünyasında ney, insân-ı kâmili temsil eder. Olgun, ağırbaşlı, ne yaptığını bilen, sırlar söyleyen, neyzenin dudağına dudağını dayamış, yakıcı nağmeler eden ney, Hakk'a ulaşmış, Hakk ile Hakk olmuş Allah dostunun timsâlidir. Oysa rebap, kulağı çekilecek âşığın hem-râhını, kavgayla, gürültüyle dolu gönül sahrasından bahseden, bîkarar olan âşığı, dervişi, sâliki, mürîdi temsil eder. Meselâ Mevlânâ'da; *"Rast iseniz Hicâz'a ancak varırsınız. Uşşâk'ı Hüseynî üzerinden toplayıp getirmek iyidir. Doğru dürüst insan olursanız Cenâb-ı Peygamber'in sevgisinin eşiğine varırsınız. Âşıkları, ehl-i beyt sevgisi üzerinden bir araya toplamak, onları o yolla hakikate götürmek iyidir."*

Mevlânâ mûsikînin kaynağına ve bizdeki mûsikî arayışına da cevap veren ilk mutasavvıftır. Mesnevî'nin dördüncü cildinde Hazreti Mevlânâ şöyle söylüyor: *"O kişinin rebab sesini dinlemekten maksadı, iştiyak çekenler gibi Allah'ın hitabını duymak isteyenler içindi."* Sonra yine aynı ciltte şunları söyler: *"Zurna ve davul sesleri bir parçacık o küllî nefirin, kıyamet gününde çalınacak olan sûrun sesine benzer. Hâkimler, hikmetli büyükler, bu mûsikî nağmelerini göklerin dönüşünden aldık demişlerdir. Halkın tanburla çaldığı, ağzıyla, sesiyle söylediği bu şarkılar, nağmeler hep göğün hareketinden alınmadır. Müminler derler ki, cennetin tesiri ile bütün kötü ve çirkin sesler de latif olur. Biz hepimiz Adem'in cüzleriydik. Cennette o nağmeleri duyduk dinledik. Gerçi su ile toprak bize bir şüphe verdi ama yine o nağmeleri birazcık olsun hatırlıyoruz. Fakat musîbet toprağı ile karıştıktan sonra, bu zîr ve bem perdeleri nereden o nağmeleri verecek. Bu yüzden güzel sesi dinlemek âşıklara gıdadır. Çünkü güzel ses dinlemede, kalp huzuru ve Allah'la buluşmanın zevki vardır."*

Mevlânâ'nın sembol dünyasında ney, insân-ı kâmili temsil eder. Olgun, ağırbaşlı, ne yaptığını bilen, sırlar söyleyen, neyzenin dudağına dudağını dayamış, yakıcı nağmeler eden ney, Hakk'a ulaşmış, Hakk ile Hakk olmuş Allah dostunun timsâlidir. Oysa rebap, kulağı çekilecek âşığın hem-râhını, kavgayla, gürültüyle dolu gönül sahrasından bahseden, bîkarar olan âşığı, dervişi, sâliki, mürîdi temsil eder. Meselâ Mevlânâ'da; *"Rast iseniz Hicâz'a ancak varırsınız. Uşşâk'ı Hüseynî üzerinden toplayıp getirmek iyidir. Doğru dürüst insan olursanız Cenâb-ı Peygamber'in sevgisinin eşiğine varırsınız. Âşıkları, ehl-i beyt sevgisi üzerinden bir araya toplamak, onları o yolla hakikate götürmek iyidir."*

Bu çalışmada Mevlânâ'nın mûsikî ile ilgili görüşlerine kısaca değindik. Elbette bu alanda çok derin ve ilmî çalışmaların yapılması gerekir. Şimdi Hazretin mûsikî ile ilgili terimlerin sıklıkla yer aldığı birkaç şiiriyle makaleyi tamamlıyoruz.

Ey Çenk Isfahan perdesini istiyorum.
Ey ney yakıp yandıran güzel bir feryâd istiyorum ben.

Hicaz perdesinden güzel bir terânedir.
Tuttur; hüthütüm ben Süleyman'ın ıslık sesini istiyorum.

Irak perdesinden Uşşâka armağanlar götür,
Çünkü Rast ve güzel nağmeli Bûselik makamlarını arzuluyorum.

Hüseynîye gir, çünkü mâye dedi ki;
O küçüklerimin de büyüklerimin de hafîf perdesini istiyorum ben.

Rehavî makamıyla uyuttun beni, zengûleyle uyandır.
Şimdi onu istiyorum ben.

Bu müzik bilgisi bence şehâdet getirmektir âdetâ
Mâdem ki inanmışsın, şehâdet getirmeyi,

İmanımı bildirmeyi istiyorum ben.
A aşk aklı dağıt gitsin, A aşk perîşan nükteler istiyorum ben.

A güzel rüzgâr, aşk yeşilliğinden aşk bahçesinden esip geliyorsun.
Bana da uğra gül bahçesinin kokusunu istiyorum.

Sevgilinin ışığında güzellerin şekilleri görünmede;
Sevgilinin yüzünü seyretmek onları görmek istiyorum ben.
Dîvân-ı Kebîr, II. cilt, s. 299.

Üç telli sazı çal ben birliğe (yegâh) ulaştım,
İkilikte (dügâh) bulunma ya rehavî perdesinden çal,

Ya kurtuluş perdesinden ezgiler söyle.
Senin zîr, bem perdelerin olmazsa, o perdelere vurmazsan gamlara dalıyoruz;

Ney de nevâ makamını bul da şu sesi üfür feryâd sessizlikten; nağmesizlikten.
Irak makamındaki ezgi, bu ayrılığın dermânıdır;

Sen söz söylemeden gönlü alır, götürürsün,
Fakat nereye götürürsün nereye kadar iletirsiniz?

Ey padişahların bildiği, tanıdığı güzel,
Canımızı ısfahan perdesinden okşa āşinalık yoluyla sor hâlimizi hatırımızı.

Sarhoş dostların meclisine zengüle makamından ezgiler düzerek git,
İşin sonunu getir niceye bir bu vesvese, bu ağır davranış?

İkilikten (zirefkend) baş aşağı düştü,
Gönlüme bir bağ ver, o er zaten tek fakat bize iki(dügâh) görünüyor.

Doğru sözlü, doğru işli dosttan Rast makamından çal ki hic āza gelesin,
Uşşâkı hüseynî perdesinden topla bûselik, mâye perdeleri ile gönülleri aç.

Senden dügâh istiyorlar, sen çargâhtan söyle, sen bu yurdun mumusun,
Işığısın a güzelim ne de hoş çalmadasın ne de hoş söylemede.
Hz. Mevlânâ, I. cilt, s. 378.

"Hiç biliyor musun? Rebâb ne diyor, gözyaşlarıyla yanıp kavrulmuş ciğerlere ne söylüyor?

Diyor ki etinden uzak düşmüş bir deriyim ben, nasıl ağlamayayım, nasıl dertlenmeyeyim ayrılıktan?

Rebâbın şu dosdoğru sesi, ister Türk olsun, ister Rum ülkesinden, ister Arap; âşıksa onun dilincedir, onun dilidir."

"Bu rebâbın sesi neler söylüyor bilir misin? Arkamdan gel de yolu öğren diyor. Çünkü yanlış yoldan gider, doğru yöne çıkarsın; soru yoluna gider cevap yönüne varırsın."

Mevlânâ'nın eserleri daha dikkatlice tarandığında Türk Mûsikîsi'nin ilk yazılı kaynakları arasında sayabileceğimiz eserler olacaktır.

Kaynakça

Abdülbaki GÖLPINARLI, **Divan-ı Kebir**, Kültür Bakanlığı, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1992.

Abdülbaki GÖLPINARLI, **Mesnevî Tercümesi ve Şerhi**, İnkılap Kitabevi, 1990.

Yalçın Çetinkaya, **Mevlevîlik ve Müzik (Mesnevî'de Aşk, Mûsikî, Ney)**, 2011.

Sadettin Nüzhet Ergun, **Türk Mûsikîsi Antolojisi**, Rıza Koşkun Matbaası, 1943.

Ali Bektaş, **Mevlânâ'nın Gündelik Yaşamı**, K+ Dergisi, Konya Büyükşehir Belediyesi, 2013.

Her Kelime Bir Âlemdir

Dr. Savaş Ş. BARKÇİN*

Geçenlerde bir Kur'an mealinde "sakınmak" kelimesinin geçtiğini gördüm. "Takvâ" mânâsına kullanıldığını tahmin ettim. Aslî ibâreye bakınca öyle olduğunu anladım. Oysa "takvâ" kelimesi özel bir kelimedir. İllâ her kavramın tercümesini verelim derken "takvâ" kelimesini dilden ve zihinden çıkarmak, bu kavramı ve anlamı da devreden çıkarmak demektir.

Bu "tercüme" veya "meal" mantığı giderek her yerde kendini gösteriyor. Tek partili dönemde İslâm'ın aslî kurumlarına kastetmenin bir yolu olarak İslâm'ın aslî kavramlarına kastediliyordu. Mübarek ezanı "Tanrı uludur" diye tercüme edip zorla okutmaları, ezanı anlaşılır kılma gayesinden değil, İslâm'ın bir şiârını ortadan kaldırmak içindi. Çünkü dili törpülenen bir insanın dini de törpülenmiştir. Fakat "Tanrı uludur" diye başlayan ezan tercümesinde sadece bir kelimeye dokunmamışlardı. "Kurtuluş" mânâsına gelen "felâh" kelimesi "belki tek parti rejiminden kurtuluşu" çağrıştırır diye aynen bırakılmıştı. Aynı yıkım Mesnevî-i Şerîf gibi tasavvuf metinlerinin çevirilerinde de yapıldı.

Bugün ise bazıları güya İslâm'ın anlaşılması gayesiyle aynı dil tasfiyesini yapıyorlar. Onların sınırlı ve oldukça modernist anlayışına göre; Kur'an meallerinde ne kadar "takvâ" gibi temel kavramlar Türkçe ifade edilirse insanların dini anlamaları o kadar kolaylaşacak.

Elbette bu büyük bir yanlış ve yanılgı. Niçin öyle olduğunu gelin Elmalılı Hamdi merhumdan dinleyelim... O, besmelenin tefsîrinde Rabbimizin "Rahmân" ismiyle ilgili şu cümleleri sarf eder:

"Her hâlde "Rahman" Allah Teâlâya mahsus bir ismi sıfattır. Binâenaleyh esasen sıfat olmak itibariyle 'çok rahmet sahibi, pek merhametli, çok merhametli, gayet merhametli veya nâmütenahî rahmet sahibi' diye tefsir edilebilse de husûsiyeti ve ismiyeti hasebiyle terecemesi mümkin olmaz. Çünkü ism-i has terceme edilmez, bunların tercemesi tebdîli demektir ve lisânımızda böyle bir isim yoktur. Bazılarının bunu 'esirgeyici' diye terceme ettiklerini görüyoruz. Halbuki 'esirgemek' esasında 'kıskanmak, diriğ etmek, korumıyorsun' demektir. Fakat 'bana merhamet etmiyorsun' gibi 'bana esirgemiyorsun' denilmez.

Binâenaleyh 'esirgeyici' esasında 'kıskanç' demek olacağından 'Rahman'ın takdîren tefsîri dahî olmamış olur. 'Elemlenmek, acı duymak' demek olan 'acımak'tan 'acıyıcı' da tatsız ve şâibelidir. Kuru bir acımak merhamet değildir. Merhamet acıyı, âfâtı def'e ve onun yerine sürûr ve hayrı ikâmeye mütevecciih olan bir iyilik duygusudur ki lisânımızda tamamen mârûf bir kelimedir. Biz 'merhametli' sıfatından anladığımız tatlı mânâyı öbürlerinden tamamiyle duymayız ve hele 'pek merhametli' yerinde 'acıyıcı, esirgeyici' demeyiz."

Elmalılı merhûmun bir kelimeye yönelik sözleri, sadece ciddiyet ve dikkat değil, aynı zamanda sorumluluk ve edep eseridir. Benzer bir ciddiyet ve edep maalesef artık pek görülmüyor. Kelimelere, kavramlara, anlamlara ilgisiz kalınan bir zamanda yaşıyoruz. "Herkes anlasın" gayretiyle bu kez kelimeleri, kavramları ve anlamları tahrif ediyoruz. Kadîm (eski) kavramları canlandırıp, onlara yenilerini katacağımıza onları tasfiye edip, onların yerine kadîm anlamı unutturacak "renksiz" tercümeleri ikâme ediyoruz.

Oysa her kelime bir kavramdır. Her kavram da bir anlamdır.

Oysa her kelime bir âlemdir. Her âlem de bir âlemdir.

"Alem" kelimesi ile "âlem" kelimesi aynı kökten geliyor. İkisi de "bir şeyi hakikatiyle bilmek" anlamındaki Arapça "aleme" kökünden türemiş.

"Alem" diye caminin kubbesinin veya minare külâhının tepesindeki hilâl kısmına denir. Aynı hilâli sancağın direğinin tepesinde de görürüz. Bunların hepsi İslâm'ın alemleridir, yani işaretleridir. Şiârlarıdır. Sancak, ezan, cami... Tek başına bir alem gör-

* Araştırmacı, Yazar.

seniz bile o yerin Müslümanlara ait olduğunu veya orada Müslümanların yaşadığını anlarsınız. Zaten "alâmet" kelimesi de "alem" kelimesinden gelir.

"Âlem" ise "kendisiyle bilinen şey" demektir. Yani âlem, bize bir şeyi bildiren varlığın ismidir. Peki âlemin bize bildirdiği şey nedir? Elbette Yaradan'dır. Bize, kendi diliyle "Beni yaratan Allah'tır." der. Âlemdeki her varlık ve olay bu gerçeğin habercisidir.

Tabiî bizde "âlem" denince akla hemen "dünya" gelir. Doğrudur; "âlem", "dünya" anlamına da gelir. Fakat tek bir dünya olsa bile tek bir âlem yoktur. Çünkü insan âlemi vardır, hayvan âlemi, su âlemi, melekler âlemi vb. vardır. Mevlâmızın Fâtiha'da buyurduğu gibi; O, "âlemlerin Rabbi"dir. Peygamber Efendimiz için de şöyle buyurur: "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." O hâlde âlem, yalnızca "dünya" dediğimiz şu gezegene izafe edilemez. Nitekim insanın içinde "on sekiz bin âlem" vardır. Meselâ fakirin zannına göre mûsikî makamlarının her biri bir âlemdir. Makamlar içimizdeki on sekiz bin âlemin ses âlemindeki karşılığıdır.

Demek ki âlem, içte ve dıştadır. Büyük ve küçük âlemler vardır. Rabbimizin dışımızda yarattığı kâinatın bir benzeri neredeyse bire bir içimizde de vardır. Meselâ arzda mevcut olan madenler, su, toprak bizim de bedenimizde de vardır. Yine bedenimizi oluşturan atomların yapısındaki görünmeyen ölçekteki yapılar da uzayda deverân eden gezegenler ve yıldızlara benzer.

Peki, kelimeler nasıl hem alem hem âlem oluyorlar?

Çünkü söz insanı hem inşa eder hem de onun inşa etmesine yardım eder. Böyle anlarsak her kelimenin aslında bir kavramı, her kavramın da bir anlamı gizlediğini anlarız. Kelime kavramın, kavram da anlamın kapısıdır.

Buradan "isim" kavramına gelelim. Kur'ân-ı Mecîd'de Bakara Sûresi'nin 30 ilâ 32. âyetlerinin Elmalılı merhûmun güzel Türkçe'siyle meâlini verelim: *"Ve düşün ki Rabbin melâikeye 'Ben yerde muhakkak bir halife yapacağım' dediği vakıt «Â!.. Orada fesat edecek ve kanlar dökecek bir mahlûk mu yaratacaksın? Biz hamdinle tesbih ve seni takdis edip dururken' dediler. (Allah;) 'her halde ben sizin bilemiyeceğiniz şeyler bilirim' buyurdu. Ve (Allah) Âdem'e bütün esmâyı ta'lim eyledi, sonra o âlemîni melâikeye gösterip 'Haydin davanızda sâdıksanız bana şunları isimleriyle haber verin' buyurdu. (Onlar;) 'Subhân'sın Yâ Rab! Bizim için senin bize bildirdiğinden başka ilim ne mümkin, o Âlim, Hakîm Sen, şüphesiz Sensin' dediler."*

Burada Rabbimiz "esmâ"yı, yani "isimler"i Hazreti Âdem'e "talim" ediyor. Yani ona "öğretiyor", yani onun "bilmesini sağlıyor." Kısacası, "esmâ"nın, yani

"isimler"in Rabbimizden geldiğini anlıyoruz. Peki burada beyan buyurulan isimler nedir? Kimi âlimlere göre Rabbimizin kendi isimleri, kimine göre ise eşyanın yani şeylerin, varlıkların isimleri ve hatta sûretleri…

"İsim" kavramı önemli, zîra her "kelime" aslında bir "isim"dir. Her isim de bir kavramdır. İster "elma" olsun, ister "İstanbul", ister "merhamet", isterse "Ahmet"… O zaman "isimler" bahsi üzerinde biraz tefekkür etmek gerekiyor.

"İsim" kelimesi "semâ", yani "gök" kelimesiyle aynı kökten gelir. "Semâ", "yükseltilen şey" demektir. Gökyüzü yerden yükseltilen tabakadır. "İsim" de aynen gökyüzü gibidir. Çünkü her isim aslında o ismi alan varlığı bu varlıklar, şeyler kalabalığında yükseltiyor. Onu âlemlerin isimsiz, renksiz, özelliksiz, alelâlede bir parçası olmaktan çıkarıyor. İsim alan her varlık Rabbimizin varlıklar âleminde şerefli bir makama yükseliyor. İster o isim bir hayvanın, ister bir bitkinin, ister bir insanın, isterse soyut bir varlığın ismi olsun.

Yukarıdaki âyette melekler Rabbimize "*o Âlim, Hakîm Sen, şüphesiz Sensin*" derler. Peki neden Mevlâmız bir çok güzel esmâsından sadece bu iki ismini burada zikretmektedir? "Âlim" ism-i şerîfinden sonra "Hakîm" ism-i şerîfinin gelmesinde bir ibret vardır. Çünkü ilim, hikmetin kapısıdır. "Hakîm" kelimesi, "hikmet" ve "hüküm" kelimeleriyle aynı köktendir. Rabbimiz her şeyi hakkıyle, eksiksiz bilir, Âlim'dir. O yüzden de Hakîm'dir, hem sonsuz hikmet sahibidir hem de hüküm sahibidir.

Demek ki Allah'a iman edip, O'nun Âlim isminin bereketine sığınıp, O'nun için bilen her kişi hem bil-

giye, hem hikmete, hem de hükme yani hükümranlığa kavuşur. Bu hükümranlık yani güç bugün anladığımız gibi sadece top-tüfek, para-pul demek değildir. En büyük güç; fıtratına kavuşmak, kendisi olmak, adam olmaktır. O hâlde hükümranlık aynı zamanda kişilik, kalp ve zihin gücü de demektir. Zaten meşhur gönül büyüklerinin hayatına bakarsak hepsinin âlim iken hakîm derecesine yükseldiğini görüyoruz. Önce müderris olanlar mutasavvıf olmuşlar. İlim sahibi iken hikmet sahibi olmuşlar. Âlim iken ârif olmuşlar. Bilgiden hikmete yükselmişler. Satırdan sadıra, kalıptan kalbe, sözden öze, âdemlikten adamlığa yücelmişler. İmam Gazâlî'den Mevlânâ Hazretleri'ne, Hacı Bayram Velî'den Azîz Mahmûd Hüdâyî'ye kadar böyle sonsuz örnekler var… Mevlâ hepsinden örnek almayı bize nasîb etsin. Bir de öte yanda ilmi olup irfânı olmayanlar var. Bilgili olup kişiliksiz olanlar, eğitimli olup terbiyesiz olanlar var. Öyle olmaktan da Allah'a sığınırız.

Düşüncelerimizi ve duygularımızı nizama getiren ve içimizdeki tasavvurları âleme aktarmamızı sağlayan isimler, mantık ile de ilgilidir. Bizde kabaca "akıl yürütme" olarak anlaşılan "mantık" kelimesinin kökeni de "söz"e çıkar. Çünkü "nutuk" kelimesi ile "mantık" kelimesi aynı köktendir. "Nutuk"; "insanın dille söylediği, kulakla duyduğu sesler"e denir. Konuşmayı mümkün kılan düşünce kabiliyetine de "mantık" denir. "Nutuk" ile "mantık" yani "söz" ile "düşünce" arasındaki ilişki, aslında Hıristiyan dünyasında da aynen vardır. "Mantık" anlamındaki "logic" kavramı, "söz" anlamındaki "logos" kelimesinden türetilmiştir.

Burada Aristo'ya izafe edilen "***İnsan konuşan bir hayvandır.***" cümlesine değinelim. Bu söz bir tercüme hatasının kurbanıdır. Aslında bu söz; "***İnsan konuşan bir canlıdır.***" olarak anlaşılmalı. Çünkü "hayvân" dilimizdeki anlamının ötesinde aslında "canlı, hayat sahibi" demektir. "Hayy", Rabbimizin bir ism-i şerîfidir. "Hayât" kelimesi de buradan gelir. Nitekim Batı dillerinde "hayvan" kelimesinin karşılığı olan "animal" da, "can" anlamındaki "animus" kökünden türemiştir. "Animal" aslında "canlı" demektir. İlginçtir, "animus" kelimesinin kökeni Yunanca "rüzgâr veya nefes" anlamına gelen "animos" kelimesidir. Çünkü nefesi olan her şey canlıdır. Veya "nefes üflenen" her şey bir cana kavuşmuştur. Aynı şekilde geleneğimizde "hayât suyu"na da "âb-ı hayât" dendiği gibi "âb-ı hayvân" da denir.

Aslında "mantık" da "alem" kelimesi gibi bir işarettir, bir şiârdır. Nitekim Rabbimiz Hazreti Süleyman'a "mantıku't-tayr" yani "kuş dili"ni öğretti. Başkalarının anlamadığı kuşların iletişimi, sadece Hazreti Süleyman için "bilinir ve anlaşılır" kılındı. Bu dil, her kavram ve isim gibi has ve özel bir dildi. Diğer insanlar onu duyuyor, ama anlayamıyorlardı. Aynen insanın "ilm"i olmayan bir çok kavramı veya yabancı bir dili duymasına rağmen anlayamaması gibi… Hatta bir çok âyetleri, hadisleri bilenlerin ve onlardan bahsedenlerin o kelimelerin "mantık"ından yani "işaret"inden, yani "alem"inden haberdar olmaması gibi… Hikmet ve irfan ihtiyacı burada ortaya çıkar. Nutuk, mantık olmadan bir işe yaramaz. İlim, irfan olmadan bir işe yaramaz.

Fakir sık sık söylerim: "***Bir şeyin adı, o şeyin yâdıdır.***" Adların, isimlerin hakikatini kavrarsak o isimlerin cisimlerini de kavramış oluruz. Rabbimizin isimlerini zikretmek de bu bakımdan çok önemlidir. Rabbimizin kendi kelâmına "***Bi ism-i Allah***" diyerek başlaması çok mânidârdır. Böylece bize kendi ismini zikretme talimatı vermektedir. Besmele, en büyük zikirdir yani hatırlatmadır. Çünkü ancak O'nun ismini zikrederek, yâd ederek O'nu unutmaktan uzak kalabiliriz.

O hâlde isimler, kelimeler, kavramlar gelişigüzel şeyler değildir. Rabbimizin Hazreti Âdem'e öğrettiği ve böylece onun meleklere olan üstünlüğünü işaret buyurduğu "isimleri bilmek" yeteneğini böyle anlamak gerekir. Bu açıdan dünyadaki insanların konuştuğu dillere hürmet edilmesi gerekir. Çünkü isimlerden oluşan, isimleri zihinde bir nizama getirip başka bir insana iç dünyamızı aktaran lisanların her biri bir mucizedir. Çünkü her dil bir "fıtrat" eseridir, "tabiî"dir. Her lisanın aslı, aynen her müziğin aslı gibi ilâhîdir, vehbîdir. Hiçbir insan bir lisan mantığını üretemez, icat edemez. Üretse bile sadece anadili olarak veya sonradan öğrendiği başka bir dilden örnek alarak yapabilir.

Bunun için en başta kendi dilimize, kendi kelime, isim, kavram ve anlamlarımıza sahip çıkmalıyız. Hürmet etmeliyiz.

Her kelime bir alemdir yani bir şiârdır. Her kelime aynı zamanda bir âlemdir yani bir dünyadır. Onlara karşı itinasız, şuursuz, dikkatsiz olmak bunun için büyük kayıptır.

Dil, din demektir. Çünkü din kelimeler ile nakledilen vahye ve sünnete dayanır. ***Dil aynı zamanda düşünce demektir.*** Çünkü kişinin düşünmesi bildiği isimlerle, kavramlarla, kelimelerle olur. Bu nedenle dili bozuk olanın dini de, düşüncesi de bozuk olur.

Dilimize giren zihnimize, zihnimize giren hayatımıza girmiştir.

Kendi kelimeleri olmayanın kendi kavramları ve anlamları olamaz.

Onun için dile, kelimelere, kavramlara, anlamlara dikkat etmeliyiz.

Koparıldığımız birikimimize bağlanmak için evvelâ kendi kelimelerimiz, kavramlarımız ve anlamlarımıza bağlanmalıyız.

Bir Hak Âşığına Sesleniş

Yrd. Doç. Dr. Fahrünnisa BİLECİK*

"Bir Hak âşığı, gönül eri ve tasavvuf ehli Hayri Bilecik Hoca'yı, vefatının 23. sene-i devriyesi vesilesiyle yâd ediyoruz. Ruhu şad, mekânı cennet olsun inşaallah."

Sesin kulaklarımda: "Sen tekrar gelirsin ama ben gelemem!"

Konya'da Hz. Mevlânâ türbesini ziyâretimizde bir daha gelmek istediğimi söyleyince ağzından bu sözler dökülmüştü. O gün kalbimin üstüne kocaman bir taş oturdu. Bu hâdisenin üzerinden üç gün geçti, seni Merkezefendi'deki ebedî istirahatgâhına uğurladık.

Bu Ağustos'ta sensiz ziyaretlere gittiğim 23. sene doldu.

Taş mı?..

Hâlâ yerinde duruyor. Ona hiç dokunmuyorum. Çünkü senin emânetin! "Emânete hıyânet etmeyeceksin!" demiştin ya…

Etmedim!

Hasretimin nihâyete erdiği huzurda benden çok ağlayarak müsaade istediğinde o büyük sultan biraz daha kalmamız arzusuyla: "Bir dem Hüdâ mertleriyle (Hak âşıklarıyla) sohbet, bin yıl ibadetten yeğdir." demişlerdi. Bu söz üzerine yerimize çöküverdik. Gözyaşların sel oldu, aktı, aktı…

Dışarı çıktığımızda : "Bak sana ne söylediler, seninle iftihar ediyorum." dedin.

Oysa o söz bana değildi. O kadar varlığını silmiştin ki fark etmedin. Ben -bu lâfı sevmezsin bilirim ama- fark ettim!

Bir Hak âşığının evlâdı olmak benim iftihârım…

Ellerinden öpüyorum babacığım…

* Yrd. Doç. Dr. Fahrünnisa Bilecik, Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Lem'î Atlı**

Hakkında Yazılanlar ve Eserleri

1. Bölüm

Hazırlayan: Ümit YAZICI*

BİRKAÇ SÖZ

Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ

Lem'î Atlı

Elinizdeki kitap iki ana bölümden oluşuyor. Birinci bölüm Lem'î Atlı (1869-1945) hakkında yazılanlar. İkinci bölüm onun eserleri, besteleri ve bunların notaları. Bana göre asıl önemli olan bu ikinci bölümdür. Kitabın yayımlanış amacı da mûsikî erbabına Lem'î Atlı'nın eserlerinin notalarını topluca sunabilmektir.

Kitabı hazırlayan değerli sanatkâr Ümit Yazıcı'dır. Her iki bölümü de kendi arşivindeki malzemeyle oluşturmuştur. Bu arada bana düşen güfte metinlerini ve imlâsını kontrol etmek ve Lem'î Atlı hakkında yazılanları bir düzene sokmak olmuştur.

Bu yazıları "Hakkında Yazılanlar" ana başlığı altında topladık. Farklı dergi ve kitaplardaki yazıları, yayımlanış tarihine göre sıraladık. *"Canlı Tarihler-6"*daki yazıları ise daha sonra ve kendi içindeki sırayla verdik.

Bu yazıların en derli toplusu Yılmaz Öztuna'ya âit olanıdır. Çoğunda bir takım tekrarlar olduğu görülecektir. Çünkü aynı mâlûmâtı birbirinden aktararak vermişlerdir. Bu bir telif değil, derleme çalışması olduğu için hoş görüleceğini umarız. Gene bu yazıların bir kısmında, yazarlarının zihniyet dünyası ve mûsikî anlayışlarına dair ipuçları görülür.

Bu yazılarda Lem'î Atlı'nın doğum tarihi bazen 1869 bazen 1870 olarak veriliyor. San'atkârımızın hicrî 1286 senesinin yaz aylarında doğduğu söylenir. 1286'nın yaz ayları, mîlâdi 1869 içindedir. Doğru tarih bu olmalıdır.

Mûsiki benim alanım değil. Ben daha çok güfte metinleriyle ilgileniyorum. Maalesef bu konuda genel bir sıkıntı var. Gûfteler, mûlûm birer şiirdir, eski güftelerin çoğu da sanatlı ve terkiplidir. Bugün onların bir kısmını anlamakta zorlanırız, ama bunlar bizimdir, bizim kültürümüzün ve mûsikimizin önemli birer unsurudurlar. Doğru yazılıp doğru söylenmeleri asıldır.

Maalesef bu her zaman başarılamıyor. Sebepleri çok: Osmanlı harflerinden yeni harflere aktarılırken bilgisizlik sebebiyle yanlışlar yapılıyor. Eski terkiplerin Arapça-Farsça asıllı kelimelerin yazılışında hatalar oluyor. Bazen de tamamen dikkatsizlik veya hafızaya güvenmekten kaynaklanan farklı söyleyişler doğuyor. Oysa doğru olan ilk yazıldığı şekli neyse onu korumaktır.

Vecdi Bingöl "Birçok okuyucu ses sanatkârımızın, esefle kayda değer ilgisizlikleri yüzünden, çok kere yanlış ifâdeyle" kendi güftesini doğru okumadıklarından şikâyet eder. Ve şunu ekler: Gerek melodi ge-

* Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korusu Sanatçısı.

** Eser kitap olarak basıldığı için tashih yapılmamıştır. İmlâsı orijinaldir.

rek güfte yönünden "Sanat eserlerini bozmak, sanatkâra hakaret olacağını unutmayalım."

Güftelerin yazılış ve imlâsında bilebildiğimiz kadarıyla doğru olanı vermeye çalıştık. Buna rağmen tereddütlü ve tam emin olamadığımız kelimelerin bulunduğunu söylemeliyiz. Ayrıca birkaç kere tashih yapılmasına rağmen gözden kaçanlar da olacaktır. Nitekim ***Râkım Elkutlu*** ve ***Tanbûrî Ali Efendi*** kitaplarında bunun örneklerini gördük.

*

Mûsikinin bir icrâ yönü, bir de tarih ve kültür yönü var. İkincisinin biraz ihmal edildiğini söylemeliyiz. Şüphesiz asıl olan icrâdır. Ama onu besleyecek ve ona malzeme hazırlayacak ciddi çalışmalara olan ihtiyaç inkâr edilemez.

Meselâ konumuz olan Lem'î Atlı'nın renkli ve hareketli bir hayâtı olduğu anlaşılıyor. Ama hakkında bütün yazılanların özünün bir iki sayfayı geçmediği görülecektir. Kendi kaleminden çıkan "Hatıralar"da doyurucu bilgi olacağını sanmıştım. Belki de tevâzuundan olsa gerek, Lem'î Atlı burada kendisinden pek az bahsetmiş. Bu hâtıraları değerli kılan ise şudur: Sanâtkarımız kendi devrinde yaşayan mûsikişinaslaların özellikleri hakkında çok kıymetli bilgiler vermektedir. Nezâketi ve edebinden olsa gerek, tanıdıklarının daha çok olumlu yönleri üzerinde durmuştur.

Evet, bu yazıların Lem'î Atlı'yı yeterince tanıtmadığını düşünüyorum. Bunun için ciddî bir biyografi çalışmasına ihtiyaç var. Aslında bu ihtiyaç bütün büyük bestekârlarımız için geçerlidir. Devrinin sosyal, kültürel ve siyasi şartlarını da iyi bilerek, Lem'î Atlı ve benzerlerinin ayrıntılı bir biçimde hayat hikâyelerinin yazılması gerekir. San'atkârlıklarının seviyesi ve değeri başka önemli bir konu. Onu daha çok bir müzikolog ortaya koyacaktır.

San'at kabiliyeti Hak vergisidir, doğuştan getirilir. Ama onun gelişmesinde, şekillenmesinde yaşanılan sosyal ve kültürel çevrenin de elbette etkisi olacaktır. Bütün bunların ortaya konması, farklı etkenlerin birbiriyle ilişkisinin gösterilmesi ve bir sanatkâr portresinin gözler önüne serilmesi ciddi bir çalışma işidir.

Pekiyi bunları kim yapacaktır? Benim hatırıma gelen birinci şık şudur: Türk Mûsikisi Konservatuarlarımızın sayısı artıyor. Çok yavaş da olsa mensupları arasında akademik araştırma ve çalışmaya yönelenler var. Onlar içinde, mûsiki kadar, tarih kültür ve edebiyat konularına da meraklı ve eli kalem tutanlar çıkmalı, ciddi araştırmalar yapıp bu boşluğu doldurmalıdır. İkinci şık ise, kültür tarihçilerinden musikimize gönül verenler olabilir. Onlardan bir kısmının, mûsiki tarihimize yönelik araştırma ve yayın yapması ne iyi olur.

Lem'î Atlı'ya dönersek, Hak vergisi bir musiki kabiliyet ve istîdâdına sahip olduğu görülüyor. Nurettin Topçu'nun beğendiğim bir sözü var: "Vahiy ile san'atkârın ilhâmı arasında mâhiyet değil sâdece derece farkı vardır. Her ikisi de aynı kaynaktan beslenir" der. Bu kaynak ilâhi kaynaktır. Hakkın "Cemâl" isminin, ses ve âhenk olarak tecellîsi bestekârda görülür. Lem'î Atlı nota bilmezdi. Ama rüyada dahi beste yapacak kadar zengin bir ilhâma mazhar idi.

Her büyük sanatkâr gibi son derece duygusaldı. Heyecanları, arzu ve emelleri vardı. Aşklar, inkisarlar, sevinçler daha çok da kederler yaşadı. Memuriyet hayatı gereği ömrünün kısa bir kısmını da İzmir'de geçirdi. Yakışıklı, şık ve zarifti. Semih Mümtaz, onun gençlik yıllarını şöyle tasvir etmiş:

"Kendini ilk görüşümde sevmiştim. Gayet şıktı. Redingot, ütülü pantolon, fantezi yelek, kalıplı fes, alabros taranmış saç ve her gün tıraş olmuş, mendiller redingotun arka cebinde durur. Elde baston, iki de bir eliyle fesini düzeltir. Hafif bir nefes darlığı, boyun bağı merakı, "Lüben" isimli bir losyonla taranmış saçlar, yakalık ve kolalı gömlek, kışın eldiven ve "Pigmalyon"dan alınmış bir şemsiye, yazları düz renkli çift düğmeli elbiseler…"

"Lem'î"nin kelime anlamı ışıltılı, parıltılı, parlak demektir. Lem'î Atlı'nın maddî vücudu da her fâni gibi yaşlandı, ışığını kaybetti ve 1945 yılında, aslı olan toprağa verildi. Ama onun müstesnâ nağmeleri, besteler hâlinde ruhlarımızı aydınlatmaya ve ışıklandırmaya devam edecektir.

ÖNSÖZ

Şair ve bestekâr Vecdi Bingöl'ün önerisiyle, 1945 yılı sonunda Türkiye Yayınevi sahibi Tahsin Demiray, Lem'î Atlı'dan hâtıratını toplamasını ricâ etmiş, üstad da bu isteği geri çevirmeyerek vefâtına çok yakın bir zamanda hatıralarını yazdırmıştır. Böylece mûsıkîmizin önde gelen bestekârlarından birinin daha hayâtı tarihin karanlık sayfalarına gömülmekten kısmen de olsa kurtulmuş oldu.

"Canlı Tarihler" adlı kitap serisinin 6. cildinde üstâd Lem'î Atlı'nın hatıraları 1947 yılında yayınlanmıştı. Onur Akdoğu da 1990 yılında yayınladığı Lem'î Atlı ile ilgili çalışmasını daha önce yayınlanan bu hâtırata dayanarak hazırlamıştı. Ancak ilkinin dili ağırdı. Akdoğu'nun kitabında ise Lem'î Atlı'nın hayâtı ile ilgili bilgilere ulaşabiliyorduk, ancak eserlerine çok az yer verilmişti.

Biz de Lem'î Atlı'nın bugün için dili zor anlaşılır hatıratını günümüz Türkçesine aktarttık. Ayrıca hakkında yazılanlardan arşivimizde bulunanları bir araya getirdik; herhangi bir müdahalede bulunmadan, hatasıyla sevabıyla bu yazılara çalışmamızda yer verdik. Bilinen 150 küsur eseri yine dağınık olarak arşivlerimizde durmaktadır. Bunlardan bulabildiğimiz 120 eserinin notasını bilgisayar ortamında yazıp bir kitap halinde mûsıkî câmiasına kazandırmak istedik.

İzzettin Ökte, Türk Mûsıkîsi Dergisi'ne yazdığı Lem'î Atlı ile ilgili makalesinde, üstâdı anlatırken "dağınık ellerde kıskançlıkla saklanan eserlerini bir araya getirerek neşredildiği gün rûhunun şâd olacağına emin olabiliriz" diyordu. 300 civarında eseri olduğunu kendi hatıralarından öğrendiğimiz Lem'î Atlı üstâdın umarız birgün bütün eserlerini bir arada toplayan bir çalışma ortaya çıkar. Ökte'nin dediği gibi kıskançlıkla saklanan eserler bir bir ortaya çıkıp, mûsıkîşinaslarımızın gönlündeki yerlerini alırlar. Notaya alınmadığı için kim bilir nerelerden son okunuşlarıyla kâinata dalga dalga yayılan eserleri şu an itibarıyla kayıt altına almamız mümkün değildir. İlerde belki teknoloji sayesinde onların notalarını tesbit etmek mümkün olacaktır.

Merâgî, Itrî, Zaharya, III. Selim, Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey, Şevki Bey, Tanbûri Ali Efendi, Râkım Hoca gibi büyük bestecilerimiz var. Mûsıkîde onların seviyesini yakalamak bu coğrafyada artık çok zor gözükmektedir. Bizler bu yüce ruhların "dağınık ellerde kıskançlıkla saklanan" değerli eserlerini bir araya getirip, o eserleri bizden sonraki nesile aktarabilmeli ve bu arada da o yüce ruhları anlamaya çalışmalıyız, diye düşündüm. Lem'î Atlı'da bizim için, sonraki nesile aktarılması ve anlaşılması gereken bir ruh. Şimdi sıra ona geldi.

Eslâfı tanıtma hizmeti yolunda şevkimizi artıran Sayın İhsan Çelikdemir, daha önce Hoca Râkım Elkutlu ve Tanbûri Ali Efendi ile ilgili çalışmalarımızın yayımlanmasına önayak oldu. Şimdi de Lem'î Atlı üstâd ile ilgili mesâimizi boşa çıkarmadı, onun basılmasına vasıta oldu. Mûsıkî kültürümüz için maddi manevi gayretini esirgemeyen başta İhsan Çelikdemir olmak üzere, gayretleri ve himmetleri geçen herkese minnet ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca Üstâdın hâtıratını günümüz diline aktaran değerli Fikri Demirok Bey'e, katkılarından dolayı Mehmet Demirci hocamıza ve kitabın basımını üstlenen Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğüne çok teşekkür ediyorum.

Ümit YAZICI, *İzmir, 2011*

1- LEM'Î ATLI

Rûşen Kam

(*Radyo Dergisi*, 1 Ocak 1946, Sayı: 49, s. 10)

Mûsıkî âlemimiz, yirmi gündenberi, kaybettiği çok değerli bir bestekârın mâtemi içindedir. Suadiye'de sessiz, sâkin bir köşesinde, yetmiş küsur senelik bir ömrün acı, tatlı hâtıraları arasında, gönlü ile başbaşa, mütevâzı bir hayat süren Lem'î Atlı da, nihâyet her fâniye mevûd ve mukadder olan akîbete kavuştu. 19. yüzyılın büyük şarkı bestekârlarının dizleri dibinde yetişmiş ve mûsıkî târihimizin altmış senelik gelenekleri içinde büyümüş olan Lem'î Atlı, eskilerin "Bakiyetüsselef" dedikleri tipte bir bestekârımız idi.

Şarkı repertuvarımızı çeşitli makam ve ritimlerdeki eserleriyle zenginleştirmiş olan bu büyük san'atkârımızın bestekârlık hüviyet ve kabiliyetini daha iyi belirtmek için, evvelâ şarkının mûsıkî edebiyatımızdaki önemli rolünü, kısaca anlatıverelim:

Biliyoruz ki belli bir makam çerçevesi içinde, başından sonuna kadar tek bir eser sayılması lazım gelen fasıl; peşrev, murabba beste, ağır semâi, çeşitli şekil ve ritimlerdeki şarkılar, yürük semâi ve saz semâisinden mürekkeb bir seri mûsıkî eserlerinin topluluğu, toplu heyetidir. Fasıl halinde icra edilirken birbirine ara nağmeleri saz ve ses taksimleri ile bağlanan bu serinin her hangi bir parçası müstakil olarak da çalınır, söylenir. Fakat fasıl haline getirildikleri zaman bir birlik, tek bir vücût teşkil ederler ki, bu birliğin, tek vücûdun belkemiği işte bu türlü şekil ve ritimlerdeki şarkılardır ve bir fasılda sayıları ondan başlayarak elliyi atmışı bulabilir. Bilhassa on dokuzuncu yüzyılda şarkıya verilmiş olan bu önem, değer ve şark repertuarımızın zengin ve renkli fasıllar yapmak için çoğaltılması lüzumu belki de eski ağır ve mistik beste ve semâi kurumlarının, zamanın umumi romantik cereyanına uyularak, bu asır klasik mûsıkî devresinde, daha eskilere mahsus bir gelenek halinde telakkiye başlanmasından ileri gelmiştir ki, o zamanki edebiyatımız ve yaşayış tarzımız üzerindeki tesiri açık olarak görülen bu romantik cereyan, mûsıkî alanımızda, Hacı Ârif Bey, Hacı Faik Bey, Rifat Bey, Şevki Bey ve diğerleri arasında Lem'î Atlı'yı da yetiştirmiştir. Onun on yedi yaşından yetmiş yedi yaşına kadar, altmış sene süren bestekârlık hayatı içinde bestelemiş olduğu beş yüze yakın şarkıda bu zevk ve temâyülün heyecanları pek bellidir.

Şimdi Lem'î Atlı'nın hususi ve sanat hayatına dair bildiklerimizi, okuduklarımızı söylemeye başlayalım:

Lem'î Atlı 1869 (1286) da Üsküdar'da Sultantepesi'nde doğmuştur. Çerkes İbrahim Bey namında bir zâtın oğludur. Küçük yaşında ana ve babasını kaybetmiş, ablasının ve enîştesinin yanlarında büyümüş, yetişmiştir. Fatih Askeri Rüştiyesine devam ederken ki o zaman 17 yaşında idi, Hafız Yusuf Efendi'den ilk mûsıkî dersini almaya başlamıştır. Daha sonra hocasının delâletiyle meşhur Hacı Ârif Bey'i tanımış ve bu büyük bestekârımızın küçük Lem'î üzerinde çok büyük ve geniş tesirleri olmuştur. Bunu eserlerinden anlamaktayız. Daha sonra zamanının kalburüstü gelen bütün bestekârlarının Lem'î Atlı'nn kabiliyet ve istidâdının gelişmesinde ve genişlemesinde az çok tesirleri vardır.

Mûsıkî âlemine güzel ve çocuk sesinin tatlı âhengiyle karışan Lem'î Atlı ilk şarkısını 17 yaşında besteledi. Bu eser karcığar faslının en çok terennüm edilen şarkılarından biri olup kaldı.

Hüsnüne etvâr-ı nâzın şân senin
Bende tâkat kalmadı ferman senin
İhtiyârım gitti elden cân senin
Bende tâkat kalmadı fermân senin

On yedi yaşından yirmi iki yaşına kadar geçen beş sene zarfında hangi eserlerini bestelemiş olduğunu kat'i olarak bilmemekle beraber bugün hepimizin bir ağızdan terennüm edebileceğimiz kadar hâfızalarımızda yerleşip kalmış olan hicazkâr makamındaki bir şarkısını nasıl ve ne sebepten bestelediğini kendisi bir yazarımıza şöyle anlatmıştı:

"… O tarihlerde henüz yirmi iki yaşında bir delikanlı idim. Devrin Nafia Nazırı Mahmud Celaleddin Paşa'nın Kanlıca'daki yalısında yaz geceleri fasıl mûsıkîsi yapıyoruz. Paşa ne zaman yeni bir şarkı güftesi hazırlasa ertesi günü mutlaka bizi davet eder, fakat yalıya gelinceye kadar sabredemediğinden vapurun vükelâya mahsus yan kamarasına girer hepimizi etrafına toplayarak şarkısını yüksek sesle okurdu. Yine böyle bir akşamdı. Köprüden kalkan vapurda Paşa ile karşılaştık.

- Gel, gel Lem'î Bey diye yanına çağırdı. Hemen koştum. Yan kamaraya yerleşince paşa cebinden bir kağıt çıkarıp meşhur güftesini okudu;

Penbelikle imtizâc etmiş tenin
Sîme ya kâfura benzer gerdenin
Ben siyah pırlanta zannettim benin
Görmedim cânânım emsâlin senin

Herkes gibi o zamanlar benim de kulağıma çalınmıştı. Paşanın Cânân adında bir câriyesiyle fazla meşgul olduğu söyleniyordu. Bu güfteyi de işte bes-

Rüşen Kam

belli ki, Cânân'ı için yazmıştı. Güftenin okunması bitince yüzüme baktı. Haydi Lem'î Bey göreyim seni, dedi. Yarına kadar bu şarkıya güzel bir beste hazırla. Temennâyı basıp ayrıldım. Ertesi güne kadar kim sabreder. Doğruca köprü gazinosuna. Bir elimde kahve fincanı, öteki elimde kağıt kalem… iki saate varmadan besteyi bitirdim. Akşam vapur dönüşü karşısına çıkıp da "Paşam beste hazır" deyince şaşakaldı. Yan kamarada hazırladığım besteyi ağır ağır geçtim. Ertesi sabah bir de ne göreyim Paşa'nın ağası elinde pırlanta bir altın sigara tabakası harıl harıl beni arıyor. Aksi gibi cebimde de on para yok. Tabakayı derhal kuyumcunun birine götürüp beş altına sattım."

İşte her sanatkâr gibi onun da ilk nasibi yokluk ve feragatla başlamış! Lem'î Atlı'nın şarkılarını dinlerken umumiyetle hür ve şuh bir lirizmin melodik tezâhürlerini duyarız. Fakat bazan da geçmiş günlerin hülyalı hatıralarını terennüm eden şarkılarında, zevkimiz sanat kaidelerinin biraz ruh ve heyecânı daraltan hendesi köşelerine takılır gibi olur. Fakat hemen ilâve edelim ki bu bir kusur değil bilakis ilk emekleme ve gelişme anlarının verdiği bir cüretsizlik ve hız almak için dayanacak bir nokta aramak, bulmak ve sonra her sanatkârın zaman icaplarına uymak endişe ve zaruretinden doğma bir keyfiyettir. Nitekim Lem'î Atlı bu intikal devresini pek çabuk atlatmış ve kendini bütün bu icap ve zaruretlerden kurtararak sanatın hür ve temiz heyecanını duymaya, duyurmaya başlamıştır. Bu geniş, hudutsuz duygu ve heyecan sayesindedir ki, melodi ve ritimler onun sanatkâr varlığının süzgecinden geçtikten sonra yuvarlak, yumuşak ve her gönüle sığabilecek bir karakter ve mahiyet almıştır. Bilhassa Lem'î Atlı'da ritim zevki ve melodik ifade hususiyeti çok bestekârlarımızdan üstündür.

Cinuçen Tanrıkorur** Aziz Mahmud Hüdâyî

Bârihüdâ Tanrıkorur*

CİNUÇEN TANRIKORUR'UN BESTELERİNDE AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ

ÇÂRGÂH FASLI

Solist: ALÂEDDİN YAVAŞÇA koro eşliğinde

Bu takımla sözleri yine Aziz Mahmud Hüdâyî Hz.'ne (k.s.) (1543-1628) ait olan ilâhiler, ünlü Çargâh Tevşih'in bestekârına ithaf edilmiş ve 1990-1991'de A.B.D.'de geçirilen başarılı böbrek nakıl ameliyatı üzere bir şükran ifadesi olarak bestelenmiştir. Bütün terennüm ve cumhur bölümlerinin sözleri Tanrıkorur'a, Nakış Yürüksemâî'nin güftesi ise merhum Veysel Öksüz'e (Konya, 1926-1993) aittir.

Albüm Kasım 1995'te İstanbul Arı Stüdyosunda, tonmayster Sıtkı Acım tarafından kayıt edildi ve aşağıdaki track açıklamaları Tanrıkorur kendisi yazdı.

Track Açıklamaları

1. Çârgâh Giriş Taksîmi
Ney: Yavuz Akalın

2. Peşrev
Devrikebir 28/4 (1991, Beste No. 274, A.B.D.)
Nakış I. Beste
Devrikebir 28/4 (1991, Beste No. 296, A.B.D.)
Âşıkın maksûdu ol mahbûb-i bî-hemtâ imiş
Himmeti gâyet bülendü matlabi bâlâ imişi

3. Nakış II. Beste
Lenkfate 10/4 (1991, Beste No.297, A.B.D.)
Bülbül ki âşyân-i kadîmi koyup gelir
Gülden meğer ki bûy-i muhabbet duyup gelir.

4. Nakış Ağırsemâî (Na'at)
Aksaksemâî 10/8 (1991, Beste No. 298, A.B.D.)
Vücûdün mazhar-ı tamm-ı Hüdâdır, yâ Resûlallah
Kemâli zümre-i kümmel Senin nûrunla olmuşdur.

5. Nakış Yürüksemâî (Güfte: Veysel Öksüz)
Yürüksemâî 6/4 (1991, Beste No.292, A.B.D.)
Derd istiyorum, sanma ki dermân ararım ben
Çokdan beri dil mülküne sultân ararım ben.

6. Sazsemâî
Aksaksemâî 10/8 (1991, Beste No. 233, A.B.D.)

İLÂHİLER: Erkek korosu

7. Uşşak Giriş Taksîmi
Ney: Yavuz Akalın

8. Besmele ve İhlâs Şerîf "Amerikalı sûfî kardeşlere"
Uşşak / Nîm Sofyan 2/4 (1990, Beste No. 212, A.B.D.)
Münâcât:
Ey Vâhid ü Ferd ü Samed
Senden meded Senden meded.

Solo: Hâfız Ali İnan

9. Tevşîh (Hz. Üftâde'ye)
Bayâti / Mevlevî Devrirevânı 14/8
(1990, Beste No. 248, A.B.D.)
Bağ-ı aşkın andelîbi Hazret-i Üftâdedir
Dertli âşıklar tabîbi Hazret-i Üftâde'dir.

* Araştırmacı, Yazar.

10. Yine Âhir Kerem Mevlâ Senindir
Karcığar / Düyek 8/8 (1990, Beste No.223, A.B.D.)
Cenâb-ı Pâk'ine lâyık amel yok
Yine âhir kerem Mevlâ Senindir.

11. Bestenigâr makamına Geçiş Taksimi
Yaylı Tanbur: Fahrettin Çimenli

Ey Pâdişâh-ı bî-Zevâl
Bestenigâr / Sofyan 4/4 (1991, Beste No.311, A.B.D.)
Ey pâdişâh-ı bî-zevâl
Senden atâ, Senden kerem.

12. Ferâhnak makamına Geçiş Kasîdesi
Seherde açılan güller nedendir?
Öten şûrîde bülbüller nedendir?
Solo: Hâfız Yahya Soyyiğit

13. Bahar Oldu
Ferâhnak / Düyek 8/8 (1990, Beste No. 271, A.B.D.)
Bahar oldu, yine açıldı güller
Murâda bülbül erdiği zamandır.

14. Bûselik makamına Geçiş Taksîmi
Kanun: Taner Sayacıoğlu

15. Şükür Yârabbi
Bûselik / Yürük Sofyan 4/8 (1990, Beste No.247, A.B.D.)
Bizi insan eden Sensin,
Şükür yâ Rabbî, yâ Rabbî

Solo: Hâfız Ali İnan

Sanatçılar
Solist: Alâeddin Yavaşca
Koro
Erkekler (Fasıl ve İlâhiler): Hâfız Ali İnan (münâcât), Hâfız Yahya Soyyığıt (kasîde), Bahri Güngördü, Ender Doğan, Gürsel Koçak, Hakan Hataylı, Aykan Özkün, Emre Ömürlü.
Bayanlar (Fasıl): Selma Sabaş, Gül Göre-Yazıcı.
Sazlar
Aydın Oran –Keman, Fahrettin Çimenli -Yaylı Tanbur, Yavuz Akalın –Ney, Taner Sayacıoğlu –Kanun, Özer Arkun –Viyolonsel, Cinuçen Tanrıkorur -Ud (Fasıl), Gül Göre-Yazıcı –Ud (İlâhiler), Fahrettin Yarkın –(Fasıl) Kudüm ve Daire -(İlâhiler) Bendir ve Halîle.

Başlıcaları *"Nefâisü'l-mecâlis"* adlı Kur'an tefsiri, *"Tecellîyât"*, *"Necâtü'l-garîk"*, *"Tarîkatnâme"* ve *"Dîvân-ı İlâhiyyat"* olan 30 kadar Arapça ve Türkçe tasavvufî eserin yazarı olan Aziz Mahmud Hüdâyî, aynı zamanda bestekâr olan bir şeyhtir. Dîvânındaki tasavvufî rübâî ve kıt'alarla ilâhilerin bir kısmı kendisi, büyük bir kısmı da sonraki bestekârlar tarafından bestelenmiştir. Besteler arasında en ünlüsü, kendisine ait *"Kudûmun rahmet-i zevk u safâdır, yâ Resûlallah"* mısraıyla başlayan, Çârgâh makamındaki ünlü tevşîhidir ki bu eserde kullanılmış olan makam, Arel-Ezgi nazariyâtının öğrettiği ârızasız uydurma Çârgâh değil, gerçek Çârgâh makamıdır. Hazret en ünlü bestesinde bu makamı kullanmakla, Çârgâh'ın tekin olmadığı hususundaki hurafeleri de silip atmıştır. *"Keşfü'l-kınâ an vechi's-semâ"* adlı eserinde ise, İslâmiyete aykırı olduğu iddiasıyla mevlevî semâını ve diğer mûsikîli âyinleri yasaklattırmış olan Kadızâdeliler gurubuna karşı mûsikî ve semâı şiddetle savunmuştur. Tarîkat pîrinin bestekâr olması Celvetî tekkelerinde mûsikînin hep revaçta olmasını sağlamıştır. Hüdâyî'nin zâkirbaşısı Hâfız Kumral, Bahtî mahlasıyla yazan I. Ahmed'in şiirini tevşîh olarak bestelemiş önemli bir mûsikîşinastır. Şaban Dede, Divitçizâde Mehmed Efendi, Suyolcuzâde Salih, Ömer, Abdurrahman Nesib ve oğlu Ruşen Tevfik Efendiler, Çelvetî dergâhlarının başlıca bestekâr ve ilâhicileri arasında zikredilebilir. Aziz Mahmud Hüdâyî'nin tarîkati, başlangıçtan son döneme kadar, Mevlevîlikten sonra mûsikîye en büyük değeri veren birkaç tarîkatten biri olmuştur.

C. Tanrıkorur

ÇÂRGÂH MAKAM

Bu albümde icra edilen klasik Çârgâh faslının 3 özelliği:
1) İki beste ve ağırsemâîsinin aynı şairin (Aziz Mahmud Hüdâyî) şiirlerinden seçilmiş;
2) Takımın 6 eserinin de (2 beste, 2 semâî, peşrev ve sazsemâîsi) aynı bestekâr tarafından bestelenmiş ve
3) Batı'nın Do Majörüne benzetilmek için Segâh ve Hicaz perdeleri atılarak bozulmuş, Arel-Ezgi sisteminin uydurma Çârgâh dizisinin değil, Tanrıkorur'un "Müslüman Çârgâh'ı" dediği (ve Kutbünnâyî Osman Dede, İsmail Dede, Aziz Mahmud Hüdâyî gibi bestekârların kullandıkları) klasik Çârgâh dizisinin kullanılmış olmasıdır. Bu yüzden bu takım, bestekâr tarafından Çârgâh Tevşîh'in bestekârı Aziz Mahmud Hüdâyî Hz.'nin (k.s.) ruhuna ithaf edilmiştir.

16. yüzyılın büyük evliyâsı, şair ve bestekâr Aziz Mahmud Hüdâyî Hz.'nin güfte ve bestesi kendisine ait olan *"Kudûmun rahmet-i zevk u safâdır yâ Resûlallah"* mısraıyla başlayan na'tinde açıkça görüldüğü gibi, Sabâ makâmının seyriyle dolaşıp Çârgâh perdesinde karar veren ezgilere Çârgâh* makâmı denir. Bu tariften, Sabâ ve Çârgâh makamları arasındaki tek farkın karar perdelerinde olduğu kolayca anlaşılır (birincisi Lâ-Dügâh perdesi, ikincisi Do-Çârgâh perdesi). Meyân geçkileri de, Sabâ'da olduğu gibi, çoğunlukla Hüseynî, Bestenigâr, Evç, Acem ve Şevkefzâ gibi makamlara yapılır. Çârgâh makâmı, Sabâ gibi hüzün ve hasret duygularının ifadesi için kullanılmakla

birlikte, havası daha mistiktir. Bu açıklamaların ışığı altında Çârgâh makamı dizilerini sunuyoruz:

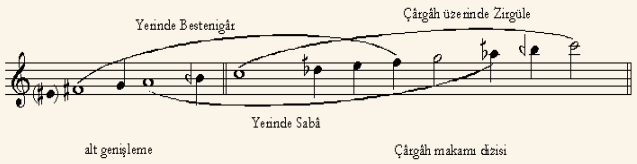

Arel-Ezgi nazariyâtında, Batı müziğinin Do Majör'ünden alınan ve Türk mûsikîsinin ana makam olarak gösterilen ârızasız Çârgâh, bir makam değil (Çünkü bu dizi kullanılarak bestelenmiş hiçbir klasik eser yoktur), sadece diğer dizilerin ârızalarını yazabilmek için temel kabul edilen bir nazarî diziden ibarettir.

*Türk mûsikîsi makamlarının yapısını ve seyrini öğrenmek isteyenlere not:

Makamın tarifine bir örnek eser adı zikrederek başlamamızın sebebi şudur: Türk mûsikîsi makamlarının tarifi nazariyat kitaplarında değil, klasik bestelerdedir. Elimizdeki klasik eserler, amaçlı bir tercihle notaları yazılmak yerine, kulaktan meşk yoluyla bize ulaştığı için melodik olarak az-çok değişmiş olsalar da, makam seyirlerini şaşmaz bir kesinlikle göstermeleri bakımından en sağlam öğreticidirler. Bu yüzden nazariyat kitaplarındaki makam tariflerini ezberlemeyi bırakıp, başta mevlevî âyinleri olmak üzere klasik eserlerin notalarını incelemek gerekir. C. Tanrıkorur

BESTEKÂR CİNUÇEN TANRIKORUR
(1938-2000)

Eski ozan geleneğinde olduğu gibi, kendi sesine udu ile eşlik ederek dünyanın belli başlı şehirlerinde sayısız konserler vermiş olan Tanrıkorur uluslararası üne sahip bir ud ve ses sanatçısı, bestekâr, yazar ve hocadır. Türkçe, İtalyanca, Fransızca, İngilizce ve az Arapça bilen Tanrıkorur 24 ülkede verdiği solo resitallerinde 16-20. yüzyıl Türk mûsikîsinin söz ve saz eserlerini içeren bir repertuarla nota da mikrofon da kullanmayarak icra ettiği eserleri kendi takdim etmiştir.

Klasik Türk Müziği'nin en iyi bestekârlarından biri olan ud ***üstâdı*** Tanrıkorur, makam hakimiyeti ve taksim ustalığı ile tanınmıştır. Gerek besteleri gerekse ses ve saz icrası, özde tamamen geleneksel, biçimde yeni ve orijinaldır. Besteciliğe 14 yaşında Ferahnâk makımında bir sazsemâisi ve Fuzûlî'nin şiirinden (***Âşyân-i mürg-ı dil zülf-i perîşânındadır***) Şevkefzâ makamında bir şarkı ile başladı. Velûd bestekârın çeşitli formlardaki söz ve saz eserlerinin sayısı 505'dir. Besteleri arasında kendi buluşu olan Şeddisabâ, Zâvilaşîran ve Gülbûse mürekkep makamlarından klasik fasıllar, Bayatîaraban, Evcâra, Zâvilaşîran ve Nişâburek makamlarında Mevlevî Âyînleri, na't, durak, şuğul ve ilâhiler, 3 Kâr-ı Nâtık, Fuzûlî'nin 54 mısralık Müseddes'inden bir Kâr (Menem ki kâfile-sâlâr-ı kârbân-ı gamen), Yahya Kemal'ın "Süleymaniye'de Bayram Sabahı", "Itrî", "Mehlîka Sultan" ve "Sonbahar" gibi uzun şiirlerinden yeni formlarda eserler, klasik ve yeni formlarda saz müziği eserleri ile yurt içinde ve dışında ödüllenmiş besteleri vardır.

Alâeddin Yavaşca

Kendi icrasından Fransız radyosunca *Ocora* LP, kaset ve CD'si Turquie-Cinuçen Tanrıkorur/Ud (Radio France, *Ocora*, HM 558574/1986) yapılan ilk klasik Türk müziği sanatçısıdır. Türkiye'de 1992'de ***Cinuçen Tanrıkorur 1*** kaseti, 1995'te ***Şeddisabâ Faslı ve İlâhiler, Cinuçen Tanrıkorur'un Bestelerinde Aziz Mahmud Hüdâyî ve Cinuçen Tanrıkorur'un Bestelerinde Yahya Kemal*** CD'leri yayımlanmıştır. Yurt dışında 1995'te ***Türk Müziği Faslı*** adlı CD'si Le Chant du Monde ve 2015'te ***Cinuçen Tanrıkorur-Günaydınım Narçiçeğim*** adlı albümü MCY-Music yayınları olarak çıkmışlar.

SOLİST ALÂEDDİN YAVAŞCA

1 Mart 1926'da Kilis'te doğan Devlet Sanatçısı Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca; Haseki Hastanesi Başhekimliği'nden 1990 yılında emekli olup 39 yıl süren hekimlik hayatını Tıp alanında 54 bilimsel neşriyatla noktalamıştır. Meşk sisteminin son temsilcisi olan Yavaşca mûsıkî hayatında; Dr. S. Ezgi, Z. Ârif Ataergin, S. Kaynak, M. N. Selçuk ve dönemin birçok önemli isimlerinden yararlanmıştır.1950 yılında girdiği İstanbul Radyosu'nda solist icracı olup 1967'den bu yana koro yöneticiliği, Türkiye Radyoları ve TRT bünyesinde Danışma, Denetleme ve Repertuar Kurullarında üyelik ve başkanlık dâhil önemli görevler almış, M. E. B. ve Kültür Bakanlığı'nın çeşitli eğitim komisyonlarında üyelik hizmeti vermiştir. Yavaşca, Türk mûsıkîsinde devlete bağlı ilk konservatuarın kurucuları arasında yer alıp yönetim kurulunda ve öğretim kadrosunda çalışmış ve öğrenciler yetiştirmiştir. İcracılığının yanında değişik formlarda 654 bestesi ve çeşitli kurumlarca çıkartılan ve icralarından derlenen 300 civarında CD, hakkında yazılan 6 kitap bulunan, 5 seçkin üniversitemizce Fahri Doktora Ünvanı verilen, 1991 yılında Devlet Sanatçısı olan ve de çeşitli dallarda 270'i aşkın ödül alan Yavaşca, Haliç Üniversitesi'nde Öğretim Üyeliği görevine devam etmektedir.

ORTAK MİRASIN BİLİNMEYEN VÂRİSLERİ

Doç. Dr. Murat Sâlim TOKAÇ*

Mütefekkirler medeniyet kavramının tanımını; "Bir millet ve toplumun maddî, manevî varlığına ait üstün niteliklerden, değerlerden, fikir ve sanat hayatındaki çalışmalardan, ilim, teknik, sanayi, ticaret vb. sahalardaki nimetlerden yararlanarak ulaştığı bolluk, rahatlık ve güvenlik içindeki hayat tarzı, yaşama biçimi, medenîlik, uygarlık." şeklinde yapmışlardır. Bu tanım, ancak ve ancak birlikte yaşamanın, fakat birlikte uyumlu yaşamanın sırrına vâkıf insanlar tarafından gerçekleştirilebilir. İşte tam bu noktadan hareketle kendimizin farkına varmalı ve bu hayat idealini yüzyıllar boyunca sürdürmüş bir neslin torunları olduğumuzu hemen her fırsatta hatırlamalıyız. Hoşgörü temelli, hakkaniyet ve nezâketle örülmüş bir hayat, bir içtimaî yapı…

Yukarıdaki mânânın bize fısıldadığı üzere, hiç şüphesiz en önemli medeniyet unsurlarından birisi sanattır. Mimariden mûsikîye, edebiyattan diğer görsel sanatlara kadar ortaya çıkan eserlerde bu kadîm medeniyetin detaylarını öğrenebilir ve ne denli büyük bir yapının parçası olduğumuzu daha iyi okuyabilirsiniz. Mûsikînin de genel sanat kavramının ve buna bağlı olarak medeniyetimizin içerisinde ne denli önemli olduğunu anlamamız için şu tanımı tekrar hatırlamakta fayda görmekteyiz; ***"İnsanın duygu ve düşüncelerinin seslerle ifade edildiği sanat…"*** Kelime mânâsı bize gösteriyor ki müzik direkt insanın manevî kişiliğine hitap eden en önemli sanat dallarındandır. Bir tarafıyla maddî âlemde, bir diğer tarafıyla da manevî âlemde olan mûsikînin birleştirici gücü, sanatın her alanında göremeyeceğimiz türdendir. Bu tespitin en büyük delili barındırdığı çeşitliliktir. Dinî müzik, din dışı müzik, enstrümental müzik, edebiyatla harmanlanmış sözlü müzik bu tür çeşitliliğinden sadece birkaçıdır. İşte bu çeşitlilik, farklı yapıdaki güruhları bir yerlerinden muhakkak yakalar ve bir paylaşımın parçası hâline getirir.

İçimizdeki Bilmediklerimiz…

Bu paylaşımın belki dinleyici olarak bir yerindesinizdir, belki icracı, belki de o paylaşımın üreticisi olarak… Biz bu yazımızın konusunu, ortak medeniyet mirasımızın mimarlarından, paylaşımın üretici olarak bir parçası olanlarından, gayrimüslim bestecilerimize ayırdık.

Millet-i Sâdıka'nın Sanatı…

Bestekâr hayatlarını sizlere aktarmadan önce kısaca "gayrimüslim sanatkârlık"tan bahsetmek konunun bütünlüğü açısından yerinde olacaktır. Tarih içerisinde Osmanlı İmparatorluğu dönemi Türk Müziği'nin ve dahî kültürünün en üst seviyede üretildiği ve icra edildiği dönem olmuştur. İmparatorluk bünyesinde bulunan tüm halklar imparatorluğun baskın kültür alanlarına hizmet etmişler ve önemli katkı sağlamışlardır. Özellikle askerlik hizmetlerinin bulunmayışı, bu vatandaşların sanat ve ticaretle rahatlıkla ilgilenmelerine fırsat sağlanmıştır. Mimarî ve mûsikîde karşımıza çıkan eserler bunun en önemli ispatlarındandır. Ayrıca farklı etnik kimliklere sahip olmalarından dolayı gayrimüslim sanatkârların sanata son derece müspet yansımaları da olmuştur.

* Kültür ve Turizm Bakanlığı İst. Dev. Türk Müziği Arş. Uyg. Topluluğu Sanat Yönetmeni.

Din ve dil bakımından farklılık göstermelerine rağmen yakalanan ortak payda her zaman müzik alanında olmuştur. Benimsedikleri ve ileri seviyelere gitmesine katkı sağladıkları müzik türü, daima Türk Müziği'dir. Eserlerinde kullandıkları makamsal yapı ve buna bağlı olarak kullanılan Türk Müziği ses sistemi bu gerçeğin teknik izahı olarak karşımızda durmaktadır.

Bu etnik yapılanmaya baktığımızda, kendi içlerinde nüfus bakımından en üst seviyede olanlar Yahudiler, Rumlar ve Ermenilerdir. Söz konusu üçlü içerisinde -sanat alanında- özellikle bestecilik ve icracılık sahaları incelendiğinde, Rumların ve Ermenilerin hatırı sayılır bir birikime sahip oldukları görülmektedir. Yazımızın da konusu olması hasebiyle tespitine çalıştığımız Ermeni sanatkârların çokluğu da bunun apaçık göstergesidir. Meselâ; Baba Hamparsum Limonciyan, Nikoğos Ağa, Ama Sebuh Kemanî, Dikran Çuhacıyan, Hanende Asdik Ağa, Levon Hancıyan, Serkis Nurluyan, Bursalı Mihran, Garbis Uzunyan, Afet Mısırlıyan, Hânende Karabet Ağa, Tatyos Efendi, Kirkor Çulhayan, Gomidas Vartabed, Karnik Garmiyan, Lavtacı Ovrik, Bimen Şen, Üsküdarlı Hosep Efendi (Havseb Ebeyan Efendi), Agopos Alyanakyan, Udî Arşak Çömlekçiyan, Kirkor Berberyan, Kemanî Serkis Efendi, Mandoli Artin, Artaki Candan, Udî Marko Melkon Alemşaryan, Udî Hrant Kenkulian, Artemi Ayvazyan, Aram Haçaturyan, Nubar Tekyay, Zehra Bilir bu sanatkârlardan bazılarıdır.

Biz geçmiş güzel günleri yâd etmek maksadıyla Osmanlı'nın "millet-i sâdıka"sına, onların sanatına, Türk Müziği'ne kattıklarına bakacağız. Hakiki birer Osmanlı Ermeni vatandaşı olanlara…

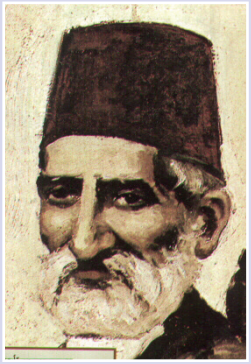

HAMPARSUM LİMONCİYAN

(1768, İstanbul-1839, İstanbul) Osmanlı Ermenisi bestekâr ve müzik hocası. Tanbur sanatçısı olarak ün kazandı. Türk Mûsikîsi alanında bilinen 27 şarkı, 11 peşrev ve 9 semaîsi, Ermenice 20 kadar ilâhisi mevcuttur. Ortaçağ Ermeni Kiliselerinde kullanılan Khaz Sistemi'ne dayalı, genel "Hamparsum notası" olarak bilinen bir notasyon geliştirerek Klasik Türk Müziği'nde kullanılmasını sağlamış; böylece Türk Müziği eserlerinin kaydedilerek günümüze ulaşmalarında çok önemli bir rol oynamıştır.

İstanbul'da o zamanlar Pera adıyla anılan Beyoğlu semtindeki Çukur Sokak'ta, Harput'tan İstanbul'a gelerek yerleşmiş, Ermeni Katolik cemaatine mensup yoksul bir Ermeni çiftinin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. (Serkis ve Gadarine Limonciyan) Hamparsum ilkokulu bitirdikten sonra, hem ileride bir meslek sahibi olabilmesi hem de harçlığını çıkarabilmesi için bir terzinin yanına çırak olarak verilmiştir.

Müziği çok seven Hamparsum'un yeteneği ve ilgisini fark eden Darphâne Amiri Hovhannes Çelebi Düzyan'ın (1749-1812) dikkatini çekerek himayesine girmiş ve Düzyanlar'ın Kuruçeşme'deki konağında, Klasik Avrupa Müziği üzerine müzik eğitimi almıştır. Hagop Çelebi Düzyan (1793-1847) ve Zenne Bogos'un (1746-1826) öğrencisi olmuştur. Galata'daki "Lusavorçagan Mektebi"nde mûsikî hocalığı yaptmıştır. Hamparsum'un müziğe olan merakı sadece Klasik Batı Müziği ve Ermeni Kilise Müziği ile sınırlı değildir. Klasik Türk Müziği'ne de büyük ilgi duymuş ve Beşiktaş Mevlevîhânesi'ne devam ederek Türk Müziği bilgisini geliştirmiştir. Burada Dede Efendi tarafından yeteneği fark edilerek, onun öğrencisi olmuştur. Büyük bir olasılıkla ünlü bestekâr Hammâmizâde İsmail Dede Efendi'nin aracılığı sayesinde kendisi de bir Mevlevî ve müzisyen olan Sultan III. Selim'in huzuruna çıkmış, saraya kabul edilmiştir.

III. Selim Dönemi, padişahın sanata ve özellikle müziğe olan merakı ve saygısı nedeniyle günümüz Türk Müziği tarihçileri tarafından "Türk Müziğinin altın Çağı/Dönemi" olarak adlandırılmıştır. Saray, onun saltanatı sırasında âdeta bir müzik okulu ve araştırma merkezi hâline gelmiştir. Kendi dönemine kadar usta-çırak ilişkisine dayalı 'meşk metodu' nedeniyle erozyona uğrayan Türk Müziği eserlerinin gelecek kuşaklara ilk ve özgün hâlleriyle intikal ettirilebilmeleri amacıyla çevresindeki müzisyenlerden bir notasyon geliştirmelerini istemiş ve onun bu talebine Abdülbâki Nâsır Dede ile Hamparsum Limonciyan karşılık vermişlerdir. Her ikisi de geliştirdikleri notasyonla kaydettikleri çalışmalarını padişaha sunmuşlardır.

Hamparsum, 1812-1814 yılları arasında bu konuda çalışmalarına devam ederek, Eski Ermeni Kilise ilâhilerinin kaydedilmesinde kullanılan "Khaz Sistemi"ni, Türk Müziği'ne uyarlamış ve geliştirdiği notasyon ile sadece peşrev ve saz semaîlerinin bizzat notaya aldığı 6 adet nota defterini III. Selim'e takdim etmiştir. Notanın kullanıldığı ilk beste, Tanburî İshak Efendi'nin bayatî peşrevidir. Hamparsum notasına daha sonra bestekâr Kapriel Yeranyan (1827-1862) tarafından çeşitli eklemeler yapılmıştır.

Yaşamının büyük bir bölümünü evinde müzik dersleri vererek geçiren Hamparsum, bir ara Kirkor Balyan'ın kâtipliğini yapmış, bir süre sonra oğlu Neyzen Zenop Limonciyan'la birlikte ticarete atılarak Galata'da gıda maddeleri toptancılığı ile uğraşmıştır. 1837'de Ermeni harfleri ile Türkçe otobiyografisini kaleme almıştır. 1839'da Hasköy'deki evinde vefat ederek Surp Agop Katolik Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Eserleri

- Acemaşîran-Her biri bir gonca efkâr.
- Bayatî-Arzı dîdar eyledikçe âşıka cânâneler
- Bayatî-Feryâdı dil-i zârıma dem-sâz mı kaldı.
- Bayatî-Ruhsârın üzre taze hatt-ı müşkü bu mudur.
- Bayatîarâban-Ağyar ile ey gonca sen iç bâde-i gülgûn.
- Bayatîarâban-Dilâ nihâli emel sanma raykan açılır.
- Bayatîarâban-Mest-i nâzım âşıka her dem tegâfül gösterir.
- Bayatîarâban-Seni bir şûh-i cihân derler idi.
- Bayatîrûyiacem Saz Semaîsi
- Bestenigâr-Dün gece bir âh ile çerh-i siyeh-f âm eyledim.
- Bestenigâr-Âh edip aşkınla cânâ firkatim var ağlarım.
- Bestenigâr-Arz-ı vuslat eyleyip bezm-i dilbere.
- Bestenigâr-Müptelâ-yı aşk olup bir nev-civân sevsem gerek.
- Bûselik-Bir peri-rûyın olup âvâresi.
- Dügâh-Gâh anup gamzen senin feryâd u efgân eylerim.
- Dügâh-Sahn-ı gülşeni tazelendi taze sohbet vaktidir.
- Dügâh-Sehâ-dür olalı senden işim âh u figân oldu.
- Evcibahrinâzik Peşrev
- Evcibahrinâzik Saz Semâîsi
- Ferahnâk-Sînede yârem onulmaz.
- Ferahnâk-Tâb-ı hüsnün gördükçe ey gonca gül.
- Hicazkâr-Bir çok zemân senin elinden.
- Hicazkâr-Süzme çeşmin gelmesin müjgân müjgân üstüne.
- Hisarbûselik Kâr
- Hisarbûselik-Kim olur zor ile maksûduna rehyâb-ı zafer.
- Hisarbûselik-Sînemde yat ey rûh-i revân canda tenim ol.
- Hüzzam-Hele ettin şu gönlümü güzel sana müptelâ.
- Irak Peşrev

Kemânî Tatyos Efendi ve Saz Arkadaşları

- Irak Saz Semâîsi
- Mâhur Medhiye
- Mâhur Peşrev
- Mâhur Saz Semâîsi
- Nigâr Peşrev
- Nigâr Saz Semâîsi
- Rast-Zülfünü perîşan etmiş serv-i revânım geliyor.
- Sazkâr Peşrev
- Sazkâr Saz Semâîsi
- Uşşak-Çıkalım seyr-i füyûzâtı bahârân idelim.

TANBURÎ ALEKSAN AĞA

Bir iş hanında odabaşı olan Vanlı Kaspar'ın oğlu olarak 1815 yılında İstanbul Gedikpaşa'da doğmuştur. Küçük yaşta müziğe başlayan sanatçı, Hamparsum Limonciyan'dan Tanbur dersleri almış ve kısa sürede büyük başarı sağlamıştır. Üsküdar'daki Surp Garabet Kilisesi'nde "Ermeni Notası" dersleri vermiş, sonra Süleymanpaşa Hanı'nın gazinosunda çalışmıştır.

Tanburdaki yeteneği ile ünlenen Aleksan Ağa, 1856 yılında Mısır Valisi Said Paşa'nın davetiyle Kahire Sarayı'na sâzende olarak gitmiştir. Dönemine göre oldukça iyi olan 40 altın maaşına ve oldukça rahat bir hayat sürmesine rağmen 1859'da her şeyi bırakıp İstanbul'a geri dönmüştür.

Elindeki parayı çabucak harcayan sanatçı, yoksul düşmüştür. 1864'te İstanbul'da ölen Aleksan Ağa'nın; nihâvend, nühüft, acembûselik ve sûzidil makamlarında bestelediği 10 kadar eseri ve bir hüseynî saz semâîsi vardır.

NİGOĞOS AĞA

Nigoğos Ağa, asıl adı Nigoğos Melkonyan (d. 1820, İstanbul-ö. 1890, İstanbul), Ermeni asıllı Osmanlı besteci, hânende, tanburî ve mûsikî hocası. Klasik şarkı üslûbunun son temsilcilerindendir.

İsmail Dede Efendi'nin öğrencisi oldu. Dellalzâde İsmail Efendi'den ve Karabet Ağa'dan müzik dersleri aldı. Markar Ağa'dan istifade ederek mûsikî bilgisini ilerletti. Dellalzâde ve Haşim Bey'le beraber Enderûn-ı Hümâyûn'da hocalık yaptı. Ahmed Vefik Paşa'dan üç yıl edebiyat dersleri aldı. Sultan Abdülmecid'in ve Sultan Abdülaziz'in huzurunda icrada bulundu. Nikoğos Ağa, Hıristiyan olmakla beraber Dinî Türk Mûsikîsi'ne büyük ilgi duymuş, meşk ettiği birçok âyin, na't ve diğer formdaki dinî eserleri okuyabilmek için Mevlevîhânelere devam etmiştir. Sultan Abdülmecid'in arzu ve iradesiyle bir defa Ezân-ı Muhammedî okuduğu da söylenmektedir. Klasik Türk Müziği'nin yanı sıra Ermeni kilise müziğini de oldukça iyi bilen Nigoğos Ağa'nın yetiştirdiği öğrencilerin en önemlisi Şeyh Ahmed Celâleddin Dede'dir.

Nigoğos Ağa 200'den çok şarkı bestelemişse de bunların ancak 72'si günümüze ulaşmıştır. En ünlü şarkıları "***Sevdi gönlüm ey melek-sîma seni.***" (acemkürdî) ve "***Bâri felek ben yüzüne söyleyim.***"dir. (acemkürdî) Öbür eserleri arasında; "***Niçin a sevdiğim niçin.***" (hicaz), "***Var mı hâcet söyleyin ey gültenim.***" (muhayyerkürdî) ve "***Hoş yaratmış Bâr-i ezel.***" (ferahnâk) sayılabilir.

Eserleri:

- Acemaşîran-Ey çeşm-i âhû mehlika cürmüm nedir söyle bana.
- Acemaşîran-Ey şûh-ı âfet darıldım gayet.
- Acemaşîran-Hem sevip hem yakadan attın beni.
- Acemaşîran-Sohbetimi gerçek sandın.
- Acemaşîran-Yandı dil aşkınla ey şûh-ı şenim.
- Acemkürdî-Bâri felek ben yüzüne söyleyim.
- Acemkürdî-Sevdi gönlüm ey melek-sîma seni.
- Arazbar-Gülşene teşrîfini ey gülizâr sakladın.
- Arazbarbûselik-Gerçi milkim etti amma resk-i sûr.
- Bayâtîarâban-Gidiyorum gözyaşımı dökerim.
- Ferahnâk-Bir tıfıl yosma eda hem bî-menend.
- Ferahnâk-Cerha istiğna eder nem var benim.
- Ferahnâk-Dil verdim ol gül-gonca-i zâre.
- Ferahnâk-Gel unuttuk sohbeti meyhâneyi.
- Ferahnâk-Hoş yaratmış bâr-i ezel.
- Gülizar-Sormadı hâl-i dil-i gam-hâreyi.
- Hicaz-Aşkınla sînem dağlarım.
- Hicaz-Niçin a sevdiğim niçin.
- Hicazkâr-Akşam olur güneş gider.
- Hicazkâr-Âşıkları inandırır yalan vaad ile kandırır.
- Hicazkâr-Bana hem-dem eyleyen ey gam seni.
- Hicazkâr-Beyhûde aşkına yandım efendim.
- Hicazkâr-Geldi safâ cân u dile.
- Hicazkâr-Görmek müyesser olmadı mâhım.
- Hicazkâr-İftihârımdır bilir Rabb-ı ganî.
- Hicazkâr-Ol dökülen kumral saç canımı yaktı.
- Hüseynî-Ciğerim pâresi goncam bizi teşrîf edecek.
- Hüseynî-Gördüğüm gün rûyini ey mehlika.
- Hüseynî-Mah-cemâlin görmek için ağlarım.
- Hüseynî-Mest-i zehr-i firkat-i hicrânım.
- Hüseynî-Nev-goncasın bu dil hezâr.
- Hüseynî-Serde sevda dilde gam.
- Hüseynî-Seyrederken sebz-i şahn-ı gülşeni.
- Hüzzam-Ey melek-hûb-ı hayâli.
- Hüzzam-Niçin nâlendesin böyle.
- Hüzzam-Sen bana va'd-i visâl ettin de zâlim gelmedin.
- Karcığar-Sen mehi gördük de sehâ yandı derûnum.
- Muhayyer-Nâr-i firkatle yanar cânım benim.
- Muhayyerkürdî-Var mı hâcet söyleyim.
- Rastıcedîd-Malokofdan giyme meram.
- Saba-Gördüm seni oldu esîr.
- Sûzidil-Bir nigâh ile beni ey dil-rübâ.
- Sûzinak-Bir güzele ben de gönül bağladım.
- Sûzinak-Bülbüller eylesin feryâd.
- Sûzinak-Ey gonca-i gülizâr-i nevâziş.
- Sûzinak-Hayâlin dideden ateşler bıraktı cânıma.
- Sûzinak-Sûzinâk-ı âteş-i aşkım.
- Uşşak-Bir şûh-i sitemkâr beni saldı yine derde.

AMA SEBUH KEMANÎ

Mûsikîmize birçok eser kazandıran 1828-08.12.1894 tarihleri arasında yaşamış, Ermeni asıllı Türk bestekârımız Kemanî Sebuh Efendi, keman çalışıyla meşhur olmuş, parlak ve gösterişli üslûbunu bestelediği sirto ve oyun havalarına aynen yansıtmıştır.

Bir müddet Muzıka-yı Hümâyûn'da çalıştıktan sonra buradan ayrılan bestekâr, Sultan Aziz tarafından himâye edilmiş ve kendisine bu padişah tarafından Beşiktaş Ihlamur'da bir ev bağışlanmıştır. Âmâ olduğu bilinen ve Beşiktaş Ermeni Kilisesi kayıtlarına göre soyadı Simonyan olan Sebuh Efendi, uzun yıllar gazinolarda da çalışmış, Kemanî Tatyos ve Kemanî Nikoğos Hüdâverdi'ye hocalık yapmıştır. Günümüze altı tanesi saz eseri olmak üzere on altı eseri gelebilmiştir.

ARTAKİ CANDAN

1885 yılında Selanik'te dünyaya gelen Candan, orta öğrenimini Selanik'te tamamladıktan sonra, tıp tahsili görmek için ailesi ile birlikte İstanbul'a yerleşir. Ancak müzik tutkusunun ağır basmasından mütevellit, tıbbiyenin 2. yılından sonra, ailesini İstanbul'da bırakarak, Selanik'e geri döner. Orada Selanikli Udî Ahmed Efendi ile çalışarak müzik bilgisini ilerletmiştir. Birkaç yıl sonra İstanbul'a tekrar gelir. Uzun yıllar İstanbul'da Eldorado Gazinosu'nda sâzende olarak çalışan Artaki Candan, fevkalâde efendi, nazik, kimseyi incitmemeye büyük özen gösteren kişiliği nedeniyle ve yakınlarının ısrarı üzerine Terziyan olan gerçek soyadını bırakarak, daima lâkabı olan Candan soyadını alır.

Uzun yıllar İstanbul Belediye Konservatuarı İcra Heyeti'nde çalışan Artaki Candan, I. Dünya Savaşı yıllarında "Sahibinin Sesi" firmasına girer. Önceleri bu şirketin saz sanatkârları arasında yer almasına rağmen daha sonra yine bu firmanın müdürlüğünü yapmıştır. Ölünceye kadar da bu görevini sürdüren Candan'ın o dönemde pek çok eseri plağa alınmıştır ve icrasından örnekler vardır. İyi bir bestekâr olan bu değerli sanatkâr, şarkı repertuarımıza güzel eserler kazandırmıştır. İlk eseri nihâvend makamından "***Bugün dil-i dîvâneden…***" ikincisi ise "***Parlıyor cismim gibi***" güfteli eserlerdir. Bugün 50 kadar eseri bilinmektedir.

Yakalandığı mesâne kanseri nedeniyle 30 Ocak 1948 tarihinde İstanbul'da hayatını kaybetmiştir. Vasiyeti üzerine, ölümünün 40. günü Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki mezarının başında kendi bestesi olan Bayâtî Peşrev çalınmıştır.

Eserleri

- Acemaşîran Şarkı - Ne kadar gözyaşı döktüm o gözün üstüne ben.
- Bayâtî Peşrev
- Evç Şarkı - Aşkınla harâb olduğumu söyleyebilsem.
- Ferahnâk Şarkı -Rûhumda bahar açtı onun bülbülü sensin.
- Hicaz Şarkı -Adalarda gezer durur Adalı.
- Hicaz Şarkı -Bazı günler r âhumu ağlat da geç.
- Hicaz Şarkı -Ne olursun beni sevsen.
- Hicaz Şarkı -Sensiz gecenin var mı sabahı.
- Hicazk ār Şarkı -Kırılırdı oyuncak olsa bile.
- Hüseynî Şarkı -Çekilmez doğrusu gayri cevr-i cihânım.
- Hüseynî Şarkı -Yetti gayri çektiğim.
- Hüzzam Şarkı -Âşıkın hâlini zâlim bilmiyor.
- Hüzzam Şarkı -Kirpiklerinin her teli bir katre taşırken.
- Hüzzam Şarkı -Şeb-i hüznümde hayâlinle tesellî bulurum.
- Hüzzam Şarkı -Son hâtıra aşkımda kalan bir sarı saçtı.
- Hüzzam Şarkı -Vuracak sîne arar gizlice tîg-i nigâhın.
- Karcığar Şarkı -Bu gece çamlarda kalsak ne olur.
- Karcığar Şarkı -Bülbül sesi âh oldu bu yıl fasl-ı baharda.
- Karcığar Şarkı -Her zaman bir olur mu ey hûnrîz nigûhım.
- Kürdîlihicazkâr Şarkı -Artık ne siyah gözlerinin.
- Kürdîlihicazkâr Şarkı -Bağlandı gönül bir güzele.
- Kürdîlihicazkâr Şarkı -Cismin gibi rûhunda güzel zannedip ey mah.
- Kürdîlihicazkâr Şarkı -Ey dalgalanırken suların oynak izinde.
- Kürdîlihicazkâr Şarkı -Gitti gelse gamda bitse tükense.
- Kürdîlihicazkâr Şarkı -Göz önünde çürüdü mahv u harâb oldu tenim.
- Kürdîlihicazkâr Şarkı -Hani ya sen benimdin niye döndün sözünden.
- Kürdîlihicazkâr Şarkı –İmtidâd-ı aşkıma çeşm-i siyâhındır sebep.
- Kürdîlihicazkâr Şarkı -Kanunî dilin her teli sazımla.
- Kürdîlihicazkâr Şarkı -Parlıyor fikrim o parlak gözlere baktıkça ben.
- Kürdîlihicazkâr Şarkı -Yetmez mi tükenmez mi acep bunca meşakkat.
- Nevâkürdî Şarkı -Geçti o gülünç aşk ü heves ey dili şeydâ.
- Nihâvend Şarkı -Bugün deli dîvâneyin tükendi âh u zârı.
- Nihâvend Şarkı -Ey hayâli gözden gitmeyen dilber.
  Nihâvend Şarkı -Koklasam saçlarını bu gece tâ fecre kadar.
- Saba Şarkı -Aşkımın hep yıkılınca siteminle temeli.
- Saba Şarkı -Bekler beni her gün susamış bir ecelim var.
- Sûzinak Şarkı -Şen gözlerinin şiirine ben kalbimi verdim.
- Uşşak Şarkı -Sevdama yakın gel beni elleri gibi tutma.
- Uşşak Şarkı -Sonbaharın çiçekleri yavaş yavaş soluyor.

Bir Kültürün Işığında;
"Bir 20. Yüzyıl Münevveri Ken'an Rifâî" Adlı Sempozyumdan Notlar
SEYRAN

Gülmisal GÜRSOY*

Ken'an Rifâî Hazretleri -daha önce de bahsi geçtiği üzere- 1950 senesinde vefat etmiştir. Yıl 2015. 30 Nisan 2015 günü ise Hazret için "Cenan Eğitim Kültür ve Sağlık Vakfı" tarafından bir sempozyum düzenlendi. Bu geç kalınmış bir etkinlik miydi? Kanaatimce evet, geç kalınmış bir etkinlikti. Ama Allah dilemezse yaprak dahî kımıldamıyor, sempozyum veya muadili bir etkinlik nasıl düzenlensin?

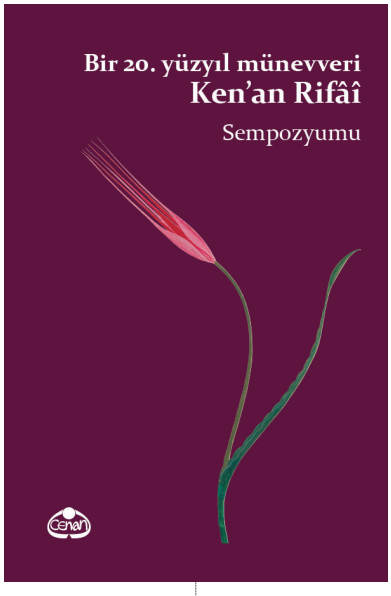

Müsaadenizle dergimizin bu sayısında sizlerin dikkatlerine, bahsi geçen etkinlikte tuttuğum notları sunmak istiyorum. Bu notlar, sempozyuma ait Cenan Vakfı'nın neşretmiş olduğu "Bildiriler" kitabından ve yine Cenan Vakfı sitesinde yayımlanan sempozyuma ilişkin videolardan teyit edilmiş ve zenginleştirilmiştir. Ancak onlara ilave olarak duygularımı da sizlerle paylaşmadan edemedim. Zîra sempozyumda yaşadığım, benim için bir seyrandır. Bu notlara baktığınızda siz de göreceksiniz; birçok ilim adamı, Ken'an Rifâî Hazretleri'ni muhtelif yönleriyle ve kendi zâviyelerinden bakarak değerlendirdi. Bu ise -en azından benim için- bir hayalken gerçekleşendir. "Allah" demenin zül sayıldığı zamanları, ortamları bildiğimiz gibi bağnaz zihniyetlerin hayale sığmaz zenginliklerle hortlayabildiğine de tanık olduk. Şimdi ise karşımızda bu iki cepheden uzak bir Hak âşığı var ve o Hak âşığı fikirlerini, inancını empoze etmek yerine "düşün" diyor, "düşün" diyor ama düşünmekle her bir ilim adamı Hazret'ten açığa çıkmakta olan farklı bir zenginliğe işaret ediyor, kendi zenginliklerini de ortaya koyarak seyrine doyum olmaz bir tevhîdî (bütüncül) manzara sunuyor. Dilerseniz bu sayımızda tefekkür anahtarını kullanalım ve aşağıdaki notlar aracılığıyla da olsa bu tevhîdî manzaranın seyrine dalalım.

***

30 Nisan 2015, saat 09.30. "Bir 20. Yüzyıl Münevveri Ken'an Rifâî" başlıklı sempozyum takdimci hanımın "Hoş geldiniz." hitabıyla başladı. Takdimci, sempozyumda koordinatörlük görevi üstlenen Sayın Prof. Dr. Semahat Yüksel Hanımefendi'nin hazırladığı metni seslendiriyordu. Bu konuşma sırasında organizasyonun hedefi şöyle ifade edildi: "Cenan Vakfı manevî kurucusu Ken'an Rifâî'nin, fikir ve gönül dünyasını, yaşadığı dönemdeki akislerini müstakilen ele alarak günümüze taşımak." Konunun bu şekilde ifadelendirilebilmesi, kültürel ve siyasî geçmiş düşünüldüğünde en azından benim için dikkat çekici bir ayrıntıydı.

**Araştırmacı Yazar.*

***

Vakıf Başkanı felsefe profesörü Kenan Gürsoy, açılış konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet edildi. Gürsoy, heyecanını, mutluluğunu dile getirirken aynı zamanda hangi sıfatla misafirlerine seslenneceği konusunda tereddüt geçirdiğini de söylüyordu. Zîra kendisi, Vakıf Başkanı, Ken'an Rifâî Enstitüsü Müdürü, Ken'an Rifâî torunu ve felsefe profesörüydü. Açılış konuşmasında, sempozyumda yer alacak konulara işaret etti. Ken'an Rifâî Hazretleri'nin çok yönlülüğüne dikkat çekti. Sempozyum başlığında yer almakta olan "Münevver" kelimesinden yola çıkarak Hazretin münevver bir şahsiyet olarak nitelendirilişine değindi. "Münevver" kelimesiyle hem tevhid ehli, hem de entelektüel oluşunun kast edilmekte olduğunu vurguladı. Hazretin; imanı aşk, aşkı iman bilişi, yaşadığı dönemdeki sosyal, siyasî, kültürel vs. buhranlar içindeki tavrı, annesine olan düşkünlüğü, annesi Hatice Cenan Hanım'ın öğüdünün onun hayatında işgal ettiği yer vs. bu açılış konuşmasında dile gelmişti. Bu girizgâh bana göre, sempozyumdaki tebliğleri idrakte, âdeta bir hazırlıktı. Ancak Kenan Gürsoy'un da dikkat çektiği gibi; Hazretin annesinin öğüdü üzerinde düşünmeden Ken'an Rifâî'yi anlamak kolay olmazdı. Dilerseniz biz de oturumlara ait bölümlere geçmeden önce bu öğüdü hatırlayalım.

Cenan Vakfı Başkanı, Prof. Dr. Kenan Gürsoy

"*İnsanları seveceksin. Senin içinde tükenmez af, merhamet ve müsâmaha (hoşgörü) hazineleri var. Onun için yalnız insanları değil, bütün mahlûkatı (yaratılmışı) aynı yorulmaz hız ve aynı tükenmez iştiyakla (özlemle, heyecanla) seveceksin. Sende mevcut cevherleri cömertçe harcamalısın. İnsanları, insanlara iştirak ederek hatalarında ve sevaplarında onlarla bir olarak seveceksin. Doğumları ile çoğalıp, ölümleri ile eksilecek kadar onlardan olacaksın. Senin bir insan olarak vazifen; insanların yüzünü müşterek, samimi bir gayeye, bir ideale çevirmektir ve bunun birçok yolu vardır. Fakat en kestirme, en güzel, en büyük yol aşk ve iman yoludur. Hudutsuz bir insanlık aşkı, beşeriyetin tek selâmet kapısı her zaman budur. İnsan kemâle beşerîlikten ulûhîliğe kısaca Allah'a ancak ve ancak bu yoldan ulaşır.*" …

Prof. Dr. Kenan Gürsoy, saygı ve muhabbetle misafirlerini selamladı ve oturumları başlattı.

***

1. Oturum: Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa Fayda (Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi emekli Öğretim Üyesi / Konuşmacılar: İsmet Binark, Prof. Dr. Mehmet Demirci)

Oturum Başkanı Prof. Dr. Mustafa Fayda Bey, henüz talebelik yıllarında Sayın Sâmiha Ayverdi'nin eserlerini okuduğunu, çok etkilendiğini ve onun hocasına (Ken'an Rifâî Hazretleri'ne) olan muhabbetine hayran olduğunu ifade etti. O, hayran olduğunun hayran olduğuna yönelip bir anısını paylaştı: *1969 yılında görevle Medîne-i Münevvere'ye*

gidiyor. Burada Ken'an Rifâî Hazretleri'ne talebelik etmiş üç kişi olduğunu öğreniyor, çok heyecanlanıyor. Bunlardan bir tanesi Ahmet er-Rifâî ismini taşıyor. Ahmet er-Rifâî, rüyasında gördüğü Resûlullah'ın emri üzerine Ken'an Rifâî Hazretleri'ne icazet (bir çeşit yeterlilik, diploma) veren Hamza Rifâî Hazretleri'nin oğlu. Ahmet er-Rifâî, o dönemde Medine'de Harem-i Şerif müdürlüğü yapıyor ve Mustafa Bey'in akrabası Mahmudiye Kütüphanesi Müdürü Ali Rüveyde'nin bürosuna komşu. Bir gün Ahmet er-Rifâî, Mustafa Bey'i yemeğe ısrarla çağırıyor ve üstündeki cübbeyi göstererek diyor ki; "Bunu ikinci ziyaretinde Ken'an Bey bana Şam'dan hediye getirdi ve başlıyor heyecanla talebeliğiyle ilgili ve Hamza Rifâî Hazretleri'nin, Ken'an Rifâî Hazretleri'ne muhabbetine dair anılar anlatmaya. Mustafa Bey bu vakayı naklederken çok duygulu ve çok heyecanlıydı. Oturumu bu anısını paylaştıktan sonra başlattı. İlk tebliği İsmet Binark Hoca veriyordu.

İsmet Binark Bey, Devlet Arşivi Eski Genel Müdürü ve Ken'an Rifâî hakkında araştırmaları bulunan, Hazret hakkında eser vermiş, kıymetli bir zât. Şunu da belirtmeden geçmeyelim; pek çoğumuz için kendisi bir müracaat insanıdır. İsmet Binark Hoca, tebliğinde Ken'an Rifâî Hazretleri'nin hayat hikâyesine kısaca değindi. Ancak burada, Kenan Rifâî'nin hayat hikâyesinden ziyade, İsmet Hocamızın altının çizilmesi gerektiğine inandığım cümlelerinden bir kaçını dikkatlerinize sunmak istiyorum.

İsmet Hoca, tebliğinde diyor ki; "*Ken'an Rifâî, bir maarifçi olarak, memleketin çeşitli köşelerinde ve çeşitli kademelerinde bulunduğu gençlik yıllarında olsun, sakin köşesine çekildiği müteâkip devrelerinde olsun, hizmetini, hep insan üstüne harcamış, insanı işlemiş. İnsana, kendi kendinle ayıklanıp arıtma yollarını göstermiş, öğretmiştir… Ken'an Rifâî hem tasavvufî gelenekle hem de çağdaş olanla kucaklaşma yolunu tercih etmiş bir gönül eridir… Kitleleri, düştükleri kesret, kesâfet ve nefis girdabından kurtarmak için aşkını, şevkini seferber etmiş, söylemiş, göstermiş, öğretmiş, anlatmış, bezl etmeğe, verdikçe vermeğe doyamamış, kanamamıştır… Ken'an Rifâî, Müslüman kalarak çağı, içinde yaşadığı dönemi benimsemenin; kendi kültürümüzden, mâzî mirasımızdan kopmadan çağa ayak uydurmanın mümkün olabileceğini örnek yaşayışı ile göstermiştir… Ken'an Rifâî, Filibe'de Şeyh Edhem Efendi'den Kadirîlik icâzeti almış olmasına rağmen, şeyhliğe soyunmamış, 1908'de Ümm-i Ken'an Dergâhı'nı kurana kadar da tarikat şeyhliği sıfatını kullanmamıştır. Ken'an Rifâî'nin, Kadirîlik ve Rifâîlik icâzetlerinin yanında Mevlevîlik ve Şâzelîlik icâzetleri de bulunmaktaydı…*

Ken'an Rifâî, dergâhını bir dergâh şeyhi unvânı kazanmak için açmamış, gayesini zamanın şartlarına göre tahakkuk zemînine getirebilme vasıtası olarak kabullenmiştir. O'nun bu karardaki ihlâs ve samimiyeti, aynı zamanda hedefinin gayet berrak ve temiz oluşu, dergâhını pek kısa zamanda münevver bir zümrenin baş başa verdiği bir irfan ocağı hâline sokuvermesiyle de sabittir. O kadar ki zamanın kalburüstü münevverlerinden şâirler, mütefekkirler, ilim ve fen adamları, hatta şeyhülislâmlar, patrikler, papazlar bu çatının kalabalığının ekseriyetini teşkil etmekte idi… Dergâhında; dönemin aristokratlarını, din adamlarını, yazar ve sanatkârları, aynı zamanda dergâhının yakın çevresinde oturan halktan insanları da buluşturan, değişik sosyo-kültürel çevreden insanları halkası etrafında toplayabilen bir yapı vardı. Aynı zamanda hocalık ve idarecilik vazifelerini de ihmal etmeden sürdüren, Fransızca, Arapça, Latince, Farsça, Çerkezce gibi yabancı dillere vâkıf; ney üfleyen, piyano ve keman çalan, beste yapan, tasavvuf muhitlerinde pek de görülmeyen bir şekilde felsefeye de ilgi duyan, farklı kimlikteki entelektüel bir tarikat şeyhi portresi çizmekteydi."…

İsmet Binark Hoca, her zamanki gibi tevazu sahibiydi ve tevazu ile devleşerek tebliğini nihayete erdirdi.

Birinci oturumun ikinci tebliği, Prof. Dr. Mehmet Demirci Hoca'ya ait. Mehmet Demirci Hoca, 9 Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi. "Ken'an Rifâî Hazretleri'nin Manevî Dünyası" konulu tebliğinden idrakim ölçüsünde tespit edebildiğim birkaç not:

Prof. Dr. Mehmet Demirci Hoca diyor ki;

"*Tasavvuf, ferdî olarak başladı, mürid-mürşid (öğretici, eğitici – öğrenci, eğitilmeye talip olan) ilişkisi içinde küçük gruplar meydana geldi. H. 6/M. 12. asırdan sonra kurumlaştı ve tarikatlar ortaya çıktı. Tarikatlar, tasavvuf geleneğinin ve Hz. Peygamber'den başlayıp silsile yoluyla nesilden nesle intikal eden manevî himmet ve bereketin devamı yolunda önemli hizmetler gördü. Ama tarikat, tasavvufun olmazsa olmazı değildir. 'Allah'a giden, ulaştıran yollar mahlûkatın nefesleri sayısıncadır.' ifadesi, tarikatların sayıca çokluğunu izah için kullanıldığı kadar, farklı şekillerde manevî hayatı geliştirmenin imkânını da gösterir… Ken'an Rifâî'nin bir mutasavvıf olduğunu söyledik. Onun manevî gelişmesi, tarikatlardaki geleneksel ve yaygın usullerle başlamadı. Onun çocukluğu ve gençliği bir tasavvuf ve tarikat çevresinde geçmedi. Kendileri, bu dönemiyle ilgili şunları yazmışlar: 'On dokuz yaşına gelinceye kadar, etraflıca incelemem, okuduklarım, zevkim, Batı'nın eserleri, hayatı ve felsefesiydi. Din ile sıkı bir bağlantım olmadığı gibi, bulunduğum çevrelerde bu hususu okşayacak ve beni teşvik edecek bir şeyler yoktu. Misal olarak haftada ve bazen ayda bir kere, geldiğim evde pek muhterem olan ve sabahlara kadar seccadesi üzerinde gözyaşları döken annemden başka kimsenin namaz kıldığını görmezdim.' … Bununla birlikte ilerideki gelişmelere bakarak, çocuk Ken'an'ın zengin bir manevî potansiyele sahip olduğunu belirtmemiz gerekir. Küçüklüğünden itibaren annesi Hatice Cenan Hanım'a tarifsiz bir sevgi ve aşkla bağlı olduğu görülür. O, annesini her şeyin üstünde bir aşk ve hürmetle seviyordu. Bu sevgi, her evlâdın anasına göstermesi tabiî olan vefa, minnet ve muhabbet gibi duyguların hiçbiri ile kıyaslanmayacak kadar derin, köklü, mânâlı ve şuurlu idi…*

Kenan Rifâî'nin manevî gelişmesinde âmil olan (etki eden) hususları ise şöylece sıralayabiliriz: 1. Yaradılış itibarıyla mistik potansiyele, mûsikî ve şiir yeteneğine sahip birisi olduğu görülüyor. 2. Annesi Hatice Cenan Sultan aşklı, şevkli ve biricik oğlunu çok seven, onu sadece sütü ile değil, sonsuz muhabbetiyle de doyasıya besleyen bir mübarek hanım. Evlâdı da kendisine aynı aşkla bağlı. Bu durum bereketli, manevî bir nüve olarak Ken'an Rifâî'nin ruh yapısında belirleyici bir özelliğe sahip olmuştur. 3. Annesinin mürşîdi Edhem Şah, ona ilk riyâzat uygulamasını yaptırmıştır. Ethem Efendi

ney üflemeye de yönlendirendir. 4. Medîne-i Münevvere'de Hz. Peygamber'in rûhâniyetinden doya doya istifade etmiştir. 5. Nihayet aynı mübarek şehirde Hamza Rifâî'den tarîkat icâzeti almış ve bu suretle geleneğe göre Ümm-i Ken'an Dergâhı'nın şeyhi olmuştur…

Teorik olarak bütün tarikatler ise üç ana grupta ele alınır: 1- Tarîk-ı Ahyar: Çok ibadet ederek Hakk'a ulaşanların yoludur. 2- Tarîk-ı Ebrar: Mücâhede, riyâzat yani nefisle savaş ve huyları güzelleştirerek Allah'a ulaşma yolu. 3- Tarîk-ı Şüttar: Aşk, cezbe ve muhabbet sahiplerinin yolu. Allah'a ulaşmanın en kestirme yolu bu üçüncüsüdür, fakat böylesi, istidat ve kabiliyet işidir. İfade ettiğimiz gibi bu teorik bir tasniftir. Her üç sınıf arasında kalın duvarlar yoktur. Hepsinde belli ölçüde ibadet, riyâzat ve muhabbet bulunur. Ama bunlardan biri üzerinde daha fazla yoğunlaşma söz konusu olunca, galip gelen bu yönleri itibariyle üç sınıftan biri içine girmeleri söz konusu olur."…

***

2. Oturum: Oturum Başkan: Prof. Dr. Mustafa Tahralı. Kendisi Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi emekli Öğretim Üyesi. Konuşmacılar: Prof. Dr. Mustafa Kara (Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Doç. Dr. Levent Bayraktar (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi)

Mustafa Kara Hocamız "Ken'an Rifâî ve Sohbetler" adlı eserden Hazrete ait kırk cümle seçtiğini söyleyerek tebliğini başlattı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Saraylar Saray Koleksiyonları Müzesi Sanat Galerisi salonunda davudî sesiyle de Hazretin fikirlerini, aşkını, muhabbetini çağlatan bu kırk cümleyi paylaştı. Bu hâl, gerçekten mekânda hoş ve hoşluğun da üzerinde etkileyici bir atmosfer oluşturmuştu. Biraz tadımlık olacak ama Hocamı-

zın seçtiği bu kırk cümleden müsaadenizle birkaç örnek verelim.

Ken'an Rifâî Hazretleri buyuruyor ki; "*Şeriksiz (ortaksız, saf) iman Hakk'ın muhabbetine dünya muhabbeti karıştırmamaktır. Bunu ise âşıklardan başkası yapamaz… Edep, kalbiyle ve hâliyle Allah'tan gafil olmamaktır. Hiçbir suretle de kendine vücut vermemek yani kendinde bir varlık görmemektir… Tarikattan da maksat edeptir… Dervişlik kalben mâsivâyı bırakıp Allah'ı bir bilmektir. Yoksa eline tespih alıp köşeye çekilmek demek değildir… Derviş ne geleceği düşünür ne de geçmişi. Hâline bak, Hâlikına (Yaradana) şükreyle…*"

Oturumun ikinci konuşmacısı Doç Dr. Levent Bayraktar. Kendisinden, Ken'an Rifâî'nin ilim ve irfan anlayışını işleyen bir tebliğ dinledik. Bu tebliğden de idrakim ölçüsünde tutabildiğim notları Levent Bey'in cümleleriyle dikkatlerinize sunmak istiyorum: Levent Bayraktar Bey tebliğinde diyor ki; "*Ken'an Rifâî, bilhassa son asırlarda büsbütün keskinleşmiş olan bu ilim ve din ayrılığı hususunun iyi anlaşılmamış bir din ve iyi anlaşılmamış bir ilim görüşünden kaynaklandığını düşünür… O, İslâmiyet'in haksız yere uğramış olduğu ilim karşıtı olduğu iddiasından rahatsız olur. Sohbetlerinde sık sık, Hz. Peygamber'in ilim hakkında söylemiş olduğu sözleri örnek verir… Bununla birlik bir gerçek vardır ki insana sınırlı bir ilim verilmiştir fakat bu ilim, insanı eşrefi mahlûkat seviyesine çıkaracak kabiliyet ve imtihandır… Bugün insanlığın içine gömüldüğü gafletten uyanması için ilim, irfan gerekir ki önce tevhid edebilsin. Meselâ madde ile ruhu tek kuvvet hâline getirsin Hakk'ı hakkıyla bilsin… Ken'an Rifâî Hazretleri 'İnsanlık, saadetsiz zevk, ilimsiz saadet ve hikmetsiz ilim aradığı için huzûr-ı kalbe ve saadete mâlik olamıyor.' diyor. Yani bu nedenle bir gönül daralması, zihin bulanıklığı yaşıyoruz…*

Âlemdeki düzeni kavramak, ilim ile olur… Âlem, Allah'ın sonsuz ilim ve yaratma sıfatlarının tecellîsidir. İnsan da yeryüzünde Allah'ın halîfesidir. Şüphesiz bu büyük bir sorumluluk ve makamdır. İşte insana verilmesi gereken de bu şuurdur… Bu dünya algısı, bu insanlık ideali ve medeniyet tasavvuru, alternatif bir dünya görüşü olarak okunabileceği gibi, hem İslâm dünyasının hem de dünyanın geri kalanının ihtiyaç duyduğu evrenselleştirilebilir bir ufuk olarak da okunabilir. Zaten dünyanın önünde iki yol bulunmaktadır: Ya bugün gittiği şekilde küresel bir kapitalizm düzeni içerisinde, insanın makineleştirildiği ve köleleştirildiği bir sömürü çıkmazı ya da insanoğlunun gerçek anlamını ve değerini fark edeceği, yeryüzünde halîfetullah olarak tekâmül edeceği, dinî, millî, manevî ve insanî bir düzen. Bu ikincisini inşa etmek için Ken'an Rifâî en anlamlı yol olarak maarifçiliği seçmiş ve insanı kendisine uyandırıp kazandırmadan onun Hakk ve hakikat tâlibi olamayacağını düşünmüştür… Zaten tarikat de bir irfan mektebidir ona göre. Sâlike (talebeye, tâlip olana, yolcuya) dört şey öğretir: İtikat, ilim, amel, ahlâk. Belki de bu sebeple, (Ken'an Rifâî) dergâhların bir gün akademiler hâlinde işlevlerini sürdüreceklerini öngörüyordu."…

Bu konuşmayı dinledikten sonra Ken'an Rifâî Hazretleri'nin ilim ve irfan anlayışının bu şekilde ele alınmasının beni çok mutlu ettiğini bir kez daha fark ettim ama benim için ilginç bir ayrıntı Levent Bey'in kimliğiydi. Elbette ki ben bir otorite değilim (ne haddime) ama insan olarak hayattan kopuk da değilim. Levent Bey konuşmasında meseleyi aktarmakla kalmamıştı, fikriyâtı, hissiyâtı da Ken'an Rifâî Hazretleri'yle bütünleşiyor ve bunları da dinleyicilerle paylaşıyordu. Bir felsefeci bu noktaya gelse bile biliyordum ki bu çok uzun yıllar alabiliyor. Levent Bey ve aşağıda tebliğinden notlar okuyacağınız yine bir felsefeci olan eşi Fulya Hanım çok gençler. Buna istinaden soruyorum: "Acaba günümüzde felsefe deyince fikrî nice zeminde seyran ediş yerine, din temelli bir fikriyâtı hayata geçirip yaşamak, benimsemek mi yeğleniyor? Allah, Muhammed derken yanan dudaklar olsa bile, *la ilahe illallah*'a (ilah yok, yalnız Allah) gerçeğine baş koymuş bir yapının varlığı, bastırılmışken su yüzüne mi çıkıyor?"

İkinci oturum nihayete erdi fakat tebliğlerin sunumunun ardından dinleyicilerden soru ve iştirak geldi. O bölümden de ilginç birkaç not:

Bir dinleyici dedi ki: "*Hazreti Mevlânâ, Hazreti Ken'an Rifâî gibi zâtların seslerini daha çok kişiye duyurabilmenin dünya barışına büyük katkı sağlayabileceği kanaatindeyim.*"

Bir başkası: "*Medeniyetler kendi mimarîlerini yaratır. Bu sebeple insan ve mekân ilişkisi göz ardı edilemez.*"

Bir başkası: "*Dergâhı akademinin, akademiyi dergâhın alternatifi gibi düşünmek doğru bir yaklaşım olmaz kanaatindeyim. Zamanın şartları, bilgi, öğreti ve irşâdın akabileceği zemini hazırlar ve hazırlamıştır da. Ken'an Rifâî yaşanılan yapıyı değerlendirendir. Devirler değiştikçe bunun böyle yapılması (zamanın ve hadiselerin dilinin doğru okunması) gerekliliğini de kast etmekte olduğunu göz ardı etmemeliyiz.*"

Oturum başkanı Mustafa Kara Hocamız ise meseleyi toparladı ve kısaca ifade edecek olursak şöyle özetledi: "*Adı akademi, dergâh vs. bunun bir önemi yok. Önemli olan insanın yetişmesidir. Niye bu olamıyor? Çünkü bunu engelleyen üç put var. Kapitalizm (sermayeyi-parayı-merkeze alış), metaryalizm (maddecilik), sekülarizim (maneviyâtı dışlayıp dünyayı merkeze alış). Bunlar yıkılmadığı için mesele feraha ermiyor dolayısıyla da insanın, insan olarak yetişmesi mümkün olmuyor.*"

***

3. Oturum: Oturum Başkanı: Devlet eski Bakanı Mehmet Aydın, kendisi ilahiyat ve felsefe profesörü. Konuşmacılar: Doç. Dr. Gülgûn Uyar (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Saadettin Ökten (Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi emekli Öğretim Üyesi)

Sayın Doç. Dr. Gülgûn Uyar Hanımefendi'nin tebliğinden idrakim ölçüsünde tespit edebildiğim notlar:

Bu tebliğde; Ken'an Rifâî Hazretleri'nin, Peygamber Efendimize (s.a.v.) ve ehlibeytine hürmetinden, muhabbetinden bahsedildi. Hatta bu aşk ile Hazretin, Medîne-i Münevvere'de göreve koştuğu, oranın köpeklerine dahî âşık olduğu, esasında orada değil idadî müdürlüğüne, hademeliğe bile razı olabileceği dile getirildi. Hazretin, peygamber aşkı, ehlibeyt sevdası şiirlerinden taşarak mekânda hoş bir atmosfer yarattı. Kerbela vakasını işleyen şiirlerinden bölümler ise gözleri yaşartıyordu. Gülgûn Hanım, Ken'an Rifâî Hazretleri'nin ehlibeyt sevgisinin mahiyetini ve bu sevgiye yüklediği mânâyı anlama gayretlerinde üç esas nokta belirlemişti. Meseleye: 1- Silsile dolayısıyla da nesep açısından bakıyor, 2- Hikmeti idrakteki zenginliğe

işaret ediyor, 3- Muhabbettin fıtratı gereği çağlamakta oluşunu dile getiriyordu. Bununla birlikte Ken'an Rifâî Hazretleri'nin, Peygamber Efendimizin soyundan (sulbünden) gelmiş olabileceğine de dikkat çekti. Bu konuda da ispat mücadelesinde olmadığını ancak bir hakikati ortaya koymak açısından dayanaklarını bildirmek istediğini söyledi. Bu dayanakları ise şöyle izah etti ve dedi ki:

"Ken'an Rifâî Hazretleri'nin şiirinden bir beyit:

"Rûh-ı ashâb-ı vefâ, yâ Mustafâ gavsen meded!

Ceddim, ey şemsü'l-hüdâ Tâhâ'r-Resûl va'dü'l-emîn."

"Ceddim" ifadesi atam, soyum demektir. Doğrudan nesep bağını gösterir. Aşağıdaki ifadelerde Ken'an Rifâî Hazretleri'nin kelimeyi bu anlamıyla kullandığını görebiliriz.

(Ken'an Rifâî ve Sohbetler, s. 383): Resûlullah bir gün buyurmuş ki; "*Ey ashâbım size ced bakımından en şerefli kimdir, söyleyeyim mi?" Söyle yâ Resûlullah, deyince; "Hasan ile Hüseyin'dir… Ceddinin biri Allah'ın resûlü, biri Hatîcetü'l-Kübrâ'dır.*"

Hazretten intikal eden bir başka sohbet notu: Orada da Hazret diyor ki; "*Ceddimden, Resûlullah'tan aldığım terbiye gereğince, bir şey olmadan, vukua gelmeden evvel ona olmuş nazarıyle bakamam.*"…

Diğer bir mesnet:

"Ocak-zâde" ifadesi; Hazreti Peygamber'in soyundan geldikleri, seyit oldukları kabul edilen Bektaşî babalarının soyundan gelen dedeler için kullanılır. Sâmiha Ayverdi'nin "Dost" adlı eserinde Ken'an Rifâî Hazretleri'nin dedesi Hacı Hasan Bey'in konağından bahsedilirken; ocak-zâde ifadesi geçer ve şöyle denilir: "*Konağa heybe ile altın girdiğini, selamlıkta misafir olan konukların sırasında altı ay, bir sene kaldıktan sonra Hacı Hasan*

Bey'e veda ederken eli açık, kapısı dayalı ve hânedanlık vecibesini bir ibadet zevkiyle yapan bütün ocak-zâdeler gibi, beyin de uğurladığı misafirlerinin ellerine birer kese altın verdiğini, gene bu küçük Filibeli görmüştür." O hâlde Hacı Hasan Bey'in ocak-zâde olarak nitelenişi bir işaret ve mesnet olarak kabul edilebilir…

Tebliğde yer alan ve bir başka işaret taşıyan husus: Hazret, yine bir beytinde şöyle der;

"Ehli Beytin masdar u mehdi, benim Sultan Nenem

Pek muazzezsin, münevversin benim Sultan Nenem."

Burada geçmekte olan "Sultan Nenem" hem aidiyet bildirir hem Hatice Annemize bir hitaptır. Dolayısıyla da soydan gelişe işaret kabul edilebilir. Nitekim Hazret şöyle buyurmaktadır: "*Ehl-i Beyt'in masdarı, mü'minlerin ser-tâcısın, Hazret-i Zehrâ Betül'ün vâlde-i üftâdesi.*"…

Gülgûn Hanım tebliğinde; insân-ı kâmiler, tarîkat-ı Muhammediyye'ye olan sağlam bağları sebebiyle Hazreti Peygamber'in manevî varisleri yani manevî sulbünden gelen evlatları yani ehlibeyti kabul edilirler, noktasının da altını çizer ve Ken'an Rifâî Hazreteleri'nin konuya yaklaşımını bildiren bir cümlesini de paylaşır: "*Allah indinde hasep ve nesep yoktur… Allah indinde seyitlik ve şeriflik ancak kalb-i selîmdir.*"

Müsaadenizle yeri gelmişken Gülgûn Hocamızın tebliğinde -bu açıklıkla- geçip geçmediğinin farkında değilim fakat mesnetlere âcizâne ufak bir ilavede bulunmak isterim. Ne kadar merkez noktaya yakınsanız (ehlibeyt çilesini gözünüzün önüne getirin, Kerbela vakasını düşünün), o kadar şiddetli çileye de yakınsınız demektir. (Çünkü Allah, ehlibeytini tertemiz kılmak ister. Ahzap sûresi 33. âyet) Bu çile ne kadar Kerbela vakasından kırıntılar taşıyorsa, aynı zamanda o kadar da merkez noktaya yakınlık açısından işaret taşıyordur. Zîra dinden, maneviyattan, buna bağlı olarak muhabbetten, aşktan, ilimden, irfandan bahsediliyorken iktidar savaşlarını gözlemliyorsanız, merkeze konulan şahsın aile mensupları aleyhine gruplar teşekkül ettiriliyorsa, kişiler aleyhte bileniyorsa, aklar kara, karalar ak hâline gelip mesele hiç sorgulanmıyorsa, sorgulandığında gerçek teşhis edilse bile gerçek kimsenin işine gelmiyorsa, gerçeği saptırmak zevkse, körlük vesilesiyse orada bir durmak gerekir. Elbette ki bu yapıda bir hikmet vardır ama orada bir Kerbela tortusu da vardır. Bunu âcizâne merkez noktaya yakınlık işareti olarak görürüm. Ken'an Rifâî ve soyundan gelenler bu hâlden nasibini almış mıdır? Müsaadenizle ben buna cevap vermeyeyim. Zîra bu tartışılır ama bana göre bu yapı hem manevî yakınlık hem sulbünden geliş konusunda bir ölçüdür. Allah kimseyi şaşırtmasın. Allah kimsenin sinesinde Yezitliği hortlatmasın. Allah hepimizi Yezitlikten de korusun.

***

Üçüncü oturumun bir diğer tebliği Prof. Dr. Saadettin Ökten Hocamıza ait. Tebliğinde gelenekten geleceğe konusunu işliyor. Ben âcizâne bu tebliği dergâh, akademi, tasavvuf, tarikat çerçevesinde görmeye çalıştım. Malumunuz tasavvuf kültürü medeniyetimizin bir parçası. Bu yapı, geçmiş dönemlerde dergâhları, tarikatları ortaya getirerek şeklî bir ifade bulmuş. Zaman içinde ise bu şeklî boyut bildiğiniz üzere yozlaşmış, neticesinde de tekke geleneği bu topraklarda nihayete erdirilmiştir ama bu, tasavvuf ve muhtevasını oluşturan inanç, iman gibi değerlerin ölümü anlamına gelir mi? Saaddetin Hocamızı dinlerken doğrusu kendi içimde bu soruya cevap aradım ve buldum. Oturum başkanı Mehmet Aydın Bey'in de dikkat çektiği gibi Ken'an Rifâî Hazretleri'nin yaşadığı dönem, Osmanlı medeniyetinden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş. Mevzuu bu noktadan da görmeye çalıştım.

Prof. Dr. Saaddetin Ökten Hocam tebliğinde şöyle diyordu:

"*Toplum ve şüphesiz onun içinde yer alan birey, bir medeniyet tasavvuruna sahiptir ve bu tasavvurun gösterdiği istikamette yaşar… Hayat macerası sırasında insanın bu maceranın bir kesitinde gerçekleştirdiği özel bir biçim veya beyan ettiği bir fikir, gelenek olarak ortaya çıkmaktadır… İlerleyen zaman içinde medeniyet tasavvuruna ait değerden üretilen biçim ya da beyan toplumsal yapıda tekrarlana tekrarlana yerleşir ve gelenek böyle oluşur. Ancak bu süreç zarfında biçim yani gelenek ön plana çıkar, bunun ardındaki değer ile olan ilişki unutulur… Uygulanan gelenek, maddî bir imkân ve ferahlık sağlamıyor ve manevî bir huzur vermiyorsa o zaman toplumda bir gerilim ve bunalım zuhur eder. Hâl böyleyse toplumsal kimliği tanımlayan*

değerler sisteminden yeni bir yorum ile hayata çözüm getiren bir başka biçimin üretilmesi icap eder. Değerin sabit kalması, kimlik açısından zorunludur ama değerden üretilen biçimin sabit kalması gerekmiyor. Değerin zamana ve zemine uyan yeni bir yorumuyla kimlik yaşar ve zenginleşir hâle gelebilir. Bu yorumu yapmak için değer ve biçim ilişkisini hep hatırda ve diri tutmak ve bu ilişki üzerinden yeni yorumlarla bir başka gelenek üretmek icap eder. Bu yeni yorumla ortaya çıkan biçim de bir çözüm üretemezse bu süreç birkaç defa tekrarlanır ve yine çözüm ortaya çıkmazsa bu defa biçimin, yani geleneğin ardındaki değer sorgulanır…

Gelenek çözüm üretmediği zaman onun ardındaki değerden yeni bir geleneğin oluşturulmasının bir zorunluluk olduğunu belirtmiştik. Bu yapılamadığı zaman çözüm gibi görünen, ancak gerçekçi ve doğru bir çözüm olmayan yabancı bir biçim yani yabancı bir gelenek toplum tarafından uygulanmaya koyulur. Her biçimin ardında bir değer vardır. Dolayısıyla yabancı biçimle beraber yabancı bir değer de yavaş yavaş gelir ve toplum tarafından benimsenir. Bu süreç net bir şekilde fark edilemez. Kitle, yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi değer ile biçim ilişkisini kuramadığı için ve kendisinden böyle bir ilişkiyi kurması beklenmediği için gelen yabancı biçimin ardındaki değeri de fark etmez. O yabancı biçim uygulandıkça fark etmeksizin onun ardındaki değer de benimsenir. Böylece kimlik bütünlüğü bozulur ve yabancılaşma ortaya çıkar."

Hocamız bunları söylemişti. Peki bu durumda ne yapmak lazımdı? Saddettin Bey'in öncelikle verdiği cevap: "İnsan haddini bilecek. Bu bilinçle yürüyecek."

Prof. Dr. Saadettin Ökten Hocamız tebliğini bitirdiğinde oturum başkanı Prof. Dr. Mehmet Aydın Bey söze şöyle iştirak etti: "*Osmanlı devrinin kapanışı, medeniyetteki zenginliğin örtülüşü anlamına gelmesin düşüncesiyle Ken'an Rifâî acelecidir. Ken'an Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık adlı eserde de geçtiği üzere; Onun akademilerden bahsedişi, değerdeki güzelliği kaybetmeden yeni düzene uygun olarak devamına duyulan isteğini anlatır.*"

Oturum nihayetinde Prof. Dr. Mehmet Demirci Hocamız Saadettin Ökten Bey'in babasından bahsetti ve onun kıymetli bir Arapça âlimi olduğunu söyledi. Konuya ilişkin bir anıları olduğunu duyduğunu ifade edip mümkünse bu anıyı paylaşabilir misiniz, dedi? Bunun üzerine Hocadan latif bir anı dinledik: *"İlhan Ayverdi Hanım -ki Ken'an Rifâî Hazretleri'nin öğrencisi, eserleriyle çığır açan Sâmiha Ayverdi Hanım'ın gelini- henüz Edebiyat Fakültesi'nde öğrencidir. Arapça ders alması icap eder ve devrinin ustası, Saaddetin Bey'in de babası Celalettin Bey'e müracaat eder. Celal Hoca İlhan Hanım'a esasen ders vermek niyetinde değildir. İlhan Hanım'la şahsî bir problemi yoktur ama hanımlara ders vermek konusunda hassasiyet taşır, titizdir ve mümkünse de ders vermemeyi tercih eder. Zîra böyle bir prensip edinmiştir. Celal Hoca, İlhan Hanım'ı kibar bir şekilde geri çevirdikten sonra bir gece rüya görür. Bir masa başındadır. Yanında İlhan Ayverdi ile Ken'an Rifâî Hazretleri vardır. Ken'an Rifâî Hazretleri cebinden bir miktar para çıkartır ve Celal Hoca'ya uzatır. Celal Hoca uyandığında şaşkındır ama bunu bir ikaz, bir rica olarak kabul eder ve İlhan Ayverdi'ye ders vermeye başlar."* O günlerin ardından Saaddetin Hoca ile İlhan Ayverdi arasında tanışıklıktan öteye, İlhan Ayverdi'nin vefatına varıncaya kadar süren sıkı bir dostluk kurulmuştur.

Bu oturumun nihayetinde bir konuk da şöyle bir soru yöneltti: Kenan Rifâî Hazretleri'nin "*İnan değil düşün.*" dediğinden hareketle bakacak olursak, medeniyet tasavvurunda bireyin rolü ne olmalı? Mehmet Aydın Bey sanırım Kenan Rifâî mevzuuna hakim olmasının da etkisiyle Hazretin tefekkür anlayışından bahsetti ve soruyu şöyle cevapladı: (meâlen) "*Allah'ını bilen insanlarda hoşgörü vardır. Allah'ını bilen insanlarda etkileyicilik vardır. Allah'ını bilen hayranlık uyandırır, teşvik uyandırır. Onların yetiştirdiği her bir fert ise bir eser niteliğindedir ve yetiştireni temsil eder. Dolayısıyla Ken'an Rifâî Hazretleri'nin örnek şahsiyet*

kabul edilmesi, toplumda tevhîdî bir üslûbun yerleşmesine vesiledir. Özlemi çekilen ve bireyden beklenen hâl de budur."…

Oturum dinleyicilere teşekkürle sona erdi.

***

4. Oturum: Oturum Başkanı: Cemalnur Sargut. (TÜRKKAD İstanbul Şube Başkanı) Oturuma katılan konuşmacılar: Prof. Dr. Fahrettin Olguner (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi emekli Öğretim Üyesi - İslam Felsefesi Profesörü) - Aysel Yüksel (emekli Edebiyat Öğretmeni aynı zamanda Kubbealtı Akademisi Ayverdi Enstitüsü Müdürü) - Doç. Dr. Fulya Bayraktar (Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Temel Sanat Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi, Felsefeci)

Oturum başkanı Sayın Cemalnur Sargut, oturumun açılışına yönelik kısa bir girizgâh yaptı. Bu girizgâhında şöyle diyordu: "*Züleyhalar olmasa Yusuf'un güzelliği nasıl anlaşılacak? Peygamber olmasa Allah nasıl anlaşılacak? Ken'an Rifâî olmasa biz tevhîdi nasıl anlayacağız? Hâlimizden memnun olma sanatını nasıl idrak edeceğiz? Asıl, Sâmiha Ayverdi olmasa Ken'an Rifâî'yi nasıl bileceğiz? … Hocam bize yaşamayı öğretti. Bize yaşamaktan zevk almayı öğretti. Fitneden fesattan uzak etti. Bize birliği beraberliği öğretti. Bize hakaret bile görsek yolundan ayrılmamayı öğütledi. Birbirimize yapışmayı, kenetlenmeyi öğretti. Safları sıklaştırmayı öğretti. Öyle bir mürşîdin evlatlarıyız ki bence sadece yirminci yüzyılın aydınlatıcısı değil o, bütün yüzyılların aydınlatıcısı… Medeniyet kavramı tevhidle anlaşılacaktır. Hocam (Ken'an Rifâî Hazretleri) bence Medine'dir. Medeniyet, tıpkı peygamberini kalbinin içine kabul eden Medine olabilmektir. Bizler de medenî olma çabası içinde Ken'an Rifâî'yi anlamaya, görmeye, idrak etmeye çalışıyoruz. Onun için yapılacak her konuşma her sempozyum bizim ufkumuzu biraz daha açacaktır.*"… Bu sözlerin ardından tebliğ sunumuna geçildi.

İlk tebliğ Prof. Dr. Fahrettin Olguner Bey'e aitti ve idrakim ölçüsünde tespit edebildiğim kadarıyla şöyle diyordu:

"*Dârüşşafaka, İstanbul Erkek Muallim Mektebi, Numûne-i Terakkî… gibi O'nun (Ken'an Rifâî Hazretleri'nin) hizmet verdiği okullar, imparatorluğun payitahtında (başşehrinde) bulunan okullardır. Bu kurumların hepsi, dönemin Osmanlı aydınlarının yetiştiği yerlerdir. Hemen ilave edelim ki Cumhuriyeti kuran, onu yöneten şahsiyetlerin yetiştiği kurumlar da bunlardır. Yine ilave edelim ki bu kurumların hepsi, devrin modern eğitim kurumlarıdır. Şu hâlde Ken'an Rifâî, devrin modern eğitiminin, hem yetişme hem yetiştirme açısından, içindedir. Gerek Osmanlı Dönemi eğitimi, gerekse Cumhuriyet Dönemi eğitimi içinde onun, hem hizmeti ve emeği hem de payı vardır… Osmanlı payitahtındaki okullar dâhil hemen okulların tamamı Osmanlı dönemi münevveri veya aydınının yetiştiği müesseselerdir. Bu Osmanlı eğitim sisteminde yetişen zevâtın büyük bölümü Cumhuriyet dönemi eğitimini de üstlenmişlerdir. O bakımdan bu büyük insan her şeyden önce bir maarifçidir…*

Bu büyük insan, aynı dönemler içinde ve resmî görevlerini sürdüğü sırada, yine resmî olarak, kendi konağının köşesinde, kendi emeği ve kendi imkânı ile "Ümm-i Ken'an" isimli kurumu (Dergâhı) inşa ettirip klasik tarzda (mistik, tasavvufî usulde) eğitim-öğretim vermiştir… Onun bizzat kaleme aldığı kitaplardan biri "Muktezâ-yı Hayat-Bu Hayatın Vazgeçilmez İhtiyaçları", ikincisi ise "Rehber-i Sâlikîn-Mânâ Yoluna Girenlere Rehber" adını taşımaktadır. Her iki eserini de devletin resmî müesseselerinde bizzat görevde bulunduğu sırada kaleme almıştır. Demek oluyor ki bu büyük maarifçi, hem modern eğitimi hem de klasik ve mistik denen eğitimi birlikte yürütmüştür… Eğitim, bilgi değildir. Fakat bilgisiz eğitim de mümkün değildir. Öyleyse ilk şart, insana bilgi vermektir. Ancak bu bilgi veriş, moda tabiriyle bir "CD" doldurmak değildir. Çünkü insan, daha önce de söylediğimiz gibi iradeli bir varlıktır. Ken'an Rifâî de bunu böyle kabul etmekte, sık sık da bunu vurgulamaktadır… Görülen o ki; insan eğitiminde ele alınması gereken öncelikli şey onun (insanın) iç dünyasıdır. Önce onu

insana yaraşır hâle sokmak, yumuşatmak, ince zarif ve hassas hâle getirmek sonra da bunun üzerini işlemek gerekmektedir. Bunun en güzel yolu insanı sanat ve estetikle tanıştırıp barıştırmak ve onunla dost etmektir. İşte onun şiire, edebiyata mûsikîye fazlaca değer vermesi, bunlarla doğrudan ve bizzat meşgul olması, şiir yazması, beste yapması, piyano çalması, ney üflemesi, kemanı konuşturması bu sebeple olsa gerektir."…

Fahrettin Hoca konuşmasını Sokrat ve öğrencisi Platonun değerlendirmelerinden hareketle de şöyle sürdürdü: "*Diyalog hakikat arayışında karşılıklı söz ve fikir alış verişi demektir. Bu usûlü (metodu) Platon, Akademi denen yere yerleştirip müesseseleştirdi, kurum hâline getirdi… Ken'an Rifâî Hazretleri'nin meclisinde de pek çok düşünür ve felsefecinin de fikirleri ağırlanmıştır ancak Ken'an Rifâî Hazretleri sevgi ve aşk yolunu kendisine düstur edinmişti. "Cünûna-mecnunluğa" yer vermeyen, sevgilinin eline tutuşturduğu dünya gülünü, dikenine rağmen elinden düşürmeyen bir ilâhî sevgi ve aşk yoluydu bu ve bununla birlikte sakın benim baskım altında kalma, kendin bul doğru yolu. Ben işaret edeceğim, kabul etmek veya etmemek senin hakkın ve tercihin diyerek de eğitim üslûbunu ortaya koymaktaydı. İnsana âcizliğini, yetersizliğini fark ettirmek ise onun düşünce dolayısıyla da eğitme, şekillendirme sisteminin merkezindeydi.*"…

*

Fahrettin Hocamızın bu tebliğinin ardından oturumun bir diğer konuşmacısı Doç. Dr. Fulya Bayraktar'ın tebliğine geçildi ve Fulya Hanım konusu olan Ken'an Rifâî Hazretleri'nin kadın anlayışı hakkında şunları ifade etti: "*Ken'an Rifâî'nin kadın anlayışı, insan anlayışından ayrı değerlendirilemez… Bu büyük insan, cins ve mezhep zincirlerini kırıp, insanı insan olarak, hilkat (yaratılış) sırrına mazhar ve Cenâb-ı Hakk'ın kâinat manzûmesinin birer cüz'ü olarak görmüş ve ona göre muamele edilmesini öğretmiştir… Kadınların, Ken'an Rifâî'nin irşat halkasından hiç eksik olmayışını dikkate aldığımızda ise (Kendilerinin) İslam eğitim tarihinde bir reformcu olduğunu da rahatlıkla söyleyebiliriz… Kadını tahsile sevk etmiş, halka ve Hakk'a hizmete sevk etmiştir.*"… Fulya Hanım tebliğinde Ken'an Rifâî'nin kadın anlayışını incelerken Hazretin annesi Hatice Cenan Hanım'dan manevî anlamda da feyz aldığına işaret ediyordu. Hem anne-oğul hem hanım öğrencileri ile iletişimini temel alarak meseleye baktığını belirtti ve konuşmasını şöyle sürdürdü: "*İhtirassız, iddiasız, bencillikten uzak, kıskançlıktan âzâde kadınlar, bu vefa, sadakat, aşk, iman ve hizmet timsali kadınlar, Ken'an Rifâî'nin kadın anlayışının vechesidir… Ken'an Rifâî, yaratıcılık bakımından bir imkân olan kadın tabiatını, ince bir biçimde işliyor ve işte bugün Sâmiha Ayverdi, Semiha Cemal, Sofi Huri, Nezihe Araz, Safiye Erol olarak biz (Hazretin) eserlerini okuyoruz… Kadın, erkek bütün nev-i beşer, halîfetullahtır. Bu nedenle kendilerinin başlıca telkini; hayırlı insan olmaktır. Bunun için hayatın içinde kalmak önemlidir. Kadını da hayatın içine çekiyor bu yüzden. Ancak burada gürültülü, şaşaalı bir dava adamı gibi değil, sükûnlu bir mürebbî olarak görüyoruz onu. Amacı, insanlığın yüzünü ferdî dert ve davalardan, menfaatlerden kurtararak, kitle namına ve onun menfaatleri yönüne çevirmek… Ferdin gözünü, gönlünü, elini, dilini küçük zaaf ve zevklerden kurtararak ona iyi, doğru, güzel olanın kemâlinin hasret ve iştiyakını aşılamak.*"…

Fulya Bayraktar Hoca'nın tebliğinde bu etkileyici ifadelerden ayrı, dikkat çekici bir başka husus, Ken'an Rifâî öğrencisi Semiha Cemal Hanım hakkındaki zenginliktir. Semiha Cemal Hanım ilk kadın felsefecilerden ve Fulya Hanım, bir felsefeci üzerindeki Ken'an Rifâî etkisinden bahsederken bunun esasen ilahî aşkın bir tezâhürü oluşundan da bahsetti. Zîra felsefecideki arayıcılığın netice itibariyle ilahî aşka çekiliş olduğunu ifadelendiriyordu. Semiha Cemal Hanım'ın hocasından aldığı feyzle, eğitimle Hakk'a yönelişini örnek gösterdi ve bu yapının kişiyi taşıdığı noktayı işaret etti. Tebliğde artık öyle bir noktaya gelinmişti ki Cenâb-ı Hakk'ın "Ben seninleydim, sen kiminleydin?" hitabına "Seninleydim." diye cevap verebilişte bu feyz alış, bu eğitiliş, bu el tutuş pek kıymetli diyordu. Bir insana bunu söyletebilene teşekkür etti. Şükür etti. Doğrusu içinde bulunduğumuz mekânda bu cümleleri duymak, duygusal bir atmosferi iliklerimde hissetmeme de sebep olmuştu. Bu noktada ilmî toplantılarda duygulara yer yoktur, zihniyeti benim için de anlam yitiriyordu. Ama unutmamalı ki her şey dozunda ve yerinde güzel. Biz bu tebliğde yerindeliğin, ölçülülüğün en güzel örneklerinden birini dinledik ve seyrettik.

Oturumun diğer bir konuşmacısı Sayın Aysel Yüksel Hanımefendi. Ancak mazereti sebebiyle

toplantıya iştirak edememişti. Fakat daha sonra tebliğine (henüz kitaplaşma safhasına geçilmeden de önce) ulaşma şansım oldu. Müsaadenizle hanımefendinin bu çalışmasına ilişkin birkaç notumu sizlerle paylaşmak isterim. Tebliğin konusu; Ken'an Rifâî'nin çevresi ve talebeleri. Aysel Yüksel Hanım, Ken'an Rifâî Hazretleri'nin hayatından muhtelif kesitler veriyor ve dostları, muhiti hakkında ufak detaylar işliyor. Bu tebliğden öğrendiklerimizi, bize hatırlattıklarını şöyle yâd edelim:

"Server Hilmi Bey (ö. 1931): Ken'an Rifâî Hazretleri'nin Galatasaray Sultânîsi'nden arkadaşı. Okul bitiminde kısa bir ayrılık süreci yaşansa bile bir gün karşılaşıyorlar ve hiç ayrılmamacasına dostluklarına kaldıkları yerden devam ediyorlar. Server Hilmi Bey doktor. Sıhhiye müfettişi. Ken'an Rifâî arkadaşına "Ağabey" diye hitap ederken, Server Hilmi Bey'de Ken'an Rifâî Hazretleri'ne "Babacığım" diyor ve Ken'an Rifâî Hazretleri'nin manevî eğitimine ilk baş koyanlardan birisi. Aynı zamanda bu zât, Hazretin halifesi ancak Ken'an Rifâî Hazretleri'nden önce vefat etmiş… Hattat Aziz Efendi (1872 - 1934): Devrinin ve devirlerin meşhur hattatı. Taassubuyla tanınıyor. Ken'an Rifâî Hazretleri'yle tanışmasının ardından taassubundaki aşırılıkları törpüleme gayretine soyunuyor… Cemal Bey: Nişan mümeyyizi olarak padişah tarafından verilen mücevherleri, murassa nişanlarını devlet hesabına hazırlatmakla vazifeli bir zât. Mücevherden çok iyi anlaması, haramdan sakınması ve dürüstlüğü, devlet hazinesini zarardan korumasıyla nam salmış. Ken'an Rifâî'nin halîfelerinden, ancak o da Hazretten önce vefat etmiş. Cemal Bey, aynı zamanda mütefekkir yazar Sâmiha Ayverdi'nin dayısı, aşağıda da kendisi hakkında kısa bilgi bulabileceğiniz Nazlı Öğretmen'in kocası, ilk kadın felsefecilerimizden Semiha Cemal'in de babası... Nazlı Öğretmen (1878 - 1962): Meşhur Türk akıncılarından Evrenoslar'ın soyundan gelen Nazlı Öğretmen Ken'an Rifâî'yi kocası kanalıyla tanımış, çevresinde paradan puldan, gösterişten kolaylıkla vazgeçebilmesiyle nam salmış. Herkese karşı muhabbet ve şefkati, imanı, sonsuz cömertliği ve kendisini daima arka planda tutup çevresindekileri öne çıkarması bariz özelliklerinden birkaçı...

Ziya Cemal Büyükaksoy (1898 – 1953): Prof. Dr. Ziya Cemal, Nazlı Öğretmen ile Cemal Bey'in oğlu. Semiha Cemal Hanım'ın da ağabeyi, (Hazretin kızı Aliye Hanım'la evlenmesi dolayısıyla Hazretin damadı.) Diş mütehassısı. Çene cerrahisi hakkında kitapları bulunan bir zât. Günümüze ulaşmış Ken'an Rifâî'nin sohbet notlarının büyük bir bölümü kendisinden temin edilmiş… Mehmed Dede (Mehmed Örtenoğlu, ö.1965): Dişçi Mektebi'nde öğrenci olduğu yıllarda henüz kendisi de bir öğrenci olan Ziya Cemal Bey'le tanışıyor. 1. Dünya Savaşı sırasında askere gidiyor ve orada esir düşüyor. Esaretten kurtulduğunda Ziya Cemal Bey'i buluyor ve onunla birlikte Ken'an Rifâî yoluna baş koyuyor. Mehmet Dede; akıllı, bilgili, güvenilir, saygılı, edepli kişiliğiyle anılmakta. Kur'ân-ı Kerîm'i çok iyi tefsir edebilen kimselerden de biri, devrinde her Cumartesi yaptığı sohbetlerle etrafındaki gençlerin bilgi ve irfan dağarcığını zenginleştiriyor... Semiha Cemal (1905 - 1936): Nazlı Öğretmen ile Cemal Bey'in küçük kızı olan Semiha Cemal, ilk kadın felsefecilerimizden. Ken'an Rifâî'yi tanımadan evvel, kendi manevî değerlerinden habersiz, içine kapalı, güzel, mağrur, etrafına kayıtsız bir aristokrat çocuğu. Hazreti tanıyışla bu yapı farklılaşıyor. Ken'an Rifâî ve Semiha Cemal mürşit-mürid (öğretmen-öğrenci) ilişkisinin en güzel örneği olarak gösteriliyor. Ancak Semiha Hanım genç yaşta hastalanarak vefat ediyor. Eflatun Külliyâtı, Marc Orel ve Epictet'ten 9 tercüme, 3 telif eser arkasında bırakıyor…

Sâmiha Ayverdi (1905 - 1993): Ken'an Rifâî Hazretleri'nin yoluna adanmış bir ömür. Sülâlesi baba tarafından Ramazanoğulları'na, anne tarafından Kanûnî Sultan Süleyman'ın Budin Seferi'nde şehit olan Gülbaba'ya dayanıyor. Sâmiha Ayverdi ve ailesi; büyük dayı Server Hilmi Bey vasıtasıyla Ken'an Rifâî'yi tanıyorlar. Sâmiha Ayverdi, kitapları ve sosyal faaliyetleri ile Ken'an Rifâî'nin düşüncelerinin geniş kitlelere sağlam bir yapıyla yayılmasında çok etkili oluyor. Şimdiye kadar basılmış 45 eseri var. Türk Kadınları İstanbul Şubesi ve Kubbealtı Kültür Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın

da kurucularından. İstanbul Fetih Cemiyeti'nde ve onun bünyesinde kurulan İstanbul Enstitüsü ve bununla birlikte bazı sivil kuruluşlarda da faaliyet göstermiş… Ekrem Hakkı Ayverdi (1899 - 1984): Sâmiha Ayverdi'nin ağabeyi. Yüksek Mimar ve Sanat Tarihçisi. Samimiyeti, mertliği, dürüstlüğü, civanmertliği ve garazsız muhabbeti ile nam salmış. Hususî imkânlarıyla Osmanlı İmparatorluğu içinde Anadolu ve Rumeli'yi gezerek tarihî eserlerimizin envanterini çıkartıyor, rölövelerini yapıyor. Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, İkinci Devri, İlk 250 Senesi gibi kitaplarıyla tarihi eserleri kaybolmaktan kurtarıyor. Bu konuda yazdığı kitaplar, mimarlık fakültelerinde, sanat tarihi bölümlerinde de ders kitabı olarak okutulmakta. Bütün bu çalışmaların yanı sıra İstanbul Fetih Cemiyeti'nde kurucu üye. Cemiyetin başkanlığını da uzun yıllar yapmış. Fetih Cemiyeti bünyesinde Yahya Kemal Enstitüsü'nü kuranların arasında yer alıyor. Kız kardeşi Sâmiha Ayverdi ve eşi İlhan Ayverdi ile birlikte Kubbealtı Vakfı'nı da kurmuş ve ömrü boyunca bu vakfa maddî ve manevî bütün imkânları ile hizmet etmiş. Eşi İlhan Ayverdi Hanım da esasen bir dil bilimci. Edebiyat öğretmenliği yapmış. İlhan Hanımefendi Mehmet Dede tarafından yetiştirilip 1949 yılında Ken'an Rifâî Hazretleri'yle tanıştırılıyor. 1959 yılında Ekrem Hakkı Ayverdi Bey'le evleniyorlar. Böylece İlhan Ayverdi hem Sâmiha Ayverdi'nin hem de eşi Ekrem Hakkı Ayverdi'nin en büyük yardımcısı oluyor. İlhan Ayverdi, 3 ciltlik Misalli Büyük Türkçe Sözlüğü hazırlayandır. Müsaadenizle bütün bu bilgilere ek olarak şunu da söylemeden geçemeyeceğim; benim de hayatımda çok etkisi bulunan bir kişidir hatta yazmamı teşvik edip önüme imkânlar sunandır…

Müjgân Cunbur (1926 - 2013): Ken'an Rifâî'ye intisap edenlerden Seniye Hanım'la Sâlih Cunbur'un kızıdır. Hakkında üç doktora tezi yapılmış bir ilim adamıdır. Bibliyografya, katalog, araştırma, antoloji, yayına hazırlama konularında yirmi beşten fazla eseri vardır. 1978'e kadar iki dönem UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Yönetim Kurulu'na üye seçilmiş, yurt içinde ve dışında çeşitli konferanslar ve üniversitelerde kütüphanecilik hakkında dersler vermiş, Millî Kütüphane Müdürlüğü vazifelerinde bulunmuştur. Bütün bu faaliyetleri yanında gençlerin millî ve manevî değerlerimizi öğrenmeleri yolunda evini bir kültür ocağı olarak açmış, her türlü müşküllerinde onların yanında olmuştur. Sade bilgisi ile değil, gönlünün zenginliği, herkese karşı şefkatli, muhabbetli ve yardımsever oluşu, doğru bildiklerini hiç çekinmeden söyleyen mert kişiliği ile de tanınmıştır… Meşkûre Sargut (1925 - 2013): Annesi Şâdiye Hanım'ın intisâbı dolayısıyla küçük yaşlarından itibaren Ken'an Rifâî'nin terbiye halkasına dahildir. Ken'an Rifâî Hazretleri'nin emek verdiği, yetiştirdiği kimselerdendir. Ken'an Rifâî'nin bu âlemden ayrılışından sonra 1951-1962 yılları arasında Nazlı Öğretmen ile manevî eğitimine devam etmiştir. Âriflerin Bahçesinde, Gönülden Gönüle, Hak ve Halk Yolunda Mevlânâ adıyla üç eseri bulunmakta. Ömrünü, "Seni gergef işler gibi işledim." diyen Ken'an Rifâî'den aldıklarını geniş gruplara aktarmakla geçirmiş bir hanımefendi…

Nezîhe Araz (1922 - 2009): Ken'an Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık adlı eseri kaleme alanlardandır. Eski Ankara Milletvekillerinden Rıfat ve Müzeyyen Araz'ın kızıdır. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde Mustafa Şekip Tunç'un asistanlığını yapmış, daha sonra gazeteciliğe başlamıştır. Ken'an Rifâî Hazretleri'nin (üzerine titrediği) talebelerindendir. (Kız kardeşi Vecihe Hanım, Hazretin torunuyla evlidir.) Yazar, gazeteci, ansiklopedist, oyun yazarı ve şair olarak 22 eseri vardır. Ayrıca bazı televizyon programları hazırlamış, genellikle Türk İslam değerlerini ele aldığı biyografik eserler yazmıştır… Safiye Erol (1902 - 1964): Ken'an Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık adlı eseri kaleme alanlardandır. Son Havâdis, Tercüman gibi bazı gazetelerde makaleler yazmış, romanları tefrika edilmiştir. Bilhassa tasavvufî çizgilerle Türk akıncılarının ve onların torunlarının hayatını anlattığı yarı destan niteliğindeki "Ciğerdelen" kitabı ile tanınır. 1948 yılının ortalarında Batmayan Gün'ü okuduktan sonra, kitabın yazarı Sâmiha Ayverdi ile tanışmış ve onun vasıtasıyla Ken'an Rifâî'nin talebeleri arasına katılmıştır… Sofî Hûri (1897 - 1983): O da Ken'an Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık adlı eseri kaleme alanlardandır. Hıristiyan - Arap bir papazın kızıdır. Ken'an Rifâî'yi bir Hıristiyan olarak tanıyan Sofî Hûri 1983 yılında Atina'da tam bir Müslüman olarak vefat etmiştir." …

Aysel Yüksel Hanım'ın tebliğinde idrakim ölçüsünde tespit edebildiğim ve dikkat çekici bulup önemle altının çizilmesi gereğine inandığım husus; Aysel Hoca, tebliğinde de yer alan her bir şahsiyeti Ken'an Rifâî Hazretleri'nin eseri olarak değerlendi-

rir ve Ken'an Rifâî Hazretleri'nin sadece öğrencileriyle değil herkesle dost olduğunu da söyler. Zîra O, herkese yârdır, vefâdârdır. Balıkçısı, şâiri, patriği, şeyhülislâmları, hatta kabadayıları da… bu halden nasibini alanlardan sadece birkaçıdır. Ken'an Rifâî her kim ile muhatap olmuşsa o, kendiyle barışık, Allah için kötü vasıflarını teşhis edip bunları terk etmenin mücadelesine soyunandır.

***

Değerlendirme oturumu: Konuşmacılar: Prof. Dr. Mehmet Aydın, Prof. Dr. Kenan Gürsoy. Bu oturuma ait konuşmalardan yine idrakim ölçüsünde tutabildiğim notları daha kolay anlaşılabilmesi için bu sefer yan başlıklar altında dikkatlerinize sunmak istiyorum.

Prof. Dr. Mehmet Aydın:

Tefekkür ve Pozitivizm, Rasyonalizm ve İman: "Hazret diyor ki; Tefekkür, insanların her şeyi kendilerinin yaptığını zannederek ve kendilerine bir kuvvet ve varlık vererek, atfederek gerek bu günkü hâllerinde gerek yarınki hâllerinde ne kadar gülünç bir mevkîye düşebileceklerini ve düştüklerini düşünmektir." Bir bilim adamını esasen bu noktaya varabilmesi için zorlayamayız. Mesela pozitivizm denen modern felsefî akımda böyle bir tasavvufî bilgiye yer yoktur. Burada akıl, günlük hayatımızda kullandığımız akıl düzeyinde kalıyor. (Tasavvufta -Ken'an Rifâî fikriyâtında-) Bu aklı da aslında inkâr eden yok fakat ne zaman ki akıl, aşk tarafından tenvir edilirse (aydınlatılırsa) aydınlanmış akıl olur. O hâlde aydınlanmış ve aydınlanmamış akıl var. Aydınlanmış akıl daha ileri daha şümullü güce sahip… Akılın bilgisi de gönül bilgisi de bize lazım. Asıl istenen bunların bir araya gelmesidir…

Tefekkür ise içinde muhtelif öğeler barındırır: Baktık, anlamaya çalıştık, uyanmaya çalıştık (uykudan uyanma değil her derecede mertebede uyanma vardır, bir ufuktan bir ufka uyanmayı düşünelim)… Batı ilim adamlarının telakkîlerine göre ilim; hadiseleri tahlil ve izah etmekten ibarettir. Oysa Hazretin değerlendirmesine göre de gönül bilgisi devreye girmeden nazarî bilgi seviyesinde kalırsınız. Buna mukabil pozitivistler kapıyı kapatıyor. Daha ilerisi ilmî değil diyor. Gördüğüme, duyduğuma, dokunduğuma itibar ederim, ötesine gidemem. Zannediyorum 20. yüzyılın en büyük sıkıntısı kapıları kapatmaktır.

Ken'an Rifâî fikriyâtında, sezgiye dayalı gönül bilgisi olmazsa kemâle yönelik adım atmak mümkün olmaz, görüşü vardır. Rasyonel düşüncenin sezgisel düşünceyle birlikte bütünleşerek yürüyüşleri, tevhîdî üslûbu ortaya koyar. Bizim medeniyetimizde rasyonellik imana karşı değil, rasyonellik bizi imana götüren yollardan biridir. Bakarsınız, bakarsınız dersiniz ki bir yaratan olmadan bu olmaz. Böylece ilimden imana gidersiniz. Bu da yeterli değildir. İman, dil ile ikrarı kalp ile tasdiki gerektirir. Dolayısıyla da ahlâk ortaya çıkar, edep doğar. Ahlakta da aşkına gittiğimiz zaman emniyetli -güvenli- bir noktada duruyoruz. Yoksa onun ahlâkı ayrı onun ahlâkı ayrı, o da izafî o da izafî (göreceli) düşüncesi ortaya gelir… Batı'da önce ilim paramparça oldu. Dolayısıyla o paramparçalık zamanın seyri içinde kişiyi paramparça kılmaya başladı. Onun (Batı'nın) gönül dünyası ile akıl dünyası arasındaki tevhid (bütünlük) bozuldu. Biri biriyle mücadele etmeye başladı. Bireyi mahalle baskısından kurtarmaya çalıştık ama birey toplumu unutan bir varlık oldu. Sorumluluklarını idrak etmedi. Modern hayat bizleri bu noktaya (girdaba) itmeye başladı. Türkiye geleneğinden, evveliyâtından dolayı bu yapıya direndi. Çok şükür ki direndi, yoksa biz bugün bu konuları bile konuşamazdık.

Muhabbet ve Tevhid: Tebliğler arasında bir arkadaşımız, Ken'an Rifâî imanı aşk ile tarif ediyor dedi. Bana göre de bu çok doğrudur. Bu aynı zamanda Kur'anîdir de. "İnananlar ki onlar muhabbette de en ileri derecededir." (Bakara, 156. âyet) buyrulur. "Bizi bırakıp gidenleri sevmem." (En'am, 76. âyet) buyrulur. O hâlde bir sevgi bağı söz konusudur. Bu hâli idrak, kapı açar. Rasyonel düşünce ile sezgisel düşüncenin birlikte tevhide yürüyüşleri vardır. Akıl ve gönül bilgisinin tevhidi, asıl arzu edilendir… Akıl ve gönül bilgisi esasen birbirinden çok da ayrı değildir. Tevhîdî epistomoloji (epistomoloji: Bilginin kaynağının değerine önem) Ken'an Rifâî'de hâkimdir. Şüphesiz ki tevhîdî epistomolojinin kaynağı Kur'an'dır. Ken'an Rifâî, büyük İslam geleneğini takip eder. Akıl, gönül, fert, cemiyet, madde, mânâ, ahlâk, bilgi, güzellik, şükür müteal (aşkın) olana götürmelidir. Kant'ın dediği gibi, inanç için mesnet arayacaksanız en güzel duygu şükürdür. İnsan şükredeceği, teşekkür edeceği varlığı arar.

Mustafa Kara hocamızın da değindiği Kanadalı Charles Taylor'un da ilk kez ortaya koyduğu gibi modernitenin üç hastalığı mevcuttur. Zîra birey birey dedik toplumu yıktık. Bu yapı (modernite), topluma ihtiyacı olan bireyi yıktı. Bencillikleri hortlattı. Mânâya maneviyâta kapalı olarak dünyevîleşmeye hapis kalındı ve meseleleri akılla çözmeye kalktık. Aklın araç olarak kullanımından öteye geçemedik. Modernitenin bu hastalıklı boyutundan nasıl kurtulunacak? Bütünleyici yapıyı fark ederek, yaşayarak kurtulunacak. O da müetal olana (aşkın olana) kişiyi götürür. Nitekim Ken'an Rifâî'de bunu görürüz. O, "Lâ fâile illallah, lâ mevcûde illallah, lâ ilâhe illallah." boyutunu yaşamakla bu yapının üzerine çıkar."…

Prof. Dr. Kenan Gürsoy'un değerlendirme konuşmasından notlar:

Kenan Gürsoy Bey konuşmasına herkese teşekkürle başladı, bilhassa da aramızda olmasından ve bu muhteşem felsefî tahlilinden dolayı Mehmet Aydın Hoca'ya da ayrıca teşekkür ediyordu. Dinleyicilerden de sempozyum hakkındaki fikir ve değerlendirmeleri almak istediğini söyledi. Sorulara da açıktı. Bunun üzerine solondan iştirakler oldu. Bu iştiraklerden iki ilginç detay:

Ayşe Sucu Hanımefendi: "*Son on yılda tasavvuf kültürünün popülist yapıya kurban gidişine tanıklık ediyoruz. İçinin boşaltıldığını dahî söyleyebiliriz. Acaba bunu neye bağlıyorsunuz? Neden bu noktaya gelindi? Felsefenin olmayışı ya da ilahiyat fakültelerinden bile kaldırılışı, zengin bir kültürümüz olmasına rağmen akıl, bilgi ve gönül bağını doğru kuramayışımızda bir etken midir?*"

"Prof. Dr. Kenan Gürsoy Felsefe Atölyesi"nden Füsun Erdem Hanım'a da mikrofon ulaştırıldı. Füsun Hanım da Kenan Gürsoy Hoca'yla bu atölyede yapılan çalışmaları anlattı ve sempozyumdan dolayı memnuniyetini dile getirdi. "*Kenan Gürsoy Hoca ile annesi Kâinat Hanım (Ken'an Rifâî Hazretleri'nin küçük kızı) arasındaki bağa da zaman zaman tanık olduk. O bağda Ken'an Rifâî ve annesi Hatice Cenan Hanım arasındaki bağa dair lezzetler bulduk.*" demesiyse ilginç ve hoş bir detaydı. Bu seyrin ardından Prof. Dr. Kenan Gürsoy'un değerlendirme konuşmasına geçilmişti. Öncelikle şunu belirtelim ki Kenan Gürsoy, iştirakten, tebliğlerden, muhteviyattan, konuşmaların yarattığı tesirden dolayı teşekkürün yanı sıra çok mutlu olduğunu da belirtiyordu. 2017 yılının Ken'an Rifâî Hazretleri'nin doğumunun 150. Yılı olduğuna dikkat çekti. Bu yapılan etkinliğin ileriki yıllardaki etkinliklere de ışık olabileceğini vurguladı.

Yan başlıklar altında konuşmasından bölümler paylaşacak olursak şöyle diyordu:

Prof. Dr. Kenan Gürsoy:

Ken'an Rifâî'de Aşk: Ken'an Rifâî Hazretleri'nin yaratılışın sırrı itibariyle ruhunun derinliklerinde keşfettiği hâl, aslında ezelden kendisine emanet edilmişçesine bir aşk hâlidir… Neyi bildiyse, o bildiğini varoluş itibariyle derûnîleştirdiyse bunun mutlaka ilahî mânâda yaşanan aşk hâliyle alâkası vardır... Yaratılışın temelini de düşündüğümüz zaman, Allah'ın "Aşk ettim ki bilineyim." hitabıyla karşılaşırız. Bu ilahî aşk nüvesi her şeyi ihâta edebilecek güçte ve vüsattedir. İnsanın arayışının, hasretinin ardında aşk hâli (ilahî aşka çekiliş) vardır.

Ken'an Rifâî ve Tevhid: Tezâhür eden, ortaya çıkan, kendinden ifade edilenin, kendisinin; Allah'ın kudretinin tecellîsi dışında olduğunu düşünmek hatadır. Bu hataya düşmek küfür olarak görülür, değerlendirilir. (Neden? Bizler için bir parantez açalım. Çünkü cümle yaratılmış her ne varsa şüphesiz Allah'ın eseridir. Yaratılmışın kendine mahsus zatî bir varlığı yoktur. Hak'tan aldığını aktarır. Yaratılmıştan açığa çıkan bütün isim ve sıfatların kaynağı ve mükemmeli Allah'ındır. Yarattığından da Allah'a ait isim ve sıfatların zerreleri açığa çıkar. Bu yapıyı idraksizlik küfürdür deniliyor.)

Ken'an Rifâî ve Sorumluluk: Tevhid, sorumluluğu da beraberinde getirir. Tevhid, görüleceği (yansıyacağı, oluşacağı, doğacağı) alanı ister bu da sorumlulukları doğurur… Halk ile bütünleşerek ya da halkta tecellî eden o Hak ile bütünleşerek aslî talebi dinamizm hâlinde yaşamak durumundayız. Bu hâl aşk hâlinin de ta kendisidir. (Yani Allah için söylemek, Allah için yaşamak, bu bilinç-

le hareket etmek aşk hâlinin hakikatini anlatır ve bu hâl aksiyon, dinamizm olarak ortaya çıkar.) Hz. Allah "Rabbinin adıyla oku!" (Alâk sûresi, 1. âyet) buyurur. O hâlde asıl olan sadece okumak nesnel anlamda tezahürleri okumak değildir, hangi tezahürler varsa onda Allah'ı görmek, Allah'ı fark edebilmek gerekir. Bu bakış açısıyla hayata yaklaştıkça bir "bağlanma varlığı" olduğumuz fark edilecektir. Allah bilinciyle bakmaya başladığımızda her nokta bizi Allah'a yöneltir, Allah'tan gelmekte oluşu, birliğin eseri oluşu fark ettirir. Öte yandan aşk; sadece Allah'la kulu arasındaki hâl ya da başka bir deyişle kendinden hareketle özündeki cevhere yöneliş hâli değildir, aynı zamanda sorumluluk olarak da sirayet etmesi gereken bir hâldir. Bu yapı Kendilerinin (Ken'an Rifâî Hazretleri'nin) mürebbî olarak terbiye etmeye çalıştığı alanı ortaya koyar. Ondan açığa çıkmakta olan aşk tetikler, harekete geçirir ve bu gerçekleştikçe de insan kemâline koşar, koşmak için de iştiyak hisseder.

Ken'an Rifâî ve Buhranlı Yıllar: Kendileri (Ken'an Rifâî Hazretleri) bunalımlı bir dönemde, buhranın en dip noktasında yaşayan insanlarından biridir. Yaşanılan topraklarda Rumeli'deki bozgundan, toplumdaki çöküntüden, değerler sistematiğindeki bîgânelikten dolayı buhranlı bir süreç hâkimdir… Buhran sadece tarihte yaşanan bir medeniyet krizi de değildir. İçte cereyan eden her türlü hadise aynı zamanda tarihsel alanda, içtimaî alanda, medeniyet alanında medeniyet buhranı olarak da ortaya çıkar. Kendileri, Doğu ve Batı çatışmasında, bunun doğurduğu bunalımlardan itibaren iç sentez gerçekleştirmek durumundadır. Çözüm yolu da insanın kendi kendisine bihakkın kazandırılmasından geçer, demektedir.

Mekân ve İnsan: Şehir ve insan, mimarî ve insan, medeniyet ve insan, ümran ve insan aslında bir bütündür. Dergâh mimarîsi, mütevazı ölçüler içinde bir mimarîdir. Büyük süsleme sanatlarına orada rastlamazsınız. Mümkün olan en sade veçhesi içinde yapılmış olması umûmîdir. Küçüktür, yüzden fazla insanı almayabilir. Özellikle "Ümm-i Kenan Dergâhı"nın yüz, yüz yirmi kişiyi aşmayan bir istiap haddinin bulunduğu ortadadır. Zîra samimiyet ve tevazu esastır. (İnsanı şekillendirmek, insana hizmet, insanı yetiştirmek esastır. Mürid (talebe) açısında da bakarsanız insan olarak yetişmeyi arzulamak bu çatı altının esasıdır. Bunun aktarılmak istenen İslâmî temel ruhla elbette bir ilgisi vardır. Öte yandan cami çok daha geniş, daha büyüktür; mahallenin veya şehrin dinî anlamda resmî tarafını aksettiriyor olabilir. Ama dergâh mimarîsinde mutlaka bir sıcaklık bulunur. Bu sıcaklığın mahiyetini ifade ederken, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi öğretim üyelerinden Mimar Prof. Dr. İbrahim Numan Bey: "*Sanki Hz. Peygamber'in evinin tarzının, devam ettirilişi gibi.*" demişti.

Ken'an Rifâî ve Akademi: Ken'an Rifâî Hazretleri akademi fikriyle neyi kastediyor acaba, diye düşünecek olursak; her hâlde kastettiği sadece mevcut akademilerin kurum yapıları çerçevesinde bilimsel yönleriyle tasavvufu öğretmeleri değil. Fakat bilim, felsefe, sanat bütünleşerek öyle bir eğitim alınması düşünülmüş olmalı ki orada aslî amaç, insanın kendi kendisiyle barış ve biliş kurması. Daha sonrasında ise orada insanın evrensel bir sorumluluk bilinciyle kendi şahsiyet mimarîsinin oluşması gerekir. Böyle bir yapılanma zemini kast ediliyor olmalı… O halde Kendilerinin (Ken'an Rifâî Hazretleri'nin) akademi diye işareti edişlerinde; akademi kavramından geniş kapsamlı bir bilinci, bir vicdanı, muhabbeti ve aslî bir insanlık temeli anlayışını tekrardan oluşturmayı anlamak durumundayız.

Ken'an Rifâî ve Ehlibeyt: Doç. Dr. Gülgûn Uyar Hanımefendi tebliğinde Ken'an Rifâî Hazretleri'nin Peygamber Efendimizin soyundan gelebileceğine işaret etti. Âcizâne, Kendilerinin (Ken'an Rifâî Hazretleri'nin) Peygamber Efendimizin sulbünden değil, manevî soyundan geldiği kanaatindeyim. Allah hepimizi peygamber evlatlarından eylesin. O manevî soyun devamından olalım inşallah. Tasavvuf, ehlibeyt fikrini müşahhaslaştırarak bütün bir insanlığa doğru yayıyor ve bir muhabbet ortamının oluşmasını sağlıyor. Bir ve bütün olalım ve peygamber ümmeti ve evladı oluşu fark edip bu sıcaklığı yaşayalım inşallah.

Ken'an Rifâî'de Akıl ve Gönül: Şuursuz teslimiyet olabilir mi? O hâlde akıl ve gönlün birbirinden ayrılmaması gerekir. Bunlar bir bütünün oradan ya da buradan fark edilişidir. Aklın bir aşkı, aşkın bir aklı olabilir. Ama isterseniz şöyle söyleyelim; "edep" bunların uzlaştığı seviyeyi bildirir. Kendileri (Ken'an Rifâî Hazretleri) ısrarla "edep" diyor, "Ayıran âdemi hayvandan bil ki edeptir." Kendileri, en başat, en yüksek seviyeye edebi yerleştiriyor. Edep, akıldır ya da akıl, edeptir. Ama edebin aşksız olması da mümkün değildir. Aşk

edeptir. O hâlde akıl da aşk da edeptir. Bunları birleştirirseniz ancak, tevhîdî bir İslam şuuruna vâsıl olursunuz. Bana kalırsa Kendileri, bütünleştirici, tevhid edici ruhu (buhranlı süreç içinden sıyrılarak) tekrardan kazandırmaya çalışmışlardır.

Felsefî Bakış: Mehmet Aydın Hocam, hatırlayacaklardır, *"Ama" demişti, "Neden tasavvufun bir felsefî ifadesi yok? Neden felsefeci de kendisini bu yolla ifade edemiyor?" Ona da cevap verecek, onunla da bütünleşecek, onunla da diyalog kurabilecek bir bütünlük, bir zemin neden oluşturulamıyor?* Bu soruya bu gün adına verilmesi gereken bir cevabın bütün bir İslam medeniyeti adına fevkalade önem taşıdığını düşünüyorum… Eğer siz tefekkür ve maneviyat insanı olarak, kadim olanı fark etmiyorsanız, aslında bugünü de fark etmiyorsunuz demektir.

Popüler Kültür Malzemesi Olma Kâbusu: Tasavvuf adına eğer bir takım yanlış uygulamalar diyebileceğimiz, dudak bükebileceğimiz, biraz ciddiyetsiz bulabileceğimiz durumlar varsa, bunlar tasavvufun kendinden kaynaklanmaz. Bunlar tatbikatla alâkalı bazen yanlışlık, bazen cehalet, bazen doğru zannedip de yanlış yapma anlamında örneklerdir. Bazı hâllerde de aşırı heyecan eğilimleri göze çarpabilir. İslam tasavvufu, ne aksiyondan uzaktır ne de zihnî mânâda sürdürülebilecek derin bir tefekkürden. "*İnce bir teemmül, dedi Fulya Bayraktar. İnce teemmül bizi nereye götürür? Birliğe. Vahdet prensibine. Bire doğru yönelmeye.*"… Kenan Gürsoy'un bu sözlerinden hareketle tasavvuf ve popülarizm hakkındaki soruya acaba şöyle bir net cevap vermek mümkün müdür? Evet, düşünmesini bileceğiz, didişmek yerine saygı duymayı hedefleyeceğiz ancak bu sorumluluklarımızı göz ardı etmek demek değildir. Biz bize düşeni en başta bizde yapacağız, bizde yaşayacağız, ötesi Allah'ın takdiridir. Bunun olabilmesi için ise anlaşılan Kenan Gürsoy'un altını çizdiği gibi Ken'an Rifâî ifadesiyle bir bilmek, bir görmek bir sevmek gerekmiyor mu?

Prof. Dr. Kenan Gürsoy teşekkürleriyle konuşmasını nihayete erdirdi ve mûsikînin seyranına sahneyi -kürsüyü- daha da kuvvetli olarak teslim etti. Zîra bizler sempozyum boyunca zaman zaman da olsa mûsikî eserleri de dinliyorduk. Bunlar Ken'an Rifâî Hazretleri'nin besteleriydi ve çoğunlukla da sözler de Hazrete aitti. Daha coşkun bir hâlde içinde bulunduğumuz mekân, mûsikî ile çınlamadan önce ise Yüksek Mimar, Bestekâr Özcan Ergiydiren Bey, Kenan Rifâî Hazretleri'nin bestekârlık yönüne değinmek üzere kürsüye geldi ve şöyle diyordu: "*Mutasavvıf şâirler, inançlarını ve söylemek istediklerini şiir tarzında söylüyorlar. Şiirin kendine mahsus bir kudreti var. Düz kelâmın anlatamadığı şeyi şiir anlatıyor. Ama şiirin de söyleyemediği bazı şeyler var ki onu da mûsikî söylüyor. Ken'an Rifâî bu ikisini de kullanmış. Niçin kullanmış? Bir vasıta olarak. Buna eskiler "sayd aleti" diyorlar yani av aleti. Bir silah gibi insanların gönlünü avlamak için, her ikisini de kullanmış…*

Ken'an Rifâî'nin güfte ve besteleri ise "İlâhiyat-ı Ken'an" Başlığı altında ilk kez 1925 senesinde notalarıyla birlikte basılmış. Yani dergâhlar kapatılmadan iki veya üç ay önce basıldığı anlaşılıyor. Notaları İzzeddin Hümayî Bey yazmış ve güfteleri de eski yazı hâlinde neşredilmiş. Bunlar Sâmiha Ayverdi'nin gayretiyle 1974 senesinde tekrar elden geçti ve yeni yazıya döküldü. Yusuf Ömürlü kardeşimiz notalarını yazdı, ilk baskıya ilaveler de söz konusuydu. Kendilerinin bazı şiirleri de bu süreç içinde bestelenmişti, onlar da yeni baskıya ilave edildi. Daha sonraki yıllarda ise "İlâhiyat-ı Ken'an" defalarca basıldı."…

Özcan Bey'in bu girizgâhının ardından mûsikî bütün coşkusuyla mekânı inletiyordu. Bizler ise yorucu ama bir o kadar da keyifli bir süreç geçirmiştik. Bu zannediyorum tefekkürün, düşünebilmenin keyfiydi. Başarılı bir çalışmaya tanıklık ettiğimize de bütün samimiyetimle inanıyordum. Üstelik araştırmacıların önüne bir derya sunuldu. Çok kısa bir süre içinde de (Temmuz 2015 başında da) dinlediğimiz tebliğler Cenan Vakfı tarafından kitaplaştırılmıştı. Bunlar da bize ulaştı. Doğrusu bütün bunların şükrü içerisindeyim. O kadar çok Allah derken yanan dudaklardan ya da bunun tam tersi bağnazlığın sınır tanımazlığından yıldık ki böyle etkinlikle, bu yapının dışında kalan benim gibiler için ümit verici oluyor.

Kaynakça:

30 Nisan 2015 "Bir 20. Yüzyıl Münevveri Ken'an Rifâî Sempozyumu" ve dolayısıyla bu sempozyumdan tuttuğum notlar.

"**Bir 20. Yüzyıl Münevveri Ken'an Rifâî Sempozyumu Bildiriler Kitabı**", Cenan Eğitim, Kültür ve Sağlık Vakfı Neşriyatı, 2015.

Bir 20. Yüzyıl münevveri Ken'an Rifâî Sempozyumuna ilişkin Cenan Vakfı internet yayını, 2015.

Ben evvela sanat, sonra dünyevî menfaat diyen bir insanım.

Eski mûsikî lisanımızı ve nadide makamları harfiyen bilen, bilmenin yanında onu dinlemekten ve çalmaktan fazlasıyla haz alan, son yarım asra damgasını vurarak, ustalarından öğrendiği üstün saz bilgisi ve tekniği ile genç kuşağı etkileyen, İstanbul beyefendisi kişiliği ve tavırları ile hemen herkesin sevip takdir ettiği, Tanbûri Necdet Yaşar'la sizin için sohbet ettik.

Röportaj: Nebahat KONU YILMAZ*

Gaziantepli olduğunuzu ve Nizip ilçesinde doğduğunuzu biliyoruz. Adliyede kâtiplik ve dava vekilliği yapan babanızın geniş bir de plak koleksiyonu varmış. Babanız sayesinde mi müziğe ilgi duydunuz? Bize biraz anne ve babanızdan bahsedebilir misiniz?

Evet, babamın sayesinde diyebilirim, çünkü onun öyle meraklı oluşu, plakları getirerek evimizdeki borulu gramafon da çalması hiç olmazsa benim için ilk müziğe yönelişler, algılamalar, güzel şeyleri sevmek bakımından bir zevk oluşumu bakımından son derece faydalı oldu. Annem, herkesin annesi kendisi için mukaddestir, şüphesiz. Fakat biraz rahatlıkla onu medhedebilirim. Şöyle ki, biz 4 erkek kardeşiz. 3 tane anasız babasız kız çocuğunu da ayağında salladı, bebekken. Yetişmiş olarak değil. Onları büyüttü, evlendirdi. Topluma kazandırdı. Öyle bir annelik yaptı. Ölümünden sonra 70 gün tam evimiz doldu, boşaldı. Onun bu inanılmaz şefkatine, toplum da gereken cevabı verdi.

Nur içinde yatsınlar... Çocukluğunuzda Âşık Veysel'i dinleyip bağlama çalmaya başlamışsınız. Peki, tanbura geçişiniz nasıl oldu?

20 yaşında yani 1950 yılında, İstanbul Radyosu'na geldik. Gaziantepli gençler, Antep'in kurtuluşu dolayısıyla Antep türkülerini çaldık. Ortaokulda, lisede bağlama çaldım. Henüz daha tanbura başlamamıştım. Sonra Mesut Cemil'i dinleyerek tanbura yöneldim. Şöyle böyle, çok kısa sürede toparladım diyebilirim. Elim yatkındı. 1953'te de burada Mesut Cemil'in klasik korosuna tanbûrî olarak girdim. Niyazi Sayın'da neyzen olarak geldi. Onunla da ilk tanışmamız böylece 1953 yılında burada başlamış oldu. Mesut Cemil'in ölümüne kadar geçen 10 yıl içerisinde biz ondan öğrendik de öğrendik. Neler neler öğrendik. Onu da genç kaybettik babası gibi. Ama kâh arkadaş gibi olduk, kâh baba evlat gibi olduk. Yani onunla böyle unutulmaz bir beraberlik, sevgi, muhabbet, baba, evlat ilişkimiz oldu. Nur içinde yatsın. Elde ettiğim her şeyi baba oğul Cemil'ler sayesinde ettim. Minnetim sonsuzdur.

O zaman, 1950'de İstanbul Üniversitesi'nde İktisat Fakültesi'nde okuduğunuz günlerde mi tanbura geçtiniz?

Evet.

İstanbul'a üniversiteyi kazanıp mı geldiniz?

Evet. Yani tanbura geç başlamış oldum ben. Tanbura, düşünüyorum, 20 yaşında başlamış oldum, tanbura ve klasik müziğe. O zaman tabiî bizim konservatuar var mıydı, yok muydu onu da bilemiyorum. Gidecek, orada tahsil yapacak hâlimiz yok idi. Ama süratle toparlandım. Dediğim gibi Mesut Cemil'in korosunda her şeyi âdeta öğrendik.

Bağlamayı kimden öğrendiniz?

Bağlamayı kendi kendime öğrendim.

Nevzat Atlı yönetimindeki koroda dikkat çekip, 1953'te Mesut Cemil'in önerisiyle İstanbul Radyosu Türk Müziği Korosu sâzendeleri arasına katılmışsınız. O günlerden biraz bahsedebilir misiniz?

1953'te geldik. Ben bir tanbur taksimi yaptım. Mesut Cemil'de lojmanda o zaman. Çok ünlü efsane isimler, misafirleri ile yiyorlar, içiyorlar. Birdenbire meraklanı-

* Kültür ve Turizm Bakanlığı Sanatçısı.

Tanbûri Necdet Yaşar

> *Mesut Cemil bana şöyle demişti. "Necdet, babamın mızrap vuruş şeklini eğer kullanırsan, seni artık kimse tutamaz."*

yor. "Bu kim?" diyor. "Bu ben miyim, babam mı?" diyor. İşte orada Alâeddin Yavaşça ağabeyim temâruz etmiş, onun meclisine girmişti. "Bu öğrenci daha, hemşerim benim, Antepli." falan deyince Mesut Cemil inanamıyor. "Bu en az 50 yaşında olmalı beyler, kusura bakmayın, ben gidip bakacağım." diyor. Aşağıya büyük stüdyoya geldi. O tanburu çalan kim diye. Sarıldım, elini öptüm. Sanat hayatım böylece başlamış oldu. 1953'te dediğim gibi onun klasik korosuna Niyazi Sayın ile beraber oturduk, ölümüne kadar geçen 10 yıl yani 1963 yılına kadar, böyle beraber, demin de dedim ya öğrendik, öğrendik, öğrendik, öğrendik.

Mesut Bey'i biraz anlatabilir misiniz bize?

Mesut Cemil Bey'le, 10 yıl klasik koroda olduk, demin de demiştim, Niyazi ile beraber. O bir defa aruza son derece hâkimdi. Onun güfte okuyuşları, aruzla şiir okuyuşları, yani kimse gücenmesin bana. Bugün öyle birisine hiç rastlayamıyorum. Yani babasının oğlu olarak, Türk Müziği bilir, Batı Müziği bilir, viyolonsel çalar. Halk Müziği bilir. Bağlama çalar. Dediğim gibi klasik müziği bize anlatır. Yorumlar, güfteler okur. Açıkçası ben şahsen ondan o kadar çok şey öğrendim ki anlatamam.

Mesut Cemil'den öğrendiğiniz tanbur icra teknikleri arasında en önemli bilgi hangisiydi?

Mesut Cemil bana şöyle demişti. "Necdet, babamın mızrap vuruş şeklini eğer kullanırsan seni artık kimse tutamaz." "Yani?" dedim. "Yani tanburîler mızrabın sivri burnu ile vuruyorlar. Evet, ajilite elde ediyorlar. Ama fazla bir derinlik, fazla bir şey elde edemiyorlar. Beni de gençliğimde çağırdılar, babamın plakları altın paraya satıldı. Gel sen de doldur dediler. Gittim plak şirketine plaklar doldurdum. Baktım babamın o sevdası çıkmıyor bir türlü. O zaman anladım. Kadı Fuat Efendi'nin tarifinden anladım ki, mızrabın bütün geniş ağzı ile vurulursa ancak öyle bir ses çıkar. Bu seferde ajilite yapılamıyor. Hem ajilite yapmak için geniş ağzı ile vuracaksın. Hem o sedâyı yakalayacaksın, hem de ajilite yapacaksın. İşte bunu yaparsan seni kimse tutamaz." demişti. Nur içinde yatsın. Ne çalıştım, ne çalıştım, anlatamam.

Bunu başarmışsınız da.

Çok şükür başardım. Şu bakımdan başardım. Eskiden tanbur dediğim gibi, az sesli bir saz gibi saz heyetinin arasında kaybolurdu. Fazla duyulur duyulmaz, öyle bir durumdaydı. Ama böyle bir mızrap vuruşu ile tanbûrdan çok güçlü bir ses elde edince, tanbur diğer sazlarla yarışabilir hâle geldi. Bugün genç kuşak, bunu öğrendi ve tanbûr da başa güreşen bir saz durumuna geldi.

Sizin neyle tanburun buluşması, Niyazi Sayın ile buluşmanız nasıl başladı?

1953'te ben tanbûrî olarak Mesut Cemil'in yönettiği klasik koroda oturunca, Niyazi Sayın da aynı sene Neyzen olarak geldi. Böylece yan yana, birimiz onun tanbûrîsi, birimiz neyzeni devamlı taksimler ederdik onun

> *Elde ettiğim her şeyi baba oğul Cemiller sayesinde ettim. Minnetim sonsuzdur.*

yönetiminde. Derken, büyük bir arkadaşlık, dostluk başladı. Niyazi'nin Üsküdar'da ki evinde yıllarca Tanbûrî Cemil'i talim ettik. Kapalıçarşı'da devamlı Tanbûrî Cemil Bey plakları arıyorduk. Ben onda olmayan bir plak bulunca söylüyordum böyle bir plak buldum diye. O ise bende olmayanı bulunca söylüyordu. Koşuyordum ona. Üsküdar'da aylar değil, mevsimler değil, nice yıllar onunla sabahlayarak Tanbûrî Cemil'i talim ettik. Hiç aramızda en ufak bir kıskançlık, en ufak bir şey olmadı. Birbirimizin güzelliklerini çok takdir ettik. Ben de kendisini halen çok takdir ederim. Her zaman söylerim. Benden üstün bir sanatkârdır diye. Müstesna bir sanatkârımızdır. Allah kendisine uzun ömürler versin.

Niyazi Sayın Hocamızla, sizin Necdet Yaşar ikilisinin icraları Sarıkız sayesinde tarihe geçti. Sarıkız'ın önemi nereden kaynaklanıyor?

Neyzen şah ney üflerse idealdir. Küçük neyler yani nısfiye o kadar fazla gönüle hitap etmez. Ama bir şah ney insanın can evine hitap eder. Benim Sarıkız'da o şah neyde tanburun akordunu çekmek gerekiyordu. Ona da her saz dayanamayabilir. Tanburun göğsü patlayabilir. Benim Sarıkız da öyle bir dayanıklı, böylece müthiş bir beraberliğe imkân sağlamış oldu.

İkili olmanızda Mesut Cemil Bey'in ne gibi katkıları oldu?

Katkıları, geçmişimizde bir müzik tahsilimiz olmadığı için, onun klasik korosunda her şeyi çok güzel, anlatıyordu, öğretiyordu. Bir ders oluyordu. Bayanlar kuaföre gidiyor, bu akşam Mesut Cemil'in korosu var, en şık elbiselerini giyiyor. Erkekler asla öyle boyasız bir ayakkabı ile, gündelik bir elbise ile değil, en şık kıyafetini giyiyor, Radyo'da Cuma günleri Mesut Cemil'in klasik korosu, hem ders veriliyor hem büyük bir heyecan veriliyor. Hem eğitim yapılıyor. Öyle yaşandı. 10 yıl, ölümüne kadar geçen, 63'e kadar geçen 10 yıl, 53-63 Mesut Cemil'in klasik korosu, İstanbul Radyosu'nda böyle bir şeyi bize yaşattı.

Peki hocam, siz Niyazi Sayın ile 1956 yılında Radyo'da ilk ikili taksiminizi yaptığınızda ne gibi tepkiler aldınız?

Niyazi Sayın ile ilk beraber taksim yaptığımızda büyük bir ilgi gördü. Dışarıdan da sanatseverler "Aman devam." dediler. "Mutlak devam etmelisiniz. Sizin o beraber yaptığınız şeyler çok etkileyici oluyor, siz bunu sürdürmelisiniz." dediler. Böyle bir beraberliğimiz oldu.

Peki, sizin bestekârlığınız da var ama elimizdeki eser sayınız birkaç taneyi geçmiyor. Neden bu kadar az eser verdiniz?

Evet, ben bestekârlık yapmadım açıkçası. Rahmete vesile olur diye hani 3-4 semâî yaptım. Hatırlanmaya vesile olur diye ama ben bestekârlık gücümü, tanburun verdiği o gücü taksimlerimde yaptım. Çünkü bütün arşivleri kurcalayınız. Öyle aynı makamda birbirinden farklı 10-15-20 tane taksim yapan sâzende çok az bulursunuz. Tanbûrî Cemil, Mesut Cemil, Niyazi Sayın başka isimler saymak istemiyorum, ayıp olmasın yani kimseyi incitmek istemiyorum ama aynı makamda birbirinden farklı getirsinler bana 15-20 tane diyelim hüzzâm taksim, diyelim uşşâk taksim gibi. Bestekârlık gücümü böyle göstermiş oldum.

Peki, tekrar Niyazi Sayın ile dostluğunuza ve icralarınıza gelirsek, bize biraz Niyazi Sayın hocamızı da anlatabilir misiniz? Nasıldır? Biliyoruz ki çok yakın dostunuz. Çok güzel bir gönül bağınız var.

Niyazi Sayın ney sazında bir ekol yaratmıştır. Kimse gücenmesin. Başlı başına bir ekol yaratmıştır. Çok duygusal, hassas bir yapısı vardır. Hatta bizim dostluğumuzu bozmak için, kıskananlar ona sokuldular, uğraştılar, didindiler, yapmadıkları çirkinlikler kalmadı diyebilirim. Ama ne var ki bizim o gönül bağımız o gerçek dostluk sevgimiz, çünkü aramızda asla bir madde sorunu olamaz yani para pul sorunu olamaz. Asla sen mi büyüktün, ben

mi küçüktüm gibi gizli kompleks sorunu olamaz. Tanbûrî Cemil, Mesut Cemil hayranıyız yani asıl şeyimiz çok tutuyor, müzik anlayışımızın yanı sıra böyle bir tarafımızda var.

Sizin daha çelebi, kalender yapınız var.

Tabiî, acaba diyorum, yetişme tarzımız, Gaziantep'in Nizip kazası o günün şartları daha böyle bir çileli dönemden mi geçtik acaba? Toplumda hem büyük bir sevgi var, hatır gönül, hem de ufak bir şeyden silahını çeken ateşler. Amerika'nın o vahşi batı filmlerinde olduğu gibi, silahlar ateşlenir. Gözyaşları dökülür, öyle bir ortamdan daha sonra İstanbul'a gelişimiz bambaşka bir dünyaya girişimiz, o açıdan bir farklılık olmuş oldu ama işte dediğim gibi, gün geldi, bugün Niyazi Sayın'a da sorun bakalım Necdet der başka bir şey demez. Çünkü, müzik âleminde kimse gücenmesin ama kim daha büyük, kim daha küçük kavgası olmuştur. Mevki kavgası olmuştur. Parayı çok aldın, az aldın kavgası olmuştur. Bizim aramızda hiç böyle şeyler, asla ve asla konu olmamıştır.

Peki, Sarıkız'ın özelliği neydi? Sarıkız ismini siz mi koydunuz tanbura.

Evet. Sarıkız ismini düşündüm. Bir saz yapımcısı, Bursa'da Mustafa Sazer, soyadı da Sazer'di. Dedim ki, "Memleketimin ağaçlarından acaba bir tanbur yaptırsam." Memleketimin ağacı da, kayısı ağacı çok vardır. Bir de hünnap ağacı vardır. Küçük meyvesi olur, şifalı. Hünnabı gittim Birecik'te buldum. Fırat'ın öbür tarafında. Kayısıyı da bizim bahçede kurumuş bir ağaçtı. Hünnap ile kayısıyı getirerek Mustafa Sazer'e verdim. O da Kayseri'de uçak fabrikalarının, o zaman hani uçak fabrikası derken, pervaneli uçağın kanadı, Kanada'dan gelmiş bir çamdı. Kanada çamı. Böyle melez bir güzellikle birleşerek çok güzel bir saz oldu. İlk klasik koroda çaldığımda herkes dağıldı. Baktım Mesut Cemil oturuyor. "O tanbur ne?" dedi. Dikkatini çekmiş yani. Getirdim, verdim. Çaldı, çaldı... Ahh! orada bir düğmeye basılsaydı, kaydedilseydi. Nasıl çaldı, coştu böyle anlatamam. Amerika'da da öğrencilerim, onu çok sevdi, beğendiler. İngilizce "yellow girl" yani sarı kız diye. Oradan böyle bir Sarıkız kaldı.

Peki, tanbûrîlere, yeni yetişen gençlerimize önerileriniz neler, sanatsal anlamda yaşam biçimleri nasıl olmalı?

Ben evvela sanat, sonra dünyevî menfaat diyen bir insanım. Bugünün şartları tabiî, bilemiyorum ne diyeyim ama yine böyle söylerim. Evvela sanat, sonra menfaat tavsiye ederim, geçmişte bize neler, ne teklifler, şeyler oldu. Parayla pulla ilgili. İsim vermeyeyim. Versem polemik konuları olur.

Necdet Yaşar Kimdir?

1930 yılında Gaziantep'in Nizip ilçesinde doğdu.

1953 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ni bitirdi.

Müziğe bağlama çalarak başladı. Mesut Cemil'in tanbur çalışını dinledikten sonra, yirmi yaşında tanbura yöneldi. Öğrencilik yıllarında tanburuyla Nevzat Atlığ yönetimindeki Üniversite Korosu'nun çalışmalarına ve konserlerine katıldı.

1953 yılında İstanbul Radyosu'na girdi.

1953 yılından 1963 yılına kadar Mesut Cemil'in yönettiği Klasik Koro'da tanbûr çalarak, Mesut Cemil'in derin sanat birikiminden yararlandı.

1953-1980 yılları arasında 27 yıl İstanbul Radyosu'nda çalıştı.

1958'de Münir Nurettin Selçuk yönetimindeki İstanbul Belediye Konservatuvarı İcra Heyeti'ne tanbûrî olarak girdi.

1976'ya kadar bu topluluğun, o dönem için büyük önemi olan Şan Sineması konserlerinde tanbur çaldı.

1976'da İstanbul Devlet Klasik Türk Müziği Korosu'na girdi. 1983'te bu topluluktan ayrıldı.

Necdet Yaşar'ın 1960'lı yıllarda neyzen Niyazi Sayın'la oluşturduğu ikilinin verdiği saz mûsıkîsi konserleri Türk Mûsıkîsi çevrelerini de aşan bir ilgi uyandırdı. Bu ikilinin sadece saz eserlerinden oluşan, zaman zaman Mevlevî Âyini gibi sözlü eserlerinde saza uygulandığı programları, icrada dikkate değer bir adım olarak değerlendirildi. Birbirleriyle çok iyi anlaşan, "sazlarını yenebilmiş" bu iki sanatkârın özellikle "beraber taksim" diye nitelendirilen ortaklaşa taksimleri geniş bir dinleyici kesimine ulaştı. Ortaklaşa taksim, bu çalışmalarından sonra yaygınlaştı ve bir mûsıkî şekli oldu.

Necdet Yaşar, 1988'de sanat yönetmenliğini de üstlendiği Kültür Bakanlığı'na bağlı İstanbul Devlet Türk Müziği Topluluğu'nu kurdu.

1995 yılının sonlarında emekliye ayrıldı. Gerek solo olarak, gerekse yönettiği topluluğun sazları ve hânendeleriyle birlikte Amerika, Kanada, İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika, Finlandiya, Güney Kore, İsrail gibi ülkelerde sayısız konserler verip resitallere katıldı.

1972-1973 ve 1980-1981 öğretim yıllarında ABD'de Seattle'daki Washington Üniversitesi'nde tanbur dersleri verdi. Türk Mûsıkîsi'nin makam, perde ve usûl sistemini öğretti.

Yaşar, bundan sonra, "Necdet Yaşar Ensemble" adı altında kurduğu küçük müzik topluluğuyla üç kıtadaki birçok sanat merkezinde ve tanınmış üniversitede konserler verdi.

Necdet Yaşar, Türk Mûsıkîsi'nin öteki sazlarına göre, ses hacmi düşük olan tanburdan yüksek bir ses verimi elde etmek amacıyla, daha kuvvetli mızrap vuruşları geliştirmiş; sol el kıvraklığını mızrap vuruş şiddetiyle bütünleştirmiştir.

nokta

Mustafa TATCI

Bilir misin, ben noktayım?
Bir vardayım, bir yoktayım.
Muhammed'in başındayım.
Ben ilk nûrun yaşındayım.
Ne azdaydım ne çoktayım.
Kün yayında bir oktayım
Besmelede gizli sırrım
Süleymanda mektuptayım.
Mûsa asâsına yazmış
Her harfi bir saymaktayım.
Her kapıda bir kilidim,
Her kilide anahtarım.
Hüviyettir özüm benim
Hükümdür her sözüm benim.
Her sade benden alır renk,
Ben karada ve aktayım.
Ben kendimden çıktım yola
Ben kendime varmaktayım.
Semâda devreder nûrum,
Âdemden üflenir sûrum.
Yolların her biri benim
Yolcuların pîrî benim
Hem yolların başındayım,
Hem yolcu, hem duraktayım.
Ya sinde yatan ölüyüm
Ya sinde gezen diriyim.
Elifle zâhir olurum
Vavdan Hakk'a yol bulurum.
Dertli benim derman benim
Her derde hem ferman benim,
Â Aslım benim asla burhan
Gövdem benim bir damla kan.
Mecnûnda aşk olup size
Leylâyı ben getirdim dize,
Şimdi katreyim deryâda.
Katrede düştüm feryâda,
Dönüp katrem ummâna ad,
Gark olunca bitti feryâd.
Gerçi Hak etti ıstıfâ.
Şimdiki adım Mustafa,
Mimdir adım aslım nokta
Devrederim her an Hak'ta.

Selânikli Ahmed Efendi 4

Hakkında Yazılanlar ve Eserleri

Hazırlayan: Ümit YAZICI*

Kürdîlihicazkâr Şarkı Aksak
Hasret ile ben şâm ü seher eylerim efgân
Vaslınla gözüm nûru biraz et dil-i handân
Kalbim gam-ı hicran ile hep oldu perîşân
Şimden gerû artık bulamaz çâre tabîbân
Yakdın beni âteşlere rahmeyledin ah
Etsin seni de mahv u harâb Hazreti Allah

Kürdîlihicazkâr Şarkı Aksak
Ey nazlı melek Hak seni bir tane yaratmış
Her tavrı güzel meşreb-i rindâne yaratmış
Lûtfeyle güzel âşıka cevretme yazıktır
Elbette seni onlara seyrâne yaratmış

Kürdîlihicazkâr Şarkı Aksak G: Mâide Hanım
Dilerse şâd-kâm olsun, diler gönlüm hazîn olsun
Bana şimden gerû lâzım değildir, kâm-bîn olsun
Benim zulmettedir gönlüm görünmez çeşmime âlem
Gözüm yok mihr ü mâhında, felek benden emîn olsun
Bu denli iftirâka can tahammül eylemez yoksa
Meğer ki Mâide bî-çâreye Allah mûîn olsun

Kürdîlihicazkâr Şarkı Curcuna
Diyelim sen yok iken ağlıyorum
Seni gördükçe neden ağlıyorum
Bezm-i vuslatta bile ey gül-i ten
Sen gülerken ben yine ağlıyorum

Kürdîlihicazkâr Şarkı Curcuna
Görünce vechini meftûnun oldum
Ne istersem cihânda sende buldum
Muhabbetle senin aşkınla soldum
Ne istersem cihânda sende buldum

Mâhûr Şarkı Ağır Aksak G: A. Refik Altınay
Bâdeler döndükçe artar bezm-i ıyşın neş'esi
Çınlatırken bağları mâhûrdan nâzik sesi
Sîneler tanbûr ile feryâd eder subha dek
Çınlatırken bağları mâhûrdan nâzik sesi

Mâhûr Şarkı Ağır Aksak
Bir sararmış sâka döndüm hep görenler ağlasın
Hâlime âlemle güller hem çemenler ağlasın
Bir devâsız derde düşdüm rahmedenler ağlasın
Hâlime âlemle güller hem çemenler ağlasın

Mâhûr Şarkı Sengin Semâî G: Fâik Ali Ozansoy
Gel bir daha gül, rûyini aç, handeni göster
Çeşmim seni, sînem seni, kalbim seni ister
Efsâne imiş eski muhabbetler, emeller
Çeşmim seni, sînem seni, kalbim seni ister

Mâhûr Şarkı Sengin Semâî
Gel eğlenelim bu şeb berâber
Nâz etme güzel bakışlı dilber
Eğlence gerek bu nevbahâra
Aldanma bu dehr-i bî karâra
Ömrün çekilir mi hiç belâsı
Olmazsa eğer dem-i safâsı
Nâz etme güzel bakışlı dilber
Eğlence gerek bu nevbahâra
Aldanma bu dehr-i bî karâra

Mâhûr Şarkı Devr-i Hindî
Dökme şebnem gibi çeşmim yaşını ey gül-i ter
Yeter Allah'ı seversen beni ağlatma yeter
Lâl olur görse melek işve-i peyderpeyini
Yeter Allah'ı seversen beni ağlatma yeter

* Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korusu Sanatçısı.

Mâhûr Şarkı Aksak
Nûr-i sevdâ saçtı hüsnün güllere
Şevk-i vuslat geldi hep bülbüllere
Misk-i cennet bûy-i rûhsârın senin
Benzemez gülşendeki sünbüllere
Kıymasın üftâde-i bî-çâreye
Bir söz anlat sevgilim tâ güllere

Muhayyer Şarkı Ağır Aksak
Ben sana takrîre imkân bulmadım ahvâlimi
Hem bilir hem bilmemezlikden gelirsin hâlimi
Öyle fettân-ı zamân oldun ki ey âşûb-u-cân
Neş'e-i dîl-sûz-ı aşkınla yanar cân ü cihân

Muhayyer Şarkı Sengin Semâî G. Neş'et Bey
Ey rûh-i revânım ne yaman âfet-i cânsın
Yektây-ı zamadır diye meşhûr-i cihânsın
Dil almada can yakmada üstâd-ı zamansın
Yektây-ı zamadır diye meşhûr-i cihânsın

Muhayyer Kürdî Şarkı Aksak
Figân ü nâleden bülbül usanmaz
Güzel gözlüm bu feryâddan uyanmaz
O muhrik nağmeye canlar dayanmaz
Güzel gözlüm bu feryâddan uyanmaz

Muhayyer Sünbüle Şarkı Düyek
Me'yûs-i aşkım sensin penâhım
Ağlatma artık pek bî-günâhım
Afveyle cânâ mecbûr-i âhım
Ağlatma artık pek bî-günâhım

Müsteâr Şarkı Ağır Aksak
Sunma mey serv-i hırâmınla da serhoşlanırım
Bu edâlı gelişinden ol kadar hoşlanırım
Varamam öpmeğe pâyin öyle bî-hûşlanırım
Bu edâlı gelişinden ol kadar hoşlanırım
Müsteâr Şarkı Ağır Aksak
Saz ile ben ağlıyorum fırkat-i cânânıma
Bir perî geldi atıldı sîney-i sûzânıma
Leblerinden gerdeninden bûsecin oldum heman
Bir peri geldi atıldı siney-i sûzânıma

Müsteâr Şarkı Ağır Aksak
Bir tarafdan feleğin kahrına dûçâr oldum
Bir tarafdan elem-i yâr ile bîzâr oldum
Bir tarafdan sitem-i baht ile nâçâr oldum
Bahta bak böylece üç derde giriftâr oldum

Müsteâr Şarkı Ağır Aksak
Andelîb feryâdının hengâmı geldi sevdiğim
Çık çemenzâre bahar eyyâmı geldi sevdiğim
Âşıkın zevk u safâ bayramı geldi sevdiğim
Çık çemenzâre bahar eyyâmı geldi sevdiğim

Müsteâr Şarkı Devr-i Hindî
Nev-nihâl-i hüsn-i ânsın her gören özler seni
Arz-ı dîdâr eyle dilber gözlerim gözler seni
Sevdirir dünyâda her dem ol güzel gözler seni
Arz-ı dîdâr eyle dilber gözlerim gözler seni
Müsteâr Şarkı Sengin Semâî
Âlemde sana kim acaba olmaya hayrân
Gördüm seni yakdın beni ey bedr-i dırahşân
Zülfün gibi aklım dahi olmakda perişân
Gördüm seni yakdın beni ey bedr-i dırahşân

Müsteâr Şarkı Türk Aksağı
Sevdâya düşmüş kâm almak ister her işvegerder
Âzâde kalmaz bîçâre gönlüm bir dem kadarken
Ta'dâda gelmez âlâm'ı çokdur mahbûbelerden
Âzâde kalmaz bîçâre gönlüm bir dem kederden

Müsteâr Şarkı Düyek
Lâyık mı sana a nûr-ı pâkım
Uşşâk ola kalb-i çâk-ı çâkım
Eyvâh ki kudretimde mefkud
Anlatmaya âh-ı sûzinâkım

Müsteâr Şarkı Müsemmen
O güzel hüsnünü dünyâ seviyor cânânım
Allah Allah yakışır mı dili üzmek cânım
Ne vebâlim var ise söyle bana sultânım
Allah Allah yakışır mı dili üzmek cânım

Müsteâr Şarkı Aksak
Süzüldü dîde-i sevdâ penâhın
Beni mest etdi baygın nigâhın
Dili bend eyledi zülf-ü siyâhın
Beni mest etdi baygın nigâhın

Nihâvend Şarkı Ağır Aksak
Sevdiğim lûtfeyleyip gelmez misin imdâdıma
Aşkın olmuşdur sebep tedrîc ile berbâdıma
Nûr-i çeşmim rikkat et bir kerre şu feryâdıma
Aşkın olmuşdur sebep tedrîc ile berbâdıma

Nihâvend Şarkı Ağır Aksak
Ömrümü gönlümü rûhumu sana vakfetmiş iken
Kalbimi benden alıp başkasına verdin sen
Gayri mâtem çekeyim haşre kadar hicrinden
Kalbimi benden alıp başkasına verdin sen

Nihâvend Şarkı Devr-i Hindî
Çeşm-i mestin arz olunsa hâlet-i mestânesi
Ben gibi sen de olurdun çeşmimin dîvânesi
Şöhret almış gönlümün sevdây-ı mecnûn-ânesi
Göz değil bu işvebâz gönlüm birer nûr tânesi

Nihâvend Şarkı Sengin Semâî
Artık yetişir âh ü figân eyleme bülbül
Gül mevsimidir fikr-i hazân eyleme bülbül
Al goncayı âğûşa dem-i firkati çekme
Zevk âlemidir şevk-i nihân eyleme bülbül
Gül mevsimidir fikr-i hazân eyleme bülbül

Nihâvend Şarkı Aksak
Bir bûsene ermek bana aksây-ı emeldir
Cevrin de inâdın da darılman da güzeldir
Gîsûlarının ıtrını dünyâya değişmem
Cevrin de inâdın da darılman da güzeldir

Nihâvend Şarkı Yürük Semâî
Me'yûs-i aşkım, sensin penâhım
Ağlatma artık pek bî-günâhım
Afveyle cânâ mecbûr-i âhım
Ağlatma artık pek bî-günâhım

Rast Şarkı Ağır Aksak
Tatlı yüzlü hoş bakışlı bir meleksin bir melek
Lâne-i mağmûmda kalmaz ben ölünce inlemek
Andelîb hâmuş olunca gül de sâkında kurur
Tanrı'sız mihrâba lâyık mı ibâdet eylemek

Rast Şarkı Ağır Aksak
Sevdim amma ol perî-peykeri eyvâh olsun
Ki bugün sevdiğime bende peşîman oldum
Söylerim hâl-i perîşânıma âgâh olsun
Ki bugün sevdiğime bende peşîman oldum

Rast Şarkı Ağır Aksak
Meyl-i sevdâ eylemez mi ey güzel cânım senin
Cânımı almak mı cânâ bilmem ihsânın senin
Ağladıkca ben gülersin yok mu vicdânın senin
Cânımı almak mı cânâ bilmem ihsânın senin

Rast Şarkı Sengin Semâî
Mahrûm-i visâl etti beni verd-i terimden
Ağyâr değil, yârimi yâr aldı elimden
Âh eyleyerek kan dökerek dîdelerimden
Ağyâr değil, yârimi yâr aldı elimden

Rast Şarkı Sengin Semâî
Bilmem ki nedendir bana sen hor bakıyorsun
Yapma güzelim böyle yürekler yakıyorsun
N'oldun niye gittin ne tarafta çakıyorsun
Yapma güzelim böyle yürekler yakıyorsun

Rast Şarkı Sofyan
Yeter artık bu kadar renc-i elem
Seni mahzûn seni ağlar göremem
Başka bir yâre gönül veremem
Seni mahzûn seni ağlar göremem

Rast Şarkı Düyek G: Etem Bey
Bulunmaz bir nazîrin pür-edâsın
Hayâtı sevdiren bir mehlikâsın
Riyâsız derd-i hicrâna devâsın
Civansın tâzesin pek can-fezâsın

Benimçün her zaman mihr-i vefâsın
Hakîkat sen perî-i ibtilâsın
Reh-i âmâle hâdim dilrübâsın
Civansın tâzesin pek canfezâsın

Rast Şarkı Curcuna
Bre çapkın etme gayrı bana naz
Gel berâber dinleyelim ince saz
Bak yüzüme ol derdime çâre saz
Meclise gel eğlenelim işvebâz

Kaçma benden âşık oldum ben sana
Lûtfeyle çevir yüzün benden yana
Gerdan kırıp göz süzerek gel bana
Meclise gel eğlenelim işvebâz

Sabâ Şarkı Ağır Aksak
Severim cân ü gönülden seni ey gözbebeğim
Ne güzelsin a güzel gözlü münevver meleğim
Seni gördükçe ferahyâb oluyor bak yüreğim
Ne güzelsin a güzel gözlü münevver meleğim

Sabâ Şarkı Aksak
Gülzâr-ı harâb eyleme muhrik nâ-gâmınla
Feryâdını terk eyle de bülbül beni dinle
Seyreyleyelim tarh-ı çemenzârı seninle
Allah için olsun beni öldürme gâmınla

Sabâ Şarkı Curcuna
Neden gönlüm kırarsın ah a zâlim
Neden fehmeylemezsin ya şu hâlim
Seni sevmek budur gönlüm vebâlim
Neden fehmeylemezsin ya şu hâlim

Segâh Şarkı Devr-i Revan
Yayılmış gülistâna serteser mehpâreler şimdi
Ne tedbir eylesinler âşık-ı âvâreler şimdi
Zuhûr eyler gönülde câbecâ fevvâreler şimdi
Kabûl-i iltiyâm eyler gönülde yâreler şimdi

Segâh Şarkı Ağır Aksak
Zevk olur giryelerim kalbi sefâ mestinize
Hiç vefâ uğramamış mı güzelim semtinize
Her düşen böyle perîşan mı olur destinize
Hiç vefâ uğramamış mı güzelim semtinize

Segâh Şarkı Ağır Aksak G: Edhem Bey
Sen eğer sâki olursan mey harâb etmez beni
Gam dil-i ağyârı okşar intihâb etmez beni
Vuslatın bahşettiği efvâha yokdur intihâ
Yevm-i firkat anlarım ki neş'eyâb etmez beni

Segâh Şarkı Ağır Aksak
Diyemem ben, elem-i dehr ile dilgîr olsun
Beni pîr etdi civânım dilerim pîr olsun
O da bir dilbere dildâde-i teshîr olsun
Beni pîr etdi civânım dilerim pîr olsun

Segâh Şarkı Ağır Aksak
Hayli demdir gelmez oldun yanıma
Derd-i firkat verdi âteş cânıma
Girme cânâ böylelik kanıma
Derd-i firkat verdi âteş cânıma

Segah Şarkı Ağır Aksak
Hayli demdir hüsnünün sevdâlı bir hayrânıyım
Ben ölürsem şübhesiz ki aşkının kurbânıyım
Çâresiz bir derde düştüm zulmünün nâlânıyım
Ben ölürsem şübhesiz ki aşkının kurbânıyım

Segah Şarkı Sengin Semâî
Mest etmek için rûhumu ey şi'r-i mücessem
Öpsem leb-i handânını öpsem yine öpsem
Bir gül gibidir levhâ-i mehtâba müressem
Öpsem leb-i handânını öpsem yine öpsem

Segah Kanto Aksak
Vefâsız çıktı hayfâ yâr-i cânım
Yıkıldı tâ temelden hânmânım
Dâim vahdetdeyim bilmem cihânım
Yetişmez mi bana bu imtihânım

Segah Kanto Curcuna
Tek-i tenhâda gezdidem men
Seni gördüm ah Aksaray'da
Güzel seni bir görüşte
Âşık oldum men o anda
Mislini görmeden asla
Tahran'da ve Isfahan'da

Mena naz etme gel direm
Seni sevdim cân-ı dilden
Mena bir pûse ver direm
Sonra direm beşyüz tuhun
Âşıklığı öğrenmişem
Seher vakti men bülbülden

Sultâniyegâh Şarkı Ağır Aksak
Yaradan öyle yaratmış ki güzellikte seni
Görmemiş çeşm-i felek hiç güzelin böylesini
Bakışın yok mu hele öldürüyor işte beni
Süzme Allah için olsun o güzel gözlerini

Sultâniyegâh Şarkı Aksak Semâî
Bilmem ki tahammül mü çoğaldı ne bu hâlim
Sen sevme dedikce daha sevdim seni zâlim
Evvelleri var mıydı bu hâlim bu mecâlim
Sen sevme dedikce daha sevdim seni zâlim

Sultâniyegâh Şarkı Türk Aksağı G: İ. Necmi Bey
Hüsnün beni mesrûr ediyor ser-be-ser ey mâh
Bak dîde-i giryânıma rahm et bana her gâh
Her lâhza tasavvurla seni etmedeyim ah
Bak dîde-i giryânıma rahm et bana her gâh

Sultâniyegâh Şarkı Yürük Semâî
Müjgân-ı çeşmin cânâna sâkî
Yandım elinden yandım a zâlim
Ahvâlim oldu her ferde zâhir
Yandım elinden yandım a zâlim

Sûzinâk Şarkı Ağır Aksak
Ben cihân-ı ye's içinde nâlekâr oldum yeter
Derd-i hicrânınla cânâ bî-karar oldum yeter
Aşk-ı dilsûzumla artık târümâr oldum yeter
Derd-i hicrânınla cânâ bî-karar oldum yeter

Sûzinâk Şarkı Ağır Aksak
Bir günâh ettimse cânâ sûznâk oldum yeter
Sağ iken öldüm harâb oldum helâk oldum yeter
Pây-i ağyâre serildim sanki hâk oldum yeter
Sağ iken öldüm harâb oldum helâk oldum yeter

Sûzinâk Şarkı Ağır Aksak
Etmiyor hiç merhamet cânâ benim efgânıma
Arz eden yok mu aceb ahvâlimi cânânıma
Kalmadı tende tahammül tâ dayandı cânıma
Arz eden yok mu aceb ahvâlimi cânânıma

Sûzinâk Şarkı Ağır Aksak
Gördüğüm yerde seni büht ile ey gonca dehen
Allah Allah diye ruhsârını seyreyler iken
Bu gazubâne nigâhın aceb esbâbı neden
Allah Allah diye ruhsârını seyreyler iken

Sûzinâk Şarkı Ağır Aksak
Mehd içinde eşki mihnetle açılmış gözlerim
Gülmedim hiçbir tarafdan ağlamaz da n'eylerim
Hâlet-i nez'e gelirsen belki hande eylerim
Gülmedim hiçbir tarafdan ağlamaz da n'eylerim

Sûzinâk Şarkı Ağır Aksak
Yüzün gördüm bu dem hayrânın oldum
Bu hayretle kulun kurbânın oldum
Senin mecbûru hüsnü ânın oldum
Bu hayretle kulun kurbânın oldum

Sûzinâk Şarkı Aksak
Soldum bu küçük yaşda yazık gül gibi soldum
Düştüm maraz-ı aşka yazık ben verem oldum
Geldim bu fenâ âleme de sanki ne buldum
Düştüm maraz-ı aşka yazık ben verem oldum

Sûzinâk Şarkı Curcuna
Takıldı kaldı gönlüm zülf-i yâre
Aman doktor bu derde yok mu çâre
İlaç ölmek midir bu dilfikare
Aman doktor bu derde yok mu çâre

Şedd-i Arabân Şarkı Ağır Aksak G: Celâl Bey
Yüzünün safvetine nûruna meftun oldum
Seni sevdim sana meshûr sana mecnûn oldum
Nice bin derd-i azâbın ile dilhûn oldum
Yine sevdim yine meskût yine meftûn oldum

Şedd-i Arabân Şarkı Ağır Aksak
Kanlı yaş döksem demâdem dîdeden
Sönmüyor bu târ-ı hicrân giryeden
Çünkü mahrûmum olunca handeden
Gülmüyor bahtım bana bilmem neden

Şedd-i Arabân Şarkı Sengin Semâî
Bâde-i hicri içerim yârin elinden
Çekdim elimi vuslat-ı dildârın elinden
Gördüm ne çeker bülbülü gülzârın elinden
Çekdim elimi vuslat-ı dildârın elinden

Şedd-i Arabân Şarkı Sengin Semâî
Bülbül ne için dâmen-i yâre el uzattın
Geh hâre gehi gonca-i gülzâre söz attın
Feryâdın ile gülşeni birbirine kattın
Kes nâle-i dil-sûzânı artık pek uzattın

Şedd-i Arabân Şarkı Devr-i Hindî
Yayılmış gülistâne ser-te-ser mehpâreler şimdi
Ne tedbîr eylesin âşıkı âvâreler şimdi
Zuhûr eyler gönülde câ-be-câ fevvâreler şimdi
Kabûl-i iltiyâm etmez gönülde yâreler şimdi

Şedd-i Arabân Şarkı Aksak
Vah esîr-i derd-i hicrânım bugün
Ben hayâtımdan peşîmânım bugün
El-amân pür-nâr-ı sûzânım bugün
Ben hayâtımdan peşîmânım bugün

Şedd-i Arabân Şarkı Yürük Semâî
Mahzun durur her köşesi
Gitmiş cihânın neş'esi
Artar dilin endîşesi
Gitmiş cihânın neş'esi

Şehnâz Şarkı Ağır Aksak
Nâr-ı sûzânınla yandı cism ü cân efendim
El aman zâlim elinden el-amân efendim
Tâbü tâkat kalmadı hâlim yamân efendim
El aman zâlim elinden el-amân efendim

Şehnâz Şarkı Sengin Semâî G: Said Efendi
Hâl-i dil-i bî-çâre firâkınla yamandır
Vâdet güzelim leyle-i vuslat ne zamandır
İhsânına fermânıma gönlüm nigerândır
Vâdet güzelim leyle-i vuslat ne zamandır

Şevkefzâ Şarkı Aksak
Beni gurbetlere atdı şebim rûzum bütün mâtem
Felek yıkdın dil-i sûzânımı rahmetmedin bir dem
Görün bahtım kararmışdır döker hep kanlı yaş dîdem
Felek yıkdın dil-i sûzânımı rahmetmedin bir dem

Şevkefzâ Şarkı Aksak
Derdimin bir fıkrasın açsam sana hicrân olur
Eşkimi şerh eylesem bir katresi ummân olur
Sorma esbâbın bunun kim dîdeler giryân olur
Eşkimi şerh eylesem bir katresi ummân olur

Tâhir Bûselik Şarkı Ağır Aksak
Güzelim gülşene gel şevk-i bahar âlemidir
Gülelim şâd olalım sohbet-i yâr âlemidir
Sâkıyâ bâde getir leyl-i nehâr âlemidir
Def-i gâm eyleyelim zevk-i mesâr âlemidir

Tâhir Bûselik Şarkı Ağır Aksak G: Leylâ Hanım
Ey melek-haslet benim pîrâye-i cânım mısın
Sen hayât-ı câvîdân-ı nûr-i çeşmânım mısın
İsmini yâd eyledikce fikrim eyler istilâ
Söyle cânâ söyle sen rûhum mu vidânım mısın

Tâhir Bûselik Şarkı Ağır Aksak
Cezbedâr eyler dil-i uşşâkı pür-fer gözlerin
Bir bakışda mâcerây-ı aşkı söyler gözlerin
Vasfa sığmaz şâirânı ebkem eyler gözlerin
Bir bakışda mâcerây-ı aşkı söyler gözlerin

Tâhir Bûselik Şarkı Aksak Semâî
Hüsn ü reftâra bakın şanlı civânım geliyor
Feleğe nâz ederek gonca dehânım geliyor
Ömrümün vârı cenânım rûh-i revânım geliyor
Feleğe nâz ederek gonca dehânım geliyor

Tâhir Bûselik Şarkı Sengin Semâî
Kim derdi ki bir gün bana cânân olacaksın
Vicdânıma mahrem tenime cân olacaksın
İkbâl-i hayâtım sana, neşvem sana âit
Cânâ, dil-i vîrânıma sultân olacaksın

Tâhir Bûselik Şarkı Düyek
Heves etdi gönül aşk u hevâya
Düşmek istedi püsküllü belâya
Dayanırım sanıp cevr ü cefâya
Düşmek istedi püsküllü belâya

Tâhir Bûselik Şarkı Aksak
Hiç muhabbet mi olur yâr fedâkâr olmasa
Kıymet-i vuslat mı artar cism-i ağyâr olmasa
Kalbgâhımda olan esrârı dâim söylerim
Dinlemekten hâlimi cânânda hizân olmasa

Tâhir Bûselik Şarkı Curcuna
Derd ü gamdan olmadım âzâde hiç
Gülmedim bahtımla ben dünyâda hiç
Yok mudur bir rahmeder feryâda hiç
Gülmedim bahtımla ben dünyâda hiç

Tâhir Bûselik Şarkı Yürük Semâî
Saç saçlarını aman perîşân
Cephende de bir kısım nümâyan
Olsun güzelim ki doğdu birden
Bir mihr-i şafak reh-i seherden

Uşşâk Tevşih Evsat
Vücûdun mazhâr-ı sırr-ı ezeldir yâ Resûlallah
Dilin mir'ât-ı nûr-ı lemyezeldir yâ Resûlallah
Seni Hakk nûr-i zâtından yarattı hubb-i zât ile
Ânın çün zât-ı pâkin bî-bedeldir yâ Resûlallah

Uşşâk Şarkı Ağır Aksak
Var mıdır tetkîke hâcet dilberim of ef'âlimi
Gösterir sîmây-ı mahzûnum sana ahvâlimi
Hasretinle sen karartdın pertev-i ikbâlimi
Gösterir sîmây-ı mahzûnum sana ahvâlimi

Uşşâk Şarkı Ağır Aksak
Vah esîr-i derd-i hicrânım bugün
Ben hayâtımdan peşîmânım bugün
El'amân bir nâr-ı sûzânım bugün
Ben hayâtımdan peşîmânım bugün

Uşşâk Şarkı Ağır Aksak G. Fuad Bey
Ben cihânı ye's içinde nâlekâr oldum yeter
Derd-i hicrânınla cânâ bî-karâr oldum yeter
Aşk- dil-sûzumla artık târümâr oldum yeter
Derd-i hicrânınla cânâ bî-karâr oldum yeter

Uşşâk Şarkı Ağır Aksak
Baktı bir goncaya bir hâre gönül
Minnet etmem dedi ağyâre gönül
Açmadı derdini dildâre gönül
Düşdü sahrâlara âvâre gönül
Çâre yok derdini ızhâre gönül
Çâresiz kaldı bu bî-çâre gönül

Uşşâk Şarkı Ağır Aksak
Dinle Allah için olsun dilimin aşk sesini
Öpeyim bâri bırak bir gece tenhâda seni
Sensin ancak işiten rûhumun âvâzesini
Öpeyim bâri bırak bir gece tenhâda seni

Uşşâk Şarkı Ağır Aksak
Fikr-i vaslın ile ağlar gece gündüz dîdelerim
Seni bir an göremezsem tükenir neş'elerim
Güzelin neşvesini âşıkı üzmek bilirim
Ne zaman handeye tahvil olacak giryelerim

Uşşâk Şarkı Devr-i Revan
Gözüm dâim güzel gözler
Sever gönlüm güzel gözler
Demâdem vuslatın özler
Sever gönlüm güzel gözler

Uşşâk Şarkı Sengin Semâî
Bir bâde içen meclis-i pür zevk-u safâdan
Âzâde sanır kendini âlâm-ı cefâdan
Dünyâya gelen hep hedef-i tîr-i sitemdir
Bir kimse başın kurtaramaz mehd-i kazâdan
Aldanmayın âlâyişine çerh-i sitemkâr
Bin fitne bin efsâne düzer âleme her bâr

Uşşâk Şarkı Devr-i Hindî
Bir bakışla maksad-ı uşşâkı bildim sevdiğim
Sîne açdın, bûse verdin, cilve etdin sevdiğim
Bî-vefâlık etmedim gönlümce gitdim sevdiğim
Sîne açdın, bûse verdin, cilve etdin sevdiğim

Uşşâk Şarkı Düyek
Cân ü dilden sevdiğim cânânesin
Gül müsün bülbül müsün ayâ nesin
Tavr-ı endâmında yokdur bir eşin
Gül müsün bülbül müsün ayâ nesin

Uşşâk Şarkı Düyek
Cümlemiz dil-teşneyiz ey gül-beden
Ağlayıp sızlatma gel uşşâkı sen
İşte tanbûr u keman ney nâlezen
Ağlayıp sızlatma gel uşşâkı sen

Uşşâk Şarkı Aksak
Nasıl çıksam başa zahm-ı kederle
Doğar her gün elem bahta seherle
Acep kabil mi cenkleşmek kaderle
Doğar her gün elem bahta seherle

Yegâh Şarkı Ağır Aksak
Gönül mu'tâd-ı gamdır zâr-ı zâr ağlar
Demez gündüz gece leyl-ü nehâr ağlar
Ne hâl olmuş neden bu bâğ-ı zâr ağlar
Çemen pür girye bir yanda bahar ağlar
Gül ağlar bülbül ağlar cûy-i bâr ağlar
Demez gündüz gece leyl-ü nehâr ağlar

Yegâh Şarkı Ağır Evfer
Gözümün nûrunu Mevlâm mı yaratmış
Yaradan Hak seni bir tâne yaratmış
Allah Allah ne de şâhâne yaratmış
Yaradan Hak seni bir tâne yaratmış

Yegâh Şarkı Ağır Evfer
Teşhis olunur yâre değil dildeki yâre
Ölmekdir hemen var ise bu derdime çâre
Mümkün mü devâ kârgîr olsun dil-i zâre
Ölmekdir hemen var ise bu derdime çâre

Yegâh Şarkı Aksak Semâî
Meyl-i sevdâ eylemez mi ey güzel cânın senin
Cânımı almak mı cânâ bilmem ihsânın senin
Ağladıkca ben, gülersin yok mu insâfın senin
Cânımı almak mı cânâ bilmem ihsânın senin

Yegâh Şarkı Devr-i Hindî
Cezbedâr eyler dil-i uşşâkı pürfer gözlerin
Bir bakışta mâcerâyı aşk söyler gözlerin
Vasfa sığmaz şâirânı eğler gözlerin
Bir bakışta mâcerâyı aşk söyler gözlerin

Yegâh Şarkı Sengin Semâî
Mecnûn'a misâl etti beni çeşm-i siyâhın
Hem aklımı hem fikrimi hem gönlümü aldın
Bakdıkca süzüldükçe letâfetle nigâhın
Hem aklımı hem fikrimi hem gönlümü aldın

Yegâh Şarkı Aksak
Gözünün safvetine nûruna meftûn oldum
Seni sevdim sana meshûr sana mecnûn oldum
Nice bin derdi azâbın ile dil-hûn oldum
Yine sevdim yine meshûr yine mecnûn oldum

Popüler Kültür ve Müzik İlişkisi Bağlamında Popüler Türk Sanat Müziği Şarkılarında Kullanılan Makamlara İlişkin Bir Değerlendirme

Volkan GİDİŞ*

ÖZET

Tarihsel ve toplumsal gelişme süreçleri içerisinde kültürü oluşturan insanın dünyasında müzik önemli bir yere sahiptir. Müzik toplum hayatı üzerinde kitleleri etkileyen özelliklere sahiptir. İnsanın üretimiyle oluşan kültür; sanayi devriminden sonra üretimin artmasıyla yeni bir hareket kazanmıştır. İnsanoğlunu sürekli üretmeye zorlayan bu hareket beraberinde üretilenlerin tüketimi döngüsünü getirmiştir. Söz konusu bu döngü bugünkü popüler kültürün oluşumuna neden olmuştur. Günümüz toplumunda kitle iletişim araçlarının artması, kültürel ve maddesel üretimlerin artması popüler kültürün incelenmesini önemli kılmaktadır. Müzik de kültürel üretimin bir parçası olarak popüler kültür alanında incelenmesi gereken bir öğedir. Bu çalışmada popüler kültür ve müzik ilişkisi bağlamında Türk Sanat Müziği şarkılarında kullanılan makamların durumu değerlendirilmeye çalışılmıştır. Geçmişten günümüze Türk Sanat Müziği'nin kültür içindeki yeri değerlendirilirken popüler kültür penceresinden bakılmıştır. Çalışmanın evreni Türk Sanat Müziği şarkıları olarak belirlenirken; örnek olarak sanat müziği eserlerinden 100 popüler şarkı seçilmiştir. Örneklerin belirlenmesinde alan uzmanları ve müzisyenlerle görüşmeler yapılmış, internet sitelerinin dinlenme oranları incelenmiş ve heterojen bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Belirlenen 100 popüler Türk Sanat Müziği şarkısı 100 kişiye anket olarak uygulanmıştır. Çalışmada yöntem olarak betimsel analiz kullanılmıştır. Veriler hem nicel hem de nitel yöntemle incelenmiştir. Çalışma sonucunda günümüzde popüler olan Türk Sanat Müziği şarkılarının makamlarının sınırlı sayıda olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Popüler müzik, popüler kültür, sanat, makam, Türk Sanat Müziği.

Giriş

Kültür sözcüğü Türkçe Sözlük'te (TDK); "*Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü. Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi. Bireyin kazandığı bilgi.*" olarak tanımlanmıştır.

TDK Halk Bilim Terimleri Sözlüğü'nde ise; "*Bireyin üyesi olduğu toplumdan öğrendiği bilgi, gelenek, görenek, davranış, yasa, sanat, uygulayım, zanaat gibi özdeksel ve tinsel ürünlerden oluşan bütün.*" olarak tanımlanmıştır. Doğan Özlem, (2000:198) kültürü *"Hem insanın yaptığı hem insanı yapandır."* diye tanımlamaktadır.

Tanımlarda görüldüğü gibi kültür birçok anlamı içinde barındırmaktadır. Lundby ve Ronning'e (1997: 13-14) göre kültür iki biçimde kullanılmaktadır. Estetik ve sanatla ilgili kullanımının yanı sıra ikinci kullanım alanı da sosyoloji ve antropoloji gibi sosyal bilimleridir. Baykara'ya (2001: 9) göre kültür bir halkın tarzı ve yaşam biçimidir.

Latince'de kültür kavramı başlangıçta ziraat ve tarım çalışmalarını kapsarken, daha sonra anlam genişlemesine uğrayarak zihinsel etkinliklerin gelişimi anlamında da kullanılmaya başlanmıştır. (Williams, 1993: 9)

Kültür sadece değerleri, yargıları, tutumları vb. taşıyan düşünsel bir süreç değil fakat daha çok yaşanmış ve yaşanandır, yaşanmış ve yaşananla ilgilidir. Kültür insanların kendi yaşam deneyimleriyle biçimlenmiştir ve onların yaşam biçimlerinin bütününü oluşturur. (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 22)

Kültür tanımlarına bakıldığında insanın yaşama biçiminin ve üretiminin önemi görülmektedir. İnsanı insan yapan kültür üretimin sanayileşmeden sonra artmasıyla farklı bir hareket geçirmiştir. *Yirmi birinci yüzyılda kültür her zamankinden çok daha fazla önem kazanmıştır. Artık kültür konusu biliş ve bilinç yönetimiyle kimlikleri belirleme ve davranışları yönlendirme konusundan küresel pazarda sürdürülebilir egemenlik ve çıkarı sağlamak için üretimden tüketime kadar bütün ilişki biçimlerini içeren önemli bir ilgi alanı haline gelmiştir.* (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 7) Kitle ve iletişim araçlarının, üretim araçlarının etkisini arttırdığı günümüz dünyasında farklı kültür

* (2015) Sanatta Yeterlik Uzmanı.

tanımlamalarının oluştuğu görülmektedir. Popüler kültür tanımlaması da bu döngülerin sonuçlarından biridir.

Popüler sözcüğü TDK Türkçe Sözlük'te; "*Halkın arasında yaşayan motiflere, ögelere yer veren, onlardan yararlanan, halkın zevkine uygun, halk tarafından tutulan. Herkesçe tanınan.*" biçiminde tanımlanmaktadır.

Popüler sözcüğü, geniş bir kitleye seslenen her olgu için kullanılabilir. Popüler sözcüğü yaygın olarak "Beğenilen, tüketilen; halkın beğendiği ve yaptığı her şey." olarak iki farklı biçimde kullanılmaktadır. (Özbek, 1994: 84) Popülerin en klasik anlamı halka ait olandır. (Erdoğan, 2004: 9) Ancak günümüzde; halk tarafından tanınmak, beğenilmek yerine kullanılmaktadır. Popüler sanatçı, popüler siyasetçi, popüler şarkıcı örneklerinde görüldüğü gibi. (Okay, 2004: 24)

Popüler kültür, gündelik yaşam kültürüdür. Dar anlamıyla, emeğin gündelik olarak yeniden üretilmesinin bir girdisi olarak eğlenceyi içerir. Geniş anlamıyla, belirli bir yasam tarzının ideolojik olarak yeniden üretilmesinin ön koşullarını sağlar. (Oktay, 1987: 20)

Tanımlara bakıldığında popüler kavramı üzerinde bir uzlaşıya varılamadığı görülmektedir. Çeşitli araştırmalarda popüler kavramı üzerine sıkça tartışılmış ve farklı görüşler ortaya konulmuştur. Popüler kültür ve popüler müziğe kötümser bakışa açısının kökeni Frankfurt Okulu'ndan gelmektedir. Frankfurt Okulu kuramı, popüler kültürün insanları kapitalist sistem içerisinde metalaşmış "kültür endüstrisi" ürünleriyle ***"kültürel aptallar"***a dönüştürdüğü fikri üzerinde son derece ısrarcı bir kuramdır. Popüler kültürü kitle toplumu ve dolayısıyla kitle kültürü ile ilişkili ele alan görüşler, popüler kültürün ve dolayısıyla popüler müziğin halkın çoğunluğu tarafından oluşturulan ve tüketilen bir kültür olarak niteliksiz olduğu üzerinde ısrarcıdır. Birmingham Okulu'na göre ise popüler kültür, ister işçi sınıfı tarafından olsun, ister halk tarafından olsun, isterse de endüstri tarafından üretilmiş olsun sonuç olarak bir kültürdür. Dolayısıyla incelenmeyi ve ciddiye alınmayı hak eder. (Sakar, 2009: 386-387)

Popüler kültür kavramının ortaya çıkması ile kültürel ve maddesel üretim alanlarına da bu adlandırma yansımıştır. Popüler müzik de popüler kültürün ürünlerinden biridir.

Popüler Kültür ve Müzik İlişkisi Bağlamında Türk Sanat Müziği

Popüler kavramında olduğu gibi popüler müzik kavramını tanımlarken de bir uzlaşıya varılamadığı görülmektedir. Adorno'ya (1999: 98) göre ciddi müzik bir de popüler müzik vardır. Popüler müzik kitleler için insanların her gün benzer işler yaparak geçirdikleri tatil gibidir. Kaygısız'a (2000: 108) göre, popüler müzik sanat müziği değildir. Daha çok eğlenme, vakit geçirme, arınma olan popüler müzik, müziğin ticarileştirilmesidir.

Erol'a (2002:75) göre, popüler kavramı sürekli kendini yenileyen bir yapıyı içinde barındıran bir kavram olduğundan; popüler müziğin de sürekli kendini yenilemesi doğaldır. Popüler müzik, her türlü sınıfsal ve kültürel ayrımı gösterebilen aynı zamanda da bu ayrımı ortadan kaldırabilen yapısal özelliğe sahiptir.

Fınkelsteın'a (2000: 92) göre 18. ve 19. yüzyıldaki folk müzik halkların mücadelelerini, umut ve sevinçlerini, ulusların yaşayışlarını anlatıyordu. Ancak müziğin, popüler fabrikasyon müziği sanayisi tarafından yozlaştırılması popüler müzik kavramının değişimine yol açtı. Bu durumun suçlusu ise halk değildir.

Türk Sanat Müziği'nin popüler kültür bağlamında değerlendirilebilmesi için Türk Sanat Müziği'nin tarihî gelişimi göz ününe alınmalıdır. Türk Sanat Müziği'nin gelişimi ise Türk Müziği'nin gelişiminden ayrıştırılarak sunulamaz. Türk Müziği'nin tarihsel gelişimine bakıldığında 10. yüzyılda Fârâbî döneminde yazılı hâle gelerek oluşmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemin sonlarına doğru Abdülkâdir Merâgî, bir sonraki dönemin temelini atmış, Türk Müziği'ne yeni bir yön vermiştir.

15. yüzyılın başından Yavuz Sultan Selim'in tahta çıktığı 1512'ye kadar anlatıla geldiği şekilde, Türk Müziği'nin ses perdeleri ve makamları üzerinde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu da; Anadolu ve Balkanlarda Mevlevîhânelerin yayıldığı, İstanbul'un fethedilip, Enderun Saray Okulu'nun kurulduğu, kökleştiği ve Orta Asya'dan Ali Şir Nevâî, Hüseyin Baykara, Ali Kuşçu, Şâdî gibi ilim adamlarının İstanbul'a getirilmesinin yaşandığı bir gelişim dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

17. yüzyılın ortalarından Lâle devrinin sona erdiği 1730'a kadar, Avrupaî Barok ve Rokoko tarzlarının Osmanlı Sarayı'na etki ederek, zamanının doğu kültürüyle apayrı bir sentez oluşturduğu "Klasik Dönem" oluşmuştur. 1730'dan İsmail Dede Efendi'nin 1836'daki ölümüne dek uzanan dönem ise "Son Klasik Dönem" olarak adlandırılmaktadır. Tasavvuf kültürü ve Saray Mûsikîsi toplumsal açıdan ele alındığında tekke ve saray eşrafının etrafında oluşan bir müzik kültüründen söz edilebilir. Dönemin geniş halk yığınlarının bu kitlelerden ayrılıkları düşünüldüğünde ve dinledikleri müziklerin Halk Müziği eserleri olduğu görülmektedir. Osmanlı, Selçuklu ve Beylikler dönemindeki yönetimdekilerin müzik anlayışı için geniş halk kitlelerinden kopuk olduğu söylenebilir. Osmanlı dönemi padişahlarının müziği geliştirmek amacıyla makam bulma yarışmaları düzenledikleri görülür. Bu da geniş kitlelerin ödül almak ve makam bulmak amacıyla müzikle uğraşmasına ve geleneksel yerel müzikler içerisinde yer alan Osmanlı Müziği'nin yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Üretkenlik açısından bakıldığında; Enderun Mektepleri ve sarayın katkılarıyla pek çok makamın bu dönemde geliştirildiğini 600'e yakın makamın oluşturulduğu üretim zenginliğini görmekteyiz. Ancak günümüzde

bu makamlardan bazılarının yalnızca adları kalmıştır, uygulamada bu makamların kullanılmadığı görülmektedir.

Türk Sanat Müziği; Osmanlı Devleti'nin kurulması, büyümesi ve güçlenmesine paralel olarak zenginleşmiş, olgunlaşmış, biçim ve estetiğini geliştirmiş ve bir sanat müziği kimliği kazanmıştır. Bu müzik; din, aşk, ordu savaş gibi birçok konuda ürünler vermiş ve her biri kendi türlerini, biçimlerini ve topluluklarını oluşturmuştur. Osmanlı döneminde Türk Sanat Müziği birçok ülkenin müziğinden etkilenmiş ve onları da etkilemiştir. Ancak çöküş dönemi 19. yüzyıldan itibaren müzik alanında da bir çöküş gözlemlenmektedir. Önceleri zengin makamlar ve usuller kullanılırken, giderek bu anlayıştan uzaklaşılmış ve kentin eğlence müziğine dönüşmüştür. Günümüze kadar süren bu gelişmede şarkı türü adeta bütün türlerin yerini almış ve yaygınlaştıkça popülerleşmiştir. Türk Sanat Müziği, Osmanlı Müziği'nin günümüzdeki uzantılarındandır. (Kültür Bakanlığı Sanal Müzik Müzesi)

Popüler müzik kültürü içerisinde Türk Sanat Müziği'nin günümüzdeki konumunu değerlendirecek olursak, RTÜK tarafından yapılan Radyo Dinleme Eğilimleri Araştırması'na bakmak yararlı olacaktır. Söz konusu araştırma sonuçlarından bazıları aşağıdaki şekillerle aktarılmıştır:

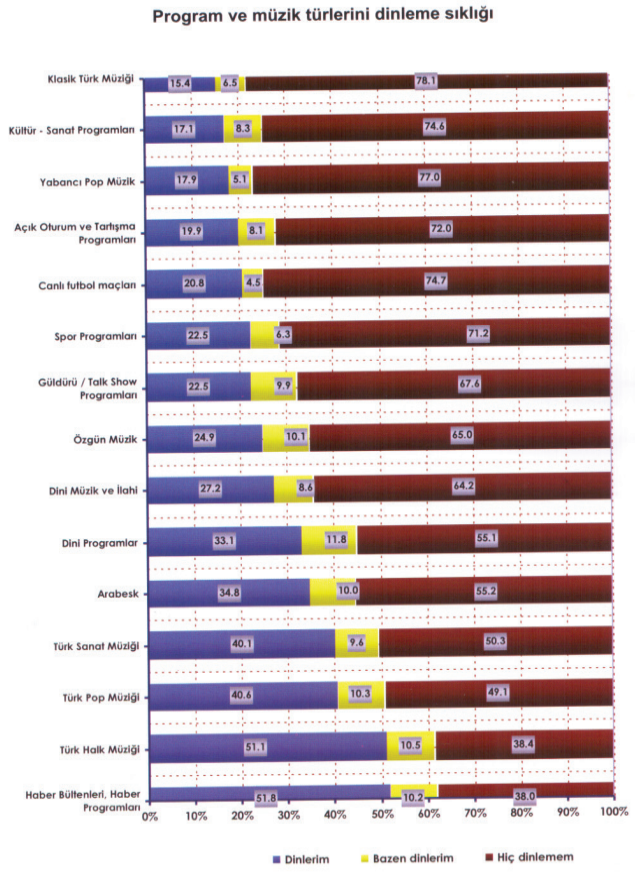

Şekil 1: Program ve Müzik Türleri Dinleme Sıklığı

Şekil 1'de görülen RTÜK tarafından yapılan program ve müzik türleri dinleme sıklığı ile ilgili araştırmada Türk Sanat Müziği'nin baştan dördüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Söz konusu araştırmadan yola çıkarak müzik türleri içerisinde Türk Sanat Müziği'nin popüler bir müzik türü olduğu söylenebilir. Ancak Türk Halk Müziği ve Pop Müziği'nin Türk Sanat Müziği'ne göre daha popüler müzik türleri içerisinde yer aldığı görülmektedir. (RTÜK, 2010: 69)

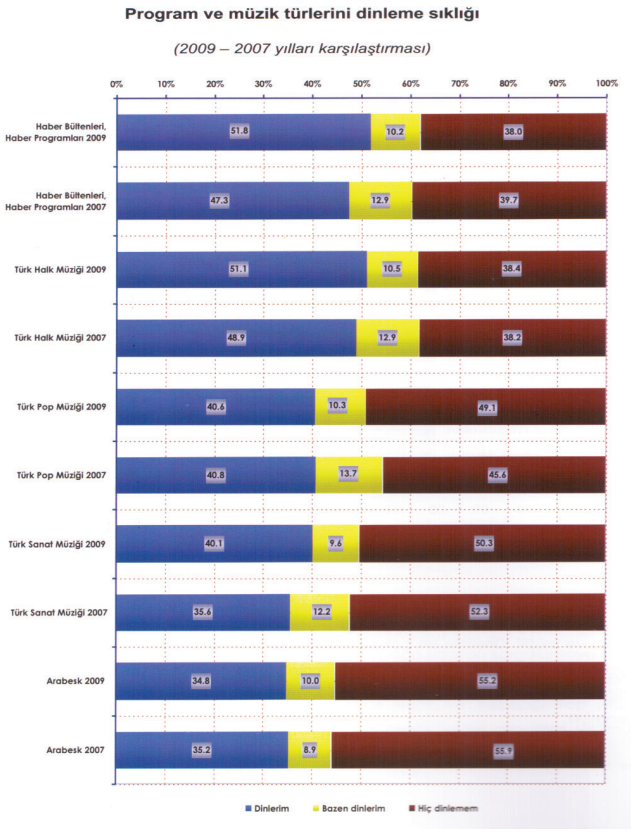

Şekil 2: Program ve Müzik Türleri Dinlenme Sıklığı 2009-2007 Karşılaştırması

Şekil 2'ye bakıldığında Türk Sanat Müziği dinleme oranı 2007'de %35,6 iken 2009'da %40.1'e yükselmiştir. Bu durumda Türk Sanat Müziği'nin 2007'den 2009'a kadar olan sürede popülerleşme oranlarının arttığı söylenebilir. (RTÜK, 2010: 71)

RTÜK verilerinden yola çıkıldığında Türk Sanat Müziği'nin popüler bir müzik türü olduğu söylenebilir. Bu çalışmada popüler Türk Sanat Müziği eserlerinin makamları incelenmiş ve en çok kullanılan yani en popüler makamlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Özkan'a (2000: 77) göre makam Dizi bir dörtlü ile bir beşliden veya bir beşli ile bir dörtlüden meydana gelmektedir. *Bir dizide en önemli perdeler durak, güçlü ve asma karar perdeleridir. İşte makam, bir dizide durak ve güçlünün önemi belirtilmek ve diğer kurallara bağlı kalmak suretiyle nağmeler meydana getirerek gezinmeye denir.*

Dizi makamın esasını teşkil eder. Fakat dizide belli kurallarla gezinilmezse makam meydana gelmez. Yani dizi statik, makam aktiftir. Başka bir tarifle makam, bir dizide durak, güçlü, asma karar münasebetidir. Dizinin her sesinin (derecesinin) bir kimliği (hüviyeti), bir de görevi

vardır. Kimlik veya görevin bulunduğu sesten başka bir sese geçmesi hâlinde mutlaka bir makam geçkisi var demektir. Türk Sanat Müziği'nde bazı makamlar günümüzde kullanılmamaktadır. Özkan'a (2000: 7-77) göre makam türleri aşağıdaki biçimdedir:

Makamlarımız üç gruptur:

A. Basit makamlar.
B. Şed makamlar (Göçürülmüş makamlar).
C. Mürekkep (Bileşik) makamlar.

A. BASİT MAKAMLAR:

Çargâh, Bûselik, Kürdî, Rast, Uşşâk, Hüseynî, Nevâ, Hicaz, Hümâyûn, Uzzâl, Zirguleli Hicaz, Karcığar, Basit Sûzinâk.

B. ŞED MAKAMLAR:

1. ÇARGÂH ŞEDLERİ (Rast Perdesinde): Mâhûr Makamı (Mâhûr Şed), Mâhûr Makamı (Şed), Mürekkeb (Bileşik) Mâhûr Makamı.
2. Acem Aşîrân Makamı.
3. BÛSELİK ŞEDLERİ: Nihâvend Makamı, Ruhnüvâz Makamı, Sultânî Yegâh Makamı.
4. KÜRDÎ ŞEDLERİ: Kürdîli Hicazkâr Makamı, Mürekkeb (Bileşik) Kürdîli Hicazkâr Makamı.
5. Aşkefzâ Makamı.
6. Ferahnümâ Makamı.
7. ZİRGULELİ HİCAZ ŞEDLERİ: Zirguleli Sûzinâk Makamı, Hicazkâr Makamı, Evcârâ Makamı, Sûz-i Dil Makamı.
8. Şedd-i Arabân (Şedarabân) Makamı.
9. NEV'ESER ŞEDDİ (Acem Aşîrân Perdesinde): Reng-i Dil Makamı.

C. MÜREKKEB (BİLEŞİK) MAKAMLAR:

1. BÛSELİK PERDESİNDE KARAR EDEN MÜREKKEB (BİLEŞİK) MAKAM: Nişâbûr Makamı.
2. SEGÂH PERDESİNDE KARAR EDEN MÜREKKEB (BİLEŞİK) MAKAMLAR: Segâh Makamı, Segâh Mâye Makamı, Müstear Makamı, Hüzzâm Makamı, Vech-i Arazbâr Makamı.
3. DÜGÂH PERDESİNDE KARAR EDEN MÜREKKEB (BİLEŞİK) MAKAMLAR: Mürekkeb (Bileşik) Gülizâr veya Hüseynî Gülizâr Makamı. Mürekkeb (Bileşik) Isfahan Makamı, Isfahânek Makamı, Beyâtî Arabân Makamı, Acem Makamı, Acem Kürdî Makamı, Hisar Makamı, Hisar Bûselik Makamı, Şehnâz Makamı, Arazbâr Makamı, Sabâ Makamı, Dügâh Makamı, Kûçek Makamı, Sipihr Makamı (Eski Sipihr Makamı, Yeni Sipihr Makamı), Gerdâniye Makamı, Muhayyer Sünbüle Makamı, Dügâh Mâye Makamı, Sultânî Irak Makamı , Nişâbûrek Makamı.
4. DÜGÂH PERDESİNDE KARAR EDEN YERİNDE BÛSELİKLİ ve YERİNDE KÜRDÎLİ MAKAMLAR:
5. RAST PERDESİNDE KARAR VEREN MÜREKKEB MAKAMLAR: Nikriz Makamı, Neveser Makamı, Pesendîde Makamı, Güldeste Makamı, Tarz-ı Nevîn Makamı, Nihâvend-i Kebîr Makamı, Zâvil Makamı, Pençgâh Makamı, Pençgâh-ı Asıl Makamı, Pençgâh-ı Zâid Makamı, Sûz-i Dilârâ Makamı, Büzürk Makamı, Sâzkâr Makamı, Rehâvî Makamı, Şevk-i Dil Makamı.
6. IRAK PERDESİNDE KARAR EDEN MÜREKKEB (BİLEŞİK) MAKAMLAR : Irak Makamı, Eviç Makamı, Bestenigâr Makamı, Beste-Isfahan Makamı, Râhatü'l-Ervâh Makamı, Dilkeş-Hâverân Makamı, Rûy-i Irak Makamı, Revnak-nümâ Makamı, Hüzzâm-ı Cedîd Makamı, Ferahnâk Makamı.
7. ACEM AŞÎRÂN PERDESİNDE KARAR VEREN MÜREKKEB (BİLEŞİK) MAKAMLAR: Şevk-i Tarab Makamı, Şevkefzâ, Makamı, Şevkâver Makamı, Tarz-ı Cedîd Makamı.
8. HÜSEYNÎ AŞÎRÂN PERDESİNDE KARAR EDEN MÜREKKEB (BİLEŞİK) MAKAMLAR: Hüseynî Aşîrân Makamı, Bûselik Aşîrân Makamı, Aşîrân Zemzeme Makamı, Nühüft Makamı, Canfezâ Makamı, Sabâ Aşîrân Makamı, Hicaz Aşîrân veya Râhatfezâ veya Hicâz-ı Muhâlif Makamı, Zîrefkend Makamı.
9. YEGÂH PERDESİNDE KARAR VEREN MÜREKKEB (BİLEŞİK) MAKAMLAR: Ferahfezâ Makamı, Dilkeşîde Makamı, Lâlegül Makamı, Sultânî Segâh Makamı, Şerefnümâ Makamı, Şîvenümâ Makamı, Yegâh Makamı, Acemli Yegâh Makamı, Anberefşân Makamı.
10. DİĞER MÜREKKEB (BİLEŞİK) MAKAMLARDAN BAZ1LARI:

a. Dügâh Perdesinde Karar Verenler
b. Rast Perdesinde Karar Verenler
c. Irak Perdesinde Karar Verenler
d. Hüseynî Aşîrân Perdesinde Karar Verenler
e. Yegâh Perdesinde Karar Verenler

Makamlar şarkıların ruhunu kişiye yansıtmada etkilidir. Bu açıdan en beğenilen şarkıların makamlarının neler olduğunun araştırılması önemlidir.

1. Yöntem

2. Çalışmanın evreni Türk Sanat Müziği şarkıları olarak belirlenmiştir. Örnek olarak 100 popüler Türk Sanat Müziği şarkısı belirlenmiştir. Bu çalışmada kullanılacak popüler şarkılar belirlenirken öncelikle araştırmacı tarafından popüler Türk Sanat Müziği eserlerinden oluşan 350 şarkılık bir liste hazırlandı. Listenin hazırlanmasında aşağıda belirtilen internet sitelerindeki internet oylamaları ve forumlardan yararlanılmıştır:

3. Hazırlanan liste beş alan uzmanına ve on müzisyene görüşme yapılarak sunuldu. Alan uzmanları ve müzisyenlerden listeye eklenmesi gereken başka şarkılar varsa yazarak popüler 100 şarkıyı seçmeleri istendi. Seçilen şarkıların uzmanlar arası uyumuna bakıldı. Ortak olmayan şarkı seçimlerinde beş uzmanın ortak görüşü alınarak liste tamamlandı. Sonraki aşamada şarkıların makamları tespit edildi. Popüler 100 şarkı ve makamları aşağıdaki tablodaki gibidir:

4.	At Kadehi Elinden (HÜZZAM)
5.	Boş Kalan Çerçeve (MUHAYYER KÜRDÎ)
6.	Fikrimin İnce Gülü (ACEMKÜRDÎ)
7.	Akşam Oldu Hüzünlendim (UŞŞÂK)
8.	Kapın Her Çalındıkça (MUHAYYER KÜRDÎ)
9.	Kıskanırım Seni Ben (HÜZZÂM)
10.	Sevmekten Kim Usanır (RAST)
11.	Ah Bu Şarkıların Gözü Kör Olsun (KÜRDÎLİHİCAZKÂR)
12.	Kırılsın Ellerim (UŞŞÂK)
13.	Sevemez Kimse Seni (HİCAZ)
14.	Kapat Gözlerini Kimse Görmesin (SEGÂH)
15.	Veda Bûsesi (MUHAYYER KÜRDÎ)
16.	Dalgalandım da Duruldum (MUHAYYER KÜRDÎ)
17.	Nasıl Geçti Habersiz (HİCAZ)
18.	Duydum ki Unutmuşsun (MUHAYYER KÜRDÎ)
19.	Sorma Ne Haldeyim (UŞŞÂK)
20.	Agora Meyhanesi (MUHAYYER KÜRDÎ)
21.	Benzemez Kimse Sana (BEYATÎ)
22.	Gülşen-i Hüsnüne Kimler Varıyor (HİCAZ)
23.	Her Mevsim İçimden Gelir Geçersin (UŞŞÂK)
24.	Mehtaplı Gecelerde (UŞŞÂK)
25.	Kalbimi Kıra Kıra (MUHAYYER KÜRDÎ)
26.	Leyla Bir Özge candır (HÜZZAM)
27.	Dertliyim Ruhuma Hicranımı (SEGÂH)
28.	Bu Ne Sevgi Ah (HÜZZAM)
29.	Dönülmez Akşamın Ufkundayız (SEGÂH)
30.	Gökyüzünde Yalnız Gezen Yıldızlar (NİHÂVEND)
31.	Gizli Aşk Bu (NİHÂVEND)
32.	Ömrümüzün Son Demi (HÜZZAM)
33.	Şimdi Uzaklardasın (SÛZİNAK)
34.	Beni Kör Kuyularda Merdivensiz Bıraktın (KÜRDÎLİHİCAZKÂR)
35.	Ada Sahillerinde (HİCAZ)
36.	Eski Dostlar (RAST)
37.	Bekledim De Gelmedin (NİHÂVEND)
38.	Unuturum Diye Yorma Kendini (KÜRDÎLİHİCAZKÂR)
39.	Kırmızı Gülün Alı Var (HİCAZ)
40.	Adını Anmayacağım (MUHAYYER KÜRDÎ)
41.	Unutturamaz Seni Hiç Bir Şey (NİHÂVEND)
42.	Aşkın Kanununu (ACEM KÜRDÎ)
43.	Vardar Ovası (HİCAZ)
44.	Neyleyim Köşkü, Neyleyim Sarayı (HİCAZ)
45.	Artık Bu Solan Bahçede (HİCAZ)
46.	Kimseye Etmem Şikâyet (NİHÂVEND)
47.	Söyleyemem Derdimi (HİCAZ)
48.	Seni Ben Ellerin Olsun (KÜRDÎLİHİCAZKÂR)
49.	Gönlümün İçindedir Gözden Irak Sevgilim (HİCAZ)
50.	Silemezler Gönlümden (HÜZZAM)
51.	Ağlar Gezerim Sahili (HİCAZ)
52.	Gündüzüm Seninle Gecem Seninle (NİHÂVEND)
53.	Bir İhtimal Daha Var (NİHÂVEND)
54.	Elâ Gözlerine Kurban Olduğum (HİCAZ)
55.	Gezdiğim Dikenli Aşk Yollarında (HÜZZAM)
56.	Şarkılar Seni Söyler (NİHÂVEND)
57.	Yalan Dünya (MUHAYYER KÜRDÎ)
58.	Bir Bahar Akşamı (HİCAZ)
59.	İnleyen Nağmeler (NİHÂVEND)
60.	Muhabbet Bağına (HİCAZ)
61.	Ben Gamlı Hazan (HİCAZ)
62.	Beklenen Şarkı (NİHÂVEND)
63.	Senede Bir Gün (ZİRGÜLELİ HİCAZ)
64.	Gözyaşımda Saklısın (HİCAZ)
65.	Üzüldüğün Şeye Bak (KÜRDÎ)
66.	İntizar (KÜRDÎ)
67.	Tac Olsan Başıma Takmayacağım (NİHÂVEND)
68.	İçin İçin Yanıyor (MUHAYYER KÜRDÎ)
69.	Yıldızlı Semalardaki Haşmet(KÜRDÎ LİHİCAZKÂR)
70.	Ağlama Değmez Hayat (RAST)
71.	Ayva Çiçek Açmış (UŞŞÂK)
72.	Ey Büt-i Nev-eda (HİCAZ)
73.	Düriye'min Güğümleri Kalaylı (HÜZZAM)
74.	Çamlıca Yolunda (NİHÂVEND)
75.	Nereden Sevdim O Zalim (KÜRDÎLİHİCAZKÂR)
76.	Sen Kimseyi Sevemezsin (NİHÂVEND)
77.	Söyleme Bilmesinler (HÜZZAM)
78.	İndim Havuz Başına (HÜZZAM)
79.	Yar Saçların Lüle Lüle (HİCAZ)
80.	Dediler Zamanla Hep (HİCAZ)
81.	Seni Aşksız Bırakmam (KÜRDÎ)
82.	Kalbimi Kıra Kıra (KÜRDÎ)
83.	Avuçlarımda Hala(KÜRDÎLİHİCAZKÂR)
84.	Kalamış (NİHÂVEND)
85.	Hiçbir Şeyde Gözüm Yok (HİCAZ)
86.	Gülünce Gözlerinin (HİCAZ)
87.	Affetmem Asla Seni (NİHÂVEND)
88.	Üsküdar'a Gider İken (NİHÂVEND)
89.	Gölgesinde Mevsimler (HİCAZ)
90.	Bir İlkbahar Sabahı (NİHÂVEND)
91.	Gemilerde Talim Var (HİCAZ)
92.	Aşka Gönül Vermem (NİHÂVEND)
93.	Hatırla Ey Peri (NİHÂVEND)
94.	Arım Balım Peteğim (HİCAZ)
95.	Anla Artık Anla Beni (NİHÂVEND)
96.	Gönül Penceresinden (HİCAZ)
97.	Kapıldım Gidiyorum (HİCAZ)
98.	Rüyalarda Buluşuruz (NİHÂVEND)
99.	İmkânsız (HİCAZ)
100.	Kara Bulutları (KARCIĞAR)
101.	Yılları Durduracak (NİHÂVEND)
102.	Sazlar Çalınır (HİCAZ)
103.	Bağdat Yolu (RAST)

Tablo 1: 100 Popüler Türk Sanat Müziği Şarkısı ve Makamları:

100 popüler Türk Sanat Müziği şarkıları belirlendikten sonra elde edilen liste yoluyla 100 kişi ile yüz yüze anket uygulanmıştır. Katılımcılardan beğenerek dinledikleri ve en popüler olarak gördükleri Türk Sanat Müziği şarkılarından 50 tanesini seçmeleri istenmiştir. 50 sayısının belirlenmesi sıralamadaki ayırt ediciliği sağlamak içindir. Katılımcılardan bazıları kararsız kaldıkları için 60'a yakın şarkı seçtiklerini belirtirken bazıları da 50 şarkıya ulaşamadıklarını, listedeki şarkılardan bazılarını daha önce duymadıklarını belirterek 50'den az şarkı seçmişlerdir. Bu konuda katılımcılara müdahale edilmemiştir. Katılımcıların farklı eğitim düzeylerinden faklı yaş gruplarından ve farklı mesleklerden seçilmesine özen gösterilmiştir. Müziği meslek olarak icra eden katılımcılarla anket yapılma-

mıştır. Elde edilen veriler, şarkıların işaretlenme sıklığı dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Çalışmada bulguların yorumlanmasında betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre elde dilen veriler, daha önce belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara varılır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da, araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında yer alabilir. (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224) Bu araştırmadan elde edilen bulgular hem nitel hem de nicel olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Yapılan bu çalışma sonucunda aşağıdaki bulgulara erişilmiştir:

İlk 100 şarkının makamlarına bakıldığında on dört makamın yer olmakta olduğu bunların: Hüzzam, Muhayyer Kürdî, Acem Kürdî, Uşşâk, Rast, Kürdîlihicazkâr, Hicaz, Segâh, Bayati, Nihâvend, Sûzinak, Zirgüleli Hicaz, Kürdî ve Karcığar makamları olduğu görülmektedir. Bu makamların sayı dağılımları şöyledir:

Hüzzam: 10, Muhayyer Kürdî: 10, Acem Kürdî: 2, Uşşâk: 6, Rast: 4, Kürdîlihicazkâr: 7, Hicaz: 28, Segâh: 3, Bayâtî: 1, Nihâvend: 22, Sûzinak: 1, Zirgüleli Hicaz: 1, Kürdî: 4 ve Karcığar: 1'dir. Bu makamların yüzdelik dağılımları şekil 3'teki gibidir:

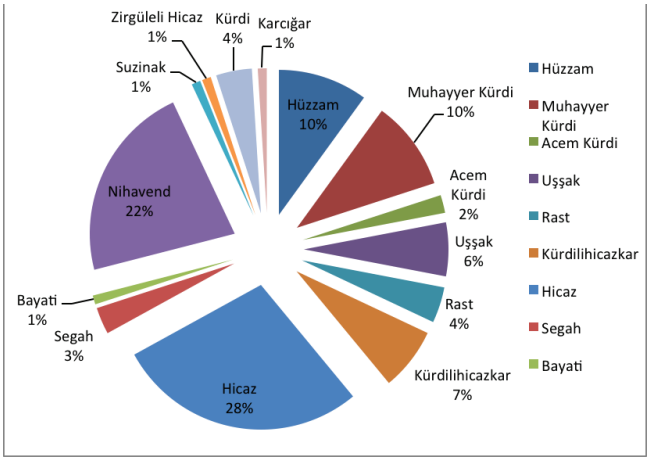

Şekil 3: Popüler Olarak Belirlenen 100 Şarkıdaki Makamların Dağılımı

Şekil 3'te de görüldüğü gibi belirlenen şarkılarda en çok kullanılan makamlar sırasıyla % 28 oranıyla Hicaz, %22 oranıyla Nihâvend, % 10 oranıyla Hüzzam, % 10 oranıyla Muhayyer Kürdî , %7 oranıyla Kürdîlihicazkâr , %6 oranıyla Uşşâk, %4 oranıyla Rast ve Kürdî , %3 oranıyla Segâh %2 oranıyla Acem Kürdî, %1 oranıyla Bayâtî, Sûzinak ve Karcığar'dır. Popüler Türk Sanat Müziği şarkılarında yalnızca 14 makamın kullanılması ve kullanılan makamların yüzdelik olarak en çok altı makam üzerinde yoğunlaşması hatta farkla %28 ve %22 oranlarıyla Hicaz ve Nihâvend makamlarında yoğunlaşması düşündürücüdür. Altı yüze yakın makam zenginliği olan Türk Sanat Müziğinin, popüler Türk Sanat Müziği şarkılarında makam zenginliğini yeterince yansıtamadığı görülmektedir.

Tarafımızca yüz kişiye uygulanan Popüler Sanat Müziği Şarkıları Anketi'nin sonuçları ise aşağıdaki gibidir:

Ankete katılan 100 kişiden 55'i erkekken; 45'i kadındır. Anket katılımcılarının cinsiyet dağılımı şekil 4'teki gibidir:

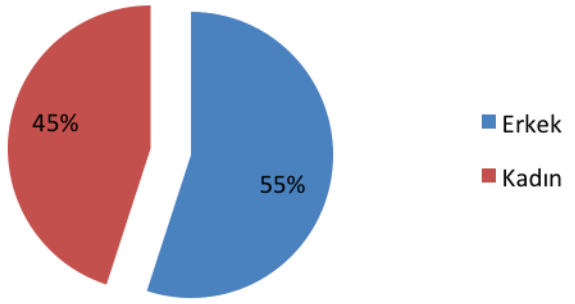

Şekil 4: Anket Katılımcılarının Cinsiyet Dağılımı

Anket uygulanırken her meslek grubundan kişiye ulaşılmaya çalışılmıştır. Ulaşılabilen katılımcı meslek grupları şöyledir: İnşaat sektörü, eğitim teknolojileri programcısı, gayrimenkul danışmanı, oyuncu, satış danışmanı, idareci, halkla ilişkiler uzmanı, serbest çalışan, inşaat mühendisi, emlakçı, doktor, öğrenci, fotoğrafçı, işletmeci, makina mühendisi, ev hanımı, elektronik mühendisi, kimya mühendisi, serbest ticaret, ihracat müdürü, öğretmen, teknisyen, öğretim üyesi, kat görevlisi, satış görevlisi, dış ticaret uzmanı, muhasebeci, malî müşavir, hasta kayıt elemanı, araştırma görevlisi, emekli, Ar-Ge personeli, eczacı, idarî personel, modelist, mühendis, çevirmen, esnaf, öğretim görevlisi, kuaför, bilgisayar teknisyeni, yönetmen, tekstil, hemşire, güvenlik görevlisi, sekreter, yardımcı personel, müşteri temsilcisi. Anketin çeşitli meslek gruplarında uygulanmasının nedeni popüler Türk Sanat Müziği şarkılarını belirlemede toplumun her kesiminin görüşlerine başvurmaktır.

100 kişi üzerinde uygulanan Popüler Türk Sanat Müziği Şarkıları anketi farklı yaş grubundan kişilere uygulanmıştır. Popüler şarkıları belirlemede farklı yaş gruplarının değişkenlerinin göz önüne alınması önemlidir. Ulaşılabilen katılımcıların yaşlarının dağılımı aşağıdaki şekil 5'te belirtirmiştir:

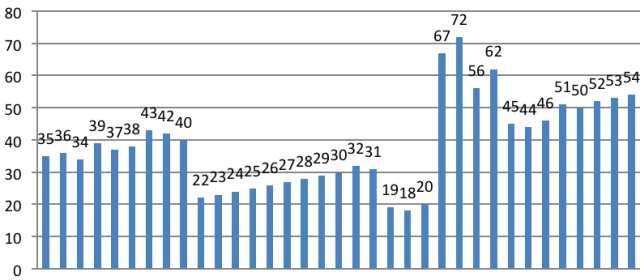

Şekil 5: Ankete Katılan Bireylerin Yaş Dağılımı

Ankete katılan 100 katılımcının 35 farklı yaş grubu oluşturduğu görülmektedir. En genç katılımcı 18 yaşındayken en yaşlı katılımcının 72 yaşında olduğu görülmektedir. Anket katılımcılarının % 75'i 40 yaşının altındadır.

Ankete katılan katılımcıların eğitim durumları ise şekil 6'daki gibidir:

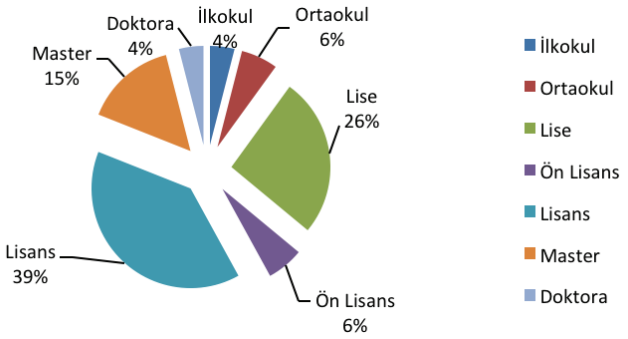

Şekil 6: Ankete Katılan Bireylerin Yaş Eğitim Durumlarının Dağılımı

Her eğitim durumundan mezun olmuş kişinin anketin katılımına sağlanması Türk Sanat Müziğinin popüler şarkılarının belirlenmesinde her düzeyden kişilerin görüşüne yakın görüşlerin sonuçlara taşınabilmesi açısından önemlidir. Popüler kültür ürünü şarkılar belirli bir yaş grubuna, belirli bir cinsiyete, belirli bir meslek grubuna ya da belirli bir sosyoekonomik zümrenin etkisi altında olan şarkılar değildir. Toplumun benimsediği, beğendiği, geniş kitlelerin beğenisini kazanmış şarkılardır. Tüm bu bakış açılarıyla anket katılımcıları özenle seçilmiş, her gruptan örnek oluşturabilecek katılımcılara yer verilmeye çalışılmıştır.

Yapılan anket sonucunda aşağıdaki tablo 2'de yer alan şarkılar 100 kişi tarafından en popüler olarak görülen Türk Sanat Müziği şarkılarıdır:

Şimdi Uzaklardasın (SÛZİNAK)	77	2%
Duydum ki Unutmuşsun (MUHAYYER KÜRDÎ)	76	2%
Sevemez Kimse Seni (HİCAZ)	74	2%
Ada Sahillerinde (HİCAZ)	74	2%
Kıskanırım Seni Ben (HÜZZAM)	72	2%
Nasıl Geçti Habersiz (HİCAZ)	72	2%
Benzemez Kimse Sana (BEYATÎ)	71	2%
Fikrimin İnce Gülü (ACEMKÜRDÎ)	70	2%
Dalgalandım da Duruldum (MUHAYYER KÜRDÎ)	69	2%
Dönülmez Akşamın Ufkundayız (SEGÂH)	69	2%
Gökyüzünde Yalnız Gezen Yıldızlar (NİHÂVEND)	69	2%
Ah Bu Şarkıların Gözü (KÜRDÎLİHİCAZKÂR)	65	2%
Eski Dostlar (RAST)	64	2%
Vardar Ovası (HİCAZ)	64	2%
Sevmekten Kim Usanır (RAST)	63	1%
Seni Ben Ellerin Olsun (KÜRDÎLİHİCAZKÂR)	63	1%
İnleyen Nağmeler (NİHÂVEND)	63	1%
At Kadehi Elinden (HÜZZAM)	62	1%
Kapat Gözlerini Kimse Görmesin (SEGÂH)	62	1%
Agora Meyhanesi (MUHAYYER KÜRDÎ)	62	1%
Aşkın Kanununu (ACEM KURDÎ)	61	1%
Adını Anmayacağım (MUHAYYER KÜRDÎ)	60	1%
Senede Bir Gün (ZİRGÜLELİ HİCAZ)	59	1%
Gemilerde Talim Var (HİCAZ)	59	1%
Bir İhtimal Daha Var (NİHÂVEND)	58	1%
Akşam Oldu Hüzünlendim (UŞŞÂK)	57	1%
Kimseye Etmem Şikâyet (NİHÂVEND)	57	1%
Bu Ne Sevgi Ah (HÜZZAM)	55	1%
Sorma Ne Haldeyim (UŞŞÂK)	54	1%
Arım Balım Peteğim (HİCAZ)	54	1%
Şarkılar Seni Söyler (NİHÂVEND)	53	1%
Veda Busesi (MUHAYYER KÜRDÎ)	51	1%
Ağlama Değmez Hayat (RAST)	51	1%
Ayva Çiçek Açmış (UŞŞÂK)	51	1%
Yar Saçların Lüle Lüle (HİCAZ)	51	1%
Üsküdar'a Gider İken (NİHÂVEND)	50	1%
Muhabbet Bağına (HİCAZ)	49	1%
Söyleyemem Derdimi (HİCAZ)	47	1%
İçin İçin Yanıyor (MUHAYYER KÜRDÎ)	47	1%
Gizli Aşk Bu (NİHÂVEND)	46	1%
Düriyemin Güğümleri Kalaylı (HÜZZAM)	46	1%
İndim Havuz Başına (HÜZZAM)	46	1%
Mehtaplı Gecelerde (UŞŞÂK)	45	1%
Hiçbir Şeyde Gözüm Yok (HİCAZ)	45	1%
Boş Kalan Çerçeve (MUHAYYER KÜRDÎ)	43	1%
Kalbimi Kıra Kıra (MUHAYYER KÜRDÎ)	42	1%
Bir Bahar Akşamı (HİCAZ)	42	1%
Nereden Sevdim O Zalim (KÜRDÎLİHİCAZKÂR)	42	1%
Kalbimi Kıra Kıra (KÜRDÎ)	41	1%
Aşka Gönül Vermem (NİHÂVEND)	41	1%
Gönül Penceresinden (HİCAZ)	40	1%
Bekledim De Gelmedin (NİHÂVEND)	39	1%
Silemezler Gönlümden (HÜZZAM)	39	1%
Kırmızı Gülün Alı Var (HİCAZ)	37	1%
Anla Artık Anla Beni (NİHÂVEND)	36	1%
Kapın Her Çalındıkça (MUHAYYER KÜRDÎ)	35	1%
Ömrümüzün Son Demi (HÜZZAM)	35	1%
Sen Kimseyi Sevemezsin (NİHÂVEND)	35	1%
Seni Aşksız Bırakmam (KÜRDÎ)	35	1%
Yalan Dünya (MUHAYYER KÜRDÎ)	34	1%
Kalamış (NİHÂVEND)	34	1%
Rüyalarda Buluşuruz (NİHÂVEND)	34	1%
Sazlar Çalınır (HİCAZ)	33	1%
Leyla Bir Özge candır (HÜZZAM)	32	1%
İntizar (KÜRDÎ)	32	1%
Gülünce Gözlerinin (HİCAZ)	32	1%
Gölgesinde Mevsimler (HİCAZ)	32	1%
Hatırla Ey Peri (NİHÂVEND)	32	1%
Kapıldım Gidiyorum (HİCAZ)	32	1%
Neyleyim Köşkü, Neyleyim Sarayı (HİCAZ)	31	1%
Gündüzüm Seninle Gecem Seninle (NİHÂVEND)	31	1%
Dediler Zamanla Hep (HİCAZ)	31	1%
Bir İlkbahar Sabahı (NİHÂVEND)	31	1%
Unutturamaz Seni Hiç Bir Şey (NİHÂVEND)	30	1%
Elâ Gözlerine Kurban Olduğum (HİCAZ)	30	1%
Söyleme Bilmesinler (HÜZZAM)	30	1%
Affetmem Asla Seni (NİHÂVEND)	30	1%
Gezdiğim Dikenli Aşk Yollarında (HÜZZAM)	29	1%
Beni Kör Kuyularda Merdivensiz Bıraktın (KÜRDÎLİHİCAZKÂR)	28	1%
Ben Gamlı Hazan (HİCAZ)	28	1%
Kırılsın Ellerim (UŞŞÂK)	27	1%
Taç Olsan Başıma Takmayacağım (NİHÂVEND)	27	1%
İmkânsız (HİCAZ)	27	1%
Her Mevsim İçimden Gelir Geçersin (UŞŞÂK)	26	1%
Gözyaşımda Saklısın (HİCAZ)	25	1%
Yılları Durduracak (NİHÂVEND)	25	1%
Avuçlarımda Hala(KÜRDÎLİHİCAZKÂR)	24	1%
Kara Bulutları (KARCIĞAR)	24	1%
Beklenen Şarkı (NİHÂVEND)	23	1%
Dertliyim Ruhuma Hicranımı (SEGÂH)	22	1%
Unuturum Diye Yorma Kendini (KÜRDÎLİHİCAZKÂR)	21	0%
Üzüldüğün Şeye Bak (KÜRDÎ)	21	0%
Artık Bu Solan Bahçede (HİCAZ)	19	0%
Ağlar Gezerim Sahili (HİCAZ)	17	0%
Çamlıca Yolunda (NİHÂVEND)	16	0%
Bağdat Yolu (RAST)	14	0%
Gülşen-i Hüsnüne Kimler Varıyor (HİCAZ)	12	0%
Yıldızlı Semalardaki Haşmet(KÜRDÎLİHİCAZKÂR)	11	0%
Ey Büt-i Nev-eda (HİCAZ)	7	0%
Gönlümün İçindedir Gözden Irak Sevgilim (HİCAZ)	4	0%

Tablo 2: Anket Katılımcılarına Göre En Popüler 100 Şarkı Sıralaması

En popüler şarkının makamına bakıldığında "Şimdi Uzaklardasın" adlı şarkının Suzinak makamında olduğu görülmektedir. Popülerlik sırası gözetilerek şarkıların makamlarına bakıldığında bu makamların sırasıyla: Suzinak, Muhayyer Kürdî, Hicaz, Hüzzam, Bayâtî, Acem Kürdî, Segâh, Nihâvend, Kürdîlihicazkâr, Rast, Zirgüleli Hicaz, Uşşâk, Kürdî, Karcığar olduğu görülmektedir. Ancak en popüler makamların belirlenmesinde ankette sunulan tüm şarkıların makamlarının toplam oylanma sayıları esasa alınmalıdır.

Popüler 100 Türk Sanat Müziği şarkısının anket sonuçları şekil 7'deki gibidir:

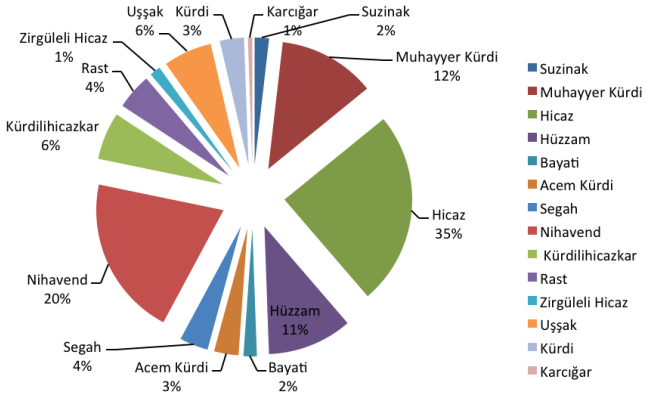

Şekil 7: 100 Popüler Türk Sanat Müziği Şarkıları Anketine Göre Makamların Durum

Anket sonuçlarına göre en popüler şarkıların makamlarının sırasıyla %35 oranında Hicaz, %20 oranında Nihâvend, %12 oranında Muhayyer Kürdî, %11 oranında Hüzzam, %6 oranında Kürdîlihicazkâr ve Uşşâ , %4 oranında Rast ve Segâh, %3 oranında Acem Kürdî ve Kürdî, %2 oranında Bayâtî ve Sûzinak, %1 oranında Zirgüleli Hicaz ve Karcığar makamları olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada örneklem olarak oluşturulan listede 100 şarkı belirlenirken sıralama göz önüne alınmamıştı. Yapılan anket sonucunda makamların ilk yüz popüler şarkıdaki dağılımı sıralama gözetilerek bulunmuş oldu.

Anket bulgularının sonucuna göre en beğenilen 100 popüler Türk Sanat Müziği şarkısında en çok oylanan makamlar %35 oranıyla Hicaz, % 20 oranıyla Nihâven'dir. Bu iki makam kullanılan tüm makamların yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Bu durum da popüler Türk Sanat Müziği şarkılarında ağırlıklı olarak Hicaz ve Nihâvend makamlarının kullanıldığını göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Türk Sanat Müziği tarihî birikimi ve hayat ürünü zenginliği nedeniyle Türk toplumu için önem taşımaktadır. Kültür değişkendir, kendinden bir şeyler kaybeder, aynı zamanda bir yerlerden bir şeyler kazanır. Osmanlı döneminden başlayarak aldığı kültürel zenginliği günümüze taşımaktadır. Ancak Osmanlı'nın yükselme dönemindeki makamların zenginliğine bakıldığında günümüze taşınanların azlığı görülmekte olduğu gibi yapılan bu çalışma sonucunda popüler şarkılardaki makamların 14'ü geçmediği görülmektedir. Bu da Türk Sanat Müziği'nin makam hareketi bakımından kendini geliştirmediği gibi geçen zamanla bir şeyler kaybettiğini göstermektedir.

100 popüler Türk Sanat Müziği Şarkıları Anketi sonuçlarında en popüler görülen şarkılarda yalnızca makamların etkili olduğu söylenemez. Ritmik yapının, söz kalıplarının, kullanılan enstrümanların ve melodik yapıların insanların kulağında ve bilinçaltında geçmişten yer etmesinin büyük bir etkisi olduğu düşünülebilir.

Farklı makamlardaki şarkıların modern versiyonlara göre yeniden düzenlenmesiyle Türk Sanat Müziği'nde kullanılan makamlar popüler müziğin çevrimine kazandırılabilir. Makamlar ve Türk Sanat Müziği şarkılarıyla ilgili yapılacak başka çalışmalar da Türk Sanat Müziği'nin yaşatılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Adorno, W. Theodor (1999). **Popüler Müzik Üzerine.** (1. Baskı). (Çeviren: Evren Çelik). İstanbul: Toplumbilim Yayınları.

Baykara, Tuncer. (2001). **Türk Kültür Tarihine Bakışlar.** (1. Baskı). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Erol, Ayhan (2002). **Popüler Müziği Anlamak: Kültürel Kimlik Bağlamında Popüler Müzikte Anlam.** (1. Baskı). Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Erdoğan, İrfan (2004). **Popüler Kültür.** (2. Baskı). Ankara: MEB Yayınları.

Erdoğan, İrfan& Alemdar, Korkmaz. (2005). **Popüler Kültür ve İletişim.** Ankara: Pozitif Matbaacılık.

Finkelstein, Sıdney. (2000). **Müzik Neyi Anlatır?** (2.Baskı). (Çeviren: M. Halim Spatar). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kaygısız, Mehmet. (2000). **Türklerde Müzik**. (3. Baskı). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (?). **Türkiye Sanal Müzik Müzesi.** (Tasarım ve Uygulama: Proje Films). Ankara: Bilgi İşlem Daire Başkanlığı.

Lundby, Kunt & Ronning, Helge. (1997). **Medya Kültürü Aracılığıyla Modernliğin Yorumlanışı.** (2. Baskı). (Derleyen: Süleyman İrvan). Ankara: Ark Yayınları.

Okay, M. Orhan (2004). **Popüler Edebiyat..** (2. Baskı). Ankara: MEB Yayınları.

Oktay, Ahmet (1987). **Toplumsal Değişme ve Basın**. (1. Baskı). Ankara: Bilim/Felsefe, Sanat Yayınları.

Özbek, Meral (1994). **Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski**. (3.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Özkan, Hakkı İsmail. (2000). **Türk Müsıkîsi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleleri.** İstanbul: Ötüken Neşriyat.

ÖZLEM, Doğan. (2000). **Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi.** İstanbul: İnkılap Kitabevi. RTÜK. (2010). **Radyo Dinleme Eğilimleri 2 Kamuoyu Araştırması.** Ankara: Kamuoyu Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı.

Sakar, Hakan Mümtaz. (2009). "*Popüler Müzik ve Müzik Eğitimi*". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2(8). 385-393.

Williams, Raymond. (1993). **Kültür.** (1. Baskı). (Çeviren: Süavi Aydın). Ankara: İmge Kitabevi.

Yıldırım, Ali & Şimşek, Hasan. (2011). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.** Ankara: Seçkin Yayıncılık.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5298fd4d5d8b88.16847775 **TDK Türkçe Sözlük**

http://www.sanatkolik.com/cms5/index.php

http://www.youtube.com/playlist?list=PLD974BE667E09E9F4

https://eksisozluk.com/en-guzel-turk-sanat-muzigi-eserleri--2933970

http://www.uludagsozluk.com/k/enbe%C4%9Fenilent%C3%BCrksanatm%C3%BCzi%C4%9Fi%C5%9Fark%C4%B1lar%C4%B1/

http://www.eniyim.com/topics/106/en-guzel-turk-sanat-muzigi-eserleri

http://www.unutulmayansarkilar.com/

http://www.xn--edebiyatgretmeni-twb.net/forum/muzik/sevdigimiz_turk_sanat_muzigi_parcalari-t13787.0.html

http://www.mu-yap.org/getdata.asp?PID=239

KADIN VELÎLER, SUSUZ BEY VE DERVİŞLER

"Kara demir gönlünü aynada görür de
Ben de âşık olabilirmişim, der.
Şu gökyüzü âşık olmasaydı,
Gönlü böyle saf, böyle temiz olmazdı.
Güneş de âşık olmasaydı
Yüzünde bir ışık bulunmazdı.
Yeryüzünde dağ da âşık olmasaydı
Gönlünde otlar bitmezdi."
Hz. Mevlânâ

Emrah ALTUNTECİM*

"Aşk Yolunda Adım Adım" yürüyüşümüzün 32'nci günü... Tarih, 13 Eylül 2009. Pedometre cihazımız 900.000 adımı geçti... İstanbul'dan Konya'ya, Hz. Mevlânâ'nın makamına doğru atılan adımlar her ne kadar dışarı atılan adımlar gibi görünse de iç âlemimizde de değişimler oluyor, manevî ufkumuz genişliyor, yüreğimiz kendinden kendine keşfe devam ediyor...

Bugün Aftonkarahisar'dayız.. Şehitoğlu Konağı'nda güne başlamak eşsiz bir sabah demek... Ahşap bir konağın yaşadığını hissediyoruz. Binada harika bir ferahlık ve rahatlık var. Tam olarak tarif etmek zor ama sanki güneş ışınları ve hava yanlızca pencere ve kapı aralıklarından değil, her yerden geliyormuş gibi hissediyorsunuz. Cumalıkızık'ta kaldığımız Mavi Boncuk Pansiyonu'ndakine çok benzer bir enerji var. Ancak Cumalıkızık'ta doğanın saf ve şifa dolu enerjisini, Şehidoğlu Konağı'nda ise bu mekânda yaşanan olayların ve insanların enerjisini hissediyorsunuz… Sultan Divanî Hazretleri'nin makamına, Afyonkarahisar Mevlevîhânesi'ne yanlızca 100 metre uzaklıktayız…

1902 yılında, bu güzel konağın içinde bulunduğu mahallede büyük bir yangın çıkar. Mevlevîhâne de dahil olmak üzere bu yangında birçok yapı kullanılmaz hâle gelir. Dönemin padişahı II. Abdülhamit, Mevlevîliğe karşı özel ilgisinden dolayı kendi şahsî servetinden 14.000 altın göndererek Mevlevîhâne'yi bugünkü taş yapı tarzı ile yeniden inşa ettirir.

İşte bu dönemde, göndermiş olduğu mimarlar ve ustalar tarafından, Şehitoğlu Konağı'nın da içinde olduğu bu bölgede, dönemin en önemli sivil mimarî örneklerini ortaya çıkaran yapılar inşa edilir. Konağa girişi taş yapı tarzı ile diğer 3 katı ise ahşap yapı tarzı ile toplam 4 kat olarak inşa edilmiş olan bu nadide yapı, "Korunması Gereken Tescilli Kültür Varlığı" statüsünde…

107 yıllık bir tarih ve kültür mirasında konaklamak çok hoş. Birazdan dua ve niyaz için Mevlevîhâne'ye tekrar gideceğiz. Buranın manevî enerjisinden Kütahya'dan beri haberdârız ve nasibimizce alabildiğimizi almak istiyoruz…

Anadolu'nun en güzel konaklarından birinde deliksiz bir uykunun ardından yeni bir güne "merhaba" demek; zengin bir kahvaltıdan sonra terasa çıkıp tertemiz havayı ciğerlerimize çekmek, harika bir deneyim… Şehitoğlu Konağı'nın kendine has orjinal dokusu sizi hem dinlendiriyor hem de içinizi kıpır kıpır yapıyor. Afyonlu bir hanımefendi ve değerli bir akademisyen dostumuz geliyor ve terasta kahvelerimizi yudumladıktan sonra dua etmek üzere Mevlevîhâne'ye gidiyoruz. Ardından da Peyker Hanım ile buluşup Afyon'un manevî büyüklerinden Meliha Çelebi'yi ve ardından da Leman Teyze'yi evinde ziyaret ediyoruz. Bu iki ulu kadının velî zâtlar olduğunu söylüyorlar, tanışınca anlıyoruz…

***

Ârif Çelebi Hazretleri'nin kızı, Hz. Mevlânâ'nın Afyonkarahisarlı torunlarından Meliha Çelebi'nin zahirî gözleri görmüyor, kendisi âmâ… Ayrıca çok yaşlı ve hastaydı. Ancak mânâ gözü açık, bir mübarek zât idi... Kendisi işaret parmağı ile kibarca bizi yanına çağırdı. Yatağında doğruldu ve şöyle dedi: "Yavrularım… O gece dışarda uyurken yanınızdaydım. Çadırınızı kurmanıza ben yardım ettim." Meliha Nine bizim Anasultan Türbesi yakınında çadır kurduğumuzu bilmiyordu, bunu bilmesine de imkân yoktu. Hak dostu bir velî zâtın elini öperek gölgesinde gölgelenmeye, bu manevî pınardan zemzem içmeye karar verdik... Hazret esirgememişti muhabbetini vesselam...

Bir dostumuzun ifadesi ile; "Kimin mânâ pehlivanı olduğunu bilemezsiniz dostlar…" O an Afyon'un bu ulu zâtı önünde diz çötük ve kendisinden dua niyaz ettik. Aklımız durdu, gönlümüz sükût buldu biiznillah...

Bu ziyaretlerimizde hâlet-i rûhiyemizi ve yaşadığımız sır olan manevî güzellikleri tüm detayları ile paylaşamıyoruz ama bizleri harekete geçiren ve yola çıkaran gücün anlamını bize ifşa eden güzelliklere şâhit olmamız, bizim yaşadıklarımızı yorumlayış biçimimizi bir kez daha perçinledi diyebiliriz… Yol, bir hâlden bir hâle devşirdi diyelim vesselam...

Ardından Afyonlu dervişler Lokman Bey, eşi Fatma Hanım, kızları Saime ve Peyker Teyze ile evlerinde sohbet ediyor ve dinleniyoruz… Meliha Çelebi'nin ve yol boyunca bizleri yalnız bırakmayan tüm mânâ erlerinin himmetini seziyor, kendimizi çok küçük ancak güvende hissediyoruz. Yaşlı bir kadının manevî tasarrufu tüm âlemin

* *Danışman ve Yazar*

tahayyül sınırlarını zorlayabilir, bunu unutmayın değerli okurlar... Acz içinde sırlanan nice sultanlar var etrafınızda unutmayın canlar... Dua dilenmek için kapı kapı dolanın ve Hak dostlarından birine denk gelebileceğinizi hatırlayın ey gönüldaşlar....

***

Yol üzerinde kalacağımız bir fabrika misafirhanesi bizi bekliyor. Safinaz Hanım ve eşi Ali Bey'in arkadaşları vasıtası ile şeker fabrikasının misafirhanesinde bir oda ayarlandı.

Afyon'dan ayrılıyoruz. Hava kararmaya ve hafiften yağmur serpiştirmeye başladı. Afyon Şeker Fabrikası'na doğru bir an önce ilerlemeye başlamalıyız. Yağmurlar sağanak hâle gelip günlerce sürebilir. Konya'ya her geçen gün yaklaşmak zorundayız. 30 Eylül sabahına yetişmemiz gerekiyor.

Afyonkarahisarlı dostlarımıza Konya'ya vardıktan sonra yeniden gelip ziyaret etme sözü veriyoruz. Afyonkarahisar'dan bir gonca gül daha aldıktan sonra ardından adım atmaya başlıyoruz.

***

"Çoban Köpeği"

Afyonkarahisar ili çıkışında, tabelanın tam önünden geçiyorduk ki bir buğday tarlasında on-onbeş kadar köpek olduğunu fark ettik. Onlar da bizi fark ettiler… Muharebe yapma riskine karşı hazırlandık ve adımlarımızı sessizce atmaya devam ettik. Bu esnada köpekler ayağa kalkarak aynı anda bize doğru havlayarak koşmaya başladılar. Ceyda ile kollarımızı kenetleyerek köpeklerin bölgesinden uzaklaşmaya çalışırken çok iri bir çoban köpeği tüm grubu karşısına aldı, onların elebaşısını boğazladı ve yere serdi. İnce, keskin ve acı dolu bir ses yankılandı. Çoban köpeği köpek sürüsü ile aramızda durarak set çekti ve onların bize koşmasını engelledi. Çoban köpeğine içtenlikle minnet duyduk. Bu olay yolculuk boyunca asla aklımızdan çıkmadı. Allah kuluna nerede ve nasıl yardım eder bilinmez… Afyonkarahisar'ın manevî sultanlarından Leman Teyze bu olay için şöyle demişti: "Allah dostlarının nerede, hangi şekilde ve nasıl yardım edeceği bilinmez…"

***

Köpeklerin bölgesinden uzaklaştık ve rahatladık. Yol geniş olduğu için bir süreliğine sağ şeritin kenarındaki emniyet şeridinden yürüyorduk. Arkamızdan bir araç kornaya basarak yanımıza yaklaştı. Afyonkarahisarlı gönül dostlarımız Safinaz Hanım, Ali Bey, Lokman Bey ve eşi Fatma Hanım ile kızı Saime araçtan indiler. Sevinç içinde selamlaştık. Dostlarımız bize meyve suyu, Afyonkarahisar'a özgü açma, börek ve su getirmişler. Yanlızca on dakika kadar birlikte kalabildik çünkü hava durumu sürekli değişiyordu ve konaklayacağımız yere varmak için acele etmeliydik.

***

"Susuz Bey"

Oldukça yorulduk. Bir benzin istasyonunun ön tarafına birkaç tane tahta sandalye konmuş. Oturduk ve dinlen-

meye başladık. Bu esnada minik bir motorsiklet yanımıza yaklaştı. Motorsikletin her tarafında rengârenk resimler ve yazılar vardı. Ön tarafında ise üç yazı dikkat çekiyordu: "Susuz Bey", "Şehitler Ölmez" ve "Konya Ereğlili". Motorun arkasında bir buçuk metre uzunluğunda bir anten ve üzerinde de bir Türk Bayrağı vardı. Motorun üzerindeki adam da en azından kendisi kadar ilginçti. Başında kovboy şapkasını andıran ama çeneye sıkı sıkıya tutturulmuş hasır bir şapka vardı. Gözünde ise kocaman ve simsiyah güneş gözlükleri… Sanki çok uzak bir yola gidiyor gibiydi. Ancak üzerinde biraz eski koyu bej renk takım elbise ve boynunda da sımsıkı bağlamış siyah bir kravat vardı. Selamlaştık. Benzin almıştı ve yola koyulacaktı ancak biraz sohbet etmek istiyor gibiydi. Tanıştık. Adının "Susuz Bey" olduğunu söyledi. Ceyda ile göz göze geldik. Susuz Bey, hayatı boyunca saf su içmemiş. Evet yanlış anlamadınız, bu adamcağız, bir bardak suyun nasıl birşey olduğunu bilmiyor. Susuz Bey, suyun tadını bilmeyen Türkiye'deki üç özel kişiden biriymiş. Doğuştan bir böbrek rahatsızlığı varmış. Ancak çay, ayran ve meşrubat içebiliyormuş. Susuz Bey aynı zamanda bir şehit babası, beş ay önce oğlu teröristlere karşı kahramanca savaşırken şehit olmuş. Sebebini anlatmadı ama oğlundan üç ay sonra da eşi vefat etmiş. Susuz Bey tek başına kalıvermiş. Bunun üzerine de "Sevgi Yolu" adını verdiği küçük bir motorsiklet ile gerçekleştirdiği seyahate çıkmış. Konya'dan Uşak'a gidiyormuş şimdi de… "Sevgi Yolu"nu duyunca içimiz kavruldu. Susuz Bey'in karşısında "Aşk Yolu"ndan bahsetmek edepsizlik olacaktı sanki… Sustuk. Yanlızca yürüyerek Konya'ya seyahat ettiğimizi söyledik. Konya Ereğlili tabelasını gösterdim hüzünlü havayı dağıtabilmek umudu ile… Evinin Konya Ereğli'de olduğunu fakat kendisinin Niğdeli olduğunu söyledi. Neşe içine tokalaştık. Bendeniz de Niğde Borluydum ne de olsa…

Ardından vedalaştık. Susuz Bey'in Sevgi Yolu'na, bizim de kendi yolumuza devam etmemiz gerekiyordu. Motorun yanında koştu, koştu ve onu çalıştırdı. Ardından dönüp bize el sallayarak selam verdi, motoruna atladı, yola çıktı ve büyük bir gürültü ile gaza bastı. Susuz Bey, ansızın gözden kayboldu. Ceyda ile ufuk çizgisine bakakaldık… Artık yanımızda hiçkimse yoktu… Ancak yüreğimizde Afyonkarahisar'ın efsunu kalmıştı… Bu manevî hâl asla kaybolmayacak olan bir nimetti…

Kitap Adı: **KİMSENİN BİLEMEYECEĞİ ŞEYLER**
Yazarı : **SİNAN CANAN**
Yayınevi : TUTİ KİTAP
Sayfa : 296 s.
Ebat : 14,5 x 23 cm.

İnsan Bazen Hayret Ediyor

Rahmetli Ayşe Şasa'nın yazılarında "Allah'ım hayretimi arttır." "Allah'ım haşyetimi arttır." şeklinde yakarışlar geçerdi. Ayşe Şasa o fırtınalarla dolu hayatında kim bilir ne büyük hayretler ne irkiltici haşyetler yaşamıştır. Nâçizâne arada bu tip yakarışları yapmak aklıma geliyor. Sanırım bu duaların bir kısmı kabul oldu ki Sinan Canan'ın gerçekten insanın hayretini uyandıran bilgilerle dolu "Kimsenin Bilemeyeceği Şeyler" isimli kitabını okumuş oldum.

Sinan Canan; biyoloji mezunu, fizyoloji doktoralı ve sinir bilim sevdalısı (kendi deyimiyle) bir bilim adamı. Bu kitapta da akademik kariyeri boyunca taktığı şapkalardan muhtelif tavşanlar çıkartıyor.

İlk bölümde; beynin çalışma sistemine dair bazı bilgiler, dil öğrenimi, anadil ve yabancı dilin öğrenim ve kullanım süreçleri, aşkın insan vücudunda nasıl etkilere yol açtığı, beynin yönetim fonksiyonları gibi konulara değinmiş. Özellikle akademik eğitimde yabancı dil kullanımı ile ilgili yaklaşımları rahmetli Oktay Sinanoğlu ile benzer nitelikte. İkinci bölümde ise toplumun bir bölümünün kırmızı çizgilerinden biri olan evrim teorisine farklı bir bakış atmış.

Bir yandan bazı insanların evrime karşı önyargılarını eleştirip bu bakış açısındaki değişmesi gereken yerleri anlatırken, diğer yandan evrim teorisinin de mühim yanlarını ve kendi içindeki açmazlarını anlatmış. Evrim teorisine karşı belli önyargılarla yetişmiş insanlar için hazmedilmesi biraz zaman alabilir.

Son bölümde de kaos teorisi, kuantum ve fraktal geometri ile ilgili insanın hayretini artıran bilgiler vermiş. Bu konuların birçoğu ile ilgili derin bilgiye sahip olmadığım için yeni kitaplar okumak gibi bir sorumluluğu da yüklenmiş oldum.

Yazar kitapta; âlemin son derece karmaşık görünen yaratılışındaki bütünlüğünü, yaratılmış her şeyin bir membadan geldiğini ama her bir parçanın da kendine has bir özellikle farklılaştığını muhtelif örneklerle dile getirmiş.

Eser, akademik çerçeve içerisinde ama ortalama okurun ilgisini de sıcak tutacak tarzda, karışık konuları hayatın içinden örnekler vererek anlatıyor. Tecessüsünü tatmin etmek, hayretini artırmak ve kafasında yeni soru işaretleri oluşturmak isteyen, mikro ve makro âlemde neler olduğunu bir nebze daha anlama hevesinde olan herkese önerilecek bir kitap.

Yüce Rabbim bu vesileyle siz değerli okuyucuların da hem hayretlerini hem haşyetlerini artırsın inşaallah...

Hayata Hangi Pencereden Baksak Acaba?

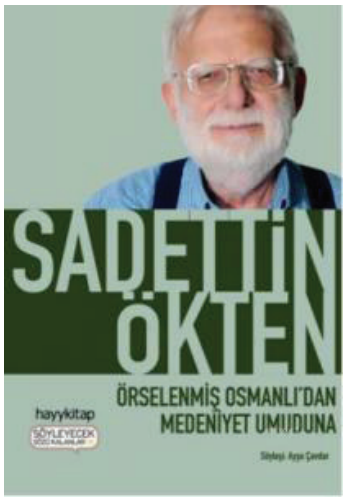

Kitap Adı: ÖRSELENMİŞ OSMANLI'DAN MEDENİYET UMUDUNA
Yazarı : SADETTİN ÖKTEN
Yayınevi : HAYY KİTAP
Sayfa : 204 s.
Ebat : 14 x 20 cm.

Tıbbın hastalıklarla mücadele ederken belki de en zorlandığı durumlardan biri, vücudun hasta olan kısmını tedavi etmeye çalışırken hasta olmayan kısmını da bozmamaktır. Kanser gibi ağır hastalıkların tedavisinde kanserli hücreyi yok etmeye çalışırken sağlam hücreyi koruyabilmek veya o mücadeleyi verirken bünyenin direncini kırmamak ya da antibiyotikle tedavi edilen hastalıklarda bir nevi zehir de olabilen ilacı içerken olası zararları da en aza indirebilmek hâlâ çok kolay değil gibi görünüyor.

Sosyal bilimlerde de durum çok farklı değil. Tarih, sosyoloji, din bilimleri gibi alanlarda söz söyleyen, kuramlar ortaya koyan, sorunları teşhis etmeye çalışıp tedavilerini formüle eden insanların da yaparken yıkmamakla ilgili sorumlulukları, hekimlerinkinden az değil. Tıp nasıl ki bu sorunu azaltmaya çalıştığı hâlde hâlâ birçok ağır hastalıkta optimal dengenin uzağındaysa sosyal bilimlerde de durum farklı değil.

Günümüzde hassasiyetle yaklaşılması gereken birçok konuda söz söyleyen insanların, meseleleri analiz ederken ve yol gösterirken yapmaktan çok yıktıklarını görüyoruz. Elinde hassas teraziyle söz söyleyen, konuştuğu meseleye hem teorik hem de pratik düzeyde hâkim, mihenk taşını çok sağlam oluşturmuş, gözüyle gördüğünü tecrübesiyle harmanlayıp kalbiyle okuyabilen insan sayısı maalesef çok az.

Sadettin Ökten Hoca, kendi alanında tam da bir sadekâr (değerli madenleri işleyen kişi) tavrı ile mevzulara yaklaşıp din, tarih, medeniyet tasavvuru, şehircilik, mimarî, tasavvuf, günlük hayat... gibi birçok konuda, hem son derece hassas hem de son derece net çizgiler ortaya koyarak, günümüz insanına çok ihtiyaç duyduğu yol aydınlığını sağlıyor. Daha evvel "*Fincanımda Kola Var*" ve "*İçimde AVM Var*" isimli kitaplarını okumuş epeyce istifade etmiştim.

Yazarın "Örselenmiş Osmanlı'dan Medeniyet Umuduna" adlı kitabı da Ayşe Çavdar'ın Sadettin Ökten ile yapmış olduğu uzun bir söyleşinin kitaplaşmış hâli.

Hoca, kitabına önce "Osmanlı bakiyesi" olarak gördüğü kendi ailesini anlatarak başlıyor. Çocukluğu, gençliği, ailesinin dine bakışı vs... Sonrasında dindarlık, modernlik, modern insanın durumu, İslâm ve kapitalizmin birbiri içerisindeki konumları, şehirleşme ve insanlar, İstanbul'un değişen yüzü... gibi bir çok konuda ufuk açan görüşlerini beyan ediyor.

Özellikle son yıllarda ülkemizde politik ve ekonomik olarak yükselişte olan muhafazakâr kesimin iç çelişkileri, kapitalizm ve modernite ile ilişkileri hakkında önemli tespitlerde bulunmuş.

Bazen çok sert eleştirileri kırıp dökmeden dile getirirken, bazen çok konuşulan konulara pek bakılmayan açılardan bakıyor ve seksen yılı aşan ömrüne sığdırdığı tecrübelerini okuyucuyla paylaşıyor.

Kitabın her tarafını çizerek, yıldızlayarak, notlar alarak okurken Sadettin Hoca'dan yeni kitapların seri hâlde çıkması için de dualar ettim.

Siz de eseri okurken bu duaya âmin demeyi unutmayın lütfen...

Nota Arşivi

ÇÂRGÂH I. BESTE

Güfte: Azîz Mahmud Hüdâyî Hz.
Beste: Cinuçen Tanrıkorur

Devrikebîr (♩= 60)

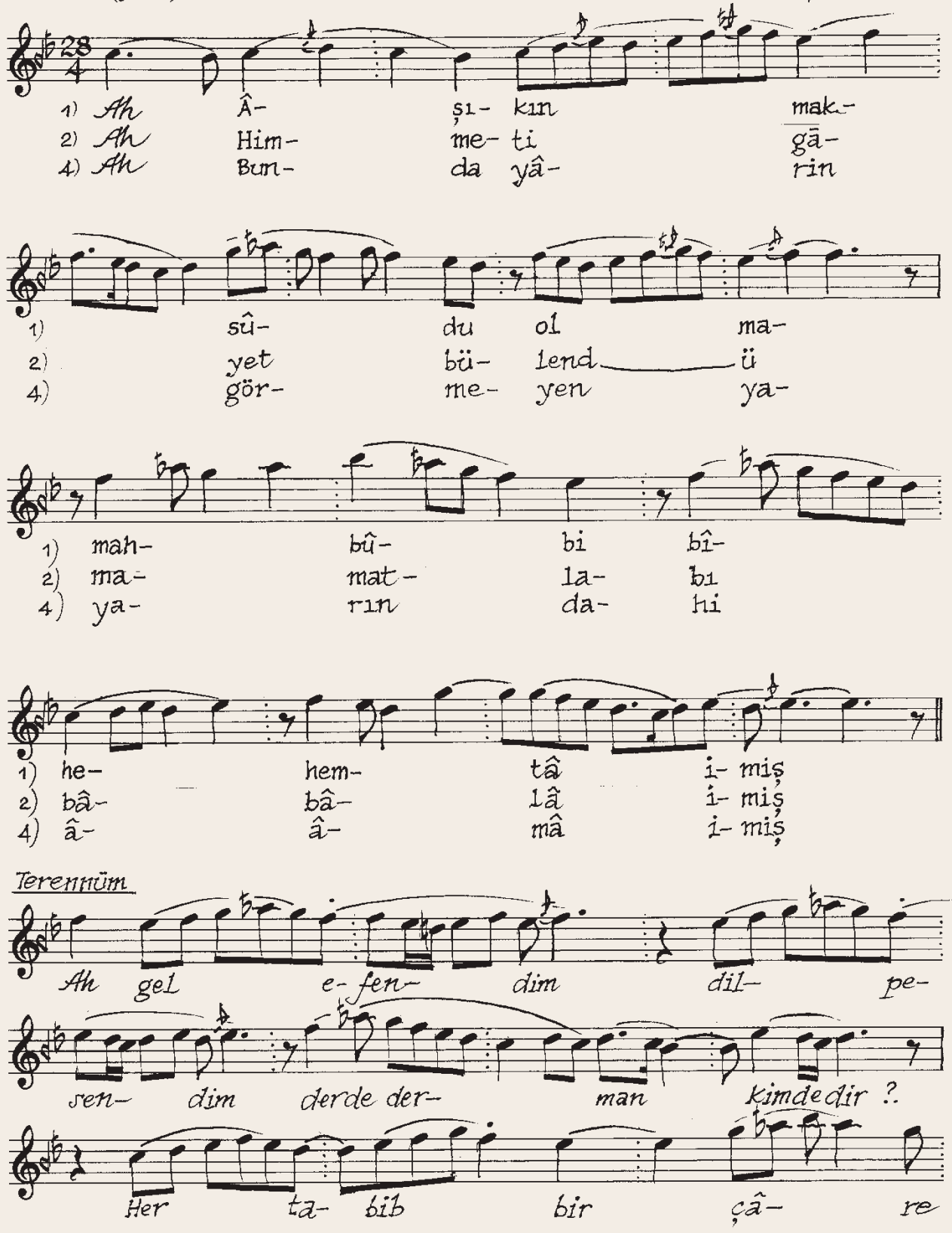

Washington D.C. 22. 7. 1991
Beste: 250

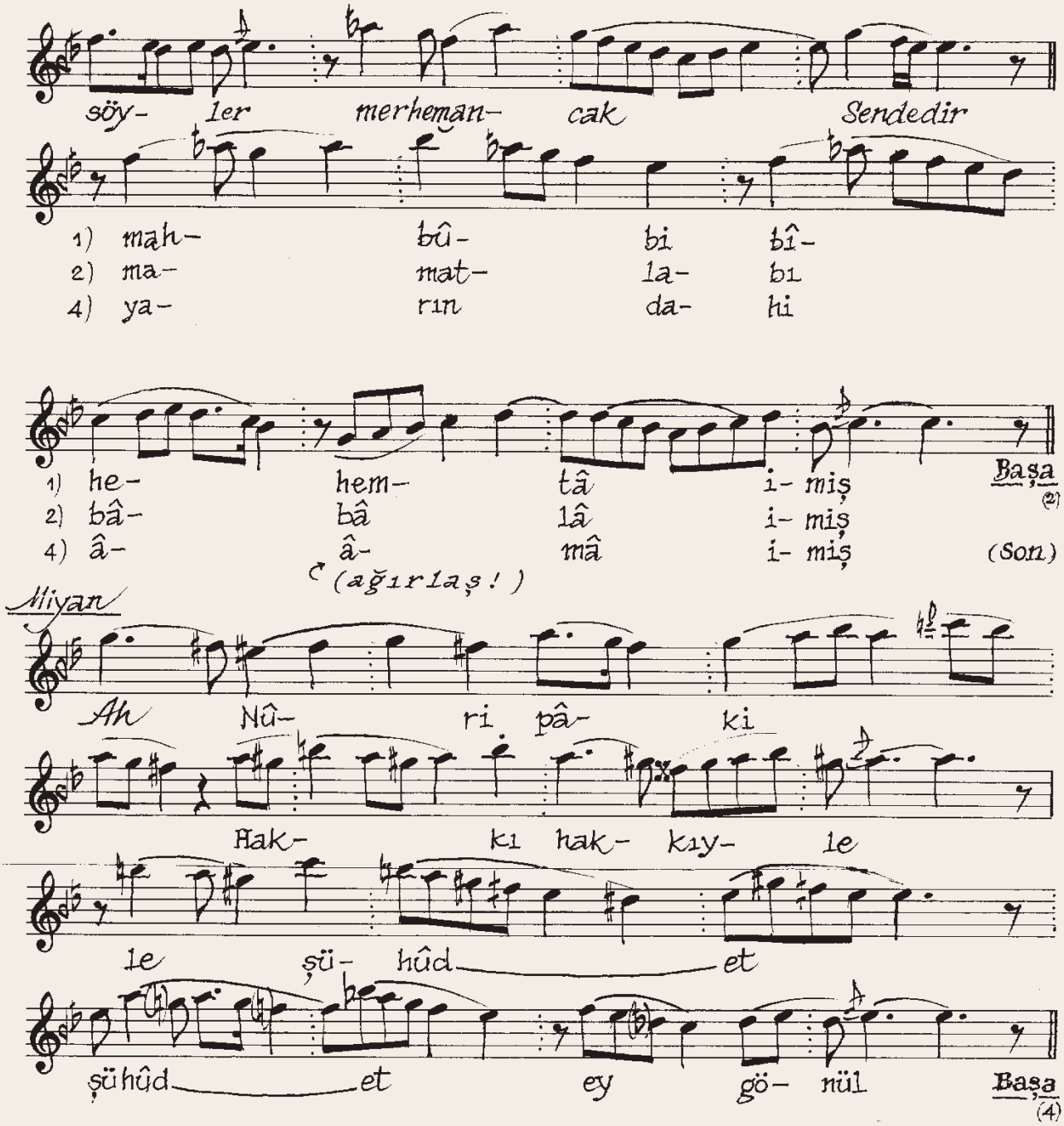

Âşıkın maksûdu ol mahbûb-i bî-hemtâ imiş
Himmetı gāyet bülend û matlabı bâlâ imiş
Nûr-i pāk-ı Hakkı hakkıylē şühûd et, ey gönül
Bunda yârin görmeyen yārın dahı âmâ imiş

Terennüm: *Gel efendim, dil-pesendim, derde dermân kimdedir*
Her tabib bir çâre söyler, merhem ancak sendedir

ÇARGÂH BESTE

Âşıkın maksudu...

USÛL:DEVR-İ KEBİR BESTE:CİNUÇEN TANRIKORUR

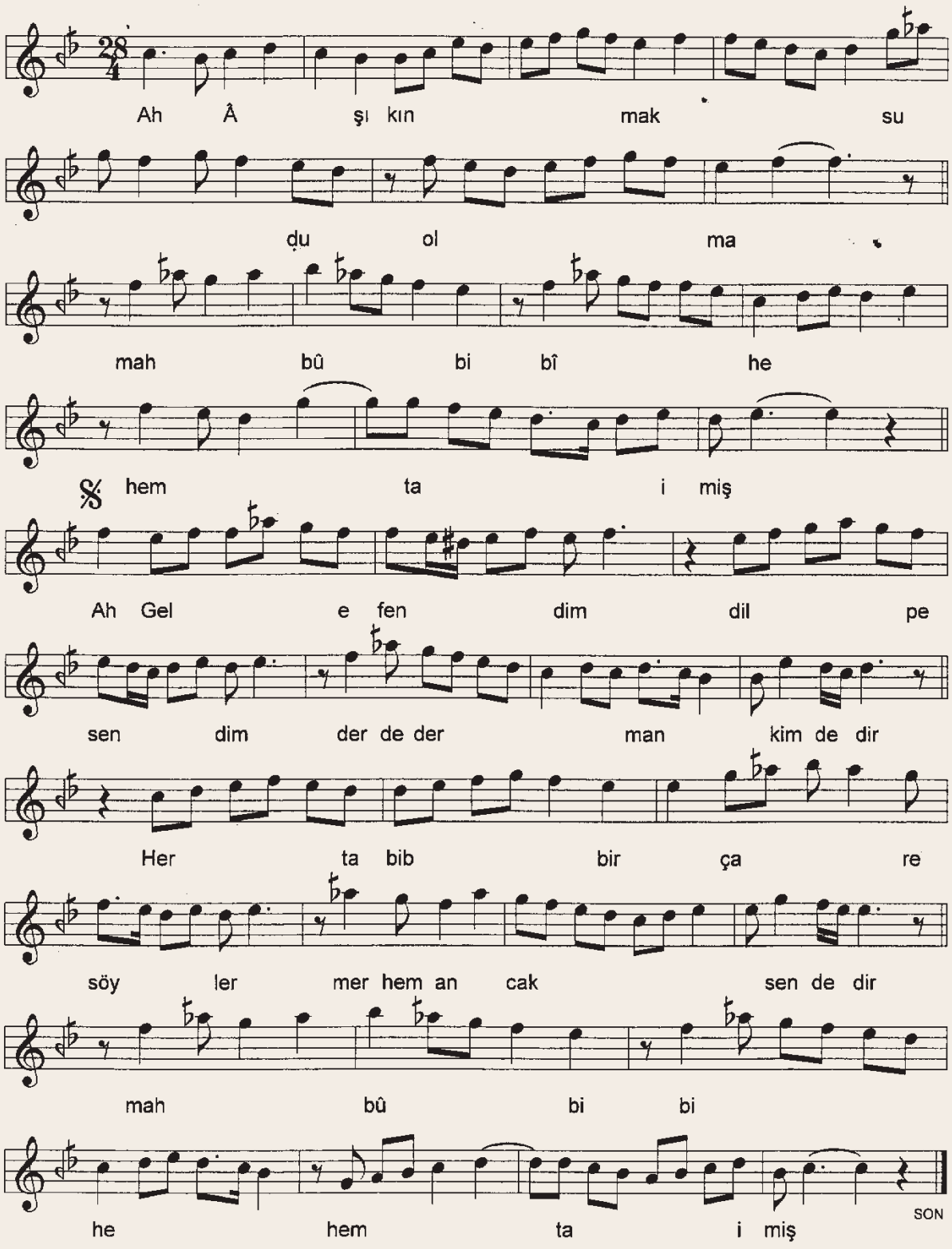

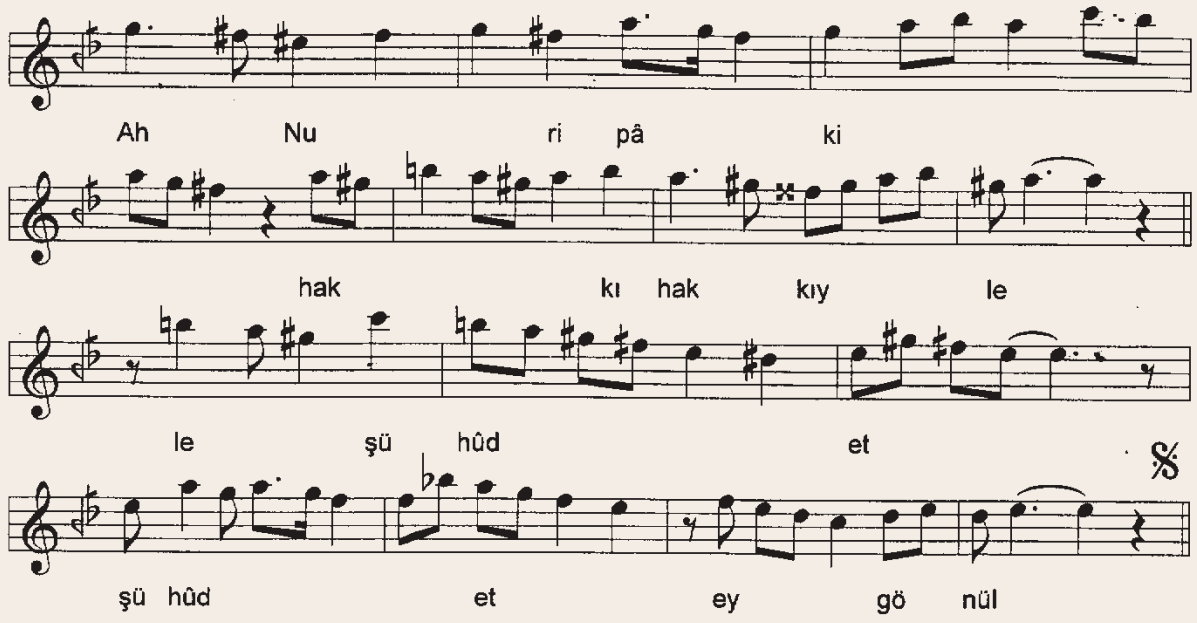

Âşıkın maksûdu ol mahbûb-ı bi hemtâ imiş
Himmet gâyet bülend-ü matlabı bâlâ imiş
Nûr-i pâk-i hakkı hakkıyle şûhûd et ey gönül
Bunda yârin görmeyen yarın dahi âmâ imiş

Terennüm

Gel efendim dil pesendim derde derman kimdedir
Her tabib bir çare söyler merhem ancak sendedir

GÜLİZAR İLÂHİ

Sofyan (ağırca)
(♩=64)

Güfte: Azîz M. Hüdâyî Hz.
Beste: Cinuçen Tanrıkorur

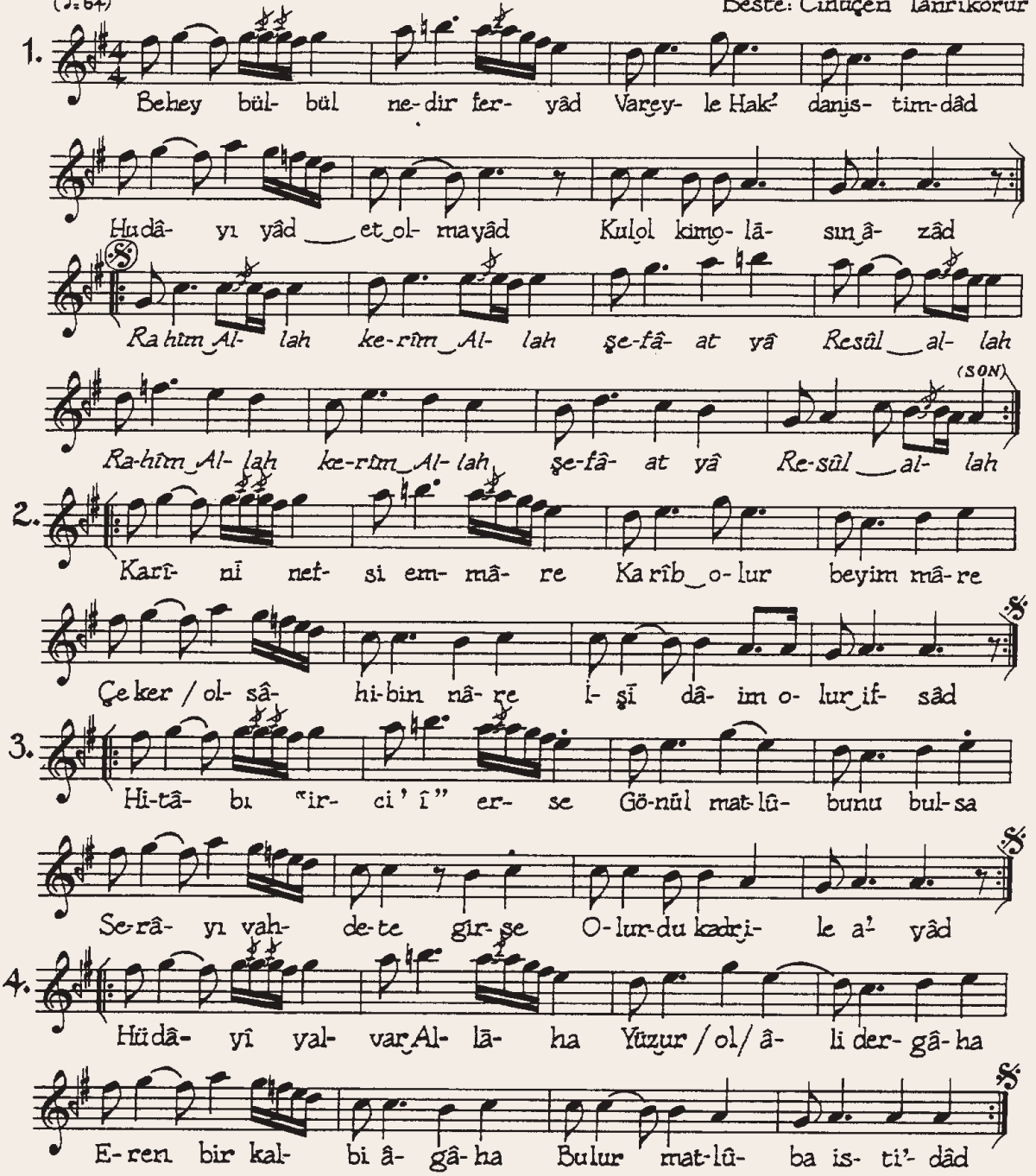

Behey bülbül nedir feryâd
Var_eylē Hak'dan_istimdâd
Hudâyı yâd_et olma yâd
Kul_ol kim/olāsın/azâd

Karîn-î nefs-i emmâre
Karîb_ōlur beyim mâre
Çeker/ol sâhibin nâre
İşî dâim olur ifsâd

Hitâb-ī "irci'î" erse
Gönül matlûbunū bulsa
Serây-ī vahdetē girse
Olurdū kadr_ilē a'yad

Hüdâyî yalvar_Allāh'a
Yüz_ur ol/âli dergâha
Eren bir kalb-i âgâha
Bulur matlûba isti'dâd